

Szabó Ferenc (szerk.) Magyar jezsuiták vallomásai III.

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

«ANIMA UNA»-könyvek/13

MAGYAR JEZSUITÁK VALLOMÁSAI III

Impresszum

Szabó Ferenc (szerk.)
Magyar jezsuiták vallomásai III.

„Anima Una”-könyvek / 13

Lektorálták:
Bárdosy Éva
Gyorgyovich Miklós

A címlapot tervezte Miletics Katalin
Szent Ignác-érme fényképének
felhasználásával:
Szokoly György

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1999-ban jelent meg a Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya kiadásában az ISBN 963 8014 22 9 azonosítóval. Az elektronikus változat a Jézus Társasága magyarországi tartományfőnökének az engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Jézus Társasága Magyarországi Tartományáé.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó	5
P. Reisz Elemér (1904–1983).....	6
Ádám János: P. Varga Andor (1917–1994)	9
P. Kajdi Ferenc (1884–1945) és P. Laskay (Róth) Antal (1909–1945) [életének befejezése]	17
P. Jakab Benjámin (1903–1950).....	19
P. Vid József (1898–1952)	20
P. Vág József (1914–1957).....	22
Szabó Ferenc: Somogyi Szilárd (1932–1958).....	23
P. Buzna Viktor (1875–1960).....	28
P. Lenner József (1886–1962).....	30
F. Kiss János (1879–1964)	31
Héjja Gyula: P. Kövecses Géza (1921–1967)	33
F. Győrvári Imre (1899–1970)	44
P. Keszeg Imre (1895–1972).....	46
F. Boromissza Antal (1899–1976).....	48
P. Mogyoróssy Sándor (1903–1976)	51
P. Király István (1919–1977)	54
P. Horányi Lajos (1912–1978)	59
P. Koós Antal (1901–1978).....	62
P. Horváth Mihály (1913–1981).....	64
P. Németh József (1913–1981).....	66
P. Chilla (Csongor) Raymond (1920–1985).....	68
P. Kaufmann József (1915–1985).....	72
P. Polgár András (1900–1987)	74
Kozma Teréz: Kozma György élete (1939–1990).....	81
P. Sebes József (1916–1990).....	92
P. Faragó László (1900–1992).....	95
P. Derecskei János (1891–1993).....	99
P. Bölcsföldi Sándor (1920–1994).....	113
Gódor Nándor (1913–1994)	116
P. Havas János (1908–1994)	117
P. Lázár József (1919–1994)	121
F. Ritz Sándor (1916–1994)	122
F. Ferenczi György (1909–1995).....	124
F. Gara József (1907–1995).....	126
F. Kolozsvári Gáspár (1915–1995).....	127
F. Pál Ferenc (1924–1995)	129
P. Rab Pál (1914–1995).....	131
P. Rózsa Elemér (1919–1995)	138
P. Tibor Mátyás (1902–1995).....	141
F. Tóth-Kovács Lajos (1910–1995).....	149
P. Vajda Tibor (1914–1995).....	151
P. Cser: Palkovits István (1908–1996).....	153
P. Godó Mihály (1913–1996).....	156

P. Illés Béla (1911–1996)	160
P. Kovács Jenő (1901–1996)	163
P. Rozmán János (1906–1996)	171
F. Szeles Bertalan (1922–1996)	178
P. Thurzó István (1914–1996)	180
P. Csele Sándor (1918–1997)	183
F. Liptay (Soós) Károly (1908–1997)	188
P. Máriás (Gologi) Lajos (1908–1997)	195
F. Miklós János (1910–1997)	198
P. Pesti József (1919–1997)	203
P. Szabó József (1906–1997)	206
P. Takács Antal (1911–1997)	209
F. Varga Pál (1912–1997)	211
P. Bogyó György (1913–1998)	212
P. Fricsy Ádám (1914–1998)	219
F. Müller József (1914–1998)	222
P. Nagy Zoltán (1910 –1998)	224
P. Schmidt Ferenc (1905–1998)	229
F. Gömöri Pál (1911–1998)	230
Körmendy Györgyi: P. Palánkay Gausz Tibor (1907–1982)	231

Előszó

Kortárs magyar jezsuiták címmel már két kötetet közzétettünk 1991-ben és 1992-ben. (*»Anima Una«*-könyvek/2 és 3.) Ezekben jelesebb elhunyt rendtársaink életrajzát vázoltuk. Most e harmadik kötetben több, mint hatvan névvel találkozik az olvasó: egyes atyákról vagy testvérekről hosszabb visszaemlékezést, másokról rövidebb nekrológot adunk közre (ez utóbbiakat jórészt provinciánk „Cor Unum” című, külföldön megjelent értesítőjéből, illetve 1990 után az itthoni Provinciánk híreiből vettük át. Az aránytalanságok ellenére jónak láttuk, hogy minden fellelhető életrajzot vagy önéletrajzot, nekrológot felvegyünk kötetünkbe, mert valamennyi dokumentum értékű: a kommunista idők szétszóratásában, üldöztetést és börtönt szenvedett vagy külföldön működött rendtagjaink emlékét így is rögzítjük az utókor és a fiatalabb jezsuita nemzedék számára.

Ez a kötet tehát kiegészíti az *»Anima Una«*-sorozat korábbi gyűjteményeit: Pálos Antal: „Viharon, vészen át”; Üldözött jezsuiták vallomásai; Magyar jezsuiták vallomásai I–II; Vámos Péter: Két kultúra ölelésében (interjúk távol-keleti magyar jezsuitákkal.). Az 1909-ben megalakult önálló magyar rendtartomány történetéhez, amelynek 1909–1950 közötti szakaszát már megírta Petruch Antal (Száz év a magyar jezsuiták múltjából II. kötet); szerény hozzájárulás ez az újabb gyűjtemény is.

Két tartományfőnök (P. Reisz Elemér és P. Varga) bemutatása után elhalálózási sorrendben közöljük az életrajzokat, nekrológokat.

Külön köszönetet mondok itt a Távlatok két munkatársának Gergó Ágnesnek és Gyorgyovich Miklósnak a kötet nyomdai előkészítéséért, valamint Bárdosy Évának a lektorálásáért.

Budapest, 1999. húsvét

Szabó Ferenc S.J.

P. Reisz Elemér (1904–1983)

Rejtetten, csendben és imádságosan élt közöttünk – már jó pár év óta előbb Courtlandon, majd a hamiltoni Szent Erzsébet Óregotthonban – Reisz atya, akinek nagy szerepet adott a Gondviselés a magyar jezsuita atyák kanadai lelkipásztori munkája terén.

A faluját tanító és nevelő kántortanító tehetséges fia a pécsi Pius Gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait. 1921. augusztus 14-én lépett a rendbe, és a noviciátus után végül Szegeden fejezte be. P. Vermeersch, világhírű erkölcsstan professzor Rómában azzal köszöntött be egy órájára, hogy „ma egyik hallgatója tartja meg az órát, és pedig a börzéről, stock market-ről, és hallgassák, mert igazán ért hozzá.” Reisz, a magyar teológus volt az előadó. Rómából hazatérve annak a veszélye is fennállt, hogy egészségi okok miatt nem maradhat meg a rendben, le kell mondania annyira szeretett jezsuita hivatásáról. Édesapja, a később *Pro Ecclesia et Pontifice* pápai éremmel kitüntetett vallásos ember, a pesti gyógyfürdőkben iparkodott fiának Rómából hozott izületi kínjain enyhíteni. Elemér megmaradhatott a Társaságban. Pappá szentelése 1932. június 19-én volt. 1982-ben még elmondhatta aranymiséjét, megható áhítattal és mélységesen hálával.

Reisz Elemér mindig nagy érdeklődést tanúsított a magyar provincia missziós munkái iránt. Így hamarosan a missziós központ vezetője, a missziós lap szerkesztője és a kínai magyar misszió otthoni „felelőse”, prokurátora lett. A missziók „Gyuri bácsija” gyönyörű könyvben ismertette a magyar misszió munkáját, s mindent megtett – előadások, a kitűnően szerkesztett lap és a diákifjúsággal felvett kapcsolat által – a missziós gondolat életben tartásáért, annak ápolásáért, új hivatások élesztéséért.

A modern technika vívmányai nagyon érdekelték, és azok apostoli felhasználására igen korán rájött. Még gyerekcipőben járt Marconi híres találmánya, és nekik – Szeged és a kínai magyar misszió között – már rövidhullámú rádiós kapcsolatuk volt. Később a film és a mozi eszközt állította így be, főleg az ifjúság javára rendezett missziós előadásokon. Művészi fokon kezelte mind a fényképező-, mind a filmfelvevő gépet, és gazdag örökséget hagyott ránk a provincia múltjából, eseményeiből. Nagy bélyeggyűjtő és szakértő volt. Ezt is a missziókért tette.

Közben már Szegeden tanított az Egyházmegyei Szemináriumban missziológiát, később a rend budapesti Bölcséleti Főiskoláján volt professzor.

Hazai munkálkodásának fénykora a nehéz esztendőkre esik. A nagy fontosságú budapesti rendház házfőnöke lett. Ott a szép énekkultúra és mély lelkeség továbbépítője. Az üldözések idején Jánosi és Raile páterekkel együtt sokak megmentője. A háborús és háborút követő években kitűnt kiváló szervezőtehetségével. A Provinciálisnak előbb titkára, szóciusa, majd helyettese lett. A rendi fiatalság Nyugatra mentésében óriási szerepe volt. Akkor még nem tudhatta, hogy jövődő alattvalóit és munkatársait menti.

Mikor az országot elhagyni kényszerült, még a kanadai lelkipásztorkodás gondolata is felmerült benne. Hiszen itt akkor még csak a munka és a lehetőség volt nagy, de nagyon kevesen voltunk a feladatokra. Egyik, Kanadába, Torontóba hívogató levelémre válaszolva sejtette, hogy Rómának más tervei vannak vele. Ő lett a szétszórt magyar jezsuita rendtartomány első külföldön kinevezett provinciálisa 1950-ben.

Iparkodott a szépszájú fiatalságot a különböző befogadó rendtartományokban elhelyezni. Majd 1950 őszén átjött az Újvilágba. Először csak hivatalos látogatási jelleggel, később pedig itt telepedett le. Hamiltonban pl. a plébánián lakott szóciusával együtt. Ezt a plébániát ő vette át Ryan püspök úr kérésére, amikor a templomépítő Hajós atya egészsége megromlott. Toronto és Courtland már a magyar jezsuiták kezében volt. Az első helyen parkodott új embereket szerezni a munkára. A Dohányvidék mindig kedvence maradt. P.

Cser templomépítő munkája idején sokszor megfordult ott. Ontario lelkipásztori ellátása mellett Ausztrália is általa kapta az első magyar jezsuita „kivándorlókat gondozó” lelkészeit. Iparkodott az ekkor még magyar jellegű amerikai plébániákon missziós atyák révén segíteni.

1955-ben váltották le, és akkor az USA-ba költözött. Hosszú évekig volt az Isteni Szeretet Leányai anyaházában, Staten Island-en a nővérek gyóntatója, misézője, lelki tanítója. Egészségének meggyengülése miatt visszajött Kanadába. Előbb a courtlandi Jézus Szíve Villában, majd a plébánián lakott. Onnan költözött be a Szent Erzsébet Öregotthonba.

Imádságos papi lélek, kitűnő szónok és szerkesztő volt. Odahaza A Szív újság az ő szerkesztői idejében élte fénykorát. A kis országban 200 000 fölötti példányszámban hitbuzgalmi hetilapot megjelentetni nem kis teljesítmény volt. Bíró atya öröksége most nagyon jó kezekbe került. Teleki Pál miniszterelnök asztalán is ott láthatták a látogatók A Szív újságot, és bevallotta, hetente megnézi.

Vándorútjára magával hozta az Úti Boldogasszony képét, melyet az ő kérésére festett Feszty Masa. A menekült provincia munkáit az ő oltalmába ajánlotta, és gyermeki tisztelettel ragaszkodott a Szűzanyához. „Karikagyűrűje”, a szentolvasó ott volt mindig a kezében, vagy a keze ügyében. Az oltáriszentségi Jézus hűséges látogatója volt, órákat töltött a kápolnában. Iparkodott az Úr Keresztjét is megadással vinni, és szinte utolsó lelkipásztori tevékenységeiképpen a Dohányvidék híveivel keresztutat végzett, elmélkedve, könnyezve. A résztvevők soha nem tudják elfeledni. Az összmagyarságnak pedig a szétszórt magyarság szolgálatáért vállalt munkáit nem szabad elfelejtenie.

Utolsó látogatásom alkalmával is felöltözve pihent az ágyán. Kezében szép papi lelke „karikagyűrűje”, a szentolvasó. A gyermek egyszerűségével mondta: „Már mondtam tegnap a Szűzanyának, hogy hozzon ki. Íme, itt is vagy...” Pedig „hivatalosan” a nagy beteg Hitter atya állapota miatt jöttem ki azonnal... – Bevallotta, hogy az órákig tartó szentséglátogatás mellett sokat hallgatja – magnószalagról – az évekkel korábbi, még a tévé képernyőjéről ismert, Sheen püspök papi lelkigyakorlatát.

Virrasztásán a hamiltoni Szent István templomban római iskolatársa Msgr. Dr. Henkey Károly prelátus emlékezett meg róla, baráti szeretettel és közvetlenséggel. Május 30-án, a temetési misén Reding Pál hamiltoni püspök vezetésével koncelebrált. Itt adta át P. Hegyi provinciálisköszönését mindenkinek a homíliázó Jaschkó Balázs. Ugyanaznap délután pedig az annyira kedvelt dohányvidéki Szent László-templomban P. Eördögh volt a főcelebráns és P. Békési méltatta P. Reisz papi lelkületét. A hívek igen szép részvétele kísérte a szép temetőbe öt fiatal atyánk mellé.

Temetésén jelen volt New Brunswickból orvos öccse és az ő pszichiáter professzor leánya, „kishúga”. „Orvosilag érthetetlen volt, hogyan élhetett azzal a szívvel 19 évet, mely néha tizennyolcat vert, majd gyorsan felugrott 94-re” – mondotta az öccse. Jézus Szívének szeretete éltette. Élete és tűrő szenvedése példaadó volt. Nyugodjék békében!

(P. Békési István)

P. Békési beszédvázlata a courtlandi temetési misén

Hatodik atyánkat fogadja már legszebb magyar temetőnk, és ennek a befogadásnak most különös jelentősége van. Az előzők – a fiatalok – megfordultak a Dohányvidéken egy-egy Szent László-búcsú alkalmával és más alkalmakkor. Solymár atya dolgozott is itt. P. Reisz látta ezt az egyházközséget a kapavágás napjától a templomszentelés ünnepségéig annyi emlékezetes alkalommal.

Bizonyára emlékeznek még az idősebbek az első karácsonyra, a Town Hallban... még muzsikált is nekik a Provinciális atya... Látták P. Cser és Ugrin korában is, hiszen őket ő helyezte ide... Hálával és szeretettel gondolhatnak az alapító atyák előljárójára, akinek Courtland be volt írva a szíve közepébe... Igaz, ő vette át Ryan püspök úr kérésére

Hamiltont, de az már kész templommal, díszteremmel várta az atyákat... Maga is ott lakott éveken át... Ő iparkodott segítőköt, majd plébánosokat szerezni Torontónak is, de az már akkor készen volt... Szent László-temploma a szeme láttára épült...

De az idősebbek is – és akik őt akkor nem ismerhették – látták őt itt, amikor hazatért közjűk... megrokkant, idősebb emberként... De lelki nagyságát, lelki erejét akkor ismerhették meg igazán...

Ahogy felkészült a heti szentmisékre, és mondotta alapos, szép beszédeit... Ahogy keresztutat járt velük, és elérzékenyűlve, sokszor sírásba fulladó megindultsággal beszélt az Úr Jézus nagy szeretetéről, szívjóságáról és az édesanyáról, a Boldogságos Szűzről... A menekült provinciát az ő anyai oltalmába helyezte és magával hozta a Budapest VIII. kerületében álló, Jézus Szíve-templom számára festett Úti Boldogasszony képe másolatát... az eredetit is ő festette Feszty Masával, a másolatnak apostola, terjesztője lett, amerre csak megfordult...

Ott pihennek majd megfáradt tagjai, fiai és társai között, akiknek külföldre juttatásában nagy része és érdeme volt... akik az ő idejében kapcsolódtak bele ekkora mértékben a szétszórt magyarság lelki szolgálatába... Az összmagyarság talán soha nem értékeli úgy munkáját, mint kellene. A Szív olvasói és a courtlandi hívek mindig tudni fogják, kinek a sírjánál imádkoznak...

Cser László: Reisz Elemérnek, imában, megrendűlten

A templom felé igyekszem, szokás szerint, mint hétköznapiokon vagy vasárnapon.

Ez a vasárnap különleges: a Szentháromsáé. Az Egy Istené, aki három Személy: terem, üdvözít, fönttart. Már hétkor misézem és magyarázom jó népemnek: az ősi vallások is, például a hinduk, a Bráma-Síva-Visnu kultuszban találkoztak valamiféle háromsággal, aki egy: de a Teremtő csak kilélegzi a világot, és nem lakik benne: Síva, ha életben tartja is a Létet, azért Visnu, a romboló öl, pusztít. Nem egészen úgy, bár majdnem úgy, ahogy a Teremtő Atya Fia, Jézus Krisztus mondja: ha a mag nem esik a földbe és nem hal el ott, nem hoz új életet...

Híveimre nézek, apákat, anyákat látok, akik életet hoztak e világra: gyermekeket. Majd megöregednek, nagyszülők lesznek, úton levők, kikerültek és földbe temették...

Ádám János: P. Varga Andor (1917–1994)

Amikor P. Generális az egész Társaságnak hírül adta a volt Generális asszisztens, P. Varga halálát, így adózott szeretett halottunk emlékének: „P. Varga teljesen odaadta magát az Egyháznak és a Társaságnak. Megérdemli nagyrabecsülésünket mind hatásos működése és teljes bevetése, mind lelkipásztori lelkülete miatt, amely minden gondolatában, ítéletében és cselekedetében meglátszott. Akik itt a Kúrián ismerték őt, mindannyian valóban az »Úrban barát«-ra találtak benne.” (1994. július 15.)

Erről az emberről szeretnék most megemlékezni. Andorral 32 évig voltam szoros kapcsolatban, és ezért nehéz az emlékeim közül azokat kiválogatni, amelyek ebbe a megemlékezésbe valók. Az egyszerűség kedvéért életrajzi adataival kezdem. 1917-ben született Börcsön, gimnáziumi tanulmányait Kalocsán végezte, és 1935-ben lépett be a Társaságba. Filozófiai tanulmányait Budapesten és Kassán végezte, Kalocsán magiszterkedett, Szegeden tanult teológiát, ahol 1946-ban pappá szentelték. Harmadik probációját 1947-ben és 1948-ban az USA-ban töltötte, és itt kezdődött az ő meleg, hűséges kapcsolata Amerikával. Tercia után Rómában szerzett filozófiai doktorátust etikából, de tanulmányait egy fél évre meg kellett szakítania, hogy a külföldre menekült magyar skolasztikusoknak – akiket Chieriben gyűjtöttek össze – etikát tanítson. Ott a hallgatói közé tartoztam, és sokszor elaludtam óráján, de ő mindig azzal magyarázta és viselte el ezt türelmesen, hogy fáradt vagyok. A biennium után 1951-ben Torontóba került. Az Angol-Kanadai Provincia skolasztikátusában (Regis College) tanított filozófiát négy éven át. Ugyanebben az időben P. Reisz provinciálisnak is titkára volt. 1955-ben a New York-i Fordham Egyetemre került, ahol tíz éven át filozófiát tanított. Nem sokkal odaérkezése után kinevezték a magyar provincia külföldi tagozata provinciálisának. Fordhami működésének időlegesen véget vetett a 31. Általános Rendgyűlés, amelyen a magyar provinciát képviselte, és amely megválasztotta P. Arrupe mellé generális asszisztensnek. „Római száműzetése” hat évig tartott, amelynek letelte után saját kérésére felmentették hivatalából, és visszatérhetett az USA-ba. 1971-től 1974-ig a New York-i Amerika House superiorja, a LaFarge Institute valamint a John Courtney Murray Forum igazgatója volt. Ugyanebben az időben a Fordhamen is visszavette tanári működését, melyet 1992-ig, nyugdíjazásáig folytatott. Már tanári működésének utolsó éveiben lehetett rajta észlelni a Parkinson-kór tüneteit. Sem ő, sem kezelő orvosa nem vették komolyan egy ideig, a kór azonban hamarosan elhatalmasodott rajta, és nagyon meggyengítette egyensúly-érzékét. Idővel csak tolokocsival tudott mozogni, és ezt nagyon nehezen tudta elfogadni. De hősiességgel és alázattal viselte ezt a megpróbáltatást is. Körülbelül három évvel ezután aztán átkerült a New York-i provincia betegtermébe, ahol már állandó ápolásra szorult. Innét hívta magához az Úr hűséges szolgáját 1994. július 10-én.

Az erkölcsi törvény méltósága arra szólít fel, hogy sorsközösséget vállaljunk embertársainkkal, hogy életüket gyümölcsözőbbé és értékesebbé tegyük. Ha törődünk mások jólétével is, saját életünk is értékesebb „humanizáltabb” lesz, és közelebb kerülünk végső célunkhoz, amely egész életünk során hív minket, és energiát ad ahhoz, hogy a megpróbáltatások, örömek és remények között előre haladjunk.

Az alábbiakban bemutatok néhány pillanatfelvételt Andorról, amelyeket Babos Pista visszaemlékezéseiből veszek:

Akik először találkoztak vele, első benyomásuk az volt, hogy pontos és rendszerető emberrel van dolguk. Íróasztala mindig tiszta volt, könyvei glédában álltak, mindent azonnal megtalált. Mielőtt útnak indult, hogy a provincia tagjait meglátogassa, egy borítékban vitte minden ország pénzét, ahová ment: ha esetleg nem várnak, tudok taxit fogadni.

Abban az időben még nem terjedt el a gyűrhetetlen szövet. Andor két öltönyt nem akart vinni, mert az túlsúlyt jelentett volna. Inkább vitt magával egy miniatűr vasalót, és soha sem jelent meg gyűrött ruhában.

Egy rendszerességére jellemző eset: Dél előtt 10-kor megjött a posta. Átolvasta a leveleket, gyorsírással lejegyezte a választ, majd délután a választ újra átgondolta és ment vissza a levél.

A turizmust nem neki találták ki: Minden helységben született egy híres ember, van egy emlékmű, egy hírességnek a háza; ha mind nem láthatom, egy-kettőt nem érdemes megnézni – mondta.

A több mint harminc év alatt, amit egy fedél alatt töltöttünk, a hangját soha nem emelte fel. Egyszerűbb módszert alkalmazott. Átadott például két-három levelet, dél előtt 10-kor az első posta megérkezése után: „Légy szíves, válaszold meg. Nem sürgős!” Délután 4-kor találkoztam vele: „Látom, sok dolgod van, majd én megválaszolom a leveleket.” Attól kezdve bármit kért, azonnal nekiláttam.

Diákjai, akik ma sokan tanárokként működnek, csodálták éles elméjét és logikus gondolkodását, de ebből nem lehet arra következtetni, hogy száraz, racionalista volt. Ragaszkodott barátaihoz, és sokan tartották őt jó barátjuknak. Születésnapjukra saját gyártású lapot küldött nekik. A lapon rózsa volt, amit ő fényképezett tavasszal a Fordhamen.

Amikor nagybeteg volt, meglátogattuk a kórházban. Kissé furcsálltam, amikor János azt ajánlotta, hogy énekeljünk egyet. Az egyik szeme az addig fájdalmat tükröző, szinte halottnak látszó arca sugárzó lett – énekelt velünk.

A tanítás életeleme volt. Asszisztens korában is tanított Rómában. Amikor hangja elgyengült, hangerősítőt vitt magával és tovább tanított.

Nagy szeretettel és sikerrel pasztorált. Homíliai rövidek, gyakorlatiasok voltak, és mindig egy „kis példa” köré fűzte gondolatait.

Három címszó alá szeretném sűríteni mondanivalómat: az ember, a jezsuita, a provinciális.

Varga Andor, az ember

Csendes, szerény, nyugodt ember volt. Szinte sohasem beszélt magáról, teljesítményeiről. A rekreációs teremben hangja sohasem hallatszott ki a többieké közül. Megfontolta, amit mondott, nem fecsegett, tanácsaival nem tolakodott, a pletykának nem volt híve. Allergiás volt a feltűnésre, utálta a rivaldafényt. Rövid idővel azután, hogy Andor a Fordhamre került, kinevezték magyar provinciálisnak. Ez a közösség rektora számára, aki egyszemélyben az egyetem elnöke is volt: nagytekintélyű amerikai jezsuita, protokollproblémát jelentett. A provinciális ugyanis nagyobb méltósággal (akkor még volt ilyen!) rendelkezik, mint a rektor, s így az ebédelőben őt illeti meg az első hely. Finoman meg is kérdezte Andort, hogy voltaképpen hogyan is áll ez a dolog, de ő rá jellemzően így válaszolt: „Larry, te maradj csak a téged megillető helyen, én meg majd találok magamnak egy széket, amire leüljek”. Így is lett: a rektor boldog volt, Andor pedig megőrizte mozgásszabadságát.

Ha valaki az önfegyelemről, a rendezett életről, a rendről szobrot szeretne formálni, minden hezitálás nélkül Andort ajánlanám modellnek. Babos Pista pillanatfelvételei már megmutatták ezt az oldalát. Nála mindennek megvolt a helye és ideje. Teljes ellentéte annak, amit az én szobámba látogatók tapasztalnak, de ő sohasem izgatott engem emiatt. Korán kelt, minden nap tornászott, ételben, italban mértéket tartott, s habozás nélkül nevezem őt a hétköznapi munkaaskézis hősének. Sokszor vicceltem vele, hogy biztos lenyelte Emmanuel Kantot, mert a kötelességtudat annyira uralta egész életét. Tette, amit tennie kellett, akkor, amikor kellett. A kedv, az „ihlet” másodlagos volt.

Néha azzal is vádoltam Andort, hogy a munka megszállottja. Állandóan dolgozott, olvasott, kutatott, írt. Amikor könyveit írta, előre meghatározta a napi előírt mennyiséget, s ha

tört, ha szakadt, annyit meg is írt. Nem tartozott a begyöpösödött tanárok közé, akik öreg, elsárgult papírról hirdetik az „örök” igazságokat. Andor állandóan felfrissítette jegyzeteit, sőt, új területeknek is nekivágott. Két „szerelme” volt: a bioetika és a marxizmus-leninizmus. A bioetikában, amellyel fiatalabb korában nem foglalkozott, komoly szaktekintéllyé fejlődött. Könyvét legalább öt nyelvre lefordították. A marxizmus-leninizmust pedig egy bálványromboló fanatizmusával és egy misszionárius elszántságával, buzgóságával támadta. Ezen a téren is nagyon sokat olvasott. Amikor halála után a szobáját ki kellett ürítenünk, ámulattal néztem a rendszerezett anyaggyűjteményét, évtizedes, kitartó munkája gyümölcsét. Még nyugdíjaztatása után is, amikor a Parkinson-kór már megtámadta szellemi képességeit is, állandóan élete nagy művéről beszélt s azt „írta”. Meg akarta írni az „utolsó szót” Marx ellen. Sokszor vicceltem vele, hogy „Andor, hadd már Marxot békében, az már régen meghalt, a kommunizmusnak is befellegzett...”, mindjárt jött a válasz: „Meghalt, meghalt, de azért jól el kell temetni!” Sajnos, Andort előbb eltemették, mint a marxizmust.

A munka megszállottja volt talán, de nem volt rabszolgája: Mindig talált időt mások számára. Családját nagyon szerette. Béla bátyját mindennap felhívta telefonon, aggódott miatta, és segítette, ahol tudta. Mariska nővéréhez és annak családjához is nagyon ragaszkodott. Andor szeretete nem annyira érzélgős; mint igazán gondoskodó szeretet volt. De nemcsak családjára volt ideje, hanem barátai számára is. Sokan ragaszkodtak hozzá régi tanítványai és a lelkipásztori munka közben szerzett barátai közül. Kiterjedt levelezése volt. Amikor már nem tudott írni se kézzel, se géppel, levágta a feladót a borítékról és új borítékra ragasztotta címként. De a borítékba került levél csak olvashatatlan krikzkraksz maradt. A címezett azonban abból is megérezhette a címző gondoskodó szeretetét. Számunkra, magyar jezsuiták számára is mindig szakított időt. Sohasem mulasztotta volna el elég gyakori kis összejöveleteinket, amelyeket az én szobámban tartottunk (rossz nyelvek szerint az „Ádámkocsmában”). Amikor a sok munka miatt néha több nap is elmúlt összejövétel nélkül, Andor odasomfordált hozzám vacsora után „no, hát nem lesz 'konzultus'?” – ez világos jele volt, hogy nesztorunk igényli a közösségi életet.

Bár Andor nagyon magas követelményeket állított önmagával szemben, másokkal szemben rendkívül megértő, együttérző és türelmes volt. A házban keresett gyóntató volt, külsők, plébániai hívek, régi diákjai is sokan jártak hozzá. Andor nagyon jól meg tudott hallgatni másokat. Amikor kiszökésünk után, fiatal fejjel úgy éreztük, hogy Chieriben a Villa Luiginán gyűjtőfogházba zártak bennünket, s egész nap sajnáltuk magunkat a „rettenetesen érzéktelen előjárók” elnyomása miatt, Andor ajtaja mindig nyitva volt számunkra. Ha nem is adott mindig igazat nekünk, mégis megkönnyebbülve hagytuk el szobáját. Abban az időben próbált nekünk etikát is tanítani. Szerencsétlenségemre órája mindig olyan időben volt, amikor engem az álom istennője bejelentés nélkül meglátogatott, és én nem tudtam ellenállni ölelésének. Így többnyire végigaludtam Andor etika óráit. Ezt ő észrevette, mert talán csak két méternyire ültem tőle az első sorban. Boros Laci volt a szomszédom, aki szelíden próbált ébresztgetni, de Andor mindig csitította: „hagyja szegényt, biztosan fáradt.” Évekkel később aztán, amikor már mindketten a Fordhamen tanítottunk, egyik nap az órák kezdetét jelző csengő hangjára egyszerre mentünk ki irodánkból, és a folyosón összetalálkoztunk. Nagyot sóhajtottam „Szent egek! Nem tudom, mit csinálok ma, nem készültem az előadásomra!” „Mit tanítasz ma?” – kérdezte Andor együttérzően. „Etikát” – szípoztam én. Ekkor aztán az együttérzés helyébe diadalmas, huncutkás, szinte kárörömmel teli, de egyáltalán nem bántó gúny lopódzott be: „Látod, János, ha nem aludtad volna végig az etikaóráimat Chieriben, most tudnád, hogy mit taníts!” – Mire én: „Andor, Te sohasem tanítottál nekem etikát!” Két napba került, míg visszaemlékeztem az etikakönyvünk borítólapjának színére, s akkor elhittem, hogy valóban próbált nekem etikát tanítani.

Később ez lett Andor egyik kedvenc sztorija, s nagy elégtételül szolgált, amikor szinte nyelvét öltögetve elmondhatta egy-egy jó társaságban.

Volt azonban Andornak egy karaktervonása, ami legalábbis engem, főként fiatalabb koromban, nagyon idegesített: a hideg, szinte kegyetlenekrealizmusa, és pesszimizmussal, hogy ne mondjam defetizmussal határos magatartása az új tervekkel, kezdeményezésekkel szemben. „Minek az?“, „Úgysem fog sikerülni!“, „Nincs semmi értelme!“ „Ezek megint álmodoznak!“ – voltak meglehetősen jellemző megnyilatkozásai. Azt is be kell vallanom, hogy sokszor igaza volt, de mégis... Mindig azt éreztem, hogy Andor nem szabadon száguldó paripa, hanem igásló. Persze könnyű a paripának száguldani, mert nincs szájában a zabla, és nincs rajta teher. Andort, hogy még a lóhasonlatnál maradjak, a realitás és korlátozott lehetőségeink zablája fékezte, s ő maga után vonszolta, sokszor egyedül, az egész provincia gondját és terhét. Ő nem az álmok, a nagy ideák, tervek és víziók, hanem a reális feladatok és lehetőségek embere volt. Ebben, mint sok másban is, teljesen más volt, mint nagy névrokona és primíciás szónoka, a Laci bácsi.

Azt mondja a népi bölcsesség, hogy az ember igazi minősége a betegségben lesz nyilvánvalóvá. Ha ez így van, akkor Andor valóban rendkívülien nagy ember volt. Betegsége első szimptomáitól szinte halála pillanatáig vele és mellette voltam. Számunkra, barátai számára borzasztó fájdalmas volt a Parkinson térhódítását figyelni. Az ő ajkát azonban egy zokszó vagy panasz nem hagyta el. Betegségében is kötelességét teljesítette: türelemmel, fegyelmezetten elviselte, amit a Gondviselés rászabott, ugyanolyan magától értetődően, mint élete többi feladatát. Minden segítséget megköszönt, mindenkihez volt egy kedves szava, az utolsó leheletéig valódi „gentleman” maradt. A betegápoló nővérek így beszéltek róla: „a mi szentünk”. Nagy kegyelemnek tartom, hogy vele lehettem élete utolsó óráiban. Láttam egy hívő ember haldoklását. Már nem beszélt. De megértett. Nehezen halt meg. Többször úgy látszott, itt a vég, de aztán újra kezdett lélegezni, s visszajött a színe. Biztattam, engedje, hogy meghaljon, szülei, testvére várnak rá odaát – kicsordultak a könnyei.

Hegyi Marcival föl váltva voltunk mellette. Imádkoztunk vele, és énekeltünk neki. Sokszor elénekelttem neki, „Jézusomnak Szívén megnyugodni jó...” Úgy látszott, hogy szívében ő is énekelte s megnyugodott.

Az Andor emberségéről írt kis megemlékezést, szeretném az ő szavaival befejezni. Az *On Being Human* c. könyve zárószavai ezek:

Az erkölcsi törvény méltósága arra hív, hogy sorsközösséget vállaljunk embertársainkkal, hogy életüket gyümölcsözőbbé és értékesebbé tegyük. Ha törődünk mások jólétével is, saját életünk is értékesebb, „humanizáltabb” lesz, és közelebb kerülünk végső célunkhoz, amely egész életünk során hív minket, és energiát ad ahhoz, hogy a megpróbáltatások, örömek és remények között előre haladjunk.

Andor, reményem szerint, nemcsak, hogy előrehaladt, hanem célba is jutott.

Varga Andor, a jezsuita

Életének hetvenhét évéből ötvenkilencet a Jézus Társaságában töltött. Boldog évek voltak ezek, bár a megpróbáltatások sem hiányoztak belőlük. A Manrézában töltött két éves noviciátus után Kassára került filozófiára. A magisztériumot Kalocsán, a teológiát pedig Szegeden végezte, ahol 1946-ban szentelték pappá. Terciába Amerikába ment, majd Rómába került bienniumra. Innét hívták föl 1950 tavaszán Chieribe, hogy filozófiát tanítson a menekült skolasztikusoknak Filozófiai doktorátusának megszerzése után 1951-ben a torontói Regis College-ba került filozófiatanának, s közben, a Hamiltonban székelő P. Reisz provinciálisnak is titkára volt. 1955-ben került New Yorkba, a Fordham egyetemre, s ide mindjárt elkezdte importálni a magyar jezsuitákat: Tóth, Simor, Serei, Babos, Ádám, Őrsy, akiket később Hegyi, Radányi, Héjja követtek. Hamarosan a Fordhamre érkezése után kinevezték a Sectio I. provinciálisának, majd 1965-ben megválasztották generális asszisztensnek az akkor hivatalba lépő P. Arrupe mellé. Generális asszisztensként ő vezette a Társaság szociológiai felmérését, és szervezte a Szentatya által ránk bízott harcot az ateizmus

ellen. Római tartózkodása alatt is folytatta tanári tevékenységét, amely a papsága és jezsuitasága mellett élete harmadik nagy szerelme volt. Óraadó tanárként működött a chicagói Loyola egyetem római tagozatán. 1971-ben a „római száműzetésből” visszatért fogadott hazájába, New Yorkba, ahol három évig az America House előljárójaként működött, majd hazajött a Fordhamre, ahol haláláig élt.

Nagyon szerette a Társaságot, és 1965 óta erősen aggódott is érte. Egyéni életében komolyan élte a jezsuita lelkiiséget ez az imádságos, önmegtagadó és apostoli buzgósággal eltelt ember. Amíg egészsége megengedte, minden hét végén kijárt egy amerikai plébániára kisegíteni, nemcsak azért, hogy a provincia lyukas pénztárcájában legyen valami pénz, hanem azért is, hogy az Isten ígését hirdethesse, a szentségeket kiszolgáltassa, hogy papságát gyakorolhassa és megélhesse. Természetesen a tanítást is elsőrendű apostoli munkának és eszköznek tartotta. Közkedvelt, de szigorú tanár volt.

A történelmi hűség kedvéért meg kell említenem az 1965-ben kezdődő aggodalmait okát is, ahogyan ő ezeket sokszor elmondta baráti körben. Értéktétele nélkül sorolom fel őket, majd a történelem ítél fölöttük. Csak azt remélem, hogy a Társaság jelenlegi statisztikái nem elővetületei a történelem végső ítéletének. Nem hiszem, hogy Andor az okokat fontossági sorrendbe szedte, így én is csak úgy sorolom fel őket, ahogy eszembe jutnak:

1. Úgy érezte, meglazult fegyelem a skolasztikátusainkban, legtöbbje szét is esett, s komoly hiányok léptek fel a mieink képzésében.

2. P. Generálisnak nem volt világos képe a skolasztikátusok, az intézményeink és általában a Társaság helyzetéről, mert a Rómába érkező jelentések hézagok voltak. Csak arról szóltak, amit a jelentések készítői a Generális tudtára akartak hozni.

3. Centrifugális erők lettek úrrá a Társaságban. Szétestek intézményeink, a közös apostolkodás fogalma elvesztette vonzóerejét. Mindenkinek hirtelen külön bejáratú „szentlelke” támadt. Mindenki arra ment, amerre a „lélek” vezette, s így megszűnt a jezsuita identitás, amit a 32. Általános Rendgyűlés 4. dekrétuma sem tudott érvényesen megtalálni. Andor megvalósulva látni vélte a jezsuita engedelmség újszerű vicces definícióját: „A jezsuita elhatározza, mit akar csinálni, s közli azt az előljáróval. Az aztán a szent engedelmség nevében megparancsolja neki, hogy csinálja azt, amit elhatározott. S ki lesz az előljáró? – Az, aki nem tudja, mit akar csinálni.”

4. Amint aztán „a hit és az igazságosság” lett a prioritas prioritatum a Társaságban, sokan hátat fordítottak a komoly tanulmányoknak, s inkább a közvetlen szociális munka felé fordultak. Épp ezért fiataljaink filozófiai és teológiai képzése továbbra is hiányos maradt.

5. A kis közösségekbe vetett nagy remény nem valósult meg. A legtöbb helyen meggyengült az imaélet, sőt sokszor még a szentségi élet is. Nemcsak ruházatukban, hanem életmódjukban is a „modo laicorum” lett az elfogadott szokás. Eredmény: lemorzsolódás, további szétesés.

A Fordhamen a diákok minden év végén kiadnak egy évkönyvet, amelyet rendszerint egy általuk tisztelt tanárnak, egyetemi tisztviselőnek dedikálnak. 1984-ben Andort választották, és hosszú cikkben méltatták szeretett és tisztelt tanárunk munkásságát. A cikk címe, nagyon találóan: *Mindenét odaadta*. Az imént felsorolt fájdalma vetettek árnyat élete alkonyán erre az emberre, aki mindenét odaadta a Társaságnak. Legnagyobb fájdalma talán az volt, hogy teljesen tehetetlennek érezte magát az általa rossznak felfogott iránnyal szemben. Csak imádkozott és szenvedett. De ez is jezsuita munka, s így mégiscsak tett valamit a Társaságért egészen utolsó leheletéig.

Varga Andor, a provinciális

P. Varga Andor provinciális munkásságát már sokan értékelték és kritizálták. Két dolog nyilvánvaló: 1. Mindenki saját szemszögéből nézi a világot, s aszerint is ítéli meg a világ eseményeit: ami nekem jó, vagy ami megegyezik az én elképzeléseimmel, az a jó „ut sic”. 2.

Mindenkinek vannak korlátai mind látókörét, mind tehetségét illetően. Ez alól Andor sem volt kivétel, s talán még kritikusai sem kivételek. Sőt még a következő kijelentést is meg merném kockáztatni: minél vehemensebb a kritika, annál távolabb van az „ut sic” objektivitástól. Ezen kissé „filozofikus” bevezetés után merem csak leírni az én szemszögemből látott értékelést: Három évig voltam Andornak szóciusa, három évig utódjának, Hégja Gyuszinak a szóciusa és kilenc évig provinciálisként utódja. Véleményem szerint legalább négy nagy elvitathatatlan érdeme volt Andornak mint provinciálisnak:

1. Ő szervezte meg a Sectio I-t, és konszolidálta erőinket. Ő talált helyet az 56/57-ben külföldre került skolasztikusoknak.

2. Megteremtette a provincia anyagi alapját. Amikor elkezdte a provinciálisságát, még annyi pénz sem volt a kasszában, hogy bélyegre elég legyen. Rengeteg előadást vállalt, hétvégeken kíségetett, rendezte a mieink fizetését a különböző provinciákkal, hogy legyen miből nevelni és eltartani a fiatalokat és kifizetni az adósságokat, amelyeket örökölt. Az ő bölcs előrelátásának és kemény munkájának köszönhető az is, hogy itt Magyarországon az újrakezdés könnyebben ment és megy.

3. Tiszteletben tartotta a provincia tagjait. Emberként kezelte őket. S ha talán nem is találta meg mindenkivel a megfelelő hangot, szándékosan senkit sem bántott és senkit sem tört össze. Igen nagy toleranciája volt az emberi gyöngeségekkel szemben.

4. Nagy áldozatok árán is taníttatta fiataljainkat. Saját értékelésem helyett idefüggesztem a nem „megrendelt”, de annál hálásabban fogadott írást Horváth Tibortól:

Emlékezés Varga Andorra: megőrzendő örökség

Andort nemegyszer hallottam azzal dicsekedni, hogy a Társaság legjobban képzett provinciája abban az időben a magyar provincia volt. Arányszámban egyetlen provinciának sem volt annyi egyetemet végzett tagja, mint a magyarnak. Andy valóban éjjel-nappal dolgozott, hogy legyen pénze rendtagok taníttatására. Nem kevesen kritizálták azért, hogy a magyar pasztorációt mellőzve tanárokat, egyetemi tanárokat nevelt. Úgy vélte, hogy külföldön csak mint tanárok tudunk a helybeliekkel lépést tartani. A tanárságban orvosságot is látott lobbanékony, nyugtalan, hübelebalázs-magyar természetünkre. Eszményképe a nyugodt, józan, megfontolt ember volt, aki tudott egy helyben maradni, és könnyű népszerűség keresése helyett Isten országának mélyszántására vállalkozott.

Így lett Andy érdeme, hogy a tanulás és tudományos munka újra elfogadott mesterség lett a magyar provinciában. Neki köszönjük, hogy a jó öreg Somogyi provinciális „magyar embernek nem való a tudomány” filozófiája érvényét veszítette, és a londoni egyetem egyik doktora lett késő utódja. Andy hagyatékának kell betudnunk azt is, hogy a magyar provincia visszahajolt Szent Ignáchoz, akit lángoló istenszeretete vitte arra, hogy hét évig tanuljon egyetemen csak azért, hogy Jézus Krisztus örömét, Isten- és emberszeretét a tudomány pontosságával és az egyetem univerzalitásával mélyítse és közölje embertársaival. Így ismeri Szent Ignác nevét nemcsak Loyola és Róma, de a párizsi Sorbonne-Cluny Metro állomása is mint a sorbonne-i egyetem egyik legnevesebb tanulóját. És talán mondhatjuk, hogy Andy érdeme az is, hogy Magyarországon hosszú idő után újraéledt az a magyar provincia, mely 1773 előtt létezett számos tudományban jártas jezsuitájával.

Varga Andor Szent Ignác-i ember volt. A tudás nem öncél volt nála. Nagy istenszeretete sürgette, hajtotta tanulni, kutatni megállás nélkül, mindig egyre többet, mindig inkább, mind egyre jobban, egyre mélyebben. Amint Szent Ignácot, Andyt is Krisztus szeretete fűtötte. Talán éppen ez Varga Andor hagyománya számunkra, magyar jezsuiták számára. Hagyomány, melyet talán érdemes őrizni, ápolni és átmenteni a harmadik évezred Magyarországra. Fábry Antal útnak indított, Varga Andor célt adott nekünk vándorutunkon. Köszönjük nekik, hogy provinciánk él, és hogy úgy él, ahogy él. Ám munkájuknak sohasem

lett volna foganatja, ha nincs mögötte a szenvedő magyar provincia könnye, vére, izzadása. Egy istenáldotta provincia vagyunk gazdag múlttal és sokat ígérő jövővel. Öröm és kiváltság egy ilyen provincia tagjaként élni. „Ó, ha csak ezt látnák!”

Andor életének utolsó hónapjaiban sokat imádkoztam, hogy az Úr vegye már magához őt, mert csak kínlódott szegény, és nekünk is rossz volt ezt látni. Július elején aztán attól kezdtem félni, hogy éppen akkor hal majd meg, amikor én a hazautazásra való csomagolás kellős közepén leszek. Úgy is lett. Indulásom július 12-re volt kitűzve, Andor agóniája június 8-án kezdődött, és 10-én halt meg. Ma nyolc hónapja, 11-én volt érte az első gyászmise, a fordhami közösség búcsúmiséje. Azon még prédikáltam. Szent Benedek apát napja volt. Hegyi Marci még meg is jegyezte: milyen érdekes, hogy épp ezen a napon búcsúzzunk a mi „apátunktól”, gondoskodó atyánktól. Csomagolás közben még el is olvastam Szent Benedek szabályaiban az Apát személyiségének leírását. Könnyű volt ráismerni Andorra.

Müncheni egyetemi éveim alatt sokat gyötört a missziós hivatás gondolata. Kedvem ugyan nem volt hozzá, de az Isten hívásának, ha valóban odahívott, sem akartam ellenállni. 1954-ben P. Karl Rahnernél végeztem az évi lelkigyakorlatot Pullachon, s feltártam neki dilemmámat. „Nézze – mondta ő – hazája úgy sincs már, nyugodtan mehet misszióba.” Még ma sem értem ugyan a felelet mögött rejlő teológiát, de még aznap megírtam a levelet a „kollokvium tremendum” szellemében, és jelentkeztem a missziókba. P. Provinciális Reisz szinte postafordultával válaszolt (ami kisebb csodának számított), s nagy örömmel Tajvanba destinált. Én ugyan nem osztottam örömet, de arra gondoltam, „Ádám, ha A-t mondtál, mondd ki a B-t is.” 1955. október 15-én Varga Andor lett a provinciális. Október 24-én keltezett levelében röviden csak azt írta, hogy felejtsem el a formózai missziót, rám a magyar misszióban lesz szükség. Akkor nem értettem ezt.

Negyven évvel később, 1994. július 12-én Andor Amerikában a jezsuita temetőbe indult, én pedig Budapestre, a magyar misszióba... a Gondviselés útjain...

P. Cser megemlékezése

A már megjelent és megjelenő sok Varga Andorról szóló írás tömkelegében vajon kap-e helyet ez a jegyzet, ami alább következik?

Andor a plébánián, ahol én huszonhárom éve dolgozom, huszonegynéhány éven át kisegített hétvégeken. Előadásokat is tartott, s a templom népe, háromezer ötszáz család tisztelte, szerette, becsülte, értékelte, sokra tartotta. Betegsége idején karácsonyi kártyáikkal árasztották el, és Andor, a kötelesség és udvariasság embere mindenkinek, aki címét megadta, válaszolt.

Ahogy múlt az idő, és Andor betegsége sokasodott meg súlyosbodott, gépelt sorai egyre érthetlenebbekké váltak. Az ész embere, nehéz könyvek írója, a hét nyelven beszélő és író ember képtelen volt egy ép mondatot dadogás és hebegés nélkül kimondani.

Halála időpontja 1994. július 10, délelőtt 10 óra 30. Ezt fontos volt idejegyezniem.

Az történt ugyanis, hogy ezen a vasárnapon már öt órakor kidobott az ágy, nem tudtam aludni. Hat óra harminckor autóval miséző helyemre mentem, ahol homíliámra azt mondták, „izgalmas-erő” áradt belőle. Visszahajtva rezidenciás templomomhoz, elmondtam a kilencórás misét és utána szobámba mentem. Szokatlan és érthetetlen izgalom, idegesség, levertség és szorongó érzés fogott el. Majd oldódni kezdett ez a hangulat. Papírt vettem elő és az alábbi verset írtam:

Múlt, jelen, jövő

Apám, anyám a sötét bazalt kő alatt!
 Aprószent bátyám – hat hetet élt – a porban.
 Homoksárga a föld azokban a sírokban,
 hol porotok sárga mint a sír pora.
 S szerteszt, a kerek Föld kis Glóbusza!
 Sírok Kínában, Kanadában és itt közel,
 ahol a vértanúk vére-pora kevert a földdel
 s ahová engem is vár testvéreim szép sora.
 Itt ülök szembe veletek, világszerte szórt
 sírjaim és gondolkozom a múlton, amit veletek éltem.
 S a jelenbe torpanok. A jövő felé nézek.
 Legyetek velem múltam társai, míg ez itt a Jelen!
 Vezessetek a Jövőbe, bennetek már szent a figyelem.
 És: oldjatok föl az örökös emlékezéstől,
 ne engedjeteK visszazuhanni a Múltba, oda,
 ahol együtt éltünk. ÉljéteK velem jelenemet
 és nézzünk együtt a Jövőbe! KísérjeteK oda!

A versírást befejezve – percekig tartott – igyekeztem arra gondolni amikor újra elolvastam, hogy ez folytatása annak a hangulatnak, ami az idén a Provinciánk Híreiben megjelent: „A Halál jár közöttünk puha lábon” címmel. Később – délután két órakor, mikor az irodába mentem, sejtve, hogy üzenet vár – üzenet feküdt a postafiókomban. Hegyi Marci üzente, hogy Varga Andor délelőtt 10 óra 30 perckor meghalt.

Pontosan ebben az időben – tehetetlen nyugtalanságomat levezetendő fogtam a vers megírásához. A vers eleje egészen én vagyok, a közepétől már az, amit Andor mondott volna nekem, ha együtt sétáltunk volna a fák árnyékában ezen a vasárnapon.

Mindenki úgy őrzi, temeti, hordja magában halottait, ahogyan az isteni kegyelem, a saját természete, idegrendszere, értékelése vezeti.

Andor nem volt szentimentális, nem volt poéta, karizmatikusnak sem mutatkozott. Józan, praktikus volt s megint, ahogy Őrsy Laci mondta homíliájában: nála a hit és gyakorlat ugyanaz volt. Minden gondolatát, tettét hite vezette és minden – leghétköznapiabb – mozdulatából is az „otthonosság”, „biztonság”, „nyugalom” áradt.

P. Kajdi Ferenc (1884–1945) és P. Laskay (Róth) Antal (1909–1945) [életének befejezése]

Sorsuk, földi életük azonos volt, ezért lehet róluk együttesen megemlékezni.

P. Kajdi a Baranya megyei Mánfán született 1884. január 29-én. 23 éves korában, 1907. november 19-én kezdte meg a noviciátust Nagyszombatban. A rendben szokásos tanulmányok befejezése után a magyar rendtartomány templomaiban szolgált mint lelkipásztor. A második világháború közben lelkipásztori minőségben a rendtartomány lelkigyakorlatos házában, a zugligeti Manrézában dolgozott. 1944 karácsonya előtt a budakeszi plébános a Manréza házfőnökétől, P. Somogyi Jenőtől két kisegítő papot kért, hogy a karácsony előtti gyóntatásban, betegek ellátásában segítségére legyenek. A házfőnök P. Kajdit és P. Laskayt küldte erre a feladatra. Ők néhány nappal karácsony előtt el is utaztak Budakeszire, ott a plébánián laktak, és mindenben a plébános, illetve a hívek szolgálatára voltak.

Laskay atya 1909. július 13-án született Laskafalván (az úgynevezett baranyai háromszögben). Választott neve szülőfalujára utal. A jómódú szülőknek nem okozott különös gondot, hogy a tízéves fiút a pécsi Pius internátusába adják, és így a Pius Gimnázium növendéke lett. Felvételét a jezsuitákhoz még érettségi előtt kérte, és így 1926. július 28-án megkezdhette a noviciátust Érden P. Müller Lajos vezetésével. Papszentelése és teológiai tanulmányai befejezése után a szegedi egyetemen szerzett diplomát. Különlegesen a pedagógia s azon belül a karakterológia érdekelte. E tárgyban jelent is meg néhány könyve. Azért is vonult 1944 őszén a zugligeti Manrézába, hogy ott nyugodt körülmények között elkészíthesse doktori disszertációját. Itt érte őt a házfőnök utasítása, hogy karácsony előtt P. Kajdival együtt menjen Budakeszire, és segítse az ottani plébánost a lelkipásztori munkában. A terv szerint nekik az ünnepek után vissza kellett volna térni a Manrézába. De bizony, hiába várták őket, a két atya soha nem került elő.

Az történt ugyanis, hogy a szovjet hadsereg alakulatai váratlanul és meglepetésszerűen bekerítették Budapestet, a környező falvakat megszállták, sőt Buda egy részét is hatalmukba kerítették. A szovjet katonák megfelelő alakulatai minden házba behatoltak, és lehetőleg mindenkit ellenőriztek. Így akadtak a plébánián a két atyára, akik – mivel nem tudták kellően igazolni, hogy a plébánia állandó lakói, gyanússá váltak.

Mindezt, és ami utána következik, P. Faragó mondta el nekem, aki 1946 folyamán, P. Borbély provinciális megbízásából többször járt Budakeszin, és próbálta kideríteni, hogy hova is lett a mi két atyánk. Találkozott is olyan emberekkel, akik együtt voltak karácsony estéjétől fogva vagy két héten át a falu egyik házában a pincéjében. Ezt a helyet a szovjet katonák fegyveresen őrizték. Néhány nap múlva megkezdődött ezeknek a „gyanús” embereknek a kihallgatása. A két atyát mindig egyszerre és egyre gyakrabban vitték kihallgatásra; általában mindig vidáman és megnyugodva tértek vissza. Különösen Laskay atya volt mindig nyugodt és tréfás kedvű és reménységgel teli, hogy hamarosan szabadon engedik őket, sőt valamennyiüket.

Egy alkalommal azonban – úgy 1945 január közepe táján – szomorúan és megrendülten tértek vissza a pincébe, és kijelentették, hogy őket halálra ítélték, és vagy még aznap – de másnap mindenképpen – kivégzik őket. Kérték, hogy elvonulhassanak egy sarokba, ahol elvégzik majd utolsó szentgyónásukat. Másnap reggel el is vitték a két atyát. A pincében

szorongók nagyon figyeltek a kívülről beszüremkedő hangokra, de sem lövéseket, sem másfajta zajt nem hallottak. Ebből arra következtettek, hogy talán mégsem végezték ki őket.

Még azt is elmondták az atyák, hogy ügyükben döntő fordulatot jelentett, hogy az utolsó kihallgatásuk közben katonai egyenruhában megjelent Holik „testvér”, aki láthatóan – hiszen a társalgás oroszul folyt, tehát nem érthették, hogy mit mond, de bizonyosan – gyűlölettel és ellenszenvvel beszélt róluk. Ez a Holik (a teljes, de bizonyosan álneve) megtalálható az 1943-as Katalógusban, Kárpátaljáról jött kitűnő papi ajánlólevelekkel, és testvérnek jelentkezett. Oly nagyszerűen megjátszotta az ügyes, mindenre kész testvért, hogy P. Süle házgondnoknak a bizalmába férkőzött. A szovjet megszállás első óráiban senkinek sem tűnt fel, hogy egyszer csak eltűnt, majd tiszti egyenruhában tért vissza, és így könnyen megtalálta azokat a helyeket, ahová ő maga rejtette el az élelmiszereket [az élelmiszer rejtegetés abban az időben súlyos büntetést vont maga után].

P. Faragó néhány társával együtt Budakeszi határában több helyen ásatásokat végzett, de a két atya maradványaira nem bukkantak rá.

(P. Pálos közlése)

P. Jakab Benjámín (1903–1950)

Homonnán született 1903. május 8-án. Érettségi után a kolozsvári egyetem orvosi fakultását látogatta három évig. 27 éves csatlakozott a jezsuitákhoz. Nyolc év múlva szentelték pappá, és a szokásos kiképzés után a Budapesti Rendházba került lelkipásztornak. Kiváló gyóntató volt, tanácsadásaiban felhasználta orvosi ismereteit is. A lelkek szolgálatában fáradhatatlannak bizonyult, sokan keresték fel gyóntatószékét vidékről is.

1950. jún. 18-án éjjel hurcolták el társaival együtt a Szolnok megyei Homokra, ahol a Keresztény Iskolatestvéreknek volt egy kicsinyke intézetük. Innen több társával együtt megszökött, de az egyik állomáson igazoltatás során a rendőrség kezébe került. Budapestre szállították, és a kistarcsai internálótáborba zárták. Itt az amúgy gyenge egészségű ember csakhamar beteg lett, a tábor kórházába szállították, de július 7-én meghalt.

Holttestét kiadták a helybéli plébánosnak, Bíró Bertalannak, aki kellő tisztelettel eltemette a falu temetőjében.

Budapesti ismerősei, lelki gyermekei ápolták és gondozták a sírját.

(P. Pálos Antal közlése)

P. Vid József (1898–1952)

Szarvason született 1898. március 4-én. Az ottani evangélikus gimnáziumban érettségizett. Az érettségi után azonnal behívták katonának, és rövid kiképzés után az olasz frontra került. 1918 őszén, az osztrák-magyar összeomlása közben reábízott csapattestet fegyverestül Budapestre vezetett és épségben átadta a Hadik laktanyában. Egy év elteltével kérte felvételét a Jézus Társaságába. A noviciátust 1919. november 12-én meg végezte P. Müller vezetésével. Tanulmányait Innsbruckban végezte. Itt is szentelték pappá 1929. július 26-án. Tanulmányai befejeztével egy ideig a rend kalocsai gimnáziumában volt hittanár, majd a harmincas évek elején Budapestre rendelték, ahol a *Mária Kongregáció* c. lapot szerkesztette nagy hozzáértéssel és kitűnő ízléssel. A második világháború közben nagy lelki szilárdsággal, elszántsággal irányította a fontos település életét, és volt bátorsága ahhoz, hogy P. Raile, Jánosi és Reisz közreműködésével több mint száz üldözöttnek nyújtson menedéket. Ez, különösen a nyilas uralom átvétele után (1944. október 15.) nagy veszéllyel járt, de szervezőkészsége és okos irányítása lehetővé tette, hogy a mentés sikerült, a házban menedékre találók közül senkinek semmi baja nem lett.

Még meg kell jegyezni, hogy P. Bangha Béla halála (1940. április 29.) után ő szerkesztette a *Magyar Kultúra* t, a magyar értelmiségnek szánt folyóiratot is. 1946-ban P. Raile Jakab az USA-ba távozott, ekkor P. Borbély István tartományfőnök reá bízta a magyar rendtartomány anyagi ügyeinek kezelését. P. Vid, bár nem volt pénzügyi szakember, engedelmeségből vállalta ezt a szolgálatot. Ez a feladat a háború után kialakult pénzügyi és gazdasági káoszban nem volt egyszerű. Várady János testvérrel együtt igyekeztek a rendtartomány intézményeit működtetni.

A magyar kommunista párt (MDP, Magyar Dolgozók Pártja) 1949 folyamán az itt hazánkat megszálló szovjet csapatok, valamint a szovjet „tanácsadók” segítségével megszerezték a teljes politikai hatalmat, és célkitűzésüknek megfelelően ki akarták irtani a vallást, és megszüntetni azok intézményeit. E törekvés látványos nyitányát jelentette Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek 1948. december 26-i letartóztatása, és 1949. február elején lefolytatott koncepciós perének megrendezése. Ezt követte számos más egyházi személy letartóztatása. Így került sor 1949 februárjában P. Vid és Várady János testvér fogságba ejtésére is.

A bírósági tárgyalásra kb. egy hónap múlva került sor, és szokatlan módon nyílt tárgyaláson ítélték el őket három évre.

A tárgyalás végén P. Vid körülbelül ezeket mondotta:

Tisztelt Bíróság!

Önök jól tudják, hogy mi, Várady Jánossal együtt egy szerzetesi közösség, a Jézus Társasága tagjai vagyunk. E közösségben minden felelősséget az előjáró visel, és a rendtag köteles az előjáró parancsát teljesíteni. Ennek a testvérnek én voltam a közvetlen előjárója. Tehát mindaz, amit ő tett, és önök törvényellenesnek ítélnék meg, az én cselekedetem, hiszen az én utasításomra tette. Méltányos tehát, hogy az ítélelhozatalakor az ő cselekedeteit is az én számlámra írják. Ez lenne igazságos.

E felszólalást a bíróság nem vette tekintetbe, hanem mindketten három évi börtönbüntetést kaptak.

Ezt az időt a váci, majd a budapesti gyűjtőfogházban töltötték. Itt érte P. Videt súlyos külön büntetés, amikor is P. Tüllel, P. Csávossyval, együtt harminc napon át minden másnap 4–6 óra hosszát úgynevezett kurtavasba kötötték, ami rendkívül nagy szenvedéssel járt együtt.

A három év letelte után – ahogyan ez a jezsuiták esetében szokásos volt – miután megjátszották vele a szabadulás szertartását – szabadulózárka, civilbe öltöztetés, a privát holmi átadása – mégsem szabadult ki, hanem a börtön kapuján kilépve ismét letartóztatták és bizonytalan időre internálták. Így került Kistarcsára a papi szobába. Itt 1952. december első napjaiban nagyon rosszul lett, szobatársai hiába zörgettek orvosért, csak az esti órákban vitték el, és még azon az éjjelen meghalt. Sírja ismeretlen.

P. Vid nővére több ízben kérvényt nyújtott be a Belügyminisztériumhoz, hogy jelöljék meg testvére sírját. 1956 előtt semmiféle választ nem kapott, csak 1956 után, amikor is arról értesítették, hogy kérése nem teljesíthető, mert „az ellenforradalmi bandák” a kistarcsai internáló tábor irattárát felgyújtották.

Így tehát még ma se tudjuk, hol pihennek P. Vid csontjai.

(P. Pálos közlése)

P. Vág József (1914–1957)

A Vas megyei Vág községben született. (1934-ben vette fel a Vág nevet szülőfalujáról, eredeti neve Eredics volt.) Születésének ideje: 1914. március 18. Édesapja az első világháborúban tűnt el, édesanyja egyedül nevelte két gyermekét. Józsinak volt egy néhány évvel idősebb nővére. Az okos, értelmes fiút az ötödik elemi iskola elvégzése után a győri bencés gimnáziumba írták be, és ott is érettségizett 1933-ban. Még ebben az évben kérte felvételét a Jézus Társaságába, és felvétele után szeptember elsején megkezdte a noviciátust a budapesti Manrézában két hétig P. Bangha Béla, majd szeptember közepétől kezdve P. Hemm János vezetésével. A rendi bölcseleti főiskolát, amely akkor a budapesti Horánszky utcában volt, nagy figyelemmel és odaadással végezte, sokszor okozott gondot tanárainak okos és többször kevésbé okos ellenvetéseivel. A magisztériumot Pécsen végezte, majd 1939 szeptemberében a szegedi rendi főiskolán kezdte meg teológiai tanulmányait. 1943. június 25-én szentelte őt pappá tizenegy társával együtt Glattfelder Gyula érsek püspök. A harmadik próbaév elvégzése után a budapesti Manrézában nyert beosztást azzal a céllal, hogy főként a főiskolásokkal foglalkozzék. Ehhez Vág atyának külön adottsága volt, személyiségével és másoktól alig méltányolt filozófiai nézeteivel igen nagy eredményességgel tudta irányítani a hozzá forduló fiatalokat.

Elég rövid időn belül tudomást szereztek erről a kommunista vezetők. El is döntötték, hogy egy ilyen „veszélyes” embert „ki kell vonni a forgalomból”. Egy szovjet katona meggyilkolása szolgáltatott ürügyet arra, hogy egy csoport fiatalembert és két papot átadjanak a szovjet hatóságnak, és azok ítélkezzenek fölöttük. Az egyik pap Olofsson Placid bencés atya volt, a másik pedig Vág József atya. Eleinte a budapesti Vilma királynő úton vallatták őket, majd valamennyi vádlottat Ausztriába szállították. Ott működött ugyanis egy szovjet katonai bíróság. Ez a bíróság a fiúk közül kettőt halálra ítelt (őket aztán ki is végezték), a többi vádlottat pedig 10–15 évi kényszermunkára ítélte, ezt valamelyik Szovjetunióban létesített táborban kellett letölteni. Az ítélet után, mely azonnal jogerőre emelkedett, a rabokat zárt vasúti kocsikban Magyarországon keresztül Lembergbe (Lvov), majd onnan egy a Szovjetunió északi részén létesített büntetőtáborba vitték.

Mivel én P. Vág hazatérésekor – talán 1954 végén vagy 55 elején – börtönben voltam, és mivel 1956 két utolsó hónapjában – bár ekkor szabadlábon voltam – P. Vággal nem találkoztam, a Gulágban történt dolgairól mit sem tudok. [De elérhető még Olofsson Placid bencés atya, aki jelenleg a ciszterci budai Szent Imre-templomban kisegítő lelkész (lakása: 1113 Bp, Bartók Béla u. 76.) Tőle esetleg lehet bővebb információt szerezni.] Kollár atyától hallottam, hogy az 1956-os forradalomba nagyon is bekapcsolódott. P. Kollár nagyon aggódott amiatt, hogy rövidesen letartóztatják. Erre azonban nem került sor, mert 1957 elején sokat betegeskedett, és ez év július 8-án meghalt. A kispesti temetőben temették el. Mindössze 43 éves volt.

Később aztán P. Kollár kezdeményezésére földi maradványait Pannonhalmára szállították, és ott temették el rendtársai közé.

(P. Pálos Antal közlése)

Szabó Ferenc: Somogyi Szilárd (1932–1958)

Szegeden született 1932. május 2-án. Apja egyetemi tanár volt. Előbb Újszegeden laktak, azután az Alsóvárosban. Szilárd itt jugoszláv bombázást élt át. Gimnáziumba a piaristákhoz járt egészen az államosításig, azután a Baross Gimnáziumba. Kongreganista és cserkész volt. Amikor – ismeretlen okból – választania kellett a kettő között, a kongregáció mellett döntött.

Hivatásának alakulását így vázolja fel: [P. Pálos 1953 decemberében az akkori novíciusokkal leíratta hivatásuk történetét, és kiküldte P. Fejérnek.]

* * *

„Hivatásom számára igen előnyös természetes alapot jelentett a családban uralkodó mély vallásos szellem.

Jezsuitákkal (tudatosan) először 11–12 éves koromban kerültem kapcsolatba a *Szívtestőrség* révén. Később ez a kapcsolat egyre élénkebbé vált (szegedi templom és ház!) és alkalmat nyújtott a Társaságnak a *rendtagokon keresztül* való megismerésére. – A jezsuitákat már ekkor valami különös embereknek találtam: bár itt a motívum alapja csupán általános összehasonlítás volt: nem olyanok mint a többiek. Gyerekes formában már ekkor elhatároztam, hogy jezsuita leszek.

Később (14–15 évesen) kezdtem megismerkedni a Társaság *szellemével*: könyvek, cikkek, ismertető, folyóiratok révén. Az ennek nyomán kialakult kép egyre imponálóbbá tette a Társaságot. Ezek a motívumok ilyenek voltak pl.: a kemény meggyúrás, hosszú kiképzés, mellyel az Úr katonájává képzi minden egyes tagját, és kiküszöböli a nem oda valókat; az értelem és az akarat acéllá edzése és harcbavetése. A világegyetemesség és szervezettség, mely az egyház rohamcsapatává, gyorsan mozgó hadseregévé teszi a Társaságot. A kemény vasfegyelem, mely könyörtelen következetességgel az egyedüli cél irányában tartja útjukat. – Ilyennek láttam ebben az időben a Társaságot. – Ekkortájt kezdtem különösebben tisztelni Szent Ignácot. – IV-es gimnazista koromban *jezsuita lelkiatyát választottam (az előző apostolozási útján)*. A vele való beszélgetések sokban hozzájárultak hivatásom kialakulásához. – 1946 nyarán »elitképző« táboron vettem részt, melyet egy jezsuita páter és három jezsuita schol. vezetett. – Ugyanekkor kezdtem intenzívebben bekapcsolódni a *Mária-kongregáció mozgalomba*.

Lassanként kezdtem olyan embereknek látni a jezsuitákat, akik számára *Isten ügye kizárólagos*, egyedül fontos, szemben sok más pappal, akik számára ez csak valami másodrendű, esetleges „téma”.

Kb. 14–15 éves koromban ismerkedtem meg Szabó II. Jánossal. Egyedül és kifejezetten a közös hivatás tudata hozott össze bennünket. Ez a *hivatás alapján* megindult *barátság* is előnyös volt hivatásom alakulása szempontjából.

VI-es gimnazista koromban egyre gyakrabban jártam be a rendházba, ministráltam, és egyre sűrűbben érintkeztem a rendtagokkal. Különösen megnyerő volt az állandó természetfölötti beállítottságuk, (mindig lehetett velük »vallásos« témákról beszélni) és lelki vidámságuk. 1948 novemberében nagyon megragadott az atyáknak és a testvéreknek az a természetfölöttiségben gyökerező vidámsága és egykedvősége, ahogyan a szegedi ház elvételét fogadták.

16 éves koromban hivatásom válságba került. Egyik oldalon ott állt a Társaság a bennem eddig kialakult imponáló képével – ezt ebben az időben különösen táplálta a fiatal skolasztikusokkal való gyakori érintkezés, a *Bemegyek az Isten oltárához*-füzet (A Király hívása, Suscipe, holocaustum...); a másik oldalon azok a bizonyos „világi gyönyörűségek”. 1949. március 2-án »klerikális agitáció« miatt eltanácsoltak a gimnáziumból. Én ezt Isten ujjának tekintettem hivatásom szavának követése felé. Ezt a külső eseményt egyidejűleg nagy

kegyelmi megvilágosítás kísérte, mely egyszer s mindenkorra határozottá tette előttem a Társaságba való elhivatottságomat. 1949. március 5-én döntöttem el, hogy fölteszem rá egész életemet. – Ebben az időben a jezsuita életből a következő motívumok álltak előttem különösen vonzó világosságban:

a) a jezsuitaság: életáldozat (holocaustum), b) a jezsuita élet lényege: Krisztus *nagylelkű* szeretete, c) az apostolkodás, a világhódítás a jezsuitánál nem más, mint az Isten-szeretet túlcsoordulása, d) Krisztusért gyalázatokat elszenvedni, bolondnak tartatni és látszani...

Néhány állandóan ható tényező:

a) A legm. Oltáriszentség. VII-es koromra már átlag naponta áldoztam. Mindig meg voltam győződve, hogy ez volt a leghathatósabb tényezője hivatásom kialakulásának és megőrzésének, különösen a válság idején.

b) A Boldogságos Szűz szeretete

c) Öntudatosodásom korától kezdve mindig, de különösen 16–17 éves koromban, természetemnél vonzódtam a *nagyszerűség* felé. Kerestem is ezt sok mindenben. – Végül 1949 márciusában – a kegyelem hatása alatt – rádöbbsentem, hogy nincs a világon nagyszerűbb dolog, mint egész lényemet odadobni *nagylelkűen*; »Suscipe, Domine...« És ezt a nagylelkűséget, mint alapkaraktert a Társaságban láttam meg.”

* * *

Tehát 1949 márciusában jelentkezett a Társaságba. Körülbelül két hónapig ekkoriban pihennie kellett tüdeje miatt (chilus-folyamat). Május 16-tól P. Fejérhez járt latinórákra Janóval. Június közepén már sikerrel vizsgáznak Kalocsán a VII.-ből, jezsuita magánjellegű vizsgán.

Június végén Pécsre megy, ahol egy időre mellhártyagyulladás miatt a klinikára kerül. – Én Pécsen találkoztam vele először, amikor ez év őszén bevonultam az Ignáciánumba. Ő úgy forgolódott ott a rendházban, mint aki otthon van. Kedvesen fogadott bennünket, és jólesően gondoskodott minden szükségletünkről. Ő egyébként nem maradt ott az Ignáciánumban.

Továbbtanul magánúton, karácsonyra leérettségizik. Januárban felveszik a noviciátusba, mondván, hogy nyárig pihenjen, akkor majd bevonulhat ... 1950. június elején elhurcolják a szerzeteseket, köztük a Szegeden meghúzódnó novíciusokat is. – Szilárd jóval később tudta meg a hírt. Egészen kétségbeesik. Nagymamájánál (Budapest, Damjanich utca) egy karosszékben kesereg: mindennek vége... Ekkor betoppan Janó: minden megy tovább, vigasztalja Szityit. Sőt! most kezdődik az igazi jezsuita élet: a disperzió.

* *

1950 őszén – előjáróink intézkedésére – az Egri Érseki Szemináriumba kerültünk mindannyian kandidátusok: Szilárd, az érettségizett ignácisták és még néhány újabb kandidátus – PP. Rozmán (spirit.) és Bogyó (prof. phil.) szárnyai alá. Reméltük, hogy megkezdhetjük itt a rendkívüli noviciátust – párhuzamosan a szemináriumi tanulmányokkal. Sajnos elég sokáig kellett várni a római fakultásokra. Kissé csalódottan vettük tudomásul, hogy egyelőre nem érvényes noviciátus ez. – Erősen nekiláttunk a filozófiatanulásnak, hogy legalább a tudományokban tűnjünk ki, ha az erényességben nemigen sikerül! ... P. Bogyó vezetésével egy „kört” alakítottunk, ahol főként filozófiai és más témákat vitattunk meg. Emlékszem, Szilárd a chicagói Loyola Egyetemről tartott beszámolót egyszer. Ebben az időben egyébként meglehetősen lelkesedett a filozófiáért. Heves vitáink voltak a continuumról, a vallás szükségességéről stb. Szilárd édesapjától örökölte a hajlamot a filozófia iránt. Később elmesélte egyik kisgimnazista korában történt emlékét. A nyári vakáció után az egyik tanárunk érdeklődött, ki mit olvasott a szünidőben. „A Pál-utcai fiúkat”, „Grant kapitány gyermekeit” stb. – mondták általában, Szilárd viszont így válaszolt: „Arisztotelész Metafizikáját”!

A következő tanévben már csak ő és még ketten mehettek vissza Egerbe. – 1952. január 15-én este: P. Bogyó (vagy Rozmán) közli Szilárddal, hogy kezdődik a noviciátusa. P. Pálos

üzente ezt, aki a városban van. Másnap P. Pálos így fogadja Szilárdot: „Üdvözlöm mint a Társaság legújabb novíciúsát!” Szilárd mindig boldogságtól ragyogó szemmel mesélte ezt az epizódot.

1952 ősze több nehézséget hozott számára. – Hogy jobban lássuk helyzetét, itt egy kis kitérés szükséges.

Ebben az időben jelentős fordulat következett be provinciánk életében. Januárban megkezdődött a disperziós noviciátus, mely a Rómából kapott engedélyekkel most már érvényes volt. A körülöttünk viharzó belpolitikai eseményekkel egy időben a provincia vezetőinek hosszú tárgyalásai előzték meg a döntést: Félelem és meghátrálás nélkül vállaljuk azt, ami Szent Ignác atyánk szelleméből és a Társaság történetének tanulságaiból következik: a Társaságnak tovább kell élnie, az utánpótlás toborzásáról és kiképzéséről nem mondhat le, bármilyen kockázatba és áldozatba kerül is ez. A Társaság számára nincsenek „rendkívüli körülmények”! – Tehát 1952-ben indul meg a „kísérletezés”, az új utak kitaposása. Nyilvánvalóvá lesz, hogy a noviciátus elvégzésének gyakorlatilag nélkülözhetetlen feltétele egy bizonyos közösségi élet: a rendtagokkal, előjárókkal és testvérekkel való rendszeres érintkezés. Az előjárók egyre inkább hajlanak arra, hogy a szemináriumokat elhagyjuk. (Egyébként, minthogy az egyházra gyakorolt nyomás súlyosbodott, a szerzetesek jó részét el is küldték.) A szemináriumban ugyanis – egy-két kivételes esetet nem számítva – nem lehetett biztosítani a noviciátus végzéséhez szükséges feltételeket. Ezért történik meg, hogy egyesek – legalábbis egy időre – elhagyják a szemináriumot, és Budapesten vállálnak valamilyen profán foglalkozást, melót, hogy együtt élhessenek rendtársaikkal és így letölthessék a kanonikus évet.

Szilárdot visszahívta még 1952 őszére is Czapik érsek úr. Ő azonban – hosszú fontolgatás és egy Szent Ignác-i elekcio után – úgy döntött, hogy Budapesten marad. (Az előjárók ugyanis reá bízták a döntést.)

Előbb otthon, édesanyjánál lakott (Rudas L. u. [Podmaniczky u.]), majd Eördögh Bandival az Üllői úton. Életének legnagyobb próbációját jelentette ezen év őszén az, hogy – egészségi okok miatt – az elbocsátás veszélye fenyegette. (Mózer doktor akadékoskodott.) Egyik nap P. Pálos így fordult hozzá:

„Somogyi testvér, hát itt akar hagyni bennünket?” ... Kínos napok következtek. Szilárd több ízben említést tett erről a megpróbáltatásról. Érthető, mekkora keresztet jelentett számára, hiszen mindig oly rajongva szeretette a Társaságot! – Pár hét múlva P. Luzsénszky közömbös arccal mondja: „Ha majd meglátjuk...” Megkönnyebbült. Ebben az időben más nehézségei is megoldódtak. Czapik érsek úrral sikerült elintéznie a szemináriumról való lemondását, bekerült a Fazekas Gimnáziumba III. o. (VII.) tanulónak. Január elejétől már a IV. osztályt végezte. Egyidejűleg a Központi Hittudományi Akadémia rendes civil hallgatója (III. évf.) lett.

Amikor 1953 őszén felkerültem Budapestre főiskolára, Szilárd lakótársa lettem a Szentkirályi utcában. Erre az időre már „központosították” a noviciátus vezetését. Eddig ugyanis több magiszter volt. A másik újítás, hogy ezentúl nem lakhattak novíciúsokkal együtt skolasztikusok.

Mindketten főiskolások voltunk – „mellékesen”. Szilárd a Pedagógiai Főiskolára járt, az orosz tanszakra. – Én csak most kezdtem el hivatalosan a noviciátust. Szilárd lett az angelusom. Sokat tanultam tőle. Emlékszem még az angelusi instrukciókra. Egy kicsit zsenirozta Szilárdot, hogy régebbi évfolyamtársát, egy „idült” kandidátust kell vezetnie. Végül is megtalálta a helyes hangot és módszert. Elmesélte a disperzációs szokásokat, főként saját tapasztalatait, nemcsak a külső magatartással kapcsolatban, hanem a lelki dolgok gyakorlatát illetően is. Később már baráti beszélgetések lettek ezek az „instrukciók.” Elmondottuk egymásnak főiskolai tapasztalatainkat, megbeszéltük nehézségeinket. Ezek a beszélgetések, meg a többi novíciussal való találkozások (heti konventikumok, közös séták

és kirándulások) képezték a mi közösségi életünk alapját. Természetesen P. Magiszterrel gyakran találkoztunk a konventikulumon kívül is, neki mindenről számot adtunk. Ő mindig figyelembe vette a „tapasztalatcserék” eredményeit, hiszen egy egészen új életforma kitapogatásáról volt szó. – Megjegyzem itt, hogy P. Magiszter több mint fél évig a mi domusunkban lakott, egy kis cselédszobában. Így mi egészen közvetlen kapcsolatba kerültünk vele.

Részletesebben itt nem írok a noviciátusról. Korábban Szilárd írt egy beszámolót a disperziós noviciátusról. (Majd később leközi az AU.) Több érdekes epizódot elmesél itt novíciusi életéből, és jó összefoglalást ad akkori életünkről. Én most inkább csak kronológiát állítottam össze erről az időszakról.

1954. június 30-án letartóztatják P. Pálost. Szeptemberben C. Beöthy költözik hozzánk, P. Luzsénszky helyébe. Október 10-én Szilárd fogadalmazik. – Az élet megy tovább. A következő év újabb meglepetést hoz: 1955. augusztus 23–24. éjjelén letartóztatják P. Magisztert több gravis atyával együtt. (Később megtudtuk, hogy P. Provinciális is köztük volt: immár a 4. provinciális a börtönben!)

Kevéssel ezután Szilárd – befejezve a kétéves orosz kurzust – megkezdte a gyakorló évét. Általános iskolai orosz tanár lett Sződön. Egy kis tót falu ez a váci vonalon. Szilárd továbbra is Pesten maradt, vonaton járt ki az iskolába. Az állomástól még kb. 4 km-t kellett kerékpározni. Korán kelt, misét hallgatott; a meditációt és egyéb lelki dolgait a vonaton végezte. Igen nagy strapát jelentett neki ez a szödi tanárkodás. Hetenként kétszer délután is ott kellett maradnia az iskolában. Csak este jött haza. És akkor: dolgozatjavítás, készülés a másnapi órákra stb. Sokszor csak 11 óra körül került ágyba.

A sok munka, a reggeli biciklizések abban a januári, kegyetlen időben aláásták egészségét. 1956. január végén kidőlt. Betegszabadságot kapott. Állandóan lázas volt. Az orvos a tüdején talált valamit. Nem volt túlságosan veszélyes, talán egy hónap múlva már jobban lett. Szilárd gondviselészerűnek találta ezt a betegségét. Egyrészt a betegszabadság alatt el tudta kezdeni a fölkészülést az univerzára, másrészt pedig amiatt, hogy egészségi állapotára hivatkozva sikerült felmondania és otthagynia a szödi iskolát. – Az iskolában sok tapasztalatot szerzett. Otthon nekünk sokat mesélt szödi élményeiről: a tanári karról, a gyerekekről és szüleikről (roppant elmaradott falu volt). Arról, többek között, hogy milyen ördögi gonosszággal igyekezett a „vonalas” igazgatónő lemorzsolni a hittantanulókat beiratkozás alkalmával. A pedagógus pálya volt talán a legnehezebb állás ekkor Magyarországon a becsületes emberek számára. Érthető, hogy Szilárd boldogan szabadult meg tőle.

Elöljárói kívánságára 1956 nyarán kérte Hamvas püspök úrtól felvételét a szegedi szemináriumba. Titokban azt remélte, hogy nem sikerül. De mégis felvették. Fájdó szívvel hagyta ott a pesti komunitást. Október elején utazott le Szegedre, elsőéves teológusnak. – Itt Szegeden élte át a forradalom napjait és annak tragikus elfojtását.

1957. január 8-án este P. Pálosnál járt pesti lakásán. (Másnap P. Pálost újra letartóztatták.) Január 22-én átlépte a határt. Mielőtt átadnám neki a szót, megemlítem, hogy már az odajutás sok izgalommal járt. Celldömöknél a vonaton gyanúba került, őrizetbe vették, de néhány óra múlva, amikor Szombathelyen faggatták, valahogyan kivágta magát és szabadon engedték. Később a határsávban is szerencsésen átesett egy veszélyes igazoltatáson.

„1957. január 22. este 5 óra 20 perc. Nagyot fohászkoztam utoljára az Útmenti Szűzanyához és átugrottam az országút árkat, a hóval vastagon borított szántóföldek felé. A mély hóban térdig huppan a lábam. Tudatvilágomban minden más érzést és gondolatot elnyomott az életösztön erejével ható tudat: csak 90–100 méter és szabad vagyok! »Ne törődj semmivel, akármi történik, csak fuss, ahogy tudsz!« – csengett fülemben az utolsó figyelmeztetés. Hát futottam, ahogy tudtam. Elöttem már alig 80 méterre ott sötétedett a nagy malom, mellette biztatóan fénylett felém a Pinka-híd lámpája. Igen, ott ... oda kell

eljutnom... ott már nincsenek ávósok, oda nem jöhetnek utánam... Szabad föld... itt terem az orrom előtt pár méterrel ... Rajta! fuss! Előre! – diktálta az életöszön. De a futás egyre nehezebb lett. A lábaim mintha ólomból lettek volna, alig akartak engedelmeskedni. Az irgalmatlan délutáni biciklitúrában halálosan kimerültek. Annál vacakabb kerékpárt keresve se találtam volna a meneküléshez. A lánc folyamatosan megugrott, üresen forgott. 10–20-at kellett tekernem, míg végre néhány méterre megfogta, aztán megint... Futásom egyre inkább csetlés-botlássá változott. Hupp! – megint beleestem valamibe. Az életöszön tovább hajszolt: gyorsan kikecmeregni! Futás tovább! Már csak 30–40 méter a cél! Ekkor azonban ijesztő dolgot tapasztaltam: lábaim egyszerűen felmondták a szolgálatot. Elvágódtam a hóban. Soha életemben még nem éreztem ilyen végsőig csigázott fáradtságot...”

Szilárd tizenkét oldalon írta le menekülését. Ezt csak ízelítőnek idéztem, elsősorban azért, hogy jobban megértsük, miért esett ágynak, miután jelentkezett Bécsben a Kúrián. Január 28-án dőlt ágynak – influenzával. Fájdalmat érzett a jobb combjában. „A bicikli” – gondolta. Kevés idő után mindkettő elmúlt. Több mint két hónapot töltött Bécsben (felgyógyulása után Kalksburgban). Közben összeszedte magát, elintézte az útlevél- és vízumügyeket. Március 31-én érkezett meg Eegenhovenbe, hogy itt felkészüljön az univerzára.

* * *

Amikor én tavaly ideérkeztem, Szilárd már egy Bruges-i specialistához járt. A jobb lábában érzett fájdalmakat. Sántított, fájdalomcsillapítót szedett, mert enélkül nem tudott aludni. Megtudtam, hogy április közepén kezdődött újra a combfájdalom és egyre fokozódott. Szilárd sorra járta a specialistákat, mindegyiktől sok biztatást kapott, de minden kúra és kísérlet kudarcra végződött. Csaknem egy évig tartott ez, mire végre felfedezték, hogy rákja (szarkómája) van. Ekkor már a louvaini klinikán feküdt (február 3. óta). – Betegségéről és utolsó napjairól majd P. Fejér számol be részletesebben. Ő volt leggyakoribb látogatója (az utolsó hetekben szinte éjjel-nappal nála volt), és ő volt a lelkiatyja is.

1958. június 13-án Jézus Szíve ünnepén, néhány perccel éjfél előtt halt meg. Június 17-én délelőtt temettük itt az eegenhoveni temetőben.

Ez év januárjában egyszer hosszasan elbeszélgettünk Szilárddal régi témánkról, a konverzióról. Szilárd mint mindig, most is határozottan állította, hogy ő csak egyszer „tért meg.” (Én egy kissé tágabban értelmeztem a „megtérést”). Úgy gondolom, hivatása történetében a fentebb említett kegyelmi megvilágosításra gondolt, „mely egyszer s mindenkorra határozottá tette” számára a Társaságba való hivatását. „1949. március 5-én döntöttem, hogy fölteszem rá egész életemet.” Ha most az együtt töltött évekre visszaemlékezem vagy arra gondolok, ahogyan a betegséget és a halált fogadta, világosan áll előttem, miért erősítgette, hogy ő csak egyszer tért meg. Számára az Institutum volt az Istenhez vezető út: *via quaedam ad Illum*. Azóta, hogy ráállt erre az útra, egyenesen haladt előre. A Társaság volt számára minden. Mindvégig megőrizte azt az idealizmust, amely 14–15 éves korában lelkesítette. *Sub crucis vexillo Deo militare* ... A betegség és a halálra való készülés megérlelte. Kiegyensúlyozottabb, természetesebb lett. Az volt a benyomásom, hogy betegségében és halála előtt is egyetlen gondja az volt, hogy minél hűségesebben teljesítse a Summarium 49–51 szabályait. – „Abban bízom és remélek, hogy Krisztus mint mindig, most is megdicsőül testemben – akár éltemben, akár holtomban.” Szent Pál levelének (Fil 1,20–22) erre a helyére tett utalást P. Fejérnek nem sokkal halála előtt. Betegségét, szenvedéseit elsősorban foglyainkért, az otthoniakért ajánlotta fel. Magnificat!

1958. augusztus 3.

P. Buzna Viktor (1875–1960)

Hosszú életéből 41 esztendőt áldozott az ifjúság nevelésére, amelyről Aranyszájú Szent János olyan nagy elismeréssel szól.

1892-ben kezdte meg a noviciátust P. Molnár László vezetése alatt. Három évig szónoklattan tanult Sankt Andrásban, bár nem lett nagy szónok belőle. 1898-ban kezdte meg bölcséleti tanulmányait Pozsonyban, amit egy év múlva meg kellett szakítania, hogy Kalocsára menjen. Öt hosszú esztendőt töltött itt mint konviktusi prefektus. Ebben az időben jelent meg a *Zászlónk* -ban egy-két igen ügyes fizikai tárgyú cikke. Az egyiknek témája például ez volt: Hogyan készíthetünk otthon zseblámpa elemet? A természettudományok gyakorlati része mindig érdekelte. Ebből sejteni lehet, hogy később csak engedelmességből lett klasszika-filológus. Magiszterkedése után az innsbrucki teológián a kis dogmán tanult. Ügyessége és vidám kedélye közismert volt. Egy alkalommal átöltözött és bajuszt ragasztott, s beosont a portára azzal, hogy testvérével, Fr. Buzna Viktorral szeretne beszélni. Órákon keresztül az egész házat tüvé tették érte, de hiába... Végre a keresgetésbe befáradt teológusok előtt lerántotta műbajuszát és bemutatkozott.

1909-ben már a pesti egyetemen tanul, és három év múlva ledoktorál. Ezután Kalocsán tanít egy évig, majd Linzben elvégzi a harmadik probációt. Kissé hosszúra nyúlt kiképzése után azonnal Kalocsára küldték generális prefektusnak és a Kongregáció prézesének. Később pár éves pécsi működés után, 1923-ban rektor és gimnáziumi igazgató lett Kalocsán. Rektorsága idejében történt Szent Bellarmin Róbert csodája, melyet Róma hitelesnek ismert el. Báró Benz Albin az 1925-ös iskolaév vége felé himlőbe esett, amit egy másik, igen súlyos betegség követett. Házi orvosunk, dr. Albecker tb. milliarist állapított meg. Egy Pestről lehívott specialista ezt a diagnózist megerősítette. Albin közeli halálát mindenki biztosra vette. Édesanyja már el is készítette a gyászjelentést, hogy a halál beálltával azonnal a nyomdába adhassa. P. Buzna bizalomteljes imára kérte a növendékeket. Június 21-én nyilvános kilencedet kezdtek boldog Bellarmin tiszteletére. Június 25-én a fiú hirtelen meggyógyult. Mikor a betegápoló úgy dél felé a betegszobába lépett, a fiú hangos 'Laudetur'-ral fogadta. A betegápoló még magához sem tért ámulatából, amikor Albin kiugrott ágyából és öntözni kezdte az ablakban levő virágokat.

Később a szenttéavatásra ezt a jelenetet festették meg. A kép másolata és a csoda leírása megtalálható: Fioocchi A.: *S. Roberto Bellarmino* című életrajzában, az 501, 502 oldalon. A könyvet a szentté avatás évében, 1930-ban adták ki.

A rektorság idejének leteltével Pécsre került generális prefectusnak és tanárnak, de rövidesen megint csak visszakerült Kalocsára, ahol a gimnázium prefectusa és az énekkar vezetője lett. Majd 1935-ben a zugligeti Manrézában latint és görögöt tanított a retorikusoknak. A következő évben kinevezték katolikus tankerületi főigazgatónak. Ezt a tisztelet viselte 1937-ben is mint kalocsai gimnáziumi igazgató és tanár. 1939-ben már nincs más tisztsége mint tanár és osztályfőnök az I. osztályban. Osztályát jó pár évig vezette, majd 1947-ben nyugalomba vonult.

Tanári működésének utolsó évtizedében még biciklizni is megtanult, hogy a Szelidi-tóhoz minél könnyebben eljuthasson. Horváth segédpüspök úr ugyanis a kollégiumnak adományozott egy szép tóparti területet, amit P. Buzna nagy lelkesedéssel kezdett kiépíteni a diákság számára. Saját maga tervezett két vízibiciklit, amit a fiúk roppantul élveztek, a Szelidi-tó környéki magyarok pedig ugyancsak roppantul megcsodáltak. A kutyák még a vízbe is beúsztak, hogy a csodadolgot közelebről megugathassák.

P. Buzna sok mindenhez és alaposan értett. Zenekart és énekkart kitűnően vezetett. Igen szépen rajzolt, s valószínűleg ezért rajztanárnak is megtették egy időre. Sőt még tornát is

tanított rövid ideig. Kisebb tanítványai rajongtak érte, hiszen ő is eléggé kis termetű volt. Hadijátékot rendezett velük, kirándulni vitte őket, vagyis mindig azon volt, hogy az egész embert nevelje. A fizika iránti érdeklődése mindig élénk maradt. Tudtommal ő rendezte be, alighanem az elsők között, a drót nélküli távíró vevőllomást Kalocsán, még évekkel a rádió felfedezése előtt. Feszült figyelemmel hallgattuk a norddeichi állomás időjelzéseit...

P. Buzna a színdarabok rendezéséhez is mesterien értett. Két valóban értékes színdarabot maga is írt és többet magyarra fordított. „Az utolsó Abbeville” című, valóban nívós tragédiáját a kalocsai érsek neve napján mutatták be. A másiknak címe „Az igaz hős” az első világháború erdélyi eseményeiből merítette tárgyát.

Buzna atya jó nevelő volt; mosolygós, barátságos és az osztályban igazságos. Kis és nagy tanítványai igen szerették, mert megéreztek, hogy ő is önzetlenül szereti őket. Tanítványaival az osztályon kívül is sokat foglalkozott. Az ifjúság lelki előmenetelével is nagyon törődött. Évekig volt diákgyóntató a templomban. Lelki fiait pedig a legjobb önnevelő és lelki könyvekkel látta el.

Nevelői-tanári munkája sok száz magyar fiúra hatott, akikben sikerrel nevelte a lelket és testet, a harmonikus, krisztusi embert.

(Baják Mihály)

P. Lenner József (1886–1962)

Hatvan évet töltött a Társaságban. Harminc éven át élt és dolgozott a magyar ifjúságért mint tanár és nevelő. A Gondviselés szép működési teret szánt neki: nyolc éven át igazgatóként, öt éven át (gymn. et studiorum) prefektusként.

Nagy befolyással volt iskoláink nevelési irányára. Valószínűleg Orsován született. Gyermek- és ifjúkoráról nem beszélt. 1902-ben, 16 éves korában lépett be a nagyszombati noviciátusba, ahol akkor a kiváló P. Molnár László nevelte rendünk reménységeit. Kalocsán két év alatt elkészült az érettségire, azután egy évig Sankt Andräban végzett egyéves szónoklattani gyakorlatot. Post hoc, vagy propter hoc, nem tudni, de jó szónok lett, akit a diákok szép gondolatai és közvetlen, meleg hangja miatt szívesen hallgattak. Bölcséleti tanulmányait Pozsonyban végezte, teológiát Innsbruckban tanult. Magisterium nélkül Pestre került, és ott három év múlva letette a tanári szakvizsgát matematikából és fizikából. A harmadik próbaévet Nagyszombatban végezte P. Somogyi vezetése alatt. 1919-ben kezdte meg tanári működését Kalocsán, ahol mindjárt a kisebb kongregáció vezetését is átvette. Két év múlva ugyanott konviktusi főprefektus lett. 1929-ben Pécsre kerül P. Somogyi rektorsága alatt, és a gimnázium igazgatója lett. 1934-ben P. Tüll lett a pécsi rektor és igazgató, mellette P. Lenner a praef. gymn. et studiorum hivatalát töltötte be öt éven keresztül.

1939-ben Kalocsán találjuk igazgatóként. Három év múlva visszament Pécsre, és átvette egy időre az urak kongregációjának a vezetését. Ott tanított egészen a gimnázium feladásáig. 1949-ben operárius volt, majd 1950-ben még egyszer tanított latint és bölcséletet a szemináriumban. Még ebben az évben, házunk feloszlása után, tettereje arra sarkallta, hogy Nyugaton keressen működési lehetőséget. Szökés közben elfogták, és Kistarcsára internálták. Itt ígéretet tett, hogy ha kiszabadul, lefordítja Guardini *Der Herr* című művét. Ígéretét teljesítette.

1952-ben P. Lenner már Pannonhalmán van. Évek múlva arról értesültünk, hogy szívbajos lett. Valamikor Pécsen súlyos tifuszon esett át, de a szívével soha nem volt baj. Talán a magyar ifjúság sorsán érzett fájdalom törte meg a szívét? P. Lenner eleven eszű, szangvinikus vérmérsékletű ember volt. (E sorok írója úgy emlékszik, hogy 1931 előtt, mikor P. Generális egyes atyáknak megadta a római doktori címet, P. Lenner is részesült ebben a kitüntetésben.) Az ifjúságot nagyon szerette. Szívesen időzött körükben, lelkesen nézte, sőt nagyon sokszor vezette futballmérkőzésüket. Megértő jó barátjuk akart lenni, aki senkinek sem akar fájdalmat okozni. Vakációban fölkereste velük Ausztria szép vidékeit, sőt Olaszországot és Rómát is meglátogatta velük. Jellemző, hogy még Pannonhalmáról is leutazott Pécsre, hogy volt tanítványainak a találkozáján jelen lehessen. Nevelési módszerével nem értett egyet mindenki. A magyar fiúneveléséhez az anyai szereteten kívül következetesen kemény kéz is szükséges. Történelmünk egyes korszakai mutatják, hogy ez kell sokszor a felnőttek neveléséhez is. És talán P. Lennerből ez a vaskéz hiányzott. Tizenhárom éves kalocsai és tizenhét éves pécsi működése igen áldásos volt. Kongregációi és templomi beszédei sok jó gondolatot ébresztettek a lelkekben. Eleven, hangos számtan-, fizika- és angolórái sok hasznos ismerettel gazdagították az ifjúság szellemét. Az ifjúság nagyon szerette őt, és bizonyára hálás szívvel őrzi emlékét. R. i. p.

(P. Baják Mihály)

F. Kiss János (1879–1964)

Kiss János testvérünk július 9-én, életének 86-ik, hivatásának 57-ik évében hosszas szenvedés után az Egyház szentségeivel ellátva este 9.30-kor hólyagrák következtében meghalt.

Életének története a mennyei Atya gondviselésének csodás példázata. 1879. április 29-én született Szatmár megyében, Csanáros község Porháza-tanyáján, a legszegényebb családok egyikéből. Tíz éves korában, télen a tanyájukról a faluba bejárva megtanult írni-olvasni. Számolni később tanult meg egy fogadott parasztembertől, akinek cselédházaival együtt fizetett ezért. 1902-ben katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak bizonyult. Édesatyjával az év októberében Amerikába szökött, atyja ugyanis megunta a cselédkedést, amelynek hasznát nem látta, hiszen 24 évi keserves szolgálattal összesen 700 koronát tudott megtakarítani. Ebben még János fiának négy évi keresete is benne volt. Merész vállalkozás volt, de sikerült! Szénbányában dolgoztak Bakertonban, és két év alatt megtakarított pénzükből tízezer koronát küldtek haza.

Amerikában könyvvásárlásra is tellett. Imakönyv után kutatott, és a Római Katolikus Evangélium című könyvre hibázott rá. Olvasásába merült. Jóra fogékony lelkén akkora örömet vett, hogy túláradó boldogságában hálából megfogadta Istennek, hogy holtáig pénteken csak kenyeret és vizet vesz magához. Ezt a fogadalmát nemsokára Keresztelő Szent János példáján felbuzdulva megtoldotta egy másikkal is, hogy életében szeszes italt többé nem iszik.

Két évnyi távollét után kimerülten, de módosan hazatértek apjával. Itthon falujuk boltosnéja azt találta mondani János testvérünk nővérének, hogy János papnak való, ha előrehaladott kora miatt mégsem annak, akkor talán szerzetesnek. János nem is tudott akkor szerzetesek létezéséről; Amerikában csak apácaírókról hallott. Megkérdezte tehát a káplántól: mi az igazság ebben. A káplán megerősítette értesülését: Vannak bizony, mégpedig nem is olyan messze innen, Szatmárott. Ferenceseknek hívják őket meg jezsuitáknak. Kik közé kívánczik? – kérdezte a káplán. A szigorúbb szerzetbe mennék – válaszolta János. Mind a kettő egyformán szigorú – magyarázta a káplán. Akkor hát Jézus Társaságába, mert annak szebb a neve – döntött a jó testvér nem sokat tépelődve.

Így tévedt a jezsuitákhoz. Az Úr vezette őt közénk. A rendben szakácská képezték. 17 évig töltötte be ezt a – tapasztalat szerint legfárasztóbb – munkakört, mégpedig az első világháborúban és az azt követő inséges években; megfelelő segítség és felszerelés híján emberfeletti áldozatok árán. Miután 1928 augusztusában fáradtan végleg távozott a tűzhely mellől, 9 évig a szegedi kollégium villájának volt konyhakertésze és gazdája. Azonkívül kapus, sekrestyés, ebédlős itt is és Kalocsán is. 1950. június 19-én Mariapócsra szállították, onnan Mezőkövesdre, Jánoshidára, végül 1952. július 15-én Pannonhalmára került Szociális Otthonunkba.

Szerényen meghúzódó, hallgató, teljesen és egyedül Istennek élő, imádságos, kötelességtudó, kemény, sanyarú élethez szokott, előjáróit tisztelő, és Társaság szabályaihoz lelkiismeretesen ragaszkodó, vezeklő életet élő aszkétának ismertük. Azon volt, hogy minél nagyobb hasznára legyen Jézus Társaságának az Egyház szolgálatában.

Proletár sorból emelkedett igen magasra: Nem ugyan hatalomban, emberek fölé: nem lett urukká. Ennél többre vitte! Kárpáti Zoltán dr., a győri főorvos a kórház urológiai osztályán mondta néhány évvel ezelőtt a csodálkozás hangján ezeket az emlékezetes szavakat János bácsiról, miután őt a fájdalmas prosztatata műtét után hosszabban kezelte és közeliről megismerte: „Ilyen fegyelmezett emberrel, aki ennyire ura önmagának, még nem találkoztam.” Az Úr Jézus kegyelme növelte „Úr”-rá. Az Úr vezette őt: „Igaz volt.” ...

(P. Tüll levele)

Héjja Gyula: P. Kövecses Géza (1921–1967)

A papság szolgálatában
„Halálommal többet használok, mint ittmaradásommal!”

P. Kövecses Géza 1967. június 12-én hajnalban, két óra negyven perckor Porto Alegreben elköltözött az élők sorából. 46 éves korában, olyan úttörő tevékenység közepette távozott közülünk, amely épp csak akkor kezdett igazán kibontakozni. Vele élő rendtestvérei, munkatársai, és mindazok a papok, akik nevelő és irányító munkásságának gyümölcseit élvezhették, mély megrendüléssel fogadták a tragikus hírt. De maga szintén érezte sorsának tragikumát. Amikor közölték vele, hogy napjai meg vannak számlálva, benső küzdelmét így írta le; „Emberileg szólva, most vagyok alkotó munkám hajnalán. Vannak megkezdett vállalkozásaim. Hogyan tudnék segíteni másokon! Szolgálni az egyházat!” – majd így folytatja önvallomásait: „Légy tudatában; te nem vagy az isteni gondviselés. Ha Isten hív, ez azt jelenti, hogy halálommal többet használok, mint itt maradásommal!” „Többet tehetek Isten országáért az égben, mint itt a földön!”

Valóban munkásságának kibontakozása közben bekövetkezett halála megakadályozta, hogy a papok és a szerzetesek körében folytatott munkájának gyümölcseit is lássa.

A menekült jezsuita

Menekülése és hányatott élete csak arra szolgált, hogy az isteni Gondviselés még jobban fölkészítse arra a hivatásra, amit neki szánt. Győrszentivánban született május 27-én. Gimnáziumi tanulmányait a győri bencéseknel végezte, s egész életében mély ragaszkodást mutatott Szent Benedek rendje iránt. Érettségije után az 1940–41-es iskolaévben egy évig a győri szemináriumban volt, és csak 1941. augusztus 14-én lépett a Társaságba. Az otthoni helyzet alakulása következtében ő is több más skolasztikussal együtt 1949-ben külföldre került, előbb Innsbruckba, majd Chieribe. 1950. július 13-án a turini érsek szentelte pappá. Teológiai tanulmányainak befejezése után, 1952 szeptemberében Franciaországban, Paray-le-Monialban kezdte a terciát.

Öntudatos és tervszerű felkészülése a jövőre

Felszínes és rövid ismeretség alapján talán kevesen látták meg Géza atyában – így ismerték és emlegették őt Brazíliában mindenfelé – nagy lelkierejét, elszántságát és tervszerűségét, amelyeket törékenynek látszó fizikuma és szerény modora takart. Az isteni kegyelem azonban rendkívül alkalmas talajra talált benne, és hosszú éveken át vezette sajátos küldetése, a papnevelés és a papság szolgálata felé. Széles, lényeglátó távlatokban mérlegelte a papi étellel kapcsolatos kérdéseket és ebben a szellemben állította össze önképzési programját. Minden kommentárnál jobban szemlélteti ezt a beállítottságát és szívós akaraterejét az a levél, melyet 1952. október 7-én, harmadik probációja kezdetén írt a magyar provinciálisnak.

„Évközben elsősorban a teológiával foglalkoztam. Kerestem az egyes dogmák vonatkozásait az emberi étellel, és jelentőségüket az isteni üdvrendben. Törekedtem a szintézisre s az egységes szemlélet kialakítására. Azonkívül nagyon érdekelték a legújabb pápai körlevelek. Néhányat alaposabban is tanulmányoztam. pl. a *Summi Pontificatus* t, amely a jelen társadalmi bajok okait kutatja, és megoldásokat ajánl az új krisztusi társadalom felépítéséhez. – A *Menti nostrae* kezdetű körlevél a papság, papnevelés és a lelkipásztorkodás problémáit tárgyalja, és a modern papi életeszmenyt állítja elénk. – Sok új meglátást

merítettem a Szentatya szociális megnyilatkozásaiból is (pl. karácsonyi beszédei; a társadalmi rend, nemzetközi együttműködés ... alapjairól).

Még az év elején átnéztem a chieri munkaterem összes folyóiratait, az elmúlt tíz-tizenöt évre visszamenőleg. Kijegyeztem a társadalmi bajokról, a modern szellemi áramlatokról és korismeretről tárgyaló értékesebb cikkeket, s évi önképzési programot készítettem belőlük. Természetesen nem tudtam mindent átnézni, de sok kérdésben szakszerűen tájékozódhattam. Acquaviva teológiája is így mindjárt életszerűbb és konkrétabb lett. Hiszen a teológiát csak így tudjuk alkalmazni a modern életre, s Isten nagy gondolatait felismerni a hétköznapi élet forgatagában és a nagy világeseményekben. – E tájé-kozódásomban nagyon segített a történelem-teológia módszereinek alkalmazása.

Csütörtökönként olasz teológusok kérésére kidolgoztam kb. 25–30 vásár- és ünnepnap perikopáját, (karácsonyi és húsvéti ünnepkör; nem prédikációk! Az evangéliumi részlet központi gondolata szerint a perikopa dogmatikus, morális, aszketikus, pasztorális, biblikus, szociális, történelmi és „ kozmikus” történelemteológiai) tanítását jelöltem meg. Ezzel a módszerrel minden perikopából könnyen készíthető egész beszéd-sorozat. – Az olaszok több példányban legépeltek. Több tanárral átnézték, azok jónak találták, s azt mondták, hogy a munkát folytassuk. Januárban P. Vargának mutattam, ő is meg volt vele elégedve”.

Hosszú tanulmányi és készületi ideje alatt azonban mindig tudatában volt, hogy a nevelői és a lelkipásztori munkára nem elegendő az elméleti fölkészülés. Ezért állandóan kereste a kapcsolatot az élettel, különösképpen a szemináriumoknak és a papi életnek a problémáival. Így született meg benne az a gondolat, hogy személyes látogatások révén megismerkedjék a papnevelés modern irányaival, s tanuljon azok tapasztalataiból, akik már évek óta ezen a területen dolgoztak. Sok személyes kapcsolat, érdeklődés s levélváltás után részletes programot dolgozott ki, tervbe véve Olaszország, Ausztria, Franciaország, Svájc és Németország fontosabb szemináriumainak a meglátogatását. Teológiai tanulmányainak befejezése után és harmadik probációjának elkezdése előtt, 1952 nyarán arra használta fel szabad hónapjait, hogy az olasz szemináriumok életét tanulmányozza. A harmadik probációban szokásos nagybőjti minisztériumok idején, 1953 februárjában és márciusában, valamint a probáció befejezése után, szintén a fáradságos körutazásnak szentelte minden idejét. A P. Provinciálisnak küldött beszámolóiból kiragadott néhány részlet megsejteti e vállalkozás fáradságait és az összegyűjtött tapasztalatok gazdagságát:

„A vizsgák után – amint meg tetszett engedni – meglátogattam néhány észak-olaszországi szemináriumot. (Bocsánat a rendetlen sorközlőért, P. Héjja öreg és kiszámíthatatlan gépével írok!) Először csak a venegonói és tridenti szemináriumra gondoltam. P. Costa (milánói provinciális) azonban azt ajánlotta, hogy a vicenzait és trevisóit is meg kell nézнем. A papnevelés ugyanis ezekben a legjobb. A Szentszék is információért a trevisói szemináriumhoz fordul először. (X. Pius itt volt spirituális.)

Mindenütt nagyon udvariasan és valóban testvéri szeretettel fogadtak. Gyakran kellett beszélnem Magyarországról. Pl. Vicenzában a szemináriumi tanárok, másfélnapos ott tartózkodásom alatt, háromszor is felkértek. – Közben beszélhettem nagy tapasztalatú és szent életű spirituálisokkal. Venegonóban pl. az egyik P. Spirituális 49 éve, a másik 28 éve állandóan a kispapok lelkiigazgatója és gyóntatója. – P. Venturini (a tridenti Jézus Szíve Fiai papi kongregáció alapítója) és Mons. Carraro (a trevisói szeminárium rektora) a modern papi élet problémáiról és azok korszerű megoldási lehetőségeiről adtak nagyon értékes tájékoztatást. – Utólag is nagyon köszönöm R. P. engedélyét, hogy lehetővé tette ezt a tanulmányutat. A szerzett tapasztalatokat azt hiszem, semmiféle szakkönyvben sem találtam volna meg.”

(1953. ápr. 30.) ... „A nagybőjti szemináriumi tanulmányutam, mint előre jeleztem febr. 23 – márc. 27-ig tartott. Most a húsvéti »vakáció« első szabad napján, szeretnék röviden és vázlatosan beszámolni tapasztalataimról:

Az útitervet R. P. Pillain (champagni provinciális), P. Mollat (háború előtt a francia szemináriumok vizitátora volt; öt éven keresztül kb. 28 szemináriumról tett Rómában jelentést), P. Rouanet (dispozíciója a papság pasztorálása; nyáron Valsban már sokat beszéltem vele papi problémákról) és P. Moille (Lyon) tájékoztatásai alapján készítettem P. Instruktor jóváhagyásával. Minden részletet előre leleveleztem. A szemináriumi előljárók a legnagyobb szeretettel hívtak. Látogatásomkor a legmesszemenőbb bizalommal bocsátottak rendelkezésemre egészen belső adatokat és iratokat. Több helyen kellett beszélnem a magyar katolikusok helyzetéről és magatartásáról. Útvonalam: Lyon, Strasbourg, Párizs, Lille, Rouen, Limoges. Így megismerhettem a francia szemináriumok legkülönbözőbb típusait; pl. a szulpiciánus rendszert; az egyetemi szemináriumokat, az egyházmegyei szemináriumok különféle változatait, a Mission de France-t, a Prado-papokat...

Elsősorban a papnevelés mai kérdései érdekeltek. De ezeket nem lehet elválasztani az egész papi élet szemléletétől. Beszélgetés közben tehát minden alkalommal kitértünk a papi élet jelen problémáira, a papi mozgalmakra, a hivatás kérdésre, a papság munkáját segítő intézményekre... Beszámolómat is a különféle problémakörök szerint csoportosítom:

1. A hivatáskérdés problémái

a) Egyes vidékeken ijesztően *megcsappant a hivatások száma* (pl. Rouen: a hivatások száma az egyharmadára süllyedt, ennek is 20 százaléka beteg; Chambéry; két egyházmegye kispapjainak száma csak 28).

A papi hivatás Franciaországban országos probléma. A megoldást is országos vonalon keresik. Párizsban az »Oeuvres des Vocations« dolgozik a hivatásokért. Eszközei: folyóiratok, röplapok, filmek, kongresszusok, hivatásnapok rendezése.

Az egyházmegyei megbízottak munkáját nagyon megkönnyítik.

b) *Alapos szelekció hiánya*. Gyakran a szentelés után hamarosan jelentkezik a hivatáskrízis. Nem mintha az illető egy-két év alatt elveszítette volna hivatását, hanem mert rájött, hogy valójában soha sem volt hivatása. Belépett a szemináriumba, mert pl. a fiatal káplán élete szimpatikus volt, vagy mert ő is olyan »úr« akart lenni, mint a plébánosa... De a természetfeletti motívumok teljesen hiányoztak hivatásából. Amikor a szemináriumban félve kezdett beszélni lelki problémáiról, a lelki vezetője azt mondta neki, hogy »ez csak az ördög kísértése«, »ne törődjön vele«, stb. Döntő jelentőségű lenne tehát a hivatások lélektani vizsgálata (amiről P. Benkő is végzi kutatásait). – A hivatáskrízisre, és a jóakarátú, de pszichológiai ismeretekben járatlan spirituálisok kontármunkájára vonatkozóan különösen a Gargenville-i Papi Szanatórium igazgatója említett megdöbbentő eseteket.

2. A szemináriumi nevelés

A) Lelki síkon:

a) *Függetlenség, önállóság vágya*. – Különösen a háború utáni években volt súlyos ez a probléma. Egyes szemináriumokban ma is tapasztalható. Mélyebb oka Boulard atya szerint; a francia papnevelés eddigi »monachális« felfogása. Legfontosabb volt a szilencium meg a szabályzat. Aki a szabályokat megtartotta, az »jó« kispap volt. Az előljárók nem is igen kutattak mást, csak hogy a kispap bele tud-e illeszkedni a szemináriumi házirendbe. Legfőbb céljuk volt, hogy a kispapok megtartsák az előírásokat: Viszont a papi életre (életformára) például a teológiai erények gyakorlására nem nagyon készítették őket. – A régi előljárók »autokrata« magatartása reakciót szült, amely egyes szemináriumokban feszültséget teremtett az előljárók és a kispapok között. Az egyik szemináriumból emiatt néhány éve tömegestül léptek ki a kispapok.

b) *Túlzott nyugtalanság a tömegek vallástalansága miatt*. – Látják a fényt, tapasztalják az igehirdetés »tehetetlenségét« ... Megoldást nem látnak. Vádolják tehát az egyházat mulasztásai miatt. – E nyugtalansággal függ össze a túlzott aktivizmus veszélye. Elsősorban a

külső apostoli munkák érdeklik őket. Tanulmányaikban is elsősorban azt keresik, amit azonnal gyakorlatilag felhasználhatnak az apostolkodásban. Viszont a belső, lelkiéletet (ima, elmélkedés...) könnyen elhanyagolják.

c) *Hamis misztika* és a szeretet hamis értelmezése. – Természetes, hogy Krisztus Titokzatos Testében a szeretet mindenkinek felett áll. Sokan viszont szeretetgyakorlás címén felmentve érzik magukat minden más kötelezettségtől. (A következő megtörtént eset jól jellemzi e felfogás tévedését; egy fiatal káplán esténként »szeretetgyakorlásból« családokat látogat. Ott szórakozik késő estig. E »szeretetaktus« jogcím arra, hogy rendszeresen elhagyja a breviáriumát. E felfogás sajnos, eléggé elterjedt.)

d) Az elvallástalanodott vidékeken tapasztalható a hit meggyengülése. Hiányzik belőle az erő, a dinamizmus.

Különféle megoldások és próbálkozások:

a) A teológiai erények erős hangsúlyozása. – Nevelés, elsősorban az élő hitre. Nagy segítségükre van e téren a Szentírás fokozott tanulmányozása... Jézus isteni személyének ismerete...

b) A közösségi aszkézist segíti az »equipe«-rendszer, amelynek elsősorban a lelki nevelésben van óriási fontossága. A kispapokat tisztelettel kezelik, megosztják velük a felelősséget, férfias magatartást várnak tőlük. Talán kárt szenvednek emiatt a külső aprólékos előírások (több szemináriumban a szabályok számát a minimumra csökkentették), de feltűnően növekszik az egyéni felelősség, személyi munka, apostoli összefogás... tudata.

c) Az egész tanári kar felelősségvállalása a szeminárium lelki nivójáért. – Minden tanár egyúttal lelkivezető is. Egy-egy tanárra így legfeljebb 10–15 vezetett jut. Minden héten találkozhatnak velük egy félórásra. – Ez a rendszer megoldja azt a problémát, amellyel az olasz szemináriumok egy része küzd.

d) Bevezetés a lelkiéletbe. Több szemináriumban bevezették »le mois de la formation«-t. Az első év elején egy vagy két hónapig kizárólag lelki problémákkal foglalkoznak. Ezen idő alatt megtárgyalják például a papi hivatás, papi lelkiség... kérdéseit. Tehát: rövidített noviciátus! – A lelki továbbképzést a szeminárium igazgatója irányítja. Naponta félórás lelki konferenciát tart. (Öt év alatt a papi élet egész vonalára kitérhet.) – Az előírt aszketikakurzus ettől független.

B) Szellemi síkon hiányok:

A bölcseleti képzés elhanyagolása. – A fiatal papok gyakran egészen elemi kommunista ellenvetésekre nem tudnak válaszolni.

Szociológiai téren nagy a tájékozatlanság.

Örvendetes tény a szentírástudomány fellendülése. A fiatalok általában nagyon szeretik a Szentírást. A szentírási érvek mindig fellebbezhetetlen tekintélyűek. (A Mission de France szemináriumában az első két évben állandóan heti 7 óra szentírás van, a következő években is heti 3–4 óra.) Dogmatikában is a szentírási érveket dolgozzák ki a legjobban.

A nagy biblikus mozgalomnak is vannak hátrányai. A tanárok gyakran óriási anyagot adnak le, szép csillogó frázisokkal, de szilárd teológiai alap nélkül. A képzés tehát nagyon általános marad, inkább érzelmi, mint értelmi.

Mindenki érzi, hogy alapos reformra lenne szükség, de eddig még nem találták meg a megoldást. A régi módszert elhagyták, de az újat még nem találták meg. Tankönyveik nincsenek, a kispapok a jegyzeteik alapján készülnek a vizsgákra. – A problémát nemzeti vonalon akarják megoldani. Mgr. Guerry a püspöki karnak tett jelentésében világosan beszámolt a helyzetről.

A szellemi képzést talán legjobban a strasbourgi szemináriumban oldották meg, ahol a kispapok az egyetemen hallgatják a teológiát. Az egyetemi környezet tágtja látókörüket, nem érzik a »gettó«-szellemet. A társadalom művelt rétegeivel egy színvonalon vannak. – Élvezik az egyetem összes előnyeit, pl. ösztöndíjak, nagy könyvtárak, világnézeti előadások. Érdekes,

hogy hivatások szempontjából ez az egyházmegye áll a legjobban, s hogy itt a háború után sem jelentkezett a függetlenítés, az önállóság vágya. Az egyetemi környezet ugyanis eltünteti a kisszámú egyházmegyei szeminárium problémáit.

C) Fizikai nevelés:

A háború után Franciaországban is az előjáróknak komolyan kell gondolniuk az egészséges testi nevelésre. Idegzetileg gyengék. Ha jól emlékszem, a Lille-i szeminárium igazgatója említette, hogy néhány kispapjának naponta 10–11 óra alvásra van szüksége, egyébként nem bírják a munkát.

Az ideggyengeség egyik érdekes tünete az »érési« korhatár kitolódása... Néhány szemináriumban emiatt bevezették a katonaszolgálatot (vagy a 2. év) után a »magisztériumot«. Egy-két évig az egyházmegye egyik mintaplébániáján vagy egy kollégiumban kell dolgozniuk, segíteniük.

D) A kispapok lelkipásztori nevelése:

Év közben gyakran hívnak külső előadókat, plébánosokat... Az utolsó évesek számára kötelező a hittantanítás... A többieket néhol kötelezik a rendszeres kórházlátogatásra. Nyáron vagy gyerekekkel táboroznak, vagy újabban beállnak munkásnak (bányában, gyárban, földműveseknél...) Így megismerik a szegény nép problémáit. Saját bőrükön tapasztalják az élet nehézségeit.

3. Két egészen új stílusú szeminárium

a) Prado (Lyon közelében). Növendékei az evangélium szellemét a lehető legtökéletesebben akarják megvalósítani. Fő jellegzetességük az evangéliumi szegénység, amelyet a Krisztus-követés egyik legerősebb tanúságtételének tartanak. Valóban Szent Ferenc egyszerűségét találtam náluk. Az épület belülről festetlen, minden dísz nélküli. Télen egy kis kályha »fűt« egy folyosót. A folyosó lakóinak ki kell nyitniuk a szobájuk ajtaját, ha meleget akarnak. Míg náluk voltam, egész idő alatt dideregtem. A Prado-papok egyébként rendes egyházmegyei papok, teljesen a püspököktől függenek.

b) Mission de France (Limoges) merész és eredeti kezdeményezés. Világi papok missziós küldetéssel. Feladatuk: Franciaország elvállaltalanodott vidékeinek visszahódítása. A szeminárium ezt a jövő küldetést tartja szem előtt. Növendékei durva munkáséletre készülnek. Naponta 2–3 óra fizikai munka kötelező. Egyes napokon egész délután kell dolgozniuk. A földszinten egymás mellett sorakoznak a legkülönbözőbb műhelyek: asztalos, lakatos, villanszerelő, könyvkötő műhelyek. Ők végeznek minden házimunkát. Ruhájuk munkásruha, zubbony, csizma. Reverendát rendszerint csak az utolsó évesek viselnek. Equipe-ben, csoportban élnek, 5–6 egy csoportban. Az equipe tagjai együtt dolgoznak, s a filozófia után együtt végzik a »stage«-t, vagyis a munkásprobációt (1–2 év) mint gyári munkások, bányászok, béresek, matrózok, a személyi hivatásuknak megfelelően. Jórészt érett férfiak, küldetésük felelősségének tudatában. Őket is jellemzi a szegénység. Nyíltak, hibáikat őszintén beismerik, de az előjáróknak is megmondják észrevételeiket. Az évfolyamonként választott felelősök az előjárókkal »bizonyos parlamentáris alapon« intézik el a szeminárium fegyelmi kérdéseit. – Acquaviva szeminárium növendékei az apostoli életben nagyon beváltak.

4. A világi papok főbb problémái

a) Elszigeteltség, elhagyatottság.

b) Rendezetlen, szétszórt élet. Célszerűség és program nélkül. Következménye a lelki élet elhanyagolása. – Pasztorális túlterheltség.

c) A szellemi továbbképzés elhanyagolása. Szeretnek dicsekedni »intellektuális karakterükkel«, de valóságban a túlnyomó többség műveltsége nagyon felszínes. S nagyon kevesen vannak, akik világosan tudnak ítélni a modern szellemi áramlatok tévedéseiről.

Megoldások

a) *Vie communautaire*. Biztató kezdeményezéseik vannak. Együtt élnek, együtt készítik a környék pasztorális programját, együtt tanulnak... de elsősorban lelki síkon segítik egymást. Felelősséget vállalnak egymásért.

b) *Travail en equipe*. A környék papjai hetente egy napot közösen dolgoznak. Közösen készítik a pasztorális programot. Ez a munka tehát csak pasztorális vonalra korlátozódik.

c) *Havi rekollekciók*.

d) Újabban kezdték a nyári *Papi Hónapok és Tanulmányhetek* rendezését, szép sikerrel.

e) A különféle papi mozgalmak. A Prado-papokon kívül legjelentősebb a *Prêtres du Coeur de Jésus*-társulat, az első papi Világi Intézmény. A társaság lelkisége és alkotmánya az S. J. lelkiségének és szervezetének alkalmazása a világi papi életre. A társaság minden tagjának el kell végeznie a 30 napos lelkigyakorlatot, évente a nyolcnaposat.

Tágabb keretben, fogadalmak nélkül, szervezkedik az *Union Apostolique*. papi nívójának emeléséért szépen dolgozik. Folyóiratuk a *Prêtre* Diocésaine.

Kevésbé átütő erejű a *Prêtres de St. François de Salles* társaság és a *Ligue de Santeté Sacerdotale*.

f) *Papi Otthonok* és szeretetművek. – Ezen a vonalon első a *Fraternité Sacerdotale* szerzeteskongregáció. Kizárólagos célja a testileg és lelkileg fáradt papok segítése. Két intézetüket néztem meg: az egyik Párizsban, a másik Párizs közelében van. Szellemük kitűnő.”

A fent idézett levelek nyilvánvaló bizonyítékai annak, hogy Géza atya minden szerzett ismeretet és tapasztalatot gondosan mérlegelt és kiértékelte. Az előbbieket kiegészítésére szolgálhatnak még az olaszországi körút befejeztével összeállított észrevételei:

„Nem akarom most RP-t farsztani hosszú beszámolóval, azért csak néhány főbb észrevételt szeretnék röviden megemlíteni:

1. A szemináriumi nevelésben mindenütt forrongás, átalakulás és próbálkozás tapasztalható. Új utakat keresnek. A fiatalok a szemináriumba magukkal viszik az átalakuló világ problémáit; a személyiségi kérdés, a szabadságvágy ... mindenütt jelentkezik. A régi »elfojtó« módszer csődöt mondott, azért az egyéni felelősségre, az önnevelésre (autocontrollo) építenek. Ezen a téren a trevisói szeminárium vezet. Elöljárói a legmodernebb pszichológiai és pedagógiai ismeretek alapján dolgoznak.

2. A háború után sok baj van a tisztaság körül. A Szentszék és az olasz püspökök nagyon szigorú rendeleteket hoztak erre vonatkozóan. A bajok okai: Hiányzik az áldozatosság szelleme (a modern kényelmes polgári élet következménye), továbbá az újabb nemzedék szervezete a háború következtében nagyon legyöngült. (A szemináriumokban azért nagy fektetnek a pihenésre, jó táplálkozásra, egészséges testgyakorlásra... Az orvosi felügyelet is erősebb.)

3. Általános panaszként hallottam a spirituálisképzés hiányát. Míg minden melléktárgy tanára kap egy-két év egyetemi képzést, a spirituális rendszerint minden különös előképzettség nélkül kezdi meg munkáját. A legnehezebb munka pedig éppen rá vár; pl. a szelekció (eltanácsolás) jórészt tőle függ...

4. De legáltalánosabb probléma: haeresis actionis, amit a Szentatya is említ körlevelében. A mai papság általában nagyon buzgó, sokat dolgozik, de munkájának nincs nagy eredménye. Elfelejtí ugyanis, hogy a lélek mélyén az Isten dolgozik. A belső megvilágítások és lelki indítások Tőle jönnek. Az ember csak eszköz Isten kezében, munkájának eredménye arányos az Istennel való egyesülés fokával. (Ezen a téren a Társaságra nagyon szép hivatás vár. Cf. lelkigyakorlatok, havi rekollekciók, új aszketikus irodalom...)”

1952. november 24-én a magyar provinciális közölte vele, hogy Brazíliába fog menni, s ott elsősorban a papnevelés terén fog dolgozni. Ezután még nagyobb buzgósággal szentelte

minden erejét és idejét arra, hogy minél jobban fölkészüljön jövőendő munkájára. Két héttel később, december 8-án tartományfőnökének válaszolva ezeket írta:

»Főtisztelendő P. Provinciális! Pax Christi! Kedves levelét megkaptam. Atyai intézkedését hálás örömmel fogadom. Köszönöm, hogy olyan helyre tetszik rendelni, ahol valóban égető szükség van munkásokra, és ahol bizonyára sok alkalmam lesz az áldozat és a szeretet gyakorlására. Köszönöm továbbá, hogy a papság szolgálatára tetszik ajánlani, amire a skolasztikátus egész ideje alatt készültem.

A próbációt nem nehéz ilyen »obiectum formale« szerint beállítani. P. Instruktorként ugyanis gyakran beszél hasonló problémákról, és ezen a téren elég nagy tapasztalata van. Most tőlem telhetőleg igyekszem fölhasználni a próbációt, mert a lelki töltekezés ideje most van. A szentírást egyre inkább megszeretem. Minden nap legalább félórát olvasom, s egyre jobban érzem, hogy »mindennapi kenyeremmé« kell válnia, ha Isten nagy gondolatait hűen akarom hirdetni.

Szabad időnkben 8 napos lelkigyakorlatot kell készítenünk. Ezt az »új nézőpont« szerint papok és kispapok számára dolgozom ki, Szent Pál római levele és a kegyelemtan alapján. Főképp a természetes és természetfölötti ajándékaink teljesen ingyenes voltát hangsúlyozom. A kegyelem kizárólag Isten végtelen irgalmas szeretetének műve. Nekünk tehát fiúi hálával teljesen át kell adnunk magunkat az isteni Szeretetnek. Az isteni erények; az élő hit, a feltétlen bizalom és a gyakorlati szeretet birtokában tudjuk megvalósítani ezt a nagylelkű önmegajánlást. Ha a jó Isten úgy akarja, ez a lelkigyakorlat kb. január közepére elkészül. Utána nagyböjtig (szabad időmben) egy másik lelkigyakorlatot (8 napos) is tervbe vettem. Azt a Zsidókhoz írt levél és a szentmise (áldozat) dogmatikája alapján szeretném kidolgozni. Alapgondolata lenne: Jézus Krisztus maga folytatja bennünk papi működését. Nekünk is tehát Jézusban áldozatbemutatóvá és áldozattá kell lennünk egy személyben.»

Brazília: a papnevelés és a papság szolgálatában

1953. november 18-án érkezett meg a braziliai Porto Alegrebe. Az első évben a portugál nyelv tanulása mellett, skolasztikusoknak adott görög és latin órákat. 1955-ben helyezik São Leopoldóba, s ezentúl egészen haláláig az ottani jezsuita skolasztikátus lesz a szinte egész Brazília területére kiterjedő munkásságának középpontja. Tanári működését is ott kezdte a Cristo Rei Kollégiumban, ahol esztétikát és a lelki élet teológiáját tanította fiatal rendtársainak. Rátermettsége a lelkivezetésre ekkor bontakozik ki a maga teljességében. Tanítványai valamint a vezetése alatt álló lelki fiai így foglalták össze benyomásaikat: Géza atya rendkívüli adományokkal rendelkezett a lélek problémáinak a megértésében és a szellemek megkülönböztetése terén. Irányítását a megértés jellemezte, a nyíltság, az okosság. Mindenkinben bizalmat tudott ébreszteni és mindenkit biztos kézzel vezetett. Hatásának titka a benne létező teológia mellett még az volt, hogy gondosan kerülte a paternalizmust, a rábízottakban az emberi személyt nézte és tisztelte, s az egyéni felelősségvállalásra nevelte őket. Mint lelkivezető is megmaradt embernek, és mély meggyőződéssel vallotta: a lelki élet mestereinek a természetfölötti adományok mellett föltétlenül szükséges az emberi személy alapos ismerete. Ezért 1958-ban beiratkozott a porto-alegrei egyetemre és ott 1962-ben klinikai pszichológiából államilag is elismert képesítést szerzett. Ettől fogva még nagyobb hozzáértéssel, orvosok és pszichiáterek rendszeres bevonásával folytatta a lelkivezetés olyannyira bonyolult mesterségét.

A lelkigyakorlatok mestere

Szent Ignác nagy lelkigyakorlatát teljesen magáévá tette, annak szellemében élt és azt hosszú éveken át tanulmányozta. 1966 augusztusában részt vett a Loyolában rendezett lelkigyakorlatos világkongresszuson. „Választás és szellemek megkülönböztetése” címmel tartott előadása miatt úgy tekintettek rá mint a találkozó egyik leghozzáértőbb szakértőjére.

Tekintélye ezen a téren, a lelkigyakorlatok teológiai, szentírási, liturgiai és lélektani tanulmányozása mellett arra a sok gyakorlati ismeretre és tapasztalatra is épült, melyet a számos nyolc- és harmincnapos papi és szerzetesi lelkigyakorlat adása közben szerzett.

A papi továbbképzés apostola

Apostoli tevékenységének központjában a brazíliai papság továbbképzése állott. Munkaterületét mindinkább kiterjesztette a jezsuita skolasztikátus keretein túl, egész Brazíliára. Már 1957-ben tervbe vett egy évenként tartandó tanfolyamot, azok részére, akik a papnevelésben dolgoznak. Többször is felvetette ezt a gondolatot papi és szemináriumi megbeszélések, kongresszusok alkalmával. Tervét mindenki lelkesedéssel fogadta. Scherer Vince, porto-alegrei püspök 1958-ban a brazil püspökök gyűlésén vázolta a tervbe vett tanfolyam lényegét. Maga a brazíliai püspöki konferencia elnöke, Camara bíboros válaszolt a fölített kérdésre és kijelentette: nemcsak hogy mindenben helyeslem, hanem kívánom a terv minél előbbi megvalósítását. Különböző nehézségek akadályozták az egy egész évig tartó tanfolyamnak a megszervezését. Közbülső megoldásként úgy döntöttek, hogy háromhónapos nyári kurzusok keretében, három évre osztják be a program anyagát. Ez magába foglalta a dogmatikát, a morálist, a lelkiélet teológiáját, a társadalomtudományt és a lélektant. Első alkalommal 1960-ban, a viamaói szemináriumban rendezett tanfolyamra százharmincan jelentkeztek. A következő évben ez a szám százhetvenre, a harmadik évben pedig kétszázhúszra emelkedett.

A II. vatikáni zsinat miatt nem lehetett megszervezni egy másik hasonló tanfolyamot. Géza atya szerint ez gondviselésszerű volt, mert így lehetővé vált a módszereknek, a célkitűzéseknek és a tanfolyamok fölépítésének újabb kiértékelése a zsinati döntések szellemében.

Az új módszerek fáradhatatlan keresője

Dinamikus egyénisége állandóan új irányokat és módszereket keresett. 1965-ben európai körútra indult és meglátogatott több olasz, francia, német, osztrák, belga és holland szemináriumot, egyetemet és főiskolát. Különös figyelemmel követte a zsinati vitákat és törekedett azoknak visszahatását magában földolgozni. Megfontolásaiban arra a következtetésre jutott, hogy ezentúl olyan papi tanfolyamokat kell szervezni, melyeknek középpontjában nem annyira az elméleti, doktrinális elemek állnak, hanem inkább a teológia, antropológia, szociológia és pszichológia azon elemeinek asszimilálása, melyeknek állandó szem előtt tartása a papnevelésben elengedhetetlenül szükséges. Brazíliába visszatérve azonnal fölvette a kapcsolatot a latinamerikai, a brazil püspökök, valamint a brazil szerzetes-elöljárók konferenciáinak vezetőivel. E három intézmény biztatására és jóváhagyásával indította meg 1966-ban új szellemben és új programmal a „Christus Sacerdos” néven ismert első tanfolyamot. Az eredmények minden várakozást felülmúltak. Géza atya azonban túl rövidnek ítélte a négy hónapig tartó kurzust, és ezért 1967-re már nyolchónapos tanfolyamot vett tervbe.

1966 júliusában ismét európai útra indult. Három kongresszuson vett részt ez alkalommal: Loyolában a lelkigyakorlatos világkongresszuson, Bécsben a pszichoanalízis kongresszuson és Münchenben az európai magyar jezsuiták találkozóján. Bécsi tartózkodása alatt találkozott idős édesanyjával is, aki első alkalommal ölelhette át papfiát.

A magyar nép szeretete

Belső lelki egyensúlyának egyik legszembetűnőbb bizonyítéka az, hogy mint menekült magyar jezsuita össze tudott egyeztetni látszólag két ellentétes tényezőt; a teljes alkalmazkodást új környezetéhez és mély ragaszkodását, hűségét és együttérzését a magyar jezsuita provinciával, valamint az egész magyarsággal. Fő munkaterülete külföldön mindig

idegen provinciában volt, idegenek közt és csak mellékesen tehetett valamit a magyarságért. Szívós munkájával és áldozatos szeretetével annyira megnyerte a brazilokat, hogy neve lassanként fogalommá lett az egész országban. Bármerre találkozott az ember brazilokkal, mindegyik tudott valamit mondani Géza atyáról. Közülük valónak tekintették, mert mindenki érezte: benne Szent Pál apostoli módszere életté vált. Brazillá vált a brazilok kedvéért. Nem is csoda, hogy halálakor a São-Paulo-i rádió is megemlékezett róla, mint a brazil papság fáradhatatlan apostoláról.

1966 szeptemberében, a müncheni magyar jezsuita találkozón arról is meggyőződhattünk, hogy szívében mennyire magyar maradt. Nem érzelmi vagy pusztán természetes alapon, az ún. nosztalgikus „magyarkodás” értelmében. Önmagához híven mindent teológiai alapokra helyezett, magyarságához való hűségét is. Néhány kiragadott részlet müncheni hozzászólásaiból félreérthetetlenül rávilágít erre:

„Bocsánatot kérek, hogy már töröm a magyar nyelvet, de ott lent Brazíliában néha hónapokon át nem beszélek magyarul... A kérdést (ti. a külföldi magyar jezsuiták felelősségét a magyar népert) először is teológiai szempontból kell megfontolni. Teológiai vonatkozásban, a világ eseményeit hivatásunk fényében kell látnunk. Isten népéhez tartozunk mindannyian. Isten népe univerzális, minden népre kiterjedő. Mindannyian felelősek vagyunk Isten népéért. A magyarság ennek az általános közösségnek egy része. Az apostoli felelősség, mely az irgalmasság testi-lelki cselekedeteire és a főparancsolatra támaszkodik, azt a föladatot rója reánk, hogy mi különösképpen törődjünk a magyarsággal, Isten népének ezzel a kis részével. Mások nem tesznek a magyarságért semmit, vagy csak keveset. Elsősorban a mi kötelességünk velük törődni. Az egész provincia kollektív felelőssége ez, melyet minden külföldi magyar jezsuita azon a helyen köteles vállalni és betölteni, ahová őt az engedelmesség helyezte. Egyesek külföldi provinciákban, nem magyarok között dolgoznak. De nekik is kötelességük a magyarságot méltóképpen képviselni és így közvetett módon segíteni. Többször találkoztam külföldön élő magyar jezsuitákkal, akik hallani sem akarnak a magyarokról s ha róluk szólnak, akkor csak a kritizálás hangján emlékeznek meg róluk. Nem érdemes magyarokkal törődni – mondják –, mert a velük való foglalkozás hiábavaló munka, ahol kétszázan vannak, háromszáz felé húznak. Ezt a kérdést úgy lehet megoldani, hogy gondosan lemérjük, milyen módszerekkel és hol érdemes a magyarságért dolgozni. Felelősségünk azonban a magyarságért megmarad, és nekünk mint magyar jezsuitáknak kötelességünk népünkkel törődni közvetett vagy pedig közvetlen úton. Ez a felelősség sajátos módon az egész provinciára hárul. [...] Gondoskodnunk kellene arról, hogy legyen a külföldi magyar jezsuiták között egy munkacsoport, mely a fent említett kérdéssel foglalkozik. Ez a csoport lenne hivatva arra, hogy tanulmányozza és felmérje a lehetőségeket, valamint az igényeket, és megállapítsa, milyen formában kell az adott körülmények között teljesítenünk a magyarságra vonatkozó föladatainkat”. (Hangszalagról átírt részlet.)

Ez a néhány gondolat bevilágít P. Kövecses magyarul érző lelkivilágába, és tagadhatatlanul olyan benső magatartásokat és elveket hangsúlyoz, melyeket minden külföldön élő magyar jezsuitának gyakori megfontolás tárgyává kellene tennie.

Az áldozat befejezése, fölkészülés a halálra

Második európai körútjáról visszatérve, 1966 szeptemberében New Yorkba is ellátogatott. Akkor még nem lehetett rajta észrevenni a betegség előjeleit, mely december elején olyan váratlanul mutatkozott a maga végzetes súlyosságával. Szeptember végén New Yorkban, októberben és novemberben pedig, amint hazaérkezett São Leopoldóba, állandóan terveiről beszélt s azok megvalósításán dolgozott. Két hónapos tanfolyamot vezetett a lelkigyakorlatokról s ezenkívül részt vett egy kongresszuson Rio de Janeiróban. Közben rendesen végezte a Cristo Rei Kollégium lelkivezetői teendőit is. Sok elfoglaltsága a kimerültséggel határos fáradtsága s decemberben bekövetkezett összeroppanása miatt csak

január 17-én adott magáról életjelet. Ágyából diktálta spanyol nyelven ezt a levelet, s ő maga csak aláírta és ezt a néhány szót fűzte még hozzá magyarul. „Bocsáss meg a spanyolért! Egyik növendékemnek diktáltam. Ágyból nehéz írni! Sok üdvözlét, Géza!” – Röviden beszámolt betegsége addigi menetéről, a tüdőoperációról, a fájdalmas kezelési módszerekről. Baltüdejéről 6x6x4 cm-es daganatot távolítottak el, amelyet akkor az orvosok még jóindulatúnak ítélték. A műtéti beavatkozás jó eredménnyel végződött és ideiglenes javulást hozott. Megengedték neki azt is, hogy fölkeljen, de továbbra is bent tartották a porto-alegre-i kórházban. Valami tragikus előérzessel vegyes remény élt ekkor még benne.*

Két hónappal később már saját kézzel írt levelet a magyar provinciálisnak. Bizakodva beszélt állapotáról, javulásáról és munkáiról, melyeket rögtön újra fölvelt, mihelyt ereje volt hozzájuk. „Már jobban vagyok. Tevékenységem még eléggé korlátozott; keveset mozoghatok, mert a bal lábamban még nem indult meg rendesen a vérkeringés. Ezt a levelet is az ágyból írom. A főbb munkáimat azonban már átvehettem. A „Christus Sacerdos”-kurzus (8 hónapos) 19 hallgatóval megindult (novíciusmesterek, szemináriumi előjárók, spirituálisok). Egész Brazília képviselve van: tíz különböző szerzetesrend és az egyházi provinciák! Mint spirituális új rendszert vezettem be: kisebb csoportokban hetenként „revisio vitae” a szentírás alapján. Már hét csoport alakult, s mindegyik rendszeresen jön hetenként erre a lelkivezetésre. Világos, ez nem zárja ki az egyéni lelkivezetést. Jelenleg 92 teológusunk van! Elképzelheted, a munka nem hiányzik!”

Az egészségi állapotában beállott javulás csak rövid ideig tartott. 1967. március 22-én, nagyszombán, gondos orvosi vizsgálat és orvosi konzultus után közölték vele, hogy baja nagyon súlyos, hat hónapnál többre nemigen számíthat. Még aznap beszámolt az új fejleményekről a magyar provinciálisnak. Ez volt egyben utolsó levele, amit New Yorkba küldött. „Az röntgenfelvételek alapján – írja – a porto-alegre-i szakorvosok nagyon súlyosnak ítélik állapotomat. Nyíltan megmondták, hogy – ha egy utolsó kezelési kísérlet nem jár sikerrel –, kb. hat hónapra számíthatok. Legyen áldott Isten szent akarata! Húsvétkor felmegyek S. Paulóba, mert csak ott vannak a különös kezeléshez szükséges műszerek és szakorvosok”! Brazil rendtársai szerint ettől a naptól fogva egészen megváltozott Géza atya. Megkérdezték, milyen lelkülettel fogadta a hírt. „Remegek a valóság jelenléte előtt, de ugyanakkor növekszik bennem a keresztény reménység!” – válaszolta. „Ha földi küldetésemet be kell fejeznem, legyen meg az Isten akarata. Ő mindent az Üdvtörténet összefüggéseiben lát. Az én jelentéktelen életemet is”. Rendtársai így írták le azt a változást, amit Géza atyában észleltek március 22. után. „Tanúi vagyunk annak, hogy ettől a naptól kezdve valami változás történt benső világában. Úgy éreztük, hogy abban a mértékben, ahogyan egészsége alábbhanyatlott, növekedett az élő Isten jelenlétében. A tudat, hogy lassú fulladásos halálra van ítélve, aggodalmakkal töltötte el lelkét, de mindig derűt és reménységet sugárzott maga körül és sokkal inkább, mint valaha, teljesen azoknak szentelte idejét és önmagát, akik lelkivezetése alatt állottak”.

Mielőtt São Paulóba ment volna külön kezelésre, március 25-én, nagyszombaton kérte, hogy szolgáltatassák ki neki a betegek szentségét. P. Laufer Frigyes, Géza atya egyik legjobb barátja és munkatársa adta föl neki a szentkenetet. A szertartás előtt rövid beszédet intézett a jelenlévőkhöz, melyben röviden ismertette érzéseit a szentkenet föl vételének pillanatában: reménység, hasonlóság Krisztushoz és részesedés az Ő halálában és föltámadásában. Nagyszombat éjszakáján kisebb baráti csoport jelenlétében mutatta be a szentmiseáldozatot. Húsvét napján viszont a közösségnek misézett. A homíliából, melyet akkor tartott, különösen ez a részlet ragadta meg hallgatói figyelmét: „Meggyőződésem, hogy halálunkkal is közvetíthetjük az élet teljességét! Ha Isten halálomat kívánja, legyen az a ti föltámadástokra!” Még aznap, március 2-án, húsvét ünnepén São Paulóba ment, rendkívüli kezelésre.

Május 12-én érkezett vissza São Leopoldóba, ahol mindannyian mérhetetlen örömmel fogadták. Betegségéről ezután sohasem beszélt. Lelkinaplójában azonban ilyen följegyzéseket találunk: – „Ha Isten kezében vagyok, nincs okom panaszra. Ha fizikailag rosszul állok is és érzem a betegség előrehaladását, de az Isten jelenléte életet önt belém. Túláradó húsvéti örömmel tölt el! Dr. Fernando Gentil szerint szervezetem nagyon jól reagált a kezelésre, de mindez semmit sem változtat a tényen, hogy a betegség gyorsan végezhet velem. Ugyanakkor Isten megnyújthatja életemet még sok esztendővel is!

Ismét fölvette szokásos tevékenységét, de nem sokáig. Életének utolsó hónapja, az élő hitnek, reménynek, Isten akaratában való megnyugvásnak és a másokért való munkának csodálatra méltó tanúbizonysága volt. Naponta 10–12 órát dolgozott és valami 20 ülést vezetett le a kiscsoportokkal, a heti „revisio vitae” keretében.

Minden erőfeszítése ellenére azonban, az utolsó két hét folyamán nagyon lecsökkent teljesítőképessége. Erős és állandóan fokozódó fejfájás kezdte gyötörni, mely lehetetlenné tett számára minden beszédet és gondolkodást. A rák most már az agyközpontot is elérte. Június 7-én ismét a porto-alegrei kórházba szállítják és ott még aznap műtéti beavatkozással eltávolítanak nyakáról egy gennyes rákos daganatot. Az általános érzéstelenítés következtében azonban az operáció után sem tér magához. Ezért, június 8-án kezelő orvosai újabb műtétet hajtanak végre rajta, és ez alkalommal erősen megnövekedett rákos daganatot távolítanak el agyvelejéről. Most már nem volt többé kétség arról, hogy elérkezett a vég. Ismét kiszolgáltatták neki a szentkenet szentségét, és a jelenlévő papok közösen adtak neki föloldozást. Június 12-én, hajnali két óra negyven perckor adta vissza lelkét Teremtőjének.

Ünnepélyes temetés négy püspök és harminc pap segédletével

Az ünnepélyes gyászmisét és temetési szertartást São Leopoldóban, a Cristo Rei Kollégium kápolnájában tartották. Scherer Vince, Porto Alegre érseke, Zorzi Benedek, Caixas püspöke, Lorscheiter Ivo és Kunz Ödön porto-alegrei segédpüspökökkel valamint harminc pappal együtt közösen mutatták be a szentmiseáldozatot az elhunytért. A braziliai egyháznak és papságnak e hivatalos képviselői így fejezték ki hálájukat és szeretetüket az iránt a magyar jezsuita iránt, aki külföldön is teljes önátadással élte jezsuita hivatását; szolgált Isten országát ott, ahová a Gondviselés küldte. Az apostoli szeretet tüzeiben brazillá lett a brazilokkal s ugyanakkor mindvégig szívébe zárta annyira megpróbált népét... R. i. p.

*

P. Ballay édesanyja néhány sorban leírta, hogyan fogadták otthon P. Kövecses halálhírét:

„A napokban szomorúság is ért bennünket. Kövecses Géza nőtestvére jött hozzánk a szomorú hírrel, hogy meghalt Kövecses Géza. Megtáviratozták az édesanyjának először, hogy megoperálták Gézát, s állapota válságos, majd egy óra múlva jött a másik távirat, hogy meghalt. Végtelenül sajnáljuk, különösen az édesanyját, tegnap ki is mentünk hozzá Szentivánra kondoleálni. A papok nagyon szépen viselkednek vele szemben. Kint volt nála már a győri püspök Atanázsal (Dr. Kelemen Atanáz, a győri bencés gimnázium helyettes igazgatója) együtt, Tüll páter, Kardas jezsuita páterrel, Jávör Fidél (bencés), miséztek érte Szentivánon, gyönyörű beszédeket mondtak, szóval igyekeznek szegényt vigasztalni...”

F. Győrvári Imre (1899–1970)

Született 1899. november 30-án Kemeneshőgyészen, Vas megyében, istenfélő, jámbor, jómódú földbirtokos szülőktől; 16 gyermekük közül ő volt a tizenharmadik; négyük szerzetes lett (kettő premontrei apáca, egy Jézus Szíve Néplány, maga jezsuita). Öccse és három húga mintaserű családot alapított; 29 élő gyermekkel dicsekedhetnek. 1905-ben a család Celldömölk közelébe, a Vas megyei Mersevára költözött. Itt járta végig az elemi iskola hat osztályát. Szentmisére a még gyermek Imre nagyszüleivel nemcsak vasárnapokon és ünnepeken, hanem hétköznapi napokon is eljárógatott Külsővatra, plébániájuk templomába. 21 éves koráig szülei házában segített a gazdálkodásban.

1920. január 3-án Jézus Társaságába kérte felvételét. „Azóta mindig nagyon-nagyon boldog és megelégedett vagyok...” – írja 1962. február 20-án kelt önéletrajzában. – „Sok-sok gyarlóságom, kisebb-nagyobb hibám mellett, sok-sok viszontagságom ellenére, amelyen azóta átmentem, úgy érzem, mennyire igaz, amit a jó Jézus mondott, hogy aki elhagyja Őérette szüleit, testvéreit stb. az százannyit nyer, és az örök életet fogja bírni...” Jelöltsége idejét a pesti Mária utcai rendházban töltötte. – 1920. augusztus 14-én Szegeden kezdte meg noviciátusát, majd amikor 1921. június végén Érdre költözött, itt folytatta és fejezte be 1922. augusztus 15-én fogadalomtétellel. – Másnap, augusztus 16-án Pécsre helyezték és az ebédlő gondozásával bízták meg. Népes rendházak ebédlőjének gondozása volt azután évtizedekig majdnem kizárólagos foglalkozása. Idegekre menően egyhangú, aprólékos gonddal teletűzdelt, önzetlen áldozatkészséget igénylő, szerény, de a szerzetesi közösségben nélkülözhetetlen hivatás! Íme, ezt rendje iránti szeretetből vállalta, és becsülettel be is töltötte. – 1926. augusztus 2-től Kalocsán ebédlős; egy ideig ruhatáros is a konviktusban. – 1928. október 17-től kapus az újonnan átalakított szegedi bölcseleti rendi főiskolánkon. – 1930. augusztus 15-én teszi le nyilvános fogadalmait. Egy hétre rá már a pesti Mária utcai rendházunk ebédlőjének, házikápolnájának és borospincéjének gondozója. – 1932. december 20-tól ebédlős Kalocsán, majd 1933. augusztus 30-tól szintén ebédlős Szegeden; eleinte a Kálvária utcai lakásban, majd 1940 után a Kálvária u. 39. sz. alatti Collegium Maximumban. – 1942. november 19-től ebédlős Kalocsán, 1944. május 10-től Pesten, 1944. augusztus végétől ismét a szegedi Collegium Maximumban. – 1950-ben június első napjaiban a pesti rendházba költözik, de már csak néhány napra, mert június 18-án rendtársaival együtt Homokra internálják az Iskolatestvérek rendházába, ahol meleg fogadtatásban részesültek a száműzöttek. Szeptember végéig marad itt. – 1950. október 1-én hazatér Mersevára, rég elhagyott meleg családi fészkébe édesanyjához és öccséhez. Segítségükre van a háztáji munkákban. – 1951. január 19-től ebédlős hódmezővásárhelyi plébániánkon és portás is. Nemsokára, július 2-án innen is kiszorul; a jánoshidai Szociális Otthonba került. A kertben és a mosodában foglalkoztatták. – 1952. július 17-én érkezett pannonhalmi Otthonunkba, szerzetesi közösségünkbe. Kerti munkát vállalt négy éven át ebédlőnket gondozta, majd ismét konyhakertészként dolgozott, míg végképp meg nem rokkant. – Betegosztályunkba húzódtott. Betegségei (bronchiektasia, emphysema, cor pulmonale) elviselésében nagy lelki erőt tanúsított. Alig volt étel, melyet meg tudott enni idült gyomorbaja miatt, panaszra azonban nem fakadt. Az ápoló nővérek vették csak észre, hogy Imre bácsi ebédre ismét csak kenyeret evett a melegvíz mellé; vacsorája amúgy is csak teából, kenyérből, olykor túróból állt. Lelki könyveken kívül egyéb olvasnivaló nem érdekelt. Ezekből és hosszasan elnyúló imáiból merített lelki erőt keresztje elviselésére. Beszélgetéseiben leginkább az egyház ügyei foglalkoztatták. Szókészletéből ez a két szó: véletlen, sors, mintha teljesen hiányzott volna. Isten gondviselésébe vetett gyermekded hitét sértette, ha valaki jelenlétében véletlenül is ajkára vette őket... Az ilyen „megfontolatlan” beszédet nyomban helyre is szokta volt

igazítani... Megható volt őszintesége hibája beismerésében és alázatossága a bocsánatkérésben az okozott „botrány” jóvátételére. Szolgáatkészsége csodálatraméltó volt élete utolsó két hetében is, amikor bizony testi ereje már szinte teljesen fogytán volt. Szokása szerint ebéd után ő hordta a szobákban étkezők tálcáját a tálalóba mosogatáshoz. Amikor már mindenképpen fel akarták menteni ez alól az erejét meghaladó munka alól, esengve kérte a vezető nővért, legalább ezt a szolgálatot ne vegyék el tőle... Tovább szolgált tehát még néhány napot, bár, hogy elbírja, kénytelen volt a folyosón elhelyezett minden székre le-leülni pihenni, erőt gyűjteni a soron lévő néhány lépésre... Az élet Ura megkímélte szolgáját a betegségei miatti kínosan elhúzódó haláltusától. Akut szívgyöngeség oltotta ki életét a pannonhalmi Otthon betegosztályán élete 71., hivatása 51. évében 1970. augusztus 25-én kevéssel éjfél után. Bízvást reméljük, hogy az Úr Jézustól elveszi szolgálata jutalmát, az örök boldogságot a mennyei lakomán.

P. Keszeg Imre (1895–1972)

Szabadkán született 1895. február 16-án. 1901–1906: Kishegyesen (Bács megye) a római katolikus népiskolában járja az elemi öt osztályát. 1906–1910: Szabadkán a városi Főgimnáziumban végzi az alsó négy osztályt. 1910. augusztus 25-én, 15 éves korában lép be Jézus Társaságába. Nagyszombatban végzi noviciátusát és 1912. szeptember 8-án teszi le örök fogadalmait. 1912–1915: Kalocsán jezsuita papnövendékként a gimnázium négy felső osztályát végzi és teszi le érettségi vizsgáját. 1915–1918: bölcséleti tanulmányokat folytat az innsbrucki rendi Institutum Philosophicumon és az állami egyetemen. – 1918–1921: Szatmárnémetiben prefektus a Társaság vezetése alatt álló Püspöki Konviktusban. – 1921. márciusától 1924. februárig Érden betegként tartózkodik a rendházban. – 1924. február 10-től 1926. július 16-ig Nagykapornakon (Zala m.) hitoktató a Társaság-vezette plébánián. – 1926–29: Pécsett a Pius Gimnázium irodájában segédkezik és óraadó tanár 1929 augusztusától 1932. augusztusig Kalocsán a Csillagvizsgáló intézet meteorológusa. – 1932 augusztusától 1936. december 22-ig Szegeden teológiai tanulmányait végzi, a rend hittudományi főiskoláján. – 1935-ben szenteli pappá Glattfelder Gyula püspök. – 1937-ben harmadik próbaéves Szegeden és a budapesti Manrézában 1938. január 15-től 1940. június 29-ig Szegeden házgondnok, hitszónok, egyesületi vezető. 1940. 29-től templomigazgató, hitszónok, hitbuzgalmi egyesületek (Mária Kongregáció, Jézus Szíve Szövetség) vezetője. – 1945. szeptember 5-től 1947. július 31-ig Kispesten hitszónok, egyesületek vezetője, házgondnok a Jézus Szíve Rendházban. – 1947. augusztus 5-től 1950. június 20-ig Kalocsán hitszónok, egyesületek vezetője, hittanár a gimnáziumban és az általános iskolában. – 1950. június 20-tól 1950. szeptember 22-ig Máriapócsan a bazilita rendházban gyóntató és prédikál a búcsúsoknak. 1950. szeptember 2. – 1963. július 31-ig Mezőkövesden a Jézus Szíve-templomban és rendházban házgondnok, hitszónok, egyesületi vezető, az első két évben hittanár is az általános leányiskolában. – 1953. augusztus 1-től 1954. május 5-ig nyugdíjas a kiskunmajsai plébánián. – 1954. május 5-től Pannonhalmán élt, a Szociális Otthonban. 1972. május 14-én délután öt órakor hunyt el a budai Ferenc-kórházban, élete 78., szerzetesi hivatása 62., papsága 37. évében, belső vérzés következtében.

Imre atyát egyenes lelkű, szerény, szeretetreméltó, imádságos szerzetesnek ismertük. Jámorságára jellemző utolsó látogatónak megfigyelése a kórházban; ezek nem sejtett halála órájában a rózsafüzér imádkozása közben lepték meg. Jezsuita hivatásához való hősies ragaszkodásának bizonyosságát és példáját 1921-ben adta, 26 éves korában, amikor idegállapota váratlanul aggasztóan annyira megrendült, hogy előljáróinak megítélése szerint kétségessé vált pappá szentelésének engedélyezése. Provinciálisa ezért teológiai tanulmányok helyett az érdi noviciátusba disponálta étterem gondozónak. Megadással fogadta a sorsát: kész volt Jézus Társaságában Istennek tovább szolgálni fizikai munkásként is, ha papként nem lehet. Az Úr Jézus elfogadta áldozatát, meg is jutalmazta hűségét: a betegséget kiheverte és – 11 évi szünet után – megkezdhetette teológiai tanulmányait, fel is szentelték és mint Jézus Szíve szerinti lelkes, buzgó pap, áldásos munkát fejtett ki évtizedeken át.

Mint lelkigyakorlatok és népmisziók vezetője, megfordult hazánk minden nagyobb városában, sok községében. Lelkigyakorlatainak szövegén holtáig dolgozgatott, több sorozata nyomdára készen áll. Ezeket a jegyzeteket olvasgatta a halálos ágyán is: egy-egy gondolatából egész napra való elmélkedési anyagot merített, ahogyan mondotta.

Sokunknak sokáig hiányzik majd még a jó Keszeg atya minden szolgálatra kész, derűs lelkű, tapintatos jó barátunk, testvérünk. Ismerte, tisztelte és szerette mindenki a Monostorban, de azon kívül a faluban is. Erről hadd számoljon be mint hiteles tanú Otthonunk volt gondnoknője, Horváth Anna Felícia, szatmári irgalmas nővér, nyugalmazott

tanárnő: – A jó Keszeg atya 12 éven át lankadatlan buzgalommal, fáradtságot nem ismerve járt le a faluba a postáért, és emellett az egyéni kívánságok alapján a bevásárlásokat is intézte, sőt az orvosságok szállítása, bevásárlása is az ő feladata volt. – Több éven át gyalog járt le és fel, a teherautónak csak a csomagokat hagyta. Nem lehet említés nélkül hagyni, milyen általános tiszteletben részesült mint postás a Tanácsházban és a postán egyaránt. Ezt igen sokszor volt alkalmam hallani és megtapasztalni. Szinte az egész falu apraja-nagyja ismerte, szerette, tisztelte. – Mint bevásárló az alkalmazottak és a gondozottak óhaját, kérését egyaránt szíves készséggel teljesítette. Soha nem sokallta, soha nem kifogásolta a sokféle megbízatást, azoknak valóságos tömkelegét. Még akkor is megérdemelné az elismerést, ha fáradtságáért megérdemelt fizetést kapott volna. - Angyali türelme még akkor sem hagyta el, ha a megbízók némelyikétől csak utánjárás után kaphatta meg a kifizetett összegeket. - Az önkiszolgáló bolt, a tejbolt, a zöldségbolt vezetői külön-külön is igen nagy tisztelői voltak. Nem egyszer említették, hogy ő annyira szereti gondozott társait, hogy neki mindenből (citrom, gyümölcs...) a legjobb, legszebb, legegészségesebb holmik kellenek. – Példátlan türelem, szívesség és segíteni akarás jellemezte itteni életében. A jó Isten áldja meg érte örök boldogsággal...

Most pedig a viszontlátás reményében búcsúzunk Keszeg Imréntől: emlékét áldjuk és őrizzük. Köszönjük neki, amit értünk tett, és kérjük, legyen továbbra is megbízható, jó postásunk a Föld és Ég között!

(P. Tüll)

F. Boromissza Antal (1899–1976)

Született 1899. december 12-én, Kalocsán vallásukat gyakorló, jámbor szülőktől. Atyja Boromissza Antal, édesanyja Molnár Borbála. Tizenkét gyermekük közül (fele leány, fele fiú) Antalunk a hatodik: csak hatan nevelkedtek föl. Látványos volt a család ünnepélyes fölvonulása a vásár- és ünnepnapok 10 órai miséjére: szüleik előtt a gyermekek nagyságrendben, libasorban.

Öt elemi iskolai osztály elvégzése után 12 éves korában mindenek háziszolga a kalocsai úri kaszinóban a háború kitöréséig, 1914-ig. Katonai szolgálatra alkalmatlannak minősül a háború idején.

1915-től takarító a kalocsai konviktusunkban. 1921 januárjától 1922 márciusáig katonai szolgálatot teljesít a Nemzeti Hadseregben. – 1922 májusában kéri felvételét a Jézus Társaságába, és még az év július 30-án Érden meg is kezdi noviciátusát. Kiss János testvér kitűnő szakácsképezi. – 1924. július 31-én teszi le örök fogadalmait. – 1924. július 31-től önálló szakács pesti rendházunkban, 1924 karácsonyától vezetőszakács a pécsi kollégiumban. – 1931. július 31-től szakács a szegedi filozofátusban. – 1940. július 31-től szakács a budai Manrézán.

1942. november közepén egészségügyi katonai szolgálatra hívják be, és november 28-án a Harkovban felállítandó magyar kórház berendezésére indítják. A visszavonulás idején a kijeji kórházban szolgál, 1944 márciusától június 27-ig a szkolai kórházban.

1944. június 27-től szakács a Manrézában, 1947. július 31-től szakács Nagykapornakon. 1950. június 9-én a Rendház feloszlatása után a rendtagokkal együtt Homokra szállították.

1950. szeptember 8-án közölték az internált szerzetesekkel, hogy három hónapon belül el kell hagyniuk Homokot.

1950. október végén a hódmezővásárhelyi rendházban húzta meg magát. Németh János volt itt az előljáró, és mintegy tizenkét öreg rendtag gondját viselte. Ott voltak többek között Kerling János, Mahács Károly, Zborovszky Ferenc, Jámbor László atyák, Győrvári Imre és Pócs András testvérek. 1951 novemberében nyílt meg a férfi szerzetesek Szociális Otthona, öregjeink odaköltöztek. A rendház kiürült, csak Németh János plébános maradt még ott Boromissza testvérral ez év végéig, és akkor ők is elhagyták a plébániát. A váci egyházmegye joghatósága alá került.

1952. január 1-től házi alkalmazott a gyóni Szociális Otthonban három hónapig. Nem bírta tovább a nehéz munkát, 1952. április 1-től a csákvári Szociális Otthon alkalmazottja, és a munka itt is meghaladta testi erejét.

1954. február 15-től 16 éven át egyházi alkalmazott lett a szerzetesnők jászberényi Szociális Otthonában. 1970. április 4-től a pannonhalmi Szociális Otthon gondozottja. 1976. december 13-án hajnalban 4.30-kor 25 kg súlyra fogyva életének 78., szerzetesi hivatása 55. évében végelgyengülésben, haláltusa nélkül csendesesen elszenderült.

Csapó Gizella Tomázia, Isteni Megváltó Leánya, a jászberényi Szoc. Otthon nagyerdemű volt vezető nővére, találóan így emlékezik meg Antal testvérünkről:

„...Kiegyensúlyozottnak, problémamentesnek látszott az élete, amelyet munka és imádság töltött ki. E kettőnek tökéletes összhangja jellemezte. Ha ideje úgy hozta, többet imádkozott, ha a munka szorított, nyugodtan hagyta el megszokott imáit. Úgy végezte munkáját, ahogy a családapa dolgozik övéiért. Felelősségtudattal, gondos körütekintéssel. Hajnali 4 órakor már fűtötte télen az ebédlő cserépkályháját, hogy átmelegedjen 8 órára, mire a kedves nővérek reggelizni és dolgozni odajöttek. Sokáig ő kezelte a betegszobák kályháit is, amelyeket a folyosóról lehetett fűteni. Alig vették észre, mikor dolgozik azokkal, de meleg volt ott már a kora reggeli óráktól. Nem volt, aki a mosókonyhában gondoskodjék a

melegvízről? Észrevette ezt Antal testvér, kérés nélkül kora reggel már ott volt és úgy intézett mindent, hogy munkakezdésre készen várta a víz, a gép a mosókat.

Az egész megyében az Otthonban volt a legalacsonyabb százaléku az állatelhullás. Ez is Antal testvér lelkiismeretes, pontos munkáját dicsérte. Ebben és minden másban észrevétlen maradt. Olyan volt, mint a levegő, hiányát csak akkor vették észre, amikor betegség miatt például nem tudta munkáját a megszokott módon végezni.

Észrevett minden hiányt, munkakimaradást a többi dolgozó részéről, és ha csak tudta, észrevétlenül elvégezte helyettük, főleg akkor, ha el nem végzése súlyosabb következményekkel járt. Ehhez a munkával kitöltött naphoz, az erőt a reggeli pontosan végzett imáiból, az áhítattal végigministrált szentmiséjéből vette. Korán kelt, s ha lehetett, korán feküdt. Élete mintája volt a jó szerzetes életének. Nem szavával, inkább jó példájával hatott. Róla le lehetett olvasni, milyennek kell lennie az Isten jelenlétében járó szerzetesnek. Kevés beszédű, halk szavú volt mindig. Indulatosnak nem látta soha senki. Ha valamelyik fiatalabb rászorult egy idősebb testvér figyelmeztetésére, azt annyi tapintattal és egyszerűséggel tette, hogy nem lehetett kérését nem teljesíteni. Egyik rendi testvére szeretett eljátszogatni a kiskutyával. Elment mellette és mosolygósan megjegyezte; ezt mi nem szoktuk tenni a Társaságban. A kiskutya rögtön játszótárs nélkül maradt. Pedig ő is gondját viselte a rábizott állatoknak. Gondoskodott leleményesen élelmükről. Úgy hálálták meg, hogy még halk szavú irányítását is figyelembe vették. Mikor a sok szétszaladt malacot a kedves nővérek söprűvel, bottal próbálták visszahajtani az ólba, ez sehogy sem sikerült. Jött Antal testvér, mosolyogva hívogatni kezdte őket, azok minden irányból futottak feléje és könnyen beterelgette az ólba a malacokat.

Nem lehetett olyat kérni tőle, amit ne teljesített volna, ha erejéből, idejéből kifutotta. Szellemes, mosolyt keltő mondásai elárulták derűs, gyermeki lelkületét.

Néhány idézet a jászberényi gondozott kedves nővérek visszaemlékezéseiből:

Valaki egyszer sajnálkozott Antal testvéren, amikor látta, hogyan tolja a malacok takarmányával megrakott nehéz talicskát. Ő mosolyogva rátekintett és csak ennyit mondott: „Vállaltam!”

Más: Komoly szelídsége, jósága még állataira is kiterjedt. Valaki hallotta, amint szelíd szóval beszélt hozzájuk: „Eredj be kedves, mert megfázol.” És az a kedves bement.

Egy alkalommal a kutya kifutott az utcára. Ő utána szólt csendesén, az behúzta a farkát és visszacsompolgott.

Más: Antal testvér a hitből élt, azért tudta olyan áldozatos szeretettel szolgálni a közösséget. Megkérdeztem, mikor van szabadnapja? Derűlten felelte, én mindig szabad vagyok a munkára, a szolgálatra!

Más: Mindenkit mentgetett. Szavajárása volt: Ha nem érti, nem tudja jobban csinálni, a jó Isten se kívánja tőle másként.

Más: Panaszkodott neki egy idős nővér, hogy nagyon fáj a lába. „Azért van az Otthonban, kedves nővér!” – volt a rövid vigasztalás.

Más: Kérték, hogy ne fáradjon annyit a munkával. Azt felelte erre: „Megéri, Isten fizet érte!”

Más: Gyengélkedett. Beteg, Antal testvér? – kérdezte valaki. „Csak a szokott – mondta –, ilyenkor kicsit nehezebb, de megéri!”

Igen, megéri a mennyország, megéri a mi jó Urunk! Érte szívesen fogad minden szenvedést, nehézséget a mennyei Atya kezéből. Mindenért „Deo gratias”-t mond. Egyszerű őszinteséggel.

Más: Szép fekete felhők vonultak el felettünk. Sajnálattal mondtuk: Istenem, de jó lett volna egy kis hasznos eső. Nem kaptunk. Máshova mentek a felhők. Antal testvér ezt felelte: „Így lett nekik parancsolva!”

Frappáns feleletei úgy zamatosak, ha hozzá tudjuk képzelni derűs lelkiületét és magabiztos nyugalját. Egyik betegnek epret szokott szedegetni orvosság-csemegének. Egy alkalommal azonban megtagadta a dolgot a következőkkel: „Nem lehet mindig, mert a végén igen sok lesz a megokolatlan kívánsága!”

Folytatni lehetne még a szerető visszaemlékezés sorát, de ennyi is nagyon elég ahhoz, hogy azzal az érzéssel olvassuk ezeket: Adná a jó Isten, hogy is olyanok lehetnénk, mint ő, olyan hallgatók, egyszerűen alázatosak, imádságosak, okosak, a tökéletesség útját úgy járók.

Hála Istennek, hogy testvérünknek vallhatjuk! R. i. p.

(P. Tüll)

P. Mogyoróssy Sándor (1903–1976)

Született Hajdúdorogon, 1903. április 30-án. Édesatyja: Mogyoróssy Sándor, édesanyja: Erben Irma. Életének legboldogabb négy évét Királyházán töltötte elemista korában mint osztályának legkitűnőbb tanulója. Gimnáziumi tanulmányait a piaristák debreceni gimnáziumában végezte, 1921-ben érettségizett. – Ifjúsága küzdelmes volt. Édesatyja a debreceni MÁV üzletvezetőségében szolgált, kártyás volt és despota. Édesanyja elvált tőle és az előbbinél is keserűbb polgári házasságot kötött Szabó József mozdonyvezetővel, akinek egy ideig a nevét is viselte. Alsós gimnazista korában papnak készült: buzgón ministrált, misén is, beiratkozott a Rózsafüzér Társulatba (egyedül a gimnáziumból). Felsőskorában azonban, a papok botrányos életének láttán az orvosi pályára terelődött a figyelme. Az apologetika igazságai, hittanárának vonzó példája és bölcs vezetése mégis csak megérlelték benne a papi hivatást.

Dr. Lindenberger János, pápai prelátus biztatására a Jézus Társaságába jelentkezett Somogyi Jenő provinciálisnál. Bernhard Zsigmond: „Mi a jezsuita rend?” című füzetet kapta útravalóul. Áttanulmányozta és döntött: jezsuita lesz. A prelátus úr kivétette vele félévkor bizonyítványát azzal a szándékkal, hogy a jezsuiták egyik gimnáziumában fejezze be középiskolai tanulmányait. Somogyi atya azonban visszairányította a piaristákhoz. Ezzel nagy szűgyen érte: gúnyolódások céltáblája lett, sikertelen volt a tanulásban, lelki válságba jutott. Végül is minden jóra fordult 1921. december 17-én Érden Jézus Társaságába lépett és megkezdte kétéves próbaévét.

1923–26.: filozófus Szegeden; 1926–29.-ig Kalocsán konviktusi prefektus és tanár a gimnáziumban, 1929–33.-ig Innsbruckban teológus; itt 1932. július 26-án pappá szentelik, 1933–36.-ig Pécsen konviktusi főfelügyelő és gimnáziumi hittanár; 1936–37.-ig Hódmezővásárhelyi káplán és hitoktató az elemi-, mezőgazdasági- szak- és állami polgári fiúiskolában; 1937–38.-ig ugyanott hittanár a ref. leánygimnáziumban és a polgári fiúiskolában; 1938–39.-ig Szegeden harmadik próbaéves; 1939–40.: Hódmezővásárhelyi hittanár a leánygimnáziumban és a polgári fiúiskolában; 1940–41.: Kispesten lelkipásztor; 1941–43.: Szegeden helyettes házfőnök a rendi főiskolán; 1943. március 8–október 31.: Szegeden tábori lelkész az 535. sz. hadikórházban; 1943. október 31–1944. május 15.-ig hadművelési területen tábori lelkész a 15. egészségügyi oszlopnál; 1944. május 30–1944. novemberéig: arcvonalban mint a 48. gyalogezred lelkésze; 1944. november–december 31.-ig a tábori pótgyalogezred lelkésze. Szabályos leszerelés után 1945 első felében: Budapest ostroma alatt és utána lelkész az Isteni Megváltó Leányainak budai Szent Margit gimnáziumához tartozó „Mókusház” konviktusában, majd Mezőkovácsházán a Simonyi-majorban a Szabadkáról kiűzött Miasszonyunkról elnevezett kalocsai Iskolanővérek zárdalelkésze és elemi iskolájuk hitoktatója; 1945 második felétől 1949.-ig: Hódmezővásárhelyi hittanár Leánygimnáziumban és a polgári fiúiskolában; 1949–50.-ig Budapesten helyettes házfőnök; 1950–51.: Mezőkövesden helyettes házfőnök és hitoktató lelkész.

A szerzetesrendek működésének felfüggesztése után Czapik Gyula dr., egri érsek felvette egyházmegyéjének kötelékébe, és így káplánként és óraadó tanárként gyors egymásutánban a következő helyeken működött: 1951–56.: Jászládán; 1957–57.: Dévaványán; 1957–58.: Adács; 1958–64.: Besenytótelek; 1964–66.: Jászberényen már csak mint templomi hitoktató; plébánosa távollétében volt, hogy vasárnapokon őt szentmisét mutatott be, ugyanannyi szentbeszédet mondott, sőt körmenetet is vezetett, ha kellett. 1966–75.: Miskolc-Martintelepi plébánia. Itt már magánosan lakott és élte igénytelen életét. 1973-ban még megünnepelték hetvenedik születésnapját, utána azonban már nagy fáradtság, szokatlan kedvetlenség és

feltűnő szótlanság vett erőt rajta. 1974 egyik szombatján otthona előterében elesett, megütötte magát, másnap azonban csak elvánszorgott misézni, hittanórát tartani. Hétfőn kórházba szállíttatta a körzeti orvos. Agyérgörcsöt állapítottak meg. P. Schmidt Ferenc SJ magához vitte Tiszalökre, plébániájára és gonddal ápolta, mégis állapota annyira rosszabbodott, hogy indokoltnak látszott Kollár Ferenc atyának a kérése: jelentkezék Pannonhalmára. Neheze esett a válás lelkipásztori életétől. Sírva ugyan, de készséges megadással törődött bele sorsába: „Megyek hát meghalni Pannonhalmára.”

1975. január 15-én foglalta el helyét a pannonhalmi betegosztály egyik ágyában, nem is kelt fel már többé onnan. Amikor már kérdéseinkre sem tudott válaszolni, már csak fáradt mosolya, de még mindig csillogó szeme emlékeztetett bennünket a régi vidám, kacagó, hihetetlen munkabírású Mogyorónkra – mert magunk között csak Mogyorónak hívtuk – még bensőségesebben Mogyorónknak.

Mindenki szerette, haragudni rá senki sem tudott. Első hallásra kelletlenül hathatott ugyan hangos kacagása, áradó megszólítása: Tündér, Angyal, Arany, Bájos – és szavajárásában a sok szuperlatívusz: hallatlan, unerhört –, azonban szangvinikus temperamentumának ezeket a mellézköngéit csakhamar hallatlanba vette az ember, mihelyt megérezhette bennük szívének jószágát és meggyőződhetett lelkének gazdagságáról.

Nagylelkű volt, szolgálatkész, engedelmes és hálás minden jó szóért. Számára semmi sem volt nehéz: fáradhatatlanul járta az alföldi tanyákat, tanított iskolában, prédikált, gyóntatott, de ha kellett, havat sepert, vizet hordott, állatokat etetett, burgonyát cipelt a pincéből és kukoricát a padlásra. Elöljárói intézkedéseiben sűrűn változó dispozicióit az határozta meg: hová kell most éppen teherbíró munkást küldeniük az Úr szőlejébe, és ki az, aki emiatt nem ellenkezik majd velük. – „Vén ló” – volt találó válasza Pannonhalmán, ha kérdeztük: hogy van? Az Úr Istennek valóban készséges igavonója volt egész életében!

„Dévaványán történt: szötte bele Mészáros Lajos, egri érseki helynök, élményét a megboldogulttal, koporsója mellől mondott búcsúztatójában – látogatásom alkalmával feltűnt a plébániaépület vakolatának kiáltó hiánya az utcára néző rész egy szakaszán. Szóvá tettem, okát tudakoltam. „A plébános urat zavarja a gyerekek alkalmatlankodása az udvarán – magyarázta Mogyoróssy Sándor káplán úr –, ezért az ablakomon át másznak be a szobámba. De hát nem azt mondta-e az Úr Jézus: engedjétek hozzám a gyermekeket?”

Eredetisége miatt népszerű volt az innsbrucki teológián, előadói készsége pedig elismert. A kollégium vagy 200 terítékes ebédlőjében étkezés közben mondott próbaelőadásai sikert arattak. „Elővételben” keltek el ilyenkor az előadói emelvénnyel szembenéző helyek.

Szabad idejében művészi képeket gyűjtögetett Jézus arcáról, és imakönyvet írt férfiak számára.

A szegénységet mint anyját szerette – Szent Ignác szavai szerint. Mivel egyike volt azoknak, akik mindenüket – mihelyt hozzájutottak valamihez – szétszittattak, új ruhát sem tűrtek meg magukon, elöljárója jónak látta, hogy szorosabbra fogja dolgai használati jogát, nehogy környezetét szőlják meg paphoz nem illő megjelenése miatt.

Talán jellemzőnek vehetjük lelki irányulására delíriumában ismételtetett mondatát: „Gyűjtünk hittankönyvre – hittankönyvre!” A gondos, gyakorlati lelkipásztor apostoli lelkülete tükröződik benne és az emlékeztetett bennünket annak hősies gyakorlatára is, melynek tanúi bajtársai voltak tábori lelkész korában az arcvonalban. Helytállásáért I. osztályú tűzkeresztrel tüntették ki 1944. szeptember 9-én a 62. gyalogezred parancsának 4. pontja 4026. sz. értelmében.

1976. november 7-én éjjel fél kettőkor hunyt el a pannonhalmi Szociális Otthonban agyvérzést követő végelgyengülés következtében életének 74., szerzetesi hivatása 55., papságának 44. évében.

Bízzást reméljük, hogy kitüntetést tartogat számára a mennyei hazába érkeztekor Krisztus király is, akinek szolgálatába szegődött Társaságában. R. i. p.

(P. Tüll)

P. Király István (1919–1977)

Egyházközségünk köztisztelőben álló és mindenki által szeretett plébánosát, a Jézus Társasága Magyar Rendtartományának ünnepélyes fogadalma által az Isten nagyobb dicsőségének szolgálatára elkötelezett tagját gyászolja. Király atya pénteken (január 14-én) reggel 8 óra 10 perckor adta vissza nemes papi lelkét Teremtőjének, és költözött abba az örök hazába, amelyben az Úr Jézus készített lakást az Őt szeretők számára. Gyermekkorra az első világháborút követő legnehezebb évekkel esett egybe. Mint pestszenterzsébeti kisdíák személyes tapasztalatából ismerte meg a nélkülözést és a szegény ember sok problémáját. A mások megsegítésének a vágya új fényben kezdett lelkében egyre jobban erősödni, amikor az Úr Jézus hívó szavát meghallotta: – Jöjj, kövess engem! Középiskolai tanulmányait már a Jézus Társaságának gimnazista papnövendékeként fejezte be 1938-ban a kalocsai rendi gimnáziumban és ez év augusztus 14-én a budai Manréza mellett lévő újoncházban megkezdte szerzetesi életét. Egyszerű, de egész életére szóló fogadalmait 1940. augusztus 15-én tette le. Ezt követően egy évig szónoklattant hallgatott és nyelveket tanult, majd bölcseleti tanulmányait Kassán végezte a rendi főiskolán. 1944–47. a szatmárnémeti jezsuita konviktusban volt nevelő. A teológiát a Társaság szegedi főiskoláján hallgatta. Mivel a rendház és főiskola az államosítás áldozata lett, a rendi kispapok külföldre kényszerültek. Így Király atyát az olaszországi Chieriben szentelték pappá 1950. július 15-én. Rendi tanulmányai végeztével rövidesen a Belgiumban élő magyar menekülteknek lett a lelkipásztora. Elöljárói onnan rendelték át 1962-ben Torontóba, hogy egyházközségünk lelkipásztora legyen. Két évvel később rendi előjáróvá is kinevezték, és rendi előterjesztésre a torontói érsek 1971-ben állította a Szent Erzsébet plébánia élére. A Katolikus Férfiak Társulata, a Nőszövetség, a Nők Kongregációja lelki igazgatóját, két cserkészcsapatunk és magyar iskolánk az ifjúság meleg szívű barátját, híveink a mindig megértő és szelíd plébánost, lelki vezetőt, tapasztalt gyóntatót gyászolják, és kérik az Isteni Mestert, jutalmazza meg Szíve szerinti papját, aki – mint Ő tette – mindenkivel jót cselekedett.

(Egyházközségi Értesítő, 1977. január 16.)

P. Király István (A külföldi magyar sajtónak adott beszámoló)

Az Árpád-házi Szent Erzsébetről nevezett magyar római katolikus egyházközség köztisztelőben álló és mindenki által szeretett plébánosát, a Jézus Társasága Magyar Rendtartománya példás életű szerzetesét és buzgó papját gyászolja. Király atya 1977. január 14-én, pénteken reggel 8 óra 10 perckor adta vissza apostoli lelkét Teremtőjének és tette teljessé életáldozatát, amelyre Jézus Krisztusnak, az örök Főpapnak hívását követve, magát szerzetesi fogadalmával kötelezte.

Jöjj, kövess engem! – szólalt meg csak a suttogás szelíd neszével a pestszenterzsébeti kisdíák lelkében az isteni Mester hívása. Az első világháború összeomlását követő nehéz évek nélkülözéseit nagyon is ismerte saját tapasztalatából ez a gyermek. Láta a megszállt területekről érkezett menekültek vagonlakásait a fűvel benőtt rozsdás holtvágányokon, hallotta a munkát kereső nincstelen ember kétségbeesett panaszát, és ebédje-vacsorája az árvaház híg leveze, ragacsos kenyeke volt. Sorsközösséget vállalni a nagyon szegény emberben élő nagyon szegény Jézus Krisztussal – ez a kívánság készítette a reál-gimnázium ötödikes tanulóját arra, hogy a Jézus Társasága kalocsai kissemináriumába kérje felvételt. A kalocsai Szent István gimnázium felsős diákjainak társadalmában az úri gyerek konviktorok (bentlakók), a kék reverendás egyházmegyei kispapok és a családi otthonokban

kényelmesen élő externisták (bejárók) között külsőleg nagyon egyszerű és szerény csoportot alkottak a rendi kispapok, a Loyoleum növendékei. Civil ruhájuk, ellátásuk, életrendjük jelezte, hogy szerzeteséletre készülnek, és ettől az élettől kényelmet, polgári jólétet nem várhatnak.

Amikor az érettségi vizsgát sikeresen tett nagydiák 1938. augusztus 14-én becsöngetett a budai Manréza mellett működő rendi újoncház kapuján, már tudta azt is, hogy nemcsak a jólétről, hanem a családi élet melegéről, meg személyének függetlenségéről is lemond örök fogadalmával a kétéves noviciátus végén.

További útja a rendi kiképzés szokásos menetét követte. Már mint a Jézus Társaságának fogadalmas tagja egy évig szónoklatot és nyelveket tanult, három éven át Kassán a keresztény bölcsélet előadásait hallgatta, majd három éven át (1944–47) az erdélyi területek visszacsatolása révén magyar fennhatóság alá került Szatmárnémeti jezsuita konviktusban volt tanulmányi felügyelő. A teológiát a rend szegedi főiskoláján kezdte meg, de ott befejezni már nem tudta, mert a rendház és főiskola épületét népi kollégium számára tanoncokkal elfoglaltatták az új államhatalom birtokosai.

A rendi fiatalság minden évfolyama külföldre kényszerült. Voltak, akik a gyorsvonat vagonja alatt a kerekek közt megbújva menekültek, mások a veszélyes határsávon átkúszva kerültek szabad földre. A határőrök sokukat elfogták, vagy a magukat becsületesnek megjátszó vezetők adták ki a menekülő jezsuita kispapokat halálos ellenségeiknek.

A szerzetesi nincstelenséghez most már a hazátlanság is járult. Az olaszországi Chieriben fejezte be teológiai tanulmányait P. Király, és 1950. július 15-én részesült a papszentelés kegyelmében. Egy évvel később már Belgiumba került. Mint fiatal atyát előljárói azzal bízták meg, hogy a még tanuló rendtársainak ellátásáról gondoskodják. Amikor 1956 őszének tragikus fordulata után Belgiumba is tömegesen érkeztek a magyar menekültek, P. Király ezeknek a hazátlan magyaroknak lett a lelkipásztora, szociális gondozója, barátja, meleg szívé istápolója. 1962-ig volt mindenkinek mindene. Sok könnyet letörölt, sok keserűen kifakadó, Isten ellen lázadó szót intett szelíden csendre. Fénylő mosolyával sokakban tartotta az újrakezdés reményét, *sokak* kerültek biztató kézszorítása révén annak a jó Istennek a közelébe, akiről korábban alig hallottak valamit.

Amikor a belgumi magyarok lelki gondozását más módon is lehetett biztosítani, és a torontói magyar katolikus egyházközség lelkipásztori feladatai megsokszorozódtak, a rendi előljárók P. Királyt Kanadába helyezték át. 1962-től látogatta a kórházban fekvő magyar híveket, volt egyre jobban keresett gyóntatója a Szent Erzsébet templomnak; mondta nagyelőkészített szentbeszédeit. 1964–71 között tartományfőnöke bízta hogy magyar plébániákon apostolkodó jezsuita atyáknak legyen előljárója. 1971-ben a rendi előljárók előterjesztésére a torontói érsek P. Királyt a Szent Erzsébet plébánia élére állította. A nők Mária Kongregációjának, a Katolikus Férfiak Társulatának, a Nőszövetségnek volt lelki igazgatója, a két cserkészcsapatot fenntartó testületnek elnöke, a Magyar Iskolának gondozója, anyagi fejlesztője, templomi ministránsaink és általában fiataljaink, kicsinyeink mosolygós arcú barátja. Szelíd mosolyából mindig segíteni kész jóakarataból mindenki egyenlőképpen kapott, aki a plébánián jelentkezett, vagy akinek gondjáról-bajáról tudomást szerzett.

Nyáron volt egy éve, hogy P. Király ezüstmisés jubileumát hívei körében megünnepelte. Hívei ragaszkodásának is ünnepe volt ez a jubileum. Akkor még senki sem sejtette, hogy az ünnepelelt atya szervezetét már támadja a gyógyíthatatlan betegség. Az orvosok először valami trópusi fertőzésre gyanakodtak, hiszen az atya csak szentföldi és római zárandoklatáról visszatérve jelentkezett panaszaival. Amikor az első kezeléseket nem hoztak javulást, felmerült a rákbetegség gyanúja. A tüzetes vizsgálat nemcsak megerősítette a gyanút, hanem a betegség előrehaladott állapotát is kimutatta, azt, hogy műtéttel a betegen segíteni nem, csak állapotán rontani lehet. Az atya sok emberi szenvedést látott erős lelke megroppanás nélkül vette

tudomásul, hogy mi vár reá. A plébánián vele együtt apostolkodó szerzetestestvérei naponta tanúi voltak Isten akaratában való megnyugvásának, igénytelenségének, türelmének, amellyel egyre jobban romboló betegségének általa rejtett szenvedéseit viselte. Plébánosi munkáját szinte teljes egészében elvégezte egészen november 29-ig, amikor is már kórházi ápolására volt szükség. Orvosai és kórházi környezete egyaránt csodálta a beteg igénytelenségét. Amikor látogató rendtestvérei kérdezték, van-e szüksége valamire, mindig azt válaszolta, hogy mindenki nagyon jó hozzá, és köszöni a feléje sugárzó szeretetet, az őt körülvevő figyelmet. Betegségének tünetei egyre kínzóbbak és terhesebbek lettek, ezért kérte, hogy hívei, barátai is tartózkodjanak meglátogatásától. Amikor halála előtt egy nappal, reggel orvosa föléje hajolt, a morfium kódén keresztül is felismerte, kínozott arcával rámosolygott, és sebes ajkával csak azt suttozta: – Köszönöm, köszönöm, minden nagyon jól van.

Az örökkévalóság kapuja előtt életének már-már kihunyó lángja még egyszer fellobbant, és arcán megmutatta a töviskoronás Krisztus áldott vonásait.

Teste a courtlandi temetőben pihen két rendtestvére, PP Fodor és Solymár sírja mellett. Ő maga Krisztusnak, örök Főpapunknak égi liturgiájába lépett, hogy érdemeivel és imájával segítse azokat, akiknek papja, szerzetestestvére, barátja, támogatója és vigasztalója volt áldásos földi életében.

P. Király István (Az alábbi sorokban egyik rendtársa emlékezik meg P. Királyról)

Budapesti gyerek volt, és a jezsuiták kalocsai Szent István gimnáziumában fejezte be középiskolai tanulmányait, ahol felsős diákként a rendi kisszeminárium, a Loyoleum növendéke volt. Azok közé tartozott, akik már serdülő fejjel világosan tudják, milyen életpályára hívja őket az Úr. Érettségije után, 1938 augusztusában csukódott be mögötte a rendi újoncház, a Manréza kapuja.

Évfolyamtársaira – rá is – a novíciusmesternél is mélyebb benyomást gyakorolt az a fiatal atya, aki rendi kiképzésének befejező szakaszát, az úgynevezett harmadik próbációt végezte akkor a Manrézában, és közben az újoncmesternek segítőtársaként a novíciusok közvetlen előljárója volt. Beosztására való tekintettel Páter Szóciusnak szólították, és Kerkai Jenő volt a neve. A KALOT későbbi országos vezetője, és alapítója akkoriban indította útjára szervezetét és a rendi fiatalok szemét is ráirányította az ország társadalmi problémáira. Meglátásainak, munkakörének újszerűsége fellelkesítette a rendi fiatalságot, közülük nem egy úgy érezte, hogy mozgalmi emberré, vagy legalábbis szociológussá kell lennie.

A novíciusok álmai ritkán válnak valóra. A rendi kiképzés további éveit folyamán újabb szempontok, újabb lehetőségek csillannak fel a tanuló rendtag előtt, s amikor felszentelt papként végre kilép az életbe, hajlamain és tervein kívül az is döntő szerepet játszik első beosztásának kijelölésében, hogy hol van éppen munkájára a rendnek szüksége. Király atya rendi nemzedékének élethalakulásába az előljárókon kívül a történelmi események is a szokottnál erősebben beleszóltak.

A kétesztendő újoncidő után letette rendi fogadalmait. Egy évig még a Manrézában maradt, ahol szónoklattan hallgatott, német nyelvórákat vett fel mellé, a nyugati egyházatyák latinjával birkózott és görög pótló tanulmányokkal foglalkozott, mert a Klebelsberg-féle iskolareform reálgimnáziumában csak egy klasszikus nyelvet tanítottak, és csak ötödiktől kezdve a franciát. Ez utóbbiban igen járatos volt, többedmagával francia társalgási kört szervezett, és későbbi kiképzési éveit során is hasznát vette nyelvismeretének: olvasmányokban is túllépte a reánk nehezedő német szomszédságot.

Egyéniségének főbb vonásai már akkor így mutatkoztak: szerény volt, első pillantásra szinte félénknek látszott. Csak aki hosszabb időt töltött vele, vette észre, hogy e mögött tulajdonképpen végtelen tapintat, jóság és jólneveltség húzódik meg. Afféle „zugspirituálisnak” számított: mindig volt benne együttérzés mások problémáinak

megértésére, ideje és türelme mások örömeinek és bánatának nyugodt végighallgatására. Ha a tanácsadásban olykor határozatlannak látszott is, az is inkább mások személyi szabadságának őszinte tiszteletéből adódott: még a látszatát is kerülte annak, hogy saját elgondolásait valakire ráerőszakolja. Próbabrédikációi alapos felkészültséget, kimerítő tárgyi ismereteket mutattak, és nem a képzelőerő vagy az érzelmek hiánya miatt voltak „szárazak”, hanem abból a tudatos törekvésből adódóan, hogy maga az igazság ereje hasson a hallgatóságra, ne a szónoki lendület vagy fogások. Feltűnést nem keresett, de ritka tevékeny természete volt. Tanulmányai mellett mindig szívesen vállalt külső munkát is. Az újoncidőben, akik akarták, a Buda-környéki elemi iskolákban *Szívgyárda* -t vezethettek. Ő is vállalkozott erre, és nem is akármilyen helyen: Gerritsen Vilmos farkaskölykeinek volt Szívgyárda vezetője másfél éven keresztül.

Bölcséleti tanulmányai végzésére Kassán került sor. Pihenőnapjain nagy túrákra vállalkozott a környező hegyekben. A szabad természetnek különben is nagy barátja volt, és téli időkben nem csak korcsolyázott szívesen, hanem sokat síezett is. Nem volt atléta termete, de rendszeresen sportolt: teniszezett és kosárlabdázott is. A kassai évek idején figyelt fel a Papi Egység Mozgalomra. Ez a szegedi egyházmegyei szemináriumból indult, az ottani spirituális, a jezsuita Hunya Dániel kezdeményezésére. Volt egy papnövendékekből álló ága is a mozgalomnak Kispapi Egység néven, amely a világi- vagy szerzetesapnak készülő fiatalokat fogta egybe. Nyaranként rendeztek országos találkozókat. Élénken szerkesztett rovatuk volt a Papi lelkiség című kiadványban. Király atya részt vett találkozóikon, ahol hosszú időkre kiható ismeretségek szövődtek a fiatal papnövendékek között. Fő elfoglaltságát természetesen a bölcséleti tanulmányok képezték a kassai három esztendő alatt. Nem lett szerelmes a filozófiába, de becsülettel átrágtá magát a tananyagon, és gondosan készített jegyzeteinek a kevésbé szorgalmas hallgatók is nagy hasznát vették.

A rendi tanulmányok menetét a bölcsélet és teológia közé eső úgynevezett magiszterium szakította meg egy-két évre. A fiatal rendtagok erre az időre a jezsuiták pécsi vagy kalocsai gimnáziuma mellett működő bentlakó-intézetekhez kerültek ifjúsági nevelőnek. Akkor, pár éve Észak-Erdély visszacsatolása óta, még egy harmadik vidéki városba is kellek magiszterek. Szatmárt, ahol a rendnek nem volt gimnáziuma, vették kezükbe a püspök kérésére, az ottani fiúnevelő konviktust. A fiatal és tehetséges vezetők új módszerei révén rövid idő alatt fogalommal vált az az intézet, és a bölcséleti kurzust végzett rendtagokból sem akárkit helyeztek Szatmárra magiszternek. Király atya Szatmárra került.

Ott élte át az amerikaiak szőnyegbombázását, az orosz front átvonulását, az új hatóságok akadékoskodását, az 1945 után új életre támadt konviktus egy-két évét is. 1947-ben onnan érkezett Szegedre, a jezsuiták főiskolájára, teológiai tanulmányainak megkezdésére. Nagy lendülettel látott a tanuláshoz. A teológiát jobban szerette a filozófiánál, és egy zseniális professzor irányításával különösen a szentírás-tudománynak szentelte idejét. Felújította kapcsolatait a Kispapi Egység mozgalommal is. Pihenésképpen csónakázni járt a Tiszára. A négy esztendőre szabott tanulmányok második évében foglalták le a helyi hatóságok a főiskola épületeinek felét egy tanoncotthon céljaira. Ez 1948 őszén történt. Egyre világosabbá vált, hogy tanulmányait nem tudja nyugodt keretek között folytatni, még kevésbé befejezni és 1949 tavaszán több társával átlépte az országhatárt, hogy kiképzését külföldön folytathassa.

Olaszországban szentelték pappá 1950 júliusában. Boldogságát beárnyékolta, hogy édesanyja nem lehetett ott első miséjén. – Ha vágyaira hallgathat, két irány valamelyikében alakult volna jövője. Vagy a szentírás-tudománnyal foglalkozik tovább, vagy a kispapnevelés és lelki vezetés terén képzi magát: e felé a Kispapi Egységgel való kapcsolatai óta érzett indítást. A körülmények azonban úgy alakultak, hogy akkoriban készültek tanulmányi házat nyitni Belgiumban a Magyarországról kimenekült tanuló rendtagok számára. Ide kellett valaki az anyagi ügyek intézésére. Gyakorlati érzéke, nyugodt természete és emberekkel való bánni tudása miatt rá esett az előjárók választása. Így került teológiai tanulmányainak

befejezése után Belgiumba. Ott pár évig volt a tanulmányi ház gondnoka, majd amikor az intézményt feloszlatták, ő gondoskodott a rendház felszerelésének (bútorok, könyvtár) értékesítéséről és szétszétadásáról.

Közben bekapcsolódott a belgiumi magyarok lelki gondozásának munkájába is. Olyan jól bevált, és annyira megszerették, hogy csak hosszas huzavona után sikerült előjáróinak végül is ebből a munkakörből kiemelni, amikor a kanadai Torontóban szántak neki újabb és fontosabb szerepet.

1962-ben érkezett Kanadába. A magyar Szent Erzsébet-plébániára kapott kápláni beosztást. Igyekezett megismerkedni Európa után az új környezettel, az angol nyelvvel. Nem tartott sokáig, míg itt is megszerették, és osztatlan örömmel vették tudomásul, hogy a rend a Kanadában működő magyar jezsuiták előjárójává nevezte ki 1964-ben.

Bár előjárói hivatala rendi vonalon erősen lekötötte, a következő hat esztendőre esik torontói plébániai munkájának kivirágzása is. Fiatalok és idősebbek egyképpen tisztelték és szerették. A cserkészcsapat és a leányok Mária kongregációja sokat köszönhet neki. Gondoskodása hívta életbe az azóta is szépen működő Nők Kongregációját. Templomi szentbeszédeinek mindig volt lényeges mondanivalója. Gyóntatószékét előszeretettel keresték fel a lelki eligazítást is igénylő gyónók. A plébániairoda fogadószobájában és családlátogatásai alkalmával nagyon sok jót tett. Aki hozzá fordult, érezhette, hogy figyelmét osztatlanul ügyének szenteli. Magáról megfélelmezve segített, ahol tudott. Nem volt bánat vagy szomorúság, amit pár őszinte, együttérző szóval ne tudott volna enyhíteni; öröm, amiben ne osztozott, hitbeli vagy más egyéni probléma, aminek feloldásához pár tapintatos szóval irányt ne mutatott volna.

Belső életének élményeiről soha nem beszélt. Áhítatának egy-egy elkapott külső jeléből, hűségesen imádságos életéből lehetett érezni, mennyire Isten jelenlétében járó ember volt. Vagy abból a szinte középkori zárandokörömből, ahogy nyugat-európai tartózkodása idején a kegyhelyeket járta. (Lourdes volt egyik legnagyobb élménye, ahol Magyarországról kilátogató édesanyával együtt fordult meg. És persze a Szentföld, ahová Torontóból ment a szent év folyamán.) Jó pap és jó ember volt. Köszönjük meg az Istennek, hogy egy időre nekünk ajándékozta. Távoztán érzett fájdalomunkat enyhítse az a belátás, hogy neki jobb így ... és a keresztény remény, hogy odaát találkozunk...

(*Anima Una*, 1977. március)

P. Horányi Lajos (1912–1978)

Lajos testvérünk 1978. május 8-án, hétfőn reggel visszaadta lelkét az Úrnak. Már nagyon rég vágyódott teljes szívvel erre a pillanatra, habár mindig hozzátette: „ha Isten akarja, élek tovább is, és imádkozom, imádkozom.”

Szombat délelőtt (május 6.) volt egy rohama. Ez a szokásos volt, kellemetlenebb utóhatás nélkül. Este tíz óra körül jött egy másik roham, amely után mindjárt kórházba vitték, látva, hogy ez más jellegű. Arcszíne is megváltozott. Éjfél előtt értesítettek, s felkerestem betegágyánál. Az orvosok úgy látták, hogy szívrohamot kapott, amelynek kimenetele kétséges.

Vasárnap reggel (május 7.) az orvosok egy ideiglenes szívritmus-szabályozó (pacemaker) használata mellett döntöttek, mert szíve felső és alsó kamrája között megszűnt minden kapcsolat. Ha ez segített volna, akkor szükség esetén állandó pacemakert kapott volna.

Vasárnap este 8 óra előtt újra meglátogattam. Nem volt nyugtalan, de ismételte, hogy ez az utolsó ideje, és szeretne már az Úrhoz költözni. Sokáig nem lehetett mellette maradni a kórházi szabályok szerint, mert az intenzív osztályon volt.

Hétfőn reggel (május 8.) 7 óra előtt felhívott a kórház, hogy rohamosan romlik állapota. Újra kimentem, s újra megkapta a szentkenetet, de már nem volt magánál. Még hangosan imádkoztam mellette és érte – néha ilyenkor már nem reagálnak külsőleg a betegek, de hallják, ami körülöttük történik. Amikor a gép már nem mutatott szívműködést, tudtam, hogy már kedves barátaival, családtagjaival, nemzetünk és rendünk szentjeivel van odaát. Főképp Kaszap testvérrel, akit annyira szeretett, s kinek tiszteletét annyira terjesztette.

1971. augusztus 15-én kapta az első jelet, hogy útra kell kelnie. Egészen mostanáig készült, és teljesen elkészült az útra. Utolsó percig nem hagyta el magát, és Istennel való és a másokért felajánlott imában volt egyedüli vigasza. Nyugodjék békében!

P. Horányi Lajos 1912. november 26-án született. Tanítóképző után szülővárosában, Budapesten maradt és nevelői munkával foglalkozott. 1939. augusztus 14-én lépett a Jézus Társaságába, a manrézai noviciátusba. 1942-ben Kassára került a rend filozófiai iskolájába, majd Szegeden folytatta teológiai tanulmányait. Pappá szentelése 1948. június 29-én történt. Egy ideig Németországban káplánkodott, majd előljárói a kanadai Torontóba helyezték, ahol először Szent Erzsébet plébánia káplánja, majd plébánosa volt, 1958-tól pedig a kanadai jezsuita „stációk” előljárója. Innét került 1964-ben Vancouverbe, a Magyarok Nagyasszonya templomhoz mint plébános. 1971. augusztus 15-i agyvérzése után visszakerült Torontóba. Először a Wellesley kórházban, majd az Our Lady of Mercy elfekvő kórházban volt, végül pedig a Keresztény Iskolatestvérek Scarborough-i LaSalle Intézetében, ahol a rend az idősek és idült betegségben szenvedők számára tart fenn otthont.

Munkásságára jellemző volt lelkiismeretessége és kötelességtudása. A hívek élete volt az ő élete. Lelki ember volt. Mindent a templomért tett. Az anyagiak terén jó érzékkel biztos alapra helyezte a plébániát, először Torontóban, majd Vancouverben, ingatlanok vásárlásából s egyéb szolgálataiból befolyt összegekkel.

Mint szerzetes példaképe volt a régi szabályok szerint élő, a szabályok szerinti életet megkövetelő szerzetesnek és előljáróknak. Feletteseivel állandó kommunikációban élt, és nyíltan megtárgyalta velük a rábízottak problémáit, ahogyan elődeitől látta. Ebben inkább a szigorúság jellemezte.

Nagy szeretettel volt az idősek és a betegek iránt. Ő gondozta első kanadai jezsuita betegünket, aki Kanadában halt meg 1959-ben: Fodor atyát (Jaschkó Pál); most követi őt a Courtland-i Szent László temető jezsuita szakaszában Solymár atya (+1976) és Király atya (+1977) mellett. Nyugodjék békében!

P. Békési István P. Horányiról: A „tanító bácsi”

Így hívták őt kurzustársai, így a többiek is, az első időkben... Nagyon kis létszámú, (összesen heten voltak), igen változatos összetételű és nálánál jóval fiatalabb, tehetséges kurzusnak volt a tagja. A debreceni piaristák neveltje s kitűnő irodalmár Bielek, az ezermester, ügyes Hauser, a nyelvemester Tóth Feri és a kitűnő matematikus Takács Gusztai mellett „Vas-megye híres fia” és a „matyók reménye”, Horváth Kálmán és Lázár József alapították vele a hetes fogatot... Idősebb, komolyabb és a képzős végzettsége miatt néha szerényebb adottságú felnőtt benyomását keltette az eleven ifjú seregben.

Kassai évei után, 1945 nyarán láttam újra F. Horányit. A Kassáról kidobott filozófusokat Pécs fogadta be, és oda kellett átmennünk P. Sassal, hogy az „univerza” vizsgán legyen négy vizsgáztatójuk. Letette sikeresen, de kis dogmára került.

Szegeden, a dogma-időben, mint annyian mások, ő is „kivirágzott”. Ez már inkább neki való anyag volt. Érdekelte. Különösen a Szentírásban mélyedt el. Feltűnt alapos, biztos ítélete a morális kérdésekben. Szívesen segített ünnepségek idején a rendezésben. Jó ízlésű volt. Majd évekig nem találkoztunk. Tudtam, hogy a terciát Münsterben végezte, és Németországban lekipásztorkodott.

1952 őszére P. Reisz segítséget akart hozni mind Torontóba, mind a Dohányvidékre. Kellett is. PP. Ugrin és Horányi voltak a várva várt emberek. Horányi mellém került segítőnek Torontóba. Gyöngybetűs, szép írása 1952 őszétől kezd megjelenni a torontói anyakönyvekben. Az anyakönyveket később is mintaszerű pontossággal és gyönyörű szép írással vezette.

Azonnal szembetűntek előnyös lekipásztori adottságai. Szívesen és jól gyóntatott. Komoly volt, igényes és inkább szigorú az elején. De gyónóiból hamarosan kialakult egy kis csoport, főként az intelligens, lelki életet igénylő emberek, akikkel – gondolom havonta – a plébánia kistermében találkozott, majd átvitte őket a templomba, és ott fejezték be egy kis szentséglátogatással. A későbbi „Úrnök Mária kongregációjának” szerény indulása volt ez.

Évekkel később is hálásan emlegette a nevét az a menekült nővér, aki itt a kórházban dolgozott, egy családnál lakott, míg P. Horányi egyik gyónásában meg nem kérdezte tőle, hogy „miért kujtorog a rendházon kívül? Mert így függetlenebb? stb.” Pár hónap múlva odaát volt az USA-ban, az anyaházukban, megelégedetten, és nagy hálával P. Horányi iránt.

Különös gondja volt a betegek elsőpénteki áldoztatására. Igényes és szigorú volt a munkakeresőkkel, egyéb segítséget kérőkkel is. Főként ha valaki „válogatott” a munkában. Fogja meg az első lehetőséget! – volt az elve, és mikor már van valahol, akkor keresse a jobbat. Van, aki ma is őrzi a sebet, mert azt hiszi, nem érdemelte meg. Vannak, akik pontosan tudják, miért bánt velük úgy... A midlandi zárándoklaton említette az idén egyik nem nagyon templomos magyarunk – s mivel néhány pohárral már lehajtott, így a „borban az igazság” alapján bizonyára őszinte is volt –, hogy: „Nekem úgy még senki meg nem mondta... de igaz is volt...”

1953-tól P. Simor volt a superior és a plébános. A két jó munkás, kemény akaratú és kicsit nyers ember csiszolta és gyötörte egymást. A munka ment, még hozzá szép eredménnyel. De a belső harc is. Egész addig, míg 1957–58 telén tarthatatlanná nem vált a helyzet. P. Bóday volt akkor a harmadik tag, így még erősebb volt a feszültség. Az 1956-os menekültekkel szervezetteren és nagyon komolyan foglalkoztak a plébánián. P. Horányi

rekordszámban esketett, keresztelt ezekben az időkben: 1957-ben 148, 1958-ban 215, 1959-ben 189 főt.

Mikor 1958-ban P. Simor New Yorkba került, P. Horányi lett a plébános, és 1958 végén a kanadai stációk előljárója. Határozott, kemény szavú és kemény kezű vezető volt.

Anyagilag nemcsak teljesen egyenesben volt a naggyá nőtt plébánia, de még gyarapodott is. Megvette a Loyola Parkot, a plébániával szembeni két házat, főleg a magyar iskola és a kisebb gyűlésekhez szükséges terem lebegett a szeme előtt. Vett a rendnek is egy házat.

1964. március elsején van bejegyezve utolsó keresztelése. Hosszú éveken át hűséges egyházközségi elnöke unokáját keresztelte. Ekkor került át Vancouverbe. Rendetlen anyagi viszonyok közé, majdnem „egy szétszórt nyáj” élére. (Évek múlva vette fel velem a kapcsolatot, mert én akkor már Ausztráliában voltam. Elküldötte azévi beszámolóját és tudósítóit, majd végre alapos, őszinte, keserű levélben megírta elmenetele és első vancouveri ideje történetét is. „Ha torontói barátaim és híveim nem segítettek volna, akár éhen is pusztulhattam volna itt.”)

Magát nem kímélő, áldozatos munkájával pár év alatt rendezte a plébánia anyagi helyzetét.

Közben „mindenes” volt, aki havat lapátolt, takarított stb. Templom, a rendezvények megtartására alkalmas terem és plébániaépület várta utódját... kedves, kis füves, zárt udvarral, ahol sétálgatni, imádkozni szokott. Bár imái jó részét, amint már Torontóban is megszokta, a templomban végezte.

Kutyájával kettesben lakták a plébániát. Takarítani, főzni, irodai munkában kisegíteni igénybe vette híveit, de függetlenségére vigyázott.

„A nap is legszebb naplementekor” – írta az öregedő Sík Sándor. A Tanító bácsi életére és lelkiéletére sokkal világosabb fényt vet életének keresztút-szakasza, mint bármilyen más szempont, vagy élmény.

Lassan beletörődött a teljes fizikai és szellemi megsemmisülésbe. Aki ismerte, tudja, mit jelenthetett mindez ennek az önérzetes, erős akaratú, sokszor „makacs” embernek; és bizonyíthatja azt is, hogy az „örök élet érettségijére” jól készült fel, és hogy igen-igen jó jegyet remélhet Istentől.

Betegségének híre akkor jött meg, amikor a bácskai munkára indultunk. 1974 novemberében láthattam először a torontói „öregotthonban”. Bevezetett a kápolnába. „Látod, már nem tudok térdet hajtani...” Be is mutatta, hogy nem tud. El-elsírta magát. Nehéz, és sokáig fog tartani – gondolta...

1977 tavaszán – három nappal Torontóba érkezésem után – vitt ki hozzá először P. Jaschkó. Nagy öröm volt látni, mennyit haladt két év alatt. Ő is bizakodott. Mutatta, hogy tud olvasni. Láttam misézni is. (Akkor – első miséje alkalmával – láttam „összeesni” is. Mikor először láttam így, azt hittem, vége. A háziak tudták, hogy ez csak egy újabb roham.)

„Úgy szeretnék meghalni, ... de olyan erős vagyok még ... sokáig tarthat... De legyen meg az Isten akarat.” Ez volt az alapállása. Ezzel hatott olyannyira látogatóira, barátaira és gyónó gyermekeire is. Póz és álgesztus régebben sem volt az ő stílusa. Most a beteg és a gyermek egyenessége még inkább jellemezték. Különleges áldásnak és kegyelemnek tekinthetjük, hogy az Úr „megrövidítette látogatásai napjait, éveit.” A „Tanító bácsi” legfőbb tanítása a megadás, Isten akaratába belenyugvás, a halálig tartó buzgó ima és Szentírás-olvasás. Szenvedésén túl levelezése, szentképek küldése, imára buzdító apostolkodása – szép emlékünknél, s hívei, barátai számára is az marad. Kaszap testvér nem gyógyította meg. De a „mennyei születésnap” perceiben biztosan vele volt.

Áldott legyen Ura és Mestere, Aki nekünk adta és szolgálatát elfogadta!

Áldott legyen a derék és hű plébános, P. Horányi emléke!

Áldottak legyenek, akik nyomába lépnek!

P. Koós Antal (1901–1978)

Szihalomban született 1901. szeptember 3-án, gazdálkodó szülőktől. Gimnazista Mezőkövesden és Egerben. Érettségizik 1923-ban. 1924-ben 2 évi egri teológia után lép be a Jézus Társaságba. Novícius Érden. Filozófus Szegeden. 1929–31: magiszter Kolozsváron. Teológus Szegeden. 1933. június 29-én pappá szentelik. 1934. káplán Nagykapornakon. 1938–39: 3. próbaév Szegeden. 1939–42: káplán Nagykapornakon, 1942–45 káplán Hódmezővásárhelyt, 1945–50: plébános Nagykapornakon. 1950: három hónapra internálják. Utána a Csanádi egyházmegye szolgálatába áll: Szegeden folytatja papi működését. 1957. május 27-én Tótkomlóra helyezik káplánnak, 1961-től lelkész Kórosszigeten, 1964-től lelkész Kismarján, 1966-tól lelkész Mezőpeterden.

Ez utóbbi évek a nélkülözések és megpróbáltatások évei voltak. A csekély számú, nagy többségében más vallású, hitetlen lakosság rideg légkörében elszóródottan élő szegények egyházközségeinek volt lekipásztora. Mostoha sorsukban maga is osztozott és hirdette körükben főként példás papi életével, szeretetreméltóságával és gondosan elkészített, gyakorlatias jellegű prédikációival az Úr Jézus evangéliumát. Szerette híveit s ők is szerették jószágos papjukat: bárkivel találkozott az utcán, néhány barátságos szava, jóleső érdeklődő kérdése mindig volt hozzájuk. Mezőpeterden kórossá váló feledékenysége miatt felmentették lekipásztori munkái alól. – 1967-ben Erken húzódott meg plébános rendtársa, P. Pethő Jenő oltalma alatt, és várta beutalását a pannonhalmi Szociális Otthonba. – 1967. november 15-én vonult be az Otthonba. Itt tiszteletreméltó egyéniségének tudatalatti mélységeiben rejtőző erényei tükröződtek magatartásában. Érelmeszesedése következtében elerőtlenedő szervezete kínos helyzeteket teremtet. Megadással, alázatosan viselte sorsát. Engedelmes volt és udvarias.

Megtörtént (1977. október 3-án), hogy misére keltették föl ágyából. „Haldoklom” – volt erre a válasza. De hát P. Rektor akarja – tették hozzá. „Akkor megyek” –, és már kinn is volt az ágyból. Szokta volt ugyanis mondogatni: „Amit előljáróim kértek tőlem, azt szó nélkül mindig vállaltam.”

Halála előtt néhány nappal azt találta valaki mondani, célozva állandóan derűs hangulatára: „Maga boldog ember...” – „Igen, igen, az vagyok” – válaszolta.

Két héttel halála előtt megállította a folyosón P. Kardast, rendtársát és orvosunkat, s örömtől sugárzó arccal jelentette neki: Éppen most vizsgáztam! – Ugyan miből? Teológiából... És sikerült? – Nagyon, nagyon... – Alkalmazott teológiájára szeretnők ezt vonatkoztatni Isten irgalmába vetett reményünk szerint.

1978. február 13-án jó étvággal elfogyasztott leveese után négy darab pogácsa falatozása következett volna. A második után hátrahanyatlott. Szívinfarktus. Szent kenet. Hűsége szolgáját kíméletesen, könnyű halállal vette magához az élet Ura.

Szép jellemére és készséges szeretetére vonatkozólag érdemes megemlíteni néhány eseményt az életéből:

1950. június 18-án éjjel Nagykapornokról is elszállították a testvéreinket Homokra, az iskolatestvérek javítóintézetébe. P. Faludi is az elhurcoltak között volt. A jó atya már nem tudta, hogy éjjel van-e, vagy nappal. Az agyér-elmeszesedés zavarttá tette. P. Koós vállalta a páter gondozását, ápolását. Mikor már eljöhetett volna Homokról, addig nem akarta megtenni, míg P. Faludit nem lehet olyan helyre szállítani, ahol gondozása biztosított.

Hogy a nagykapornaki hívek mennyire szerették az egyszerű, de nagyon szolgálatkész atyát, bizonyítja, hogy még hosszú éveken át küldtek neki csomagot.

A csanádi egyházmegye keretében a legszerényebb helyeket is vállalta. Tótkomlóson káplán volt. Az iskolaigazgató 1956 után súlyosan megvádolta, el is vitték Békéscsabára, de

hazaengedték. Utána éjjel-nappal zaklatták, ellenőrizték. Ez a nyugtalanítás erősen megviselte. Akkor mutatkozott rajta először a magas vérnyomás jele: olyan erősen vérzett az orra, hogy az orvosok alig tudták elállítani. El is kellett mennie más helyre: Kórosszigetre.

Ez az érdekes település először Biharszentlászló néven szerepelt Csökmő mellett. A nagy református tengerbe katolikusokat akart Csernus Mihály apátplébános telepíteni, de tervét csak ötven százalékban engedte a debreceni református főispán megvalósítani. Bár a település sorvadásra volt ítélve, dr. Hamvas Endrének, az akkori csanádi püspöknek kedvelt műve volt az ottani kis kápolna. A magányt az elődök sem bírták, kérték elhelyezésüket. Ki más jönne hát oda, mint P. Koós. Hősiesen viselte a magányt és a remete életet, hiszen híve alig volt. De onnan is el kellett mennie, és cserélnie kellett P. Lőrincz Zoltánnal. Így került az egyházmegye legutolsó helyére, Kismarjára, hajdan a hajdúk fővárosába, de most egy nyomorúságos, elmaradott határ menti faluba, s annak is a legrongyosabb házában lakott. De mikor Bucsán a plébános megbetegedett, ki menjen oda segíteni? P. Koós! Ottani első ténykedése a halott plébános kiszállítása volt a temetőbe. Minthogy az elhunyt plébános családja megkérdezte a pátert, mit óhajt ebédre, azt felelte szerénységében: elég nekem egy tányér leves csirkenyakkal (egész tyúkfarm volt a plébánián, ezrével szállították a tojást Pestre). Hát meg is kapta mindennap az üres levest egy csirkenyakkal, esetleg pusztá szárnnyal. Itt, Bucsán már jelentkeztek az agyér-elmeszesedés jelei. Nehezen tudott megbirkózni a renoválás terveivel. Mezőpeterdre került, ahol már rendes otthona és temploma, de kevés híve volt. Ám az ő ellátásukra is erőtlennek bizonyult. Ami a régi asszociációkat illeti, abban tökéletes volt, például a vendéglátásban, a kert gondozásában, stb., de ami a napi és új dolgokat illeti, emlékezőtehetsége kihagyott. Pl. nem talált haza, a megfőzött ételt elfelejtette megenni, nem ismerte meg az embereket, stb. Megrendítő volt az a pár perc, mikor P. Kollár érte jött, hogy autóval elvigye Erkre, ahol várnia kellett pannonthalmi beutalására. érzése támadt, mint amikor valamit gyökerestől kitépnek a talajból: szinte felkiáltott a fájdalomtól, mikor el kellett jönnie. Percek alatt kocsiba kellett ültetni őt, hogy ne kövessen el meggondolatlanságot. Jellemző lelkületére: pár perc múlva már együtt énekelt, és hangoztatta, hogy bár még el tudná látni a plébániát, de ő Isten akaratát követi, és engedelmeskedik.

Ez az engedelmesség és lelki finomság jellemezte pannonthalmi tartózkodását is. Agyér-elmeszesedése miatt nem találta szobáját. Ekkor nagyobb betűkkel írták ki ajtajára nevét. Tiltakozott, mondván: P. Lovas, a szobatársa is olyan rendtárs, mint ő, ne tegyenek különbséget, neki ne írjanak nagyobb betűket, mint P. Lovasnak. De sokszor elmondotta: mennyit dolgozott fiatalkorában. Édesanyja korán meghalt, ezért küzdelmes volt gyerekkora. Sokszor hangoztatta: „Nagyon jól megvagyok, mindenem megvan. Nem kell mosnom, főznöm, takarítanom, mint előző helyeimen. A nővérek aranyosak hozzám. Nem fáj semmim, nincs semmi bajom, csak az a problémám: nem tudom, miben fogok akkor meghalni.” Ez az az egy, ami mindenkinek sikerült. Neki is. Csendben, gyorsan, szelíden, békében. Amilyen egyénisége volt.

(*Anima Una* , 1978. szeptember)

P. Horváth Mihály (1913–1981)

Várt és mégis váratlan esemény P. Horváth Mihály halála. Készültünk távozására, hiszen megcsonkítva, tolószékhez kötve töltötte napjait. Mégis váratlanul érte a halál, hiszen szervezetileg életerős ember volt. Még az elmúlt adventben tele tüzzel és lelkesedéssel készítette fel az öregeket a budapesti Szent Rita kápolnában, hogy a szent útravalóval megerősítve bizalommal nézzenek a végső út elé. És január 9-én, reggel eszméletlenül találták ágyában. A gyors orvosi segítség sem használt: 9-én, pénteken reggel 8 óra után hazatért a mennyei Atyához.

Provinciánk egyik jellegzetes tagja távozott el közülünk. Természetes adottságai révén nagyra hivatott élet csírái bontakoztak ki benne. Elöljárói nagy reményeket fűztek P. Horváth működéséhez, hiszen már a Veszprém megyei Nórápon az általános iskolában kitűnt tehetségével, szívóssága és életrevalósága feltűnő volt. Ezért került Kalocsára, ahol a Loyoleum növendékeként készült a jezsuita életre. A sportoló fiatalember az intézet díszé lett. Kitűnő érettségi után, 1934. augusztus 14-én belépett a Jézus Társaságába, ahol tanulmányai végeztével 1944. június 25-én pappá szentelték.

Elöljárói bíztak tehetségében, szervezőképességében, és a harmadik próbaév után a budapesti Jézus Szíve templomhoz osztották be operáriusnak. Ő szervezte a háborús idők zűrzavara után a budapesti Jézus Szíve nagy körmenetet. Az 1950-es Jézus Szíve-körmenet rendezése volt utolsó papi tevékenysége, mert azon az éjjelen felszámolták a budapesti rendházat. Horváth atyát másnap reggel – 1950. június 18-án – internáló táborba vitték. Három teljes évet töltött itt, megismervén az emberi kiszolgáltatottságot. Kiszabadulása után 1953-ban a 22-es Építőipari Vállalatnál átképzős lakatosként dolgozott 1957. február 1-ig, amikor sekrestyési állást vállalt a budapesti Haller téri templomban 1970. május 1-ig. Ezután az Örökimádó templomban kapott lelkési beosztást. Innen ment nyugdíjba 1974. május 1-én, de nyugdíjasan is megmaradt az Örökimádó templomi beosztásában.

Itt érte életének fordulópontja, egyben lelkiségének kivirágzása. 1975. szeptember 24-én egyik lábát, 1978. január 31-én másik lábát is combközépen amputálni kellett érszűkület miatt. Az embertelen fizikai fájdalmak mellett lelki gyötrődés is kínozza: egészségesen, tehetségesen, képzetten tehetetlenségre van kárhozthatva, tolószékhez kötve. Lelkileg is nehezen emészti meg a változtathatatlant. De lassan a magányban megéri, hogy Krisztus sem csodáival, tanításával, prédikációival váltotta meg a világot, hanem szenvedése által, kereszthalála révén. S amint az Atya gondoskodott arról, hogy Krisztusnak a szenvedése útján vigaszára legyen Veronika és Cirenei Simon, úgy intézte a Gondviselés vele is, hogy legyenek, akik elviselhetővé teszik, sőt érdemszerzővé, a megváltásban való részesedéssé teszik a csonka test és benne a lélek szenvedését. Adott neki egy minden áldozatra kész ápoló-gondozót, aki életében-haldoklásában kitartott mellette; adott egy szerető közösséget, közösséget a rendtársak személyében és egy munkahelyet, az Örökimádás-templomot, ahol prédikált, gyóntatott, a szenvedő Krisztust bemutathatta. Megjelenése, szavai, gyóntatása a szenvedő Krisztust mutatta be. Éppen ezért fogadták másként a hívek szavait és tanítását. Nemcsak prédikálta a szenvedés megváltói jellegét, hanem élte is, amit hirdetett.

Évek alatt csonkaságában ért meg lelke a kegyelem és az életszentség számára. Isten akaratában megnyugvó lélekkel nézett a nehéz napok elé. Január 4-én írja naplójában: „Este lefekvéskor izzadtam és szédültem, halálfélelem szorongatott. Hogy mit hoz a 81-es esztendő? Uram, csak Te tudod. Én csak teszem a Te szent akaratodat.” Január 6-án ezt jegyzi be: „Lakásomat ma szentelem meg. Legyen benne tisztaság és szentség. Az én tömjénáldozatomat pedig fogadja kedvesen az Úr!”

P. Horváth Mihály élete és sorsa példázata útmutatás provinciánk számára. Most nem nagy prédikációkat, szép könyveket és írásokat, egyetemi előadásokat kér tőlünk az Úr, hanem a csendes tanúságtételt testi-lelki szenvedés útján, munkában, civil életben, oltárnál tanúságot tévén Krisztus kereszthaláláról, a megváltásról...

Ezt tanította és hagyta ránk örökségként Horváth atya. Legyen áldott emléke, és az Úr legyen örök jutalma! Ámen.

(Tamás János)

P. Németh József (1913–1981)

Gyászoló Testvéreim!

A búcsúzás órájában, amikor itt rokonai, rendi testvérei, tanítványai, a pannonhalmi Bencés Gimnázium tanárai, barátai és későbbi állomáshelyeiről ide érkező lelki gyermekei körülálljuk József testvérünk koporsóját, mindannyiunk előtt felvillannak az együtt töltött évek és a későbbi találkozások emlékei.

Vannak itt testvérek, akik emlékeznek az indulás éveire, a fiatal szerzetes felkészülésére, az elmélyült és kitartó munkára, amivel alkalmassá akarta magát formálni az elképzelt és nagyon várt missziós munkára.

De tudjuk mindnyájan, hogy nem ez lett a hivatása testvérünknek. A Jézus Társasága családi közösségében töltött rövid évek után 1950-től 56-ig a pannonhalmi Bencés Gimnázium tanára lett. S ezek az esztendőik nemcsak számára lettek a következő negyedszázadra élete legkedvesebb emlékei, hanem bennünk, tanítványaiban is mélyen maradandóan, élményszerűen meggyökereztek. Nem volt hiábavaló a korábbi évek kemény erőfeszítése az orosz nyelv elsajátítására, mert így nyílt lehetősége, hogy segítsen a bencéseknek az újrakezdés közepette, és a katedrán végezhesse oktató-nevelő, lelkipásztori, missziós munkáját.

Mert igazi papi munka volt ez az iskolai munka. Sugárzó, derűs, energikus egyénisége nem maradt hatástalan tanítványaira. Feledtette a tárgyához kapcsolódó ellenszenvet. S miközben egy nyelv alapelemeinek biztos ismeretére akart eljuttatni mindannyiunkat, mindig talált bőségesen lehetőséget arra, hogy megossza velünk, belénk csöpögtesse gazdag lelkének kincseit. Mert egy-egy ünnep szomszédságában biztosan tudtuk, hogy az elvégzett iskolai munka mellett az óra nem kis része az ünnep jelentőségéről, az arra való felkészülésről szól majd. S amit ilyen alkalmakkor, vagy szobájában eltöltött egyéni beszélgetésekkor eltanulhattunk Tőle: egyéniségének, mindig őszintén megnyilatkozó szívének legjellegzetesebb vonásai voltak.

Mindannyian tudjátok, testvéreim, mennyi időt tudott a Szentírás eredeti szövegének tanulmányozásával eltölteni, s milyen lelkesen tudott a Szentírás eredeti szövegének értékéről beszélni! Mert József testvérünk Szentírást szerető ember volt, és soha nem szűnt meg másokat is arra figyelmeztetni, hogy milyen nagy kincsek rejtőznek a Szentírás eredeti szövegei mögött.

S hogy mit szeretett volna kiolvasni ezekből a szent szövegekből? Jézusnak és Máriának jobb, mélyebb ismeretét! Ünnepeik alkalmával olyan titkokra irányította rá figyelmünket, amelyek csak annak nyílnak meg, aki imádságos, szerető lélekkel, élő hittel a leghitelesebb forrásból tanulmányozza Jézus és Mária titkait.

S aztán megtanulta és megtanította tisztelni az embert, az emberi méltóságot. Nem üres formalizmus volt, hogy tanítványait soha nem tegezte, hiszen sokszor elmagyarázta, milyen tisztelet, megbecsülés, szeretet járt mindenkinek: idősnek és fiatalnak, rangosnak és egyszerűnek, emberi méltósága, Krisztustól megváltott lelke miatt.

S talán még egy vonás a sok közül. Ami ma szinte természetes, de több mint negyedszázada nem volt még ennyire az. Éppen Jézus és Mária titkainak tanulmányozása segítette őt abban, hogy felfedezze és felfedeztesse a keleti, a görög liturgia szépségeit, teológiai gazdagságát. Sokszor ő maga is éppen a görög liturgia szövegeivel tudta a legszebben elmondani Istennek Krisztusban felénk hajló emberszeretetét, vagy így tudta elénekelni, hogy valóban méltó dicsérni Téged, Istenszülő, a boldogságot és szeplőtelen, és a mi Istenünknek Anyját...

A búcsúzás percében ezek a tulajdonságai álljanak előttünk példaként, és kísérjenek továbbra is bennünket, akik Őt szerettük, s akiket Ő is szeretett, akiket az Úristen egy kicsit Őrá is bízott, akikért Ő élt. Példája segítsen bennünket is szeretni és nevelni... Segítsen belesimulni a mindig szerető, de sokszor érthetetlen Gondviselésbe...

S amikor imádkozva búcsút veszünk József testvérünktől, erősödjön bennünk a hit, hogy Jézus szava hűséges és igaz szó: még ha meghalt is, élni fog. Ennek a szónak a világossága kísérje bizakodó imádságunkat, és ennek fényessége ragyogjon éltető napként testvérünk koporsója fölött. Ámen.

(Csóka Gáspár O.S.B.)

P. Chilla (Csongor) Raymond (1920–1985)

Úgy legyen! Úgy legyen!

A világba belépő fiú ajkára adja ezt az imát, megajánlást a zsoltáros: „Jövök, hogy megtegyem a Te akaratodat.”

Annak az ünnepnek a vigíliáján mondta ki a végső igent plébánosotok, a mi Ray testvérünk, melyen nemcsak a pásztoroknak, de az ének szerint „megmutattad királyoknak” és képviselőnkben megmutattad a népeknek, akit minden nép üdvösségére szántál. Most az Úr megkereszteltetése előtti napon temetjük, amelyen az Atya így szólt: „Ez az én szeretett Fiam! Őt hallgassátok!”

Amikor utoljára láttuk őt előljárójával, ki újonctársa is volt, és Feigl testvérral, megismert. Mondta: – Tudom, kik vagytok. És a búcsúimára mind a Miatyánk, mind az Üdvözlégy végén határozott, érthető, világos módon felelt. Arra, hogy „legyen meg a Te akaratod”, kimondta az igent, az áment. A kérésre, hogy Jézus édesanyja imádkozzon értünk most és halálunk óráján, ámen volt a válasza.

Ahogy igent mondott a hivatás kegyelmére a gyulai diák is 18 éves korában. A későbbi vértanú, a szent életű győri pap, Apor Vilmos volt ott a plébános. Igent mondott mindig és minden helyen, minden nehézségek ellenére előljárói szavára. A sok hely- és beosztáscserére. Igent mondott a tanulási lehetőségekre és a tanításra. A lelkipásztorkodás különböző területeire, a kisegítő, a káplán, majd a plébánosi beosztásokra.

Már 1952-benmondotta akkori tartományfőnöke, amikor kész volt valaki helyett, aki kiesett a munkából, egy szóra elindulni: „Atyám, meg fogja áldani a jó Isten ezt a derék fiatalembert, aki ilyen készségesen vállalja, amit rábízunk.” Annyira szokása lett a készséges igen, hogy mikor a boldogult Reding püspök megkérte, vegye át átmenetileg a hamiltoni német plébániát, az igent azonnal kimondta. Csak pár hét után döbbsent rá, hogy ezt előbb az előljárójával meg kellett volna beszélnie. „Jövök Atyám, jövök Jézusom, hogy megtegyem a Te akaratodat.”

De ezekre a hívásokra még nem túl nehéz emberileg kimondani az Áment, hogy „úgy legyen”. Hiszen munka, feladat, vállalkozás is mindegyik. De mikor rákérdez az Úr valakire, hogy a keresztemre is kimondod az Áment? A betegségre, a balesetre? Az erők meggyengülésére és a végén a váratlan és végzetes nagy betegségre? Megadatott neki a kegyelem, hogy kimondhatta az Áment. Akkor még bizakodtunk és arra gondoltunk, mit tud majd utána tenni, csak annyit mondott: „Akkor majd azt a feladatot kell megoldani.” Mikor világossá vált végzetes állapota, a hírre, hogy jön Európából az előljáró, annyit mondott: „Legalább eltemet majd.” Hiszen ez az előljárók előjoga. Mikor pedig megérkezett a régi társ, akivel együtt kezdték a Manrézában, a vértanú püspök plébániájáról, a másik annak későbbi püspöki székéből, Győrből. Azt mondta neki: „Eljöttél, hogy eltemess?” Igen. Mert a követés, az igazi szeretet nagy próbája ez: Kell-e nekünk a teljes Krisztus, aki a keresztet vállalta értünk?

Nagy keresztet látott Huronia felett nagy elődünk, az óriás francia Brebeuf páter, melyen mindenkinek van helye. Ők, a dicsőséges Napkirály Franciaországából jöttek pár tízezer vadembernek a jóhírt hirdetni, és nem találták munkájukat, áldozatukat értelmetlennek. Mi itt „a nagyvilágban szétszórva árva magyarok” szolgálatában nem tartjuk annak. Csak legyenek, akik a fiatalon kiesettek után tovább szolgálják a Nagyasszony népét. Bárhol és bármely beosztásban tudnak valamit tenni értük.

Nyolcadik halottunk lesz ott a gyönyörű courtlandi magyar temetőben. Hatodik, aki lelkipásztori munkában szolgált és adta életét. Csak ketten, Horányi atya és ő voltak túl a hatvanon. A többi még fiatalabb éveiben ment el megpihenni. Két hamiltoni plébános elődje

pihen az előtte levő sorban, Fodor atya és a drága kis P. Solymár. A három volt torontói plébános, Király, Horányi és Bielek atya balra tőle. Mellette a két „szent öreg”, az öregotthon adorálói: P. Reisz és P. Hitter. De még van hely. Mögöttük is van még üres sor.

Feigl testvér mondotta: minden temetéskor tudjuk, valaki következik, csak nem tudjuk, ki és mikor. Csak egy számít. Hogy az áment el ne vétse egyik sem.

Ezért az ámenes életért adunk hálát ma Chilla atyával együtt a jó Istennek azok nevében, akik ezen az úton elindították és segítettek. Akik ámenes élete áldását élvezhették. Abban a reményben, hogy a végső áment el nem vétette. Hogy a nagy példakép, a Mester, az a Fiú, akit azért szeretett az Atya, mert megtette az Ő akaratát, kimondotta a végső áment csendes, befelé néző, halk szavú, igent mond fia életére is. Mondjuk tehát a költő szavával:

Hogy megtarthattam a hitet
 és megfuthattam a kicsik futását
 és futva futhatok az Érkező elé
 s tán nem kell a városba mennem
 a lámpásomba olajért, hála legyen.
 Hogy tegnap is azt mondhattam: úgy legyen
 és ma is kiálthatom, úgy legyen
 és holnap és holnapután és azután is
 akarom énekelni: úgy legyen, hála legyen Uram,
 hála legyen!

Sík Sándor

Életetek el van rejtve Istenben Krisztussal

Nem minden kereszt áll domboldalon,
 nem mind áll a Golgotán.
 Homlokunkon és szívünkön,
 szívünkben a kereszt.
 Nem minden megtört szív szakad meg,
 hanem tovább fáj.
 A szívet azért rejtette el az Isten,
 hogy senki se lássa.
 Mi van a csendes mosoly alatt,
 mit nem mondanak ki a lezárt ajkak,
 mennyt bír el az emberi szív.
 Fehér hó takarja a sírokat télen.
 Befödi az utat, az életutat is a hó.
 Virág díszíti nyáron.
 Szívből, kínból szeretettel sarjadt virágok.
 A sírok fölött télen, nyáron és mindenkor
 az örökkévalóság mécsese, csillaga világít,
 mint a novemberi lámpák, mint a
 karácsonyi gyertyák a bajor temetőkben.
 Nem hal meg, nem tűnik el nyom nélkül
 ami szép, ami nemes,
 ami érték, ami szeretet.
 Non totus moriar.

P. Chilla (Csongor) Raymond, 1920. szeptember 29.–1985. január 5. Belépett augusztus 14., szentelése: 1949. augusztus 24, professziója 1976. február 2.

Egy halk szavú, csendes mosolyú, úri modorú, értékes embert veszített a provincia és a Kanadában lelkipásztorkodó rendi csoport. Nyolcadik halottunk a szép courtlandi temetőben. Hatodik lelkipásztor, aki emberi szemmel nézve szintén „idő előtt” esett ki a magyar munkából.

Gyulán született tisztviselő családból. Ott akkor báró Apor Vilmos, a későbbi vértanú győri püspök volt a plébános. A gyulai plébánia a Tiszántúlon az ő munkássága révén lett ismertté és irigyelt helyé. Hittanára is derék ember volt. Hivatása Gyulán született.

P. Hemm vezetése mellett kezdte el a noviciátust 1938. augusztus 14-én. P. Reisz akkor fejezte be a szócius szerepét mellettük, és neki P. Kerkai lett az új szóciusa. Az előző csoport egyik legnépesebb volt, és tele nagyreményű társakkal. (Csele, Jancsó, Zrínyi, Tanyi, Takáts, Hevenesi és társaik). Az ő csoportjából Hegyi János, Benkő, Polgár, Király Pista az ismertebbek. Négy „atyó” is volt a két csoportból, a boldogult Haag és Timkó, Szeder és Békési. Retorikát is ott végzett. Gonddal készített, változatos stílusú írásaira már akkor felfigyeltek. A KALOT volt akkor a „nagy szám”.

Ő nem tartozott az odaszánt emberek közé, népi kultúrája ott gyökerezik. Szép hangja volt végig, és a magyar népdalok egyik leggazdagabb tárháza maradt az emlékezetében.

Kassán végezte a három féléves filozófiát Csávossy és Dombi rektorsága idején. P. Petz „szondizó” módszerében ott képezte magát tovább. Nem tartozott a kimondott spekulatív „nagyságok” közé, de érdekelte a filozófia és szívesen foglalkozott főleg lélektani kérdésekkel. P. Petz és Tibor atya igen becsülték. Társai szerették. Imádságos, szorgalmas, igazán „jó skolasztikus” volt. Magam ott egy évig ismertem és tanítottam.

P. Reisz áthozta Kanadába, francia–német szakra küldötte Montrealba. Közben tanított is ott az angol provincia középiskolájában. Nyári vakációk, ünnepi alkalmak idején sokszor megfordult, főleg a torontói plébánián. Montrealban is kisegített. Így, mikor később magyar lelkipásztor lett, nem volt számára új és ismeretlen a kanadai pasztorális élet. Mikor az „ötvenhatos”-ok ezrével jöttek, és szervezeten is sikerült még hittanoktatásukra is keretet találni, hónapokat töltött a torontói plébánián és naponta végezte a táborlakók hitbeli oktatását és másfajta segítségét.

Akadémiai fokozatot szerzett franciából és tanított Jersey cityben, a híres Szent Péter kollégiumban. Éveken át a nagy New York-i provincia fiataljait tanította nyelvekre, Plattsburgban. Egy évet Rochesterben is töltött tanítással. Innen került át a kanadai plébániák életébe.

Káplánkodott Hamiltonban Kiss Gábor plébánossága idején. Vezette a Dohányvidék plébániáját, majd London lelkipásztora volt. Mikor a provincia átvette Montrealt, ő állt helyt az átvételt megelőző időkben, még mint az ott plébánoskodó Dely atya segítője. Majd ő lett az első montreali plébánosunk. Onnan került A Szív hez, ahol közben a hamiltoni püspök kérésére az akkor gazdátlan német plébániát is ellátta. 1982 Szent Mihály napján vette át hivatalosan a Szent István plébániát, és három hetes és három napos betegsége után onnan temették 1985. január 12-én.

Elöljárói úgy emlegették – és majd így emlékeznek rá –, mint aki azonnali készséggel vállalt bármit, ha kérték, indult, ha küldték. Még P. Reisz mondta 1952 nyarán (mikor valaki helyett, akit odaigért, de aki közben elment, egyik kanadai kollégiumba akarta küldeni, hogy ne legyen fennakadás az iskolai év indításakor): „Atyám, meg fogja áldani a jó Isten ezt a fiatalembert, hogy ilyen készségesen igent mondott nekem.” Akkor nem kellett Reginába mennie, elintézte másként a kanadai angol provincia a kérdést. De csak így volt a többi beosztásával is. Feladat, amit el kellett vállalni, feladat, aminek eleget kellett tenni. Olyan egyszerűen mondotta, mikor operációja előtti este említette neki Balázs, hogy nemigen mehet

így vissza a plébániára: „Akkor az egy új feladat lesz, amit meg kell oldani.” Ezt már a jó Isten oldotta meg helyette. Neki is bizonynyal úgy mondott igent, ahogyan előljáróinak.

Tudta, milyen súlyos a helyzete. „Legalább eltemet” – mondotta a hírre, hogy jön a provinciális. Neki is azt mondotta: „Itt vagy, és legalább eltemetsz.” Már azt hittük, nem ismer fel bennünket, mikor január 3-án délután, hazaindulás előtt átment hozzá a provinciális. „Tudom, kik vagytok” – mondotta. „János, Pista, Rudi”. A Miatyánk és az Üdvözlégy végén erősen, érthetően felelte: Ámen.

Évfolyamtársai, munkatársai a mindig csendes hangú, udvarias, készséges testvére emlékeznek majd. Akit nem kellett észrevenni, de akire mindig lehet számítani. Csak sejtettük – és csak sejtették – mi lehet a mosoly, a készséges igen mögött. Hiszen soha nem volt erős fizikailag. A pár évvel azelőtti otthoni kóma után fáradékonyabb lett, feledékenyebb. De mindig elvégezte a rábízott feladatot. Írni mindig nagyon szabályszerűen, summásan és szépen írt. Utolsó karácsonyi köszöntése, beszámolója hívei tájékoztatására ékes bizonyítéka ennek.

A hívek emlékezni fognak magvas és szép, választékos beszédeire, előadásaira. Komolyan készült, sokat olvasott. A Szív szerkesztése volt számára a legmegfelelőbb munkakör, hiszen ott ura volt idejének. Ha a késő éjszakai órákba beledolgozott, másnap pihenhetett.

Nővérek, lelki tökéletességre törekvő emberek keresték föl mint gyóntatót és lelki vezetőt. A lekipásztori munkában vele kapcsolatba került papok becsülték képzettségét, okos hozzászólásait. Mint A Szív szerkesztőjét, mindig meghívták a hamiltoni székesegyház nagyobb gyóntatásaira, mert ott nyelvtudása és finom lelke miatt sokan keresték. A fiatalon meghalt, nagyon komoly püspöknek számító hamiltoni püspök „szeretetre méltó szép jellemnek” mondotta. A kitétel angol megfogalmazásban még többet mond: „He was a lovely character!”

P. Fodor és P. Solymár után ő a harmadik hamiltoni plébános, aki ott pihen a szép magyar temetőben. P. Reisz és P. Bielek után a harmadik Szív-szerkesztő. A mögöttük levő sorban van a sírja, évfolyamtársa, Király atya mögött. A két imádságos „öreg”, P. Reisz és P. Hitter sírja után a gyönyörűen liturgiázó, szorgalmas, imádságos fiatalé. Negyvenhat évet élt közöttünk és velünk, és mégis még számunkra is „Istenben elrejtett élet” maradt az élete.

Január 11-én este a hamiltoni cserkészek ajánlották fel érte az első pénteken szokásos gyönyörű ifjúsági miséjüket. P. Nagy misézett, tele volt a templom. Utána a kétnyelvű virrasztást Jaschkó és Kővári atya vezette.

(P. Békési)

P. Kaufmann József (1915–1985)

Hosszas és fájdalmas betegség (csontvelőrák) után 1985. július 4-én 8 óra 15 perckor Kaufmann József atya visszaadta lelkét Teremtőjének.

P. Kaufmann József (alias Pepi) 1915. április 25-én született Magyarországon tősgyökeres katolikus földmíves családból. Az a tény, hogy mindkét fiúgyermek pap lett (Pepi jezsuita, Feri világi pap, még él és munkaképes), mindennél jobban mutatja a család hitbeli magatartását. Középiskolai tanulmányait a pécsi Piusban végezte oly szép eredménnyel, hogy évente kitüntetésekkel megrakodva tért haza az évfáradó ünnepségekről. Ötödikes korában kérte és nyerte el a Jézus Társaságába való felvételét.

1930. augusztus 13-án kezdte meg az újoncéveket Budapesten a zugligeti Manrézában. Két évre rá letette első fogadalmait, és folytatta középiskolai tanulmányait Kalocsán, majd pedig ugyanott a juniorátust. 1935-től 1938-ig filozófiát tanult Budapesten, melynek végeztével a külföldi missziókba jelentkezett, 1938 szeptemberében pedig már Kínában kötött ki.

A kétéves nyelviskolát Pekingben végezte, és egy gyakorló évet töltött Támingban, a magyar missziós központban hittan- és angoltanárként. Ezután jött a négyéves teológia Sanghajban a zikaveji nemzetközi Bellarmino Kollégiumban. A harmadik év végén, 1944. június 7-én pappá szentelték. 1946–47-ben Vuhuban a harmadik próbaévet végezte, amelynek befejeztével végre megkezdhetette munkáját az Úr szőlejében.

1945 és 1954 között a világi kispapoknak viselte gondját először Támingban, majd – amikor a politikai helyzet miatt ez lehetetlenné vált – Pekingben telepedett le velük. Mind a két helyen a kispapok lelkiatyja, házgondnoka, hittan-, latin- és angoltanára volt. Emellett a fujeni katolikus egyetemen, mely időközben gazdát cserélt, négy év tanulás után a külföldi nyelvekből és irodalomból szerzett diplomát.

Miután 1954-ben kiűzték Kínából, a Fülöp-szigeteken folytatta munkásságát. 1954–56-ban a jezsuita juniorok lelkiatyja az Aranéta Farmon. Onnét Nagába került, ahol 1961-ig egy kínai egyházközség plébánosa lett. 1961-től 1974-ig Cebuban a Szent Szív iskolában az ifjúság és a jezsuita közösség lelkivezetője és az imaapostolság előmozdítója volt. Végül ugyanott helyettes házfőnök, közben 1965–68-ban a jezsuita közösség előjárója volt. Mikor hivatala három év után lejárt, ugyanabban az intézetben folytatta munkáját hittanárként. Végül 1977-től egészen haláláig Manilában a Xavér iskolában lelkivezetőként és lélektani tanácsadóként szolgált. Közben nem feledkezett meg lelkipásztori elkötelezettségéről sem. A közeli Mária Királynő templomban a vasárnapi 10 órás mise éveken át az övé volt. A hívek nagyra becsülték prédikációit. Egyszerű, világos, gyakorlati és igazán szívből jövő szavai mindenkit meggyőztek. Nem csoda, hisz egész héten át készült beszédére. Ezenkívül mindig kapható volt mindennemű plébániai munkára, gyóntatásra, szent kenetre, esketésre és az ott igen elterjedt házszentelésre.

Kétszer hazalátogatott Magyarországra. Első alkalommal elbúcsúztatta haldokló édesanyját, 1979. február 2-án még egyszer letette ünnepélyes utolsó fogadalmait, de most már mint négyfogadalmas jezsuita.

1983 szeptemberében fáradtnak érezte magát. 1984. január 3-án a zuhanyozóban összeroskadt hátgerinc-repedéssel. Hetekig tartó gerincnyújtó kezelés után kiderült, hogy a gerinccsatornában keletkezett eldugulás lábbénulást okozott, és így sebészi beavatkozásra lett szükség. Az 5. csigolyában nagy daganatot találtak, mely rosszindulatúnak mutatkozott. A további vizsgálat kimutatta, hogy csontvelőrákról van szó. Az orvosok kemoterápiával próbálkoztak. Havi időközökben, 12 alkalommal kapott befecskendezést és mindenféle orvosságot, melyek azonban csak késleltették a pusztító kór kifejlődését, meggyógyítani nem

tudták. Kaufmann atya szorító kapcsokban és mankóval járva az 1984–85-ös iskolaév első felében még dolgozott az iskolában. Misézett, gyóntatott, havi rekollekciókat tartott az ifjúságnak, bérnálásra készített elő egy csoportot. A közösen ünnepelt bérnámise volt életének utolsó örömteljes ténye novemberben. Ezután gyorsan hanyatlott az állapota.

1985. január 3-án ismét kórházba került, de mivel ott minden próbálkozás eredménytelennek bizonyult, hazakíváncsozott a rendházba, hogy – úgymond – a „családban” haljon meg. Bátorsága a biztos halállal szemben, türelme a fájdalmas betegség elviselésében és derűs beállítottsága mindenkit meghatott, aki hosszú betegsége folyamán érintkezésbe került vele. Márciusban kezdett félrebeszélni, és kusza gondolatok zaklatták. Ez az állapot idővel egyre gyakoribbá vált, világos percei lettek kivételessé. Ilyenkor felismerte látogatóit, nevükön szólította őket, de azután gondolatai ismét elkalandoztak. Jellegzetes mosolya volt a világos percek előfutára. Végző betegségeének világos perceiben ezt a fohászt szokta ismételtetni, melyet környezete is megtanult, s mikor már egymaga képtelen volt beszélni, mások súgták a fülébe, s ő figyelemmel hallgatta, s hallatára mindig megnyugodott: „Oh, Uram! Fogj kézen! Vezess, állíts talpra, gyenge vagyok. Kimerültem. A viharokban, a sötétségben vezérelj, légy világom. Oh, Uram! Kézen fogva vezess haza!” Oly nyugodtan halt meg, hogy az, aki legutoljára vele volt, nem tudta megállapítani, hogy mikor állt be a halál. Nyugodjék békében!

(P. Papilla beszámolóját P. Maron fordította)

P. Polgár András (1900–1987)

Élet a szétszórásban (Diszperzió) (Visszaemlékezés)

Fiumében születtem a Via del Istria 74-es szám alatt 1900. július 3-án (akkor Magyarországhoz tartozott). Szüleim nagyon jól neveltek. Igen becsületes emberek voltak. Megvolt a szigor, de mellette a jóság is. Öten voltunk testvérek, két lány és három fiú. Én voltam a legkisebb.

Apám vasutas volt. Mi a két nagy vasutasház közül az egyiknek a második emeletén laktunk. A két ház között mintegy nyolcvan méter hosszú udvar volt, gesztenyefákkal. Egy hegyoldal is tartozott a házakhoz, csupa erdő. Minden házhoz kert is tartozott. Harminchat vasutas család lakott itt együtt, mindegyikben öt-hat gyerek. Így aztán bőven akadtak játszótársak. Az elemi iskola 4 osztályának elvégzése után a városi Főgimnáziumba jártam.

1917. szeptember 6-án léptem be a nagyszombati noviciátus kapuján.

1919. szeptember 8-án tettem le első fogadalmamat. Másnap Pécsre utaztam.

1919–1920 Pécs. Itt végeztem a gimnázium VIII. osztályát, majd érettségiztem.

1920–1921 Kalocsa. Itt végeztem el a filozófia első évét.

1923. Szeged. A filozófia II. és III. éve, majd utána (ex universa) levizsgáztam.

1923–1925 Pécs. Magisztérium. Zene- és folyosóprefektus voltam. Földrajzot és gyorsírást tanítottam.

1925–1929 Innsbruck. Teológia. A gradus nem sikerült.

1929–1930 Budapest. Operarius. Szónok és gyóntató.

1930–1931 Róma. Harmadik probáció.

1931–1941 Budapest. Innen indultam szerdától vasárnapig az ország különböző részeire munkába (szívgárda, ifjúsági- és felnőtt lelkigyakorlatok, szívgárdával kapcsolatos előadások. Lelkigyakorlatok szemináriumokban, apácázárdákban, tanítóképzőkben, gimnáziumokban, Pécelen).

1941–1943 Pécs. Operarius.

1943–1949 Budapest. Operarius. Az ország különböző helyein 8 napos apologetikus előadás-sorozat férfiakkal.

1949–1950 A feloszlatásig Budapesten, a Manréza igazgatója, szeptembertől május 22-ig.

1950–1952 Kaposvár. Operarius.

1952–1981 Budapest. Kisegítés: Vörösmarty utcai kápolna, óbudai főplébánia, kelenföldi plébánia, Karolina úti kápolna, Bartók Béla úti Szent Imre kápolna, újlaki plébánia, misézés, prédikálás, gyóntatás, lelkigyakorlatok, adventi, nagyböjti beszéd-sorozatok.

1981. Szívinfarktus.

Pappá szentelése Budapesten 1928. július 29-én volt a Jézus Szíve templomban; primíciám: 1928. július 30-án szintén a Jézus Szíve-templomban, aranymisém pedig 1978. július 31-én a Bartók Béla úti kápolnában.

* * *

A diszperzió engem a Manrézában ért 1950. május 20-án. Előző napokban bejelentette a hatóság, hogy jönni fognak, tehát intézkedjünk. Délelőtt jelentek meg. A katonaság körülvette az épületet. P. Csávossy fogadta a tiszteket. Körülvezette a házban és mindent megmutatott neki.

Én ebben az időben a Manréza igazgatója voltam. Mivel azonban az épület átadását P. Csávossy egyedül intézte – tőlem semmit nem kérdeztek –, a szó szoros értelmében semmi részem nem volt a dologban: többet nem is tudok a részletekről írni. Csupán egy dologra

emlékszem: mindnyájunkat összehívtak, és a tiszt beszédet intézett hozzánk. Hogy mit? Egy mondata maradt meg az emlékezetemben: Ha imádkozni akarunk, ahhoz fölösleges ekkora épületet igénybe vennünk. Menjünk ki az erdőbe, ott nyugodtan imádkozhatunk! Előző nap mindenki elvihette a Manrézából, amit akart, és biztonságba helyezhette.

Az Oltáriszentséget én vittem el a kápolnából a zugligeti Angolkisasszonyok templomába. A Manréza kapujában katona állt őrt. Se be, se ki nem mehetett senki. Engem – amikor megmutattam, hogy a cibóriumokat viszem – kiengedett. A főnöknő készségesen megengedte, hogy náluk helyezhessük el az Oltáriszentséget. Aznap az apácáknál kaptam ebédet és szállást. Csak egy napig maradtam ott.

Úgy tudtam, hogy pátereink egy része ismerőseinél helyezkedett el, hosszabb időre. Ezt a magam részéről nem akartam megtenni. Úgy gondoltam ugyanis, hogy jó-jó, szép-szép, de azért egy idő után csak terhessé válik az ember az őt befogadó családnak. Azért úgy szerveztem meg a dolgot, hogy minden nap más és más helyen kapjak szállást és kosztot. Így nem voltam senki terhére.

Pénzem? Semmi nem volt, mert sajnós a Manrézából nem kaptam annyit sem, amivel legalább meg lehetett volna indulni. Ezt – úgy látszik nem szervezték meg. Egy-két hónap után találkoztam Fr. Lukáccsal. Tőle kaptam 100 forintot. Ezt megelőzőleg pedig egyszer a Nagykörúton járva valaki hátulról átkarolt. A Dunakeszi-Gyártelep plébánosa volt. Ő is adott 100 forintot mondván: „Gondolom, most szükséged van rá!” Így éltem addig, amíg az állam tudunkra nem adta, hogy jelentkezünk be, és legyen állandó lakhelyünk.

Ettől kezdve albérletben laktam, ha jól emlékszem, öt helyen is. Mindenütt szeretettel fogadtak, jól éreztem magam. Az albérleteket rajtam kívül álló okokból kellett változtatnom (főbérllő halála, kellett a nekem kiadott szoba, mert időközben megnőtt a főbérllő gyermeke és nősülni akart stb.)

Amikor még a Mária utcai rendházban voltunk, nyugdíj címén havi 500 Ft-ot adott az állam részemre, akkor még természetesen a miniszter kezébe. A diszperzió után is folyósították ezt az összeget a nevemre, de mivel nem tudták a címemet, a prokurátor kapta kézhez.

A későbbiekben ott, ahol kisegítettem, eleinte semmit, később 300 forintot kaptam. Ez az összeg idővel 500 Ft-ra emelkedett.

Nyugdíjam az évek múltával természetesen a többi nyugdíjak módjára növekedett. Azután eljött az ideje a Társaság kedves és szép szokásának is: karácsonykor szeretettel összeállított csomagot „hozott a Jézuska”, majd az utóbbi években 2–3000 Ft-ot kaptam postán, és a feladóvevényen csak ennyi állt: „Szeretettel Testvéreid.” Ezúton is hálásan köszönöm.

Lelkipásztori munkáim a diszperzióban

A szétszórás után egy jó idő múlva a kelenföldi plébánián kezdtem meg a „működést”, ahol vasárnapi szentmisével és prédikációval segítettam ki.

Második helyem a Vörösmarty utcai kápolna volt. Ott is miséztem és prédikáltam. Nagyon kedves volt a plébánostól, hogy amikor megkérdeztem, dolgozhatok-e nála, ezt válaszolta: „Nagyon szívesen engedem, de két feltételem van.” Az első: hogy minden szentmise után (hétköznapiokon is) nála reggelizem. A második: ha nincs intencióm, tőle kérek és ő ad majd nekem. Természetes, hogy mindkét feltételt hálásan és szívesen elfogadtam.

Ebben az időben írtam meg a *Papi elmélkedések et az év minden napjára*. Éspedig praktikusán, felölelve benne az egész papi életet, annak minden problémáját, nehézségét, de kötelességét, szépségét és nagyságát is. Ezt azért tettem, mert amikor még gyermek-lelkigyakorlatokat adtam, minden héten más és más plébánián voltam, és így sok mindent láttam...

Ezért érthető, amit Pálos püspökatya – annak idején szintén a Vörösmarty utcai kápolna kisegítő lelkésze – mondott nagy nevetve, miután a *Papi Elmélkedések* et már egy jó ideje használta: „Sok kellemetlen fölkérdezés van benne!”

Ezen a helyen nem maradhattam sokáig. A plébánost behívták a Tanácsba és megkérdezték tőle: „Mit keres ott magánál ez a Polgár?” El kellett tehát mennem. Természetesen semmi nehézséget nem támasztottam – csak hálás lehettem a plébános addigi jóságáért.

Ezután a piaristáknál próbálkoztam. Itt misézhettem, de nem prédikálhattam. Azonban hamarosan Sík Sándor is hivatott és megmondta: A Tanács nem óhajtja jelenlétemet a piaristáknál. Így hát innen is készségesen „szedtem a sátorfámat”. Sík Sándort megnyugtattam: mindent értek, nincs bennem semmi neheztelés és nem is lehet! Legyen egészen nyugodt.

A következő helyem az óbudai plébánia volt. Miséztem, prédikáltam és gyóntattam is. Minden vasárnap hivatalos voltam a plébánia közös ebédjére. Időközben a Karolina úti kápolna vezetőlelkésze is kérte: hozzá is járjak misézni és prédikálni. Nem tudtam vállalni, mert időben nem fért össze Óbudával. Erre a vezetőlelkész felkínálta, hogy minden vasárnap fizeti a taxit, csak jöjsek. Ebbe azonban azért nem mentem bele, mert a taxi bizonytalan, az idő pedig túl rövid volt arra, hogy a Karolina útról Óbudára kiérjek. Ekkor a kápolna vezetője úgy oldotta meg a problémát, hogy a 10 órás szentmisét (melyet nekem kellett volna tartanom) fél órával korábbra helyezte át. Így már kiérhettem 12 órára Óbudára és így két helyen működtem párhuzamosan – hosszú évekig.

Amikor megkaptuk az engedélyt, hogy a vasárnapi szentmise-hallgatási kötelezettségnek a hívek szombatán este is eleget tehetnek, a Karolina úton csak rám való tekintettel vezették ezt be, mivel elvállaltam a szombat esti misézést és prédikálást is. Amikor azután látták, mekkora sikere van ennek a lehetőségnek a hívek körében, a vezető lelkész folytatta ezt a munkát.

Ekkor elmentem a Bartók Béla úti Szent Imre kápolna vezetőjéhez és felajánlottam a szombat esti misézést. „Majd meggondolom” – volt az első reakciója. Elbúcsúztam tőle, de alig értem az ajtóig, már utánam szólt: „Tessék jönni, atya, nagyon fogok örülni!” Ott is maradtam nála addig, amíg betegsége miatt abba nem kellett hagynom a kisegítéseket. Két utolsó helyem tehát a Karolina úti és a Bartók Béla úti kápolna volt: A Karolinán vasárnap miséztem, prédikáltam és gyóntattam, délelőtt – a Bartók Béla úton miséztem, prédikáltam és gyóntattam minden szombaton és vasárnap este.

Szeretném még hálás szívvel megemlíteni e két utolsó hely vezető lelkészének velem szemben tanúsított jóságát, segítőkészségét. A rendes honoráriumon felül névnapomon, szabadságom idején mindig külön anyagi segítségben részesítettek, a Karolina úti vezető lelkéstől pedig munkaképtelenné válásom óta is minden hónapban 500 Ft-ot kapok. A jó Isten fizesse meg nekik jóságukat bőséges kegyelmeivel!

Lelkigyakorlatokat azokban a templomokban adtam, ahol dolgoztam. Kaposvárott, ahol 1950–51-ben voltam, vasárnap miséztem, prédikáltam és gyóntattam, ezen felül a templomban adtam egy gyermek- és két alkalommal felnőtt lelkigyakorlatot. Még az igazgató is kíváncsi volt a gyermek-lelkigyakorlatra. Eleinte ugyan csúfolta a gyermekeket, de azok jól megmondták neki: Vigyázzon az igazgató bácsi, mert a kisördög elviszi ám... Miután két évet eltöltöttem Kaposvárott, nagyon kedves hangú levelet kaptunk Badalik püspök atyától, melyben értesített bennünket, hogy el kell hagynunk a várost.

Gyermek-lelkigyakorlatot adtam még a Horánszky utcában is, ahová (egy előadásra) P. Kollár meghívta a Nemzeti Színház akkori igazgatóját is, aki a színpalak mögött hallgatta végig a beszédet. Utána ezt mondta: „A P. Polgár eltévesztette hivatását, nem papnak, hanem színésznek kellett volna mennie. Kitűnő színész lett volna belőle!”

Adtam nyolcnapos lelkigyakorlatot egy alkalommal Pannonhalmán is. Az után egy nem közülünk való atya megköszönte és azt mondta: „Ilyen még soha nem volt Pannonhalmán!”

Végül néhány évig kisegítettem az újlaki plébániatemplomban is, ahol minden első pénteken gyóntattam és két alkalommal lelkigyakorlatot adtam: egyet húsvéti előkészültként és egyet a betegek szentségének felvétele előtt.

1981. november 2-án szívinfarktust kaptam. Ezzel – az orvosok parancsára – minden külső munkásságomat meg kellett szüntetnem. Egy ideig ugyan hitegettek, hogy majd... majd... később még dolgozhatok, de mikor a sok „majdot” meguntam és megkérdeztem orvosprofesszor barátomat, mondja meg most már egész nyíltan és őszintén, mi a helyzet velem, mikor kezdhetek újra prédikálni stb. – azt válaszolta, hogy soha. Még az egyszeri próbálkozás is életveszélyes lehet. Ki vagyok téve annak, hogy az oltárnál esem össze és halok meg!”

Eljött tehát az ideje annak, amit még fiatal koromban tettem fel magamban: Soha nem akarok idős koromban sem tétlenül fotelben ülni... Ha már nem fogok tudni eljárni dolgozni, írással, fordítással és természetesen elsősorban imádsággal szeretnék apostolkodni.

A mai napig (a diszperzió óta) harminckilenc könyvet írtam és mintegy hatot fordítottam. Íme néhány cím: *Gyermekbeszéddek; Fiúk egy percre; Lányok egy percre; Csak egy percre;* (ezek az év minden napjára 1-1 példát tartalmaznak, kis applikációval fiúk, lányok és házastársak részére.) *Elmélkedési könyvek* : papok részére, jezsuiták részére, apácák részére, világiak részére – *Egy hónapon át szentjeink és boldogjaink társaságában* (jezsuiták részére); *Egy hónapon át Kis Teréz társaságában; Apáca kint a világban; Látogatás a jezsuita szenteknél és boldogoknál* (világiak részére); *Utazás a missziókban* stb.

Fordítások: Fonseca: *Fatima nagy csodája* ; La Salette, Venturini: *Elmélkedések az olvasó titkairól; Cottolengo Szent József élete és műve; Szalézi Szent Ferenc a tanító és példakép;* stb.

Megvannak hat kötetben a diszperzió alatt elmondott prédikációim. Beszédeimben mindig arra törekedtem, hogy a hívek tanuljanak meg katolikus módon élni. Például az önmehtagadást illetően: ne akarjanak nagy önmehtagadásokat gyakorolni, *hanem* legyenek inkább a „kis önmehtagadások szentjei”. Mit jelent ez praktikusán? Egy kanállal többet eszem abból, amit nem szeretek, egy kanállal kevesebbet abból, amit szeretek. Ezt mindig meg lehet tenni, nem feltűnő, nem veszi észre senki, csak a jó Isten.

Hogy az ilyesminek mekkora hatása volt? Egyszer találkoztam valakivel negyven év után! Az illető nem volt „ismerősöm”, csak hallott valahol beszélni. Mindjárt azt emlegette: „Atya, emlékszem ám, egy kanállal többet abból, amit nem szeretek, egy kanállal kevesebbet abból, amit szeretek!”

Beszédeimet mindig olyasmivel kezdtem, ami leköti a hívek figyelmét. Például: villamoson, az autóbuzson ki van írva: Kapaszkodni tessék! Mert aki nem vigyáz, eleshet. – Az élet villamosán is ez áll: Kapaszkodni tessék! Kibe? A mi szent hitünkbe, mert az élet olyan dolgokat produkál, hogy aki nem kapaszkodik a hitébe, könnyen elbukhat!

Jó sokkal ez után a beszéd után egy moziban a mellettem ülő idősebb hölgynek fölsegítettem a kabátját. Rám nézett, megismert és mosolyogva így szólt: „Kapaszkodni tessék!”

Ha szabad, idézek néhány kritikából, de kérem, ne vegyék dicsekvésnek, hiszen Isten kegyelme művel mindent. Csak azért teszem, hátha segítségére lehetek egy-két paptestvéremnek.

Egyetemi tanár: „Úgy beszél, hogy egyaránt megfelel és érthető, élvezetes az egyetemi tanárnak és a legegyszerűbb embernek is. Beszédei egyszerűek, példákat, hasonlatokat használ és mégsem válik vulgárrissá.”

Egy falusi asszony: „Végre egyszer olyan beszédet hallottunk, melyeket mi is megértünk.”(Ezt tartottam és tartom életem legnagyobb sikerének.)

Egy tisztviselő: „Nem magasröptű beszédek, melyekből az embernek nem sok *haszna* van, hanem megtanítanak arra, hogyan vigyük bele hitünket mindennapi életünkbe. Ez a jó, ezért szeretjük ezeket a beszédeket.”

Imaéletem

A diszperzióban alapelvem volt: minden lelki dolgot úgy végezni, mintha bent lennénk a rendházban. Egyrészt amiatt, mert hiszen a lelkünkben jezsuiták maradtunk, másrészt, mert a diszperzióban még inkább szükségünk van az imádságra, mint a rendház és a közösség „védelmében”. Így, Isten kegyelméből mindennap elvégeztem és elvégzem az elmélkedést, a lelkiolvasást, a breviáriumot (a breviárium elhagyására szem-bevérésem után a bíboros úrtól kérés nélkül engedély kaptam, de ezzel nem éltem. Összeállítottam gyónó gyermekeim számára egy rövidebbet és ezt mások segítségével – azaz előimádkozásával végzem.) Nagy tisztelője vagyok a Szűzanyának és igen megragadott, hogy minden jelenése alkalmával mennyire kéri, sürgeti az olvasó imádkozását. A diszperzióban – főként mióta külső munkáimat betegség miatt abba kellett hagynom – „időmilliomos” lettem. Így szívesen végzem el naponta a három olvasót. Folyamatosan olvasom a szabálykönyvünket. Hogy az examen partikuláréről el ne feledkezzem, feltűnő helyre, jól láthatóan kiírtam magamnak: EX. P. – Ami a lelki olvasást illeti, egész jezsuita életemben olvastam, „bogarásztam” a Szentek életét. Ez a kedvenc olvasmányom. Ennek rengeteg hasznát láttam nemcsak saját lelkiéletemben, hanem a rám bízott lelkek vezetésében, prédikációim, könyveim összeállításakor is. Naponta elmondom a Mindenszentek litániáját, a Jézus Szíve-, a Szent József- és a Lorettói litániát. (Lelki dolgaimat mindig a legjobb időben végzem.)

Akik szobámban jártak, láthatták, hogy tele van szentképekkel. Két okból. Először is a szívinfarktus óta nem tudok templomba járni, tehát csináltam magamnak egy „házi kápolnát”. Itt végzem el a napi szentséglátogatást, pénteken és a nagyböjt napjain a keresztsutát stb. Másrészt ezek a szentképek segítenek abban, hogy „akár eszem, akár iszom...”, mindig kapcsolatban lehessen az Úrral, a Szűzanyával, Szent Józseffel, az őrangyalommal és a jezsuita szentekkel.

Kapcsolatom a Társasággal

Ezzel kapcsolatban mindig minden lehetőséget kihasználtam, hiszen a Jézus Társasága volt egész életemben a mindenem és most is az. Valahányszor „fehér asztalnál” valahol összejöttünk, mindig örömmel voltam én is jelen. Ugyanígy a Szent Rita kápolnában elhunyt testvéreink gyászmiséjén, vagy örömteli jubileumok alkalmával.

Minden hónapban találkoztam provinciálisommal és beszámoltam.

Volt és van olyan imám, amelyet a diszperzió óta külön a Társaságért végzek minden nap. Már említettem, hogy naponta elimádkozom a Mindenszentek litániáját, hogy ezzel is őrizsem magamban a Társaság szellemét. Az Egyházban szokásos Mindenszentek litániájába mindjárt a diszperzió elején beleiktattam a jezsuita szenteket, a Pámerből kiírtam a litánia végére egy szép könyörgést a Társaság szelleméért.

A kapcsolat fenntartásához a magam részéről az úgynevezett „András-napokkal”, prózaibb megnevezésén a „csülkös vacsorákkal” járultam hozzá. Ma is szívesen emlékszem vissza ezeknek a vacsoráknak az igazán jezsuitás, amellet igen vidám, meghitt hangulatára. Sajnos, hogy csak korlátolt lehetett a létszám. Itt-ott fráterek is jelen voltak, külön örömömre.

Ezúton köszönöm meg Fr. Lukács látogatásait, amióta beteg vagyok. Szeretettel jön, és elmondja mindazt, amiből a magamfajta öreg bizony már ki-kimarad. Havonta jön hozzám P. Faragó, akinél szentgyónásomat végzem el, és akivel egy nagyon kellemes, vidám órát töltök el. Hálásan köszönöm, hogy meghozza értem ezt az áldozatot.

Gyakran voltak külföldi vendégeim is: P. Nemesszeghy, P. Jaschkó, P. Nemeshegyi, Fejér Atyus, P. Polgár Imre, Fr. Vogl Gazsi, P. Vass, P. Eördögh, P. Benkő és mások.

Megbetegedésem előtt többször voltam Ausztriában. Itt szeretnék megemlékezni arról az igazán páratlan testvéri szeretetről, melyet útjaim során tapasztaltam. (Bécsben például, a jezsuita rendházban, ahol a P. Rektortól elbúcsúzáskor egy borítékot kaptam, melyben számomra és útítársaim számára fejenként 1000–1000 schilling volt.) Innsbruckban P. Vass, P. Morel és P. Szilas karoltak fel hallatlan nagylelkűséggel. Voltunk egy ebéden is a közösségben, ahol ifjúkorom ismerőseit láthattam viszont, igen nagy örömmel emlékezve életem legszebb, innsbrucki éveire. P. Vass és P. Morel autóval több ízben beutazták velünk a gyönyörű Tirolt. Szállásunk a Canisianumban volt, amit P. Vass fizetett helyettünk. Az akkori P. Miniszter, P. Falkner szabadjegyet szerzett nekünk, hogy vonattal Feldkirchbe utazhassunk; stb.

Azután ugyanez a nagylelkű szeretet folytatódott Klagenfurtban, ahol P. Öry és P. Benkő voltak a vendéglátóink. Ismét autós kirándulások és minden, ami egy itthonról jött testvérnek széppé és kellemessé teheti a nyaralást. Az Úr jó Szíve fizesse meg valamennyiük jóságát és szeretetét bőséges kegyelmével!

A Társasággal való kapcsolatot illetően végül szeretném megemlíteni, hogy többeknek küldtem a jezsuiták részére írott elmélkedési könyvemből. (Mindenből egy keveset – az év minden napjára) és az „Egy hónapon át a jezsuita szentek és boldogok társaságában” címűt. Ez utóbbiról P. Kovács Jenő a következőt írta nekem:

„Kedves atya, megkaptam a kis könyvet. Hálásan köszönöm. Hasznos szolgálatot fog tenni. Jól beleolvastam már, de majd átveszem elmélkedésként is. Sok elfelejtett dolgot juttatott már eddig is eszembe, és ez másoknál is így lesz. Jól tette, hogy leírta ezeket.”

Anyagiakban a magam részéről is iparkodtam segíteni testvéreimen, amivel lehetett (ruha, óra, cipő, kabát stb.).

Néhány szó a lelkivezetésemről

Ennek két alapelve volt és van. Az első: minden lelki gyermekemnek legyen egy vezérgondolata, amelyre egész életét felépíti. Ez a mi esetünkben a JÉZUS SZÍVE-TISZTELET, pontosabban Jézus szentséges Szívének engesztelése és tiszteletének terjesztése. Ezt természetesen a legapróbb részletekben kidolgoztam részükre a Jézus Szíve-irodalom, elsősorban Alacoque Szent Margit iratai alapján, főképp jezsuita írók által írott könyveket véve segítségül. És e szerint élnek.

A második alapelv, már említettem, hogy egész jezsuita életem folyamán böngésztem a szentek életét. Lelki vezetésem célja az igazi életszentségre való nevelés volt, és ehhez a segítséget a szentek életéből vettem, buzdítva lelki gyermekeimet, hogy a szenteknek ne annyira tetteit, mint inkább a szellemüket tegyék magukévá és kövessék.

Ha szabad, erre vonatkozólag is leírnék két – már a diszperzió idejére eső megjegyzést. Az egyiket volt provinciálisom mondta: „Ezek a lányok nemcsak a P. Polgárnak tesznek meg mindent, hanem válogatás nélkül minden jezsuitának.” A másik megjegyzést, helyesebben kérdést a Karolina úti kápolna vezető lelkésze tette fel nekem, miután már legalább egy évtizede nála dolgoztam: „Te Polgár atya, áruld el nekem a titkát, hogyan csinálod, hogy ezek a lányok soha nem veszekednek, soha nem féltékenyek egymásra, hogy a teljes egyetértés és szeretet látszik rajtuk?”

Természetesen mindkét dolognak nagyon örültem. Hogy a vezető lelkésznek akkor mit feleltem, már nem emlékszem, de gondolom, nem lehet más titka, mint az a törekvésük, hogy mindent az Úr Szent SZÍVÉNEK tesznek és nem az embereknek. Ha ez csak egy kicsit is sikerült nekik, hála érte Jézus Szívének. Egyébként ők is sok mindenben átmentek (kihallgatások, vegzatúrák, a pedagógusok állásvesztése).

Öregkor, betegségek

Betegségekben és az öregedéssel járó sok kisebb-nagyobb kellemetlenségben a következő elvek vezéreltek:

1. Mindent Isten akarataként fogni fel.

2. Ebből természetesen következett, hogy még kísértést sem éreztem soha erre a gondolatra: miért is nem dolgozhatom tovább?

1978-ban, éppen amikor Fonseca Fatimáról szóló vaskos könyvének fordítását fejeztem be, az utolsó oldal utolsó sorának leírása után bevérzett a szemem. Azóta nincs centrális látásom. Így hát volt alkalmam a praktikus életbe átvinni az elvet: mindent Isten akarataként fogni fel. Látogatóim között persze akadtak, akik részvétüket fejezték ki, csapásnak nevezték, azt, ami engem ért. Így ad a betegség alkalmat az apostolkodásra... Nemcsak, hogy nem csapás, hanem Isten különös kegyelme, hogy megengedi nekem, az embernek, hogy az Ő szent akarát egyáltalán megtehetem – válaszoltam a nyilván szeretetből fakadó részvétnyilvánításokra.

1981. november 2-án szívinfarktust kaptam. Ez a betegség is nagy lelki haszonnal járt. Egy hónapig voltam kórházban. Az infarktus miatt nem kelhettem fel; részleges vakságom miatt nem tudtam olvasni, imakönyvet használni, mint a többi beteg. Mit csináltam egy hónapig ebben az állapotban? Néztam a falat. És akkor egy nagyon vigasztaló gondolatom jött: Polgár, miért akarsz te egészséges lenni, újra dolgozni majd, ha az Isten nem akarja? Hiszen így, betegen, a négy falat nézve ugyanúgy Isten akarát teszed, mint rendtársaid, akik az apostoli munka kellős közepén vannak. Ha dolgozol, akkor is Isten akarát teszed, ha nem dolgozol, akkor is Isten akarát teszed. Tehát tulajdonképpen nincs különbség egy dolgozó és egy beteg jezsuita között!!!

Ez a tudat hallatlan vigasztalással töltött el és tölti el még ma is a lelkemet. Roppant nagy értéknek tartom szenvedéseimet, és ezt nemcsak mondom, hanem tökéletesen át is érzem – Isten kegyelméből. De ezzel még nem elégszem meg, hanem vidáman szeretném tenni mindenkor Isten szent akarát. Ezért lett jelmondatom már a szem-bevérzés óta: *Mindig, mindent vidáman!*

Ezért nem kérdeztem meg a kórházban szándékosan az orvosoktól semmi betegséggel kapcsolatos dolgot (meddig kell még itt maradnom, hogyan áll a helyzetem, stb.) Gondolom, ez adta kezelőorvosom szájára a következő szavakat, amikor egy hónap után elköszöntem tőle: „Atya, ön jó fiú volt! –, „Mert nekem olyan nagyon jó orvosom volt!” – válaszoltam.

Ezért, ha valaki megkérdezi tőlem: Hogy vagy? – őszintén felelem: Köszönöm, Isten kegyelméből jól és vidáman!

1982 júliusában rendkívül súlyos fokú övsömört kaptam. Az orvos így kiáltott fel, amikor sebes felsőtestemet meglátta: „Ilyet még életemben nem láttam!” A betegség „hivatalos része” az előírásnak megfelelően hat hét alatt lezajlott, de az idegfájdalmak a mai napig sem múltak el, és az orvosok szerint nem is fognak életem végéig. Éjjel-nappal érzem (ha nem is egyfolytában és nem mindig egyforma erősséggel). Említettem már, hogy amióta nem dolgozhatom, imával és írással apostolkodom. Ehhez a sömör meghozta a szenvedésekkel való apostolkodás lehetőségét is.

Hogy mire ajánlom fel ezeket és egész életemet mindenestül, [...] a papokért és szerzetesekért, értük ajánlok fel mindent – elsősorban a Társaság papjaiért és a testvérekért – hogy mindannyian szentek lehessünk. Ámen.

Kozma Teréz: Kozma György élete (1939–1990)

Tizenöt év a Jézus Társaságban

Fivérem 1975 júliusában turistaútlevelemel hagyta el az országot azzal a céllal, hogy valamelyik nyugati országban beléphessen a Jézus Társaságba. A nehéz kijutást aktív, gyönyörűséges 15 év követte, azt szakította meg 51 éves korában váratlanul a korai halál.

A Társasághoz való kötődése kisgyermekkorából eredt, hú is maradt hozzá élete végéig.

Gyermek- és fiatalkora

Mélyen vallásos család harmadik élő gyermekeként született. Ő volt a legkisebb, az egyetlen fiú, édesanyánk szemefénye. Értelmes, élénk, figyelmes kisfiú volt. Szüleinket gyakran elkísérte a reggeli misére, a szertartást persze a maga módján jellemezte (az oltár körül „sétálnak és csöngetnek fél óra hosszat”), de tetszett neki. Fájlalta, hogy még nem járulhat a szentáldozáshoz; így nem csoda, hogy az ostrom alatt a pincében gyorsan megtanult olvasni, és elsajátította a kiskatekizmust is, hogy mihamarabb elsőáldozó lehessen. Hála a X. Pius pápa megnyitotta lehetőségnek már öt éves korától teljesült ez a vágya.

Négyéves lehetett, amikor a „Mi leszel, ha nagy leszel?” kérdésre azt válaszolta: mozdony. Amikor kiderült, hogy az embernek lehetetlen, anyuka akart lenni. Mivel az meg egy fiú számára lehetetlen, nagy sóhajjal közölte, hogy akkor pápa lesz. És amikor megtudta, hogy az odavezető út a papsággal kezdődik, azonnal rávágta: akkor először jezsuita leszek.

Megtanulta a ministrálás latin szövegét, hogy ministrálhasson. Meg is engedték neki, csupán apró termete okozott nehézséget az oltár magassága, a misekönyv plusz állvány súlya miatt. Mégis nagyon boldog volt, amikor ő is az oltárnál állhatott!

Szüleink a jezsuita atyák vezetete kongregációk tagjai voltak, olykor fivéremet is elvitték magukkal. Itt megbarátkozott néhány atyával.

1948 után a szétszórás és internálások idején különös kapcsolatba került nagybátyja révén a jezsuitákkal. Kistarcsán a látogatások idején – nagybátyját látogatva – a bátor kisgyerek a gyufásdobozba rejtett ostyákat izegve-mozogva az örök szeme előtt is átlökte az asztal túlsó felére, és Isten segítségével a „küldemény” célba jutott. Így az atyáknak megint volt mivel misézniük.

Általános iskolásként több, P. Pálos által tartott, balatoni nyaralásnak álcázott lelkigyakorlaton vett részt. Az utolsón az ÁVH-sok a szeme előtt hurcolták el a számára oly sokat jelentő és kedves atyát.

Gimnáziumi tanulmányait a budapesti Piarista Gimnáziumban végezte az utolsó év kivételével. Ennek az iskolaváltoztatásnak az volt az oka, hogy pap akart lenni, és ezt sűrűn hangoztatta is, amikor pályaválasztásról esett szó. Szüleink viszont azt akarták, hogy a vallásos, túlságosan védett környezetben élő gyerekek legyen némi alkalma megismerni a koedukált iskolán keresztül a lányokat és a világi szellemiségű életet. Ezért került a Fáy Gimnáziumba. Itt igen jó eredménnyel érettségizett, osztálytársai és tanárai kedvence lett, és hivatástudata sem múlt el, sőt erősödött.

Szemináriumi évek

Érettségi után a budapesti Központi Szemináriumba került. 1958-ban a közismert szemináriumi „békegyűlés-balhé” miatt nyolcvanadmagával Gyuri is utcára került. A talpraesett fiatalok hamar megtalálták a módját – elsősorban jezsuita atyák segítségével –, hogy illegálisan folytathassák tanulmányaikat, munkavállalás mellett. Ketten-hárman közös albérlésbe költöztek, egymást gyámolítva tanulták otthon a tananyagot, így nem maradtak le. Gyuri szerencséjére lakótársa kiváló latinos volt, segítségével jól megtanult latinul is. A

kispapok munkahelyei igen változatosak voltak. Fivérem hivatásos autóvezetést tanult, és sofőrként a TEFU-nál helyezkedett el.

Nagyon kedvelték munkatársai segítőkészségeért, munkabírásaért. Sokszor beállt rakodni is, bár ez nem tartozott munkájához. Ha kérték, szombatonként gyakran „ugrott be” egy-egy vidéki fuvarra, elsősorban családapák helyett. Hazafelé gyakran vett fel „stoposokat”, akikkel komolyabb kérdésekről elbeszélgetett, ki- kipróbálva magát a lelkipásztori munkában. Esténként tanult. Hétvégeken gyakran mentek kirándulni „kirúgottak” gyámolítására. Sokszor ment velük P. Luzsénszky, aki maga is nagy természetjáró volt. Kitűnő, fanyar humora, nagy intelligenciája, biztató segítőkészsége nagyon népszerűvé tette a kispapok között. A bizonytalan időbeosztás miatt Gyuri új állás után nézett, így került az egészségügybe beteg-, illetve hullaszállítóként.

1960-ban több társával együtt „visszavették” az egyházmegyei szemináriumba, Esztergomba; s a különbözeti vizsga letétele után a saját évfolyamában folytathatta tanulmányait. Itt szentelte Szabó Imre segédpüspök pappá 1963. június 16-án. 1960-tól 63-ig három vidám évet töltött Gyuri a szemináriumban. A Mikulás-bulik, farsangok, más alkalmi összejövetelek lelkes szervezője és szereplője volt. Itt kezdte összegyűjteni azt a magyar irodalmi anyagot, amelyet a későbbiekben is oly gyakran használt pasztorációs munkájában.

Papi szolgálat Magyarországon

1963 őszén püspöke úgynevezett „hatodévre” a budapesti Központi Szemináriumba irányította, de meggondolta magát, és két hónap elteltével Nógrádmegyerre disponálta, egy pici faluba, amelyhez két rosszul megközelíthető filia meg egy középkorú plébános tartozott.

A tél beköszöntével a filiák egyre nehezebben voltak megközelíthetők. Gyuri kénytelen volt – bár pénze nem volt – „járgány” után nézni, ha el akarta végezni munkáját. Igencsak emberpróbáló feladat volt motoron csípős szélben kilométereket utazgatni, vagy gyalog, 70 cm-es hóban hegyet mászva vinni Isten örömhírét a rábízottakhoz. Rá kellett döbbsennie: milyen hiányosak a vallási ismeretei a vidéki fiataloknak, nem beszélve arról, hogy sokan közülük még nem is hallottak a II. vatikáni zsinatról, nemhogy ismerték volna tanítását. Láttá és felmérte a nagyszámú roma népesség nehéz és kilátástalan helyzetét. Sokat foglalkozott ezzel a népcsoporttal. Magyar–roma szótár összeállításához is hozzákezdett, de – ideje nem lévén – inkább a zeneviláguk felé fordult, mert jó zenei előképzettsége folytán kottát írni gyorsabban tudott, mint szavakat összegyűjteni és értelmüket kihámozni.

Munkája leginkább a fiatalokhoz kötötte, akik nagyon szerették, mert értett a nyelvükön. Focizott, táncolt, kirándult, utazgatott velük: Lengyelországba, az NDK-ba, Romániába, Bulgáriába. Megismertette híveit a németeknél már akkor jól működő családmozgalmakkal, a házasság hétvégékkel, ezekről még a fővárosiak közül is igen kevesen tudtak. Az úgynevezett „esperesi koronákon” paptársait hasonló ismeretek megszerzésére és csoportok „összehozására” ösztönözte.

Nyolc év elteltével újabb nógrádi dispozió következett: Érsekvadkert. Itt már tudatosan fordult az ifjúság pasztorálása felé. A hitoktatás mellett beat-miséket tanított, kiscsoportos foglalkozásokat indított be, melyek azóta is működnek a tanultak szellemében.

1973 szeptemberében Budára, a Szentimrevárosba (a ciszterci templomba) helyezték káplánnak. Nem egészen két évet töltött itt elsősorban ugyancsak pasztorációval. Gyerekkórus, ifjúsági kórus, hittancsoportok fémjelezték munkásságát, amit a hivatalos szervek itt sem néztek jó szemmel, akárcsak Nógrádban. Mozdonyszerű húzóképeségével nemcsak a gyerekekre, de a szülőkre is hatott. Este 8-kor heti egy alkalommal a szülőknak tartott hittant különböző lakásokon. A zsinat szellemében aktivizáló módszerrel – nem passzív előadások meghallgatásával – felelősségteljes egyházi „nagykorúságra” buzdított és nevelt. Sokszor éjfél is elmúlt, mire egy-egy szentírási rész közös megbeszélése és értelmezése befejeződött, és mindenki egy hétre „feltöltődve” távozott. Hívei többsége

szerette, és sokat tanult tőle. Munkásságának híre eljutott az egyházi iskolákba is, így több helyen tartott lelkigyakorlatot.

Rengeteg elfoglaltsága mellett talált időt arra is, hogy tartsa a kapcsolatot jezsuitákkal. Sokat járt Piliscsabára Pálos atyához „töltekezni”, P. Kovácshoz a Széher úti kórházi „noviciátusba”, és P. Kollárhoz, aki segítségére volt első autója megszerzésében. Látogatta az öreg jezsuitákat Pannonhalmán a szociális otthonban. Nagy hatással volt rá a család régi barátja, P. Tüll, kemény és mindig gerinces helytállása miatt. Siska atya sírjára mindig tett egy szál virágot.

Az évek közben teltek. Felszentelésétől kezdve folyamodott nyugati útlevélért, mert egyre megvalósíthatatlanabbnak látta régi tervének teljesülését, hogy jezsuita lehessen Magyarországon. Útlevelet persze nem kapott. 1975-ben, valószínűleg akkori plébánosának közbenjárására végre mégis kapott, így legálisan elhagyta az országot, és külföldön megkereste a Jézus Társaságához vezető utat.

Milyen volt Gyuri itthoni papi tevékenysége? Remélhetőleg áldásos; de hogy hívei milyennek látták, álljon itt néhány mondat egy visszaemlékezésből, melyet a ciszterci templom fennállásának jubileumára 1997 tavaszán az *Új Ember* című katolikus hetilapban írt valaki *Egyénisége vonzotta a fiatalokat* címmel.

„Két évet töltött a templomunkban, de sokak számára egy életre szóló programot adott. Mindig derűs, vidám egyénisége, utolérhetetlen humora mágnesként vonzotta a fiatalokat, akiket kemény, meg nem alkuvó kereszténységre nevelt. Próbálta összetörni a rendszer által ránk kényszerített szellemi kereteket, és megismertetni velünk a világegyház tőlünk elzárt eseményeit... Sok fiatal talált Istenre, és vált elkötelezett kereszténnyé Kozma atya mellett.”

Tán kicsit hosszasan időztem az előzményeknél; de szeretném, ha írásomból kiderülne, hogy testvérem tudatos elkötelezettséggel választotta a Jézus Társaságot mint élete legfőbb célját, nem az események sodorták a Társaság kötelékébe. Mielőtt elhagyta az országot, P. Kollár előtt úgynevezett magánfogadalmat tett, hogy amint teheti, belép a Jézus Társaságába.

Állomások Nyugaton

Wartburgjával, néhány fiatal útítárrsal együtt megkezdődött a nyugati körút 1975 július közepén. Ausztria, Svájc, Németország, Olaszország, Franciaország, Anglia, majd újra Franciaország volt a közös úti cél. Angliában feltörték a kocsiját. Második francia útján meglátogatta egyik nagybátyját, aki ott élt marista testvérként, több éves kínai missziós tevékenység után. Nagyon agítálta Gyurit, maradjon náluk, papjuk ugyanis kevés van. Miután visszautasította a kedves meghívást, visszajött Bécsbe, ahol útítársaitól elköszönt, és hamarosan jelentkezett az akkori külföldön élő magyar jezsuita provinciálisnál, kérve, tegye számára lehetővé a rendbe történő belépést. P. Hegyi nem ismerte Gyurit; de a család régi ismerőse, akit a jelentkezésekor informátorként megjelölt, elosztatta az atya óvatos bizalmatlanságát. Így történt, hogy magyar noviciátus hiányában P. Hegyi további tanulmányokra Innsbruckba küldte teológiára, illetve egyetemre őt.

Az innsbrucki évek

1975 szeptemberében kis motyójával és autójával fivérem beköltözött a Canisianumba, hogy újra diák legyen. A teológiai fakultáson újra tanulta ékes német nyelven a biblikumot, filozófiát, teológiát, melyekből le is kellett vizsgáznia, mert itthon letett vizsgáit nem vették figyelembe. A Canisianumban őt magát jól tartották ugyan, de Ubul névre hallgató autójának benzinköltségét valahonnan elő kellett teremtenie, ha mozdulni akart; márpedig akart. Így aztán sokféle munkára vállalkozott a pénzszerzés érdekében. Segítőkézs jezsuita paptársa nyúlt először a hóna alá, aki vett egy Yashica fényképezőgépet, amit a páter biológiai kísérleteinek megörökítéséhez Gyuri „alkalmazott”. Így a jó „Dódi” atya segítségével némi benzinre tett szert. Ugyanekkor benevezett egy fotópályázatra is, ennek nyerevénye megint

elég volt néhány kirándulás megszervezéséhez. Következő „sponzora” P. Bieleck volt Amerikából. A dolog úgy történt, hogy Gyurinak – akinek a vasfüggöny mögött eltöltött évei alatt egész más elképzelései voltak a nyugatról, mint ahogy az valójában működött – a döbbenetből magához térve, rendszerezte magában a látottakat. Megpróbálta néven nevezni a nyugat „hajtóerejét”: a pénz abszolút hatalma, a technika uralma és az emberek farizeizmusa. Ezekkel kapcsolatos gondolatait szabad versekben, cikkekben sorakoztatta fel, és Rózsadombi Mária aláírással elküldte *A Szív* szerkesztőjének, P. Bielecknek. A névválasztást a magyar hatóságoktól való félelme indokolta – ekkor még menekültstátusza sem volt Ausztriában –, a név pedig utolsó magyarországi lakhelyére utalt. Az atya rájött, hogy ezeket az írásokat nem nő írta, a bélyegző alapján hamar megtalálta a valódi szerzőt. A továbbiakban anyagiakkal és biztatással ösztönözte további közlésekre. 1976 elejétől innsbrucki tartózkodása végéig rendszeresen évi 6–8 „írományát” jelentette meg *A Szív*. Ezekben az években láttak napvilágot a *Zsoltárok géphangra*, a *Gépek és alkatrészek imái*, ifjúsági sorozatai, számos vallásos, de igen egyéni hangvételű műve. Itthon is nagy visszhangja volt írásainak *A Szív* olvasótáborában.

Pénzszerzési „akciójához” jól jött az innsbrucki téli olimpia is. Abban az évben kevés volt a csapadék, így a síugrósánc működtetéséhez hóágyúkat alkalmaztak, amelyek működtetéséhez jól fizetett hómunkásokat vettek fel. Gyuri így hómunkás lett, olykor büfés, kifutó vagy más Ubul „táplálása” érdekében. (Ubul a nevét a magyar rendszám tábla első két betűjéről kapta.)

A teológiai tanulmányok a nyelvi nehézségeken kívül nem okoztak problémát testvéremnek, így „rengeteg” ideje maradt. Eljárt a Magyar Házba, ahol csakhamar köré gyűltek a kint élő magyar fiatalok, öregek. Így került kapcsolatba a kinti cserkészzel. Édesapánk a háború kitöréséig cserkésztsízt volt, mi szinte az anyatejjel szívtuk magunkba a cserkész törvényeket és -éleltszemléletet. Könnyű volt ráhangolódnia és bekapcsolódnia a kinti cserkészéletbe. Ubullal távolabbi helyekre is elvitte kirándulni a gyerekeket. Vicceivel, humorával a legfárasztóbb túrák nyűglődő tagjait is fel tudta vidítani. Gyakran megkérdezték tőle egy-egy parkolóban, amikor „kihámozta” magát a „keletnémet csodából”, hogy hogyan barkácsolta össze ezt a „hibridet”?

Ubul nehezen viselte a sok hegymászást, alkatrész-utánpótlásáról kint nem lehetett szó, így itthonról kellett utána küldeni a cserélendő alkatrészeket. Barátaink, rokonaink hivatalos és egyéni útjaikra néhány Wartburg-alkatrésszel távoztak, a vámosok elképedésére. Gyuri maga így nyilatkozott: ezzel az autóval elvégeztem a Műszaki Egyetemet is.

1975 végétől – hogy jogi helyzetét rendezze – menekültstátuszért folyamodott, hogy ne kelljen elhagynia az országot, amíg megnyílik Kanadában az akkor szerveződő magyar noviciátus. Ezt nagyon hamar meg is kapta.

Itthon is forogtak a „rendfenntartás” kerekai. Gyurit disszidálás miatt elég rendesen elítélték, de az ítéletet azóta sem kaptuk meg.

1976 júliusában teológiai tanulmányai végén „Családtervezési köztudat Magyarországon” című dolgozatával magisztrátusi fokozatot kapott. Ezzel nem fejeződtek be a tanulóévek, mert „jó pap holtig tanul – hát még én!” felkiáltással nekiveselkedett, hogy doktorátust szerezzen egyházszociológiából. Ezt ugyan teljesen fölöslegesnek ítélte, mert ő csak pasztorálni akart, de mivel a noviciátus még mindig nem készült el, hát tanulgatott, és két év múlva 1978 októberében doktorátust szerzett. Problémája a német írással volt csak, de Hanák Bea segítségével ezt is sikerült megoldania.

Bea segítségével kívül – aki a magyarul megfogalmazott, majd németre fordított disszertációt nyelvtanilag átfésülte – nagy hálaival emlegette a mitterwaldi nővéreket, akik gondoskodtak róla, míg ő a kertben dolgozatát írta.

A diploma címe: *Änderung des Kirchenbildes der Ungarischen Bischöfe nach dem II. Vatikanischen Konzil*. Az anyaggyűjtéshez a Magyarországon kiadott püspökkari

körlevelekre volt szüksége, 1945-től 1975-ig bezárólag. A körlevelek megszerzése – ha nehézségek árán is – még csak sikerült, de az oda-visszajuttatásuk megint igénybe vette a rokonságot, és szerencsére az óriási és segítőkész baráti kör minden találékonyságát és bátorságát. A disszertációt P. Morel professzornál írta. A megírásban nagy segítséget nyújtott későbbi elbírálója, P. Vass György, akivel az esedékes problémákat nem íróasztal mellett, hanem kirándulásokon beszéltek meg. Így többek között Wolkslamban is, Gyuri kedvenc kirándulóján többször jártak. Mindkettőjükben kellemes emlékeket hagytak ezek a kirándulások.

A munka melletti kikapcsolódást a cserkészekkel töltött idő jelentette. Tanított magyart Volksschulében, elsősorban helyesírást, tehát itthonról számtalan Gögös Gúnár Gedeon „vándorolt ki” az osztrák gyerekekhez.

A felnőtt korosztályt sem hanyagolta el: felolvasásokat tartott magyar írók és költők műveiből. Ebben az időben készült el saját gyűjteményével, az *Isten-kereső lármával*, amelyet adventi előkészület céljából írt még (írónői) álnevén.

1977-ben az osztrák műszaki előírásoknak megfelelően Ubult le kellett vizsgáztatni, és helyi rendszámtáblával ellátni. Itthon csodaként emlegettük, hogy ez a manőver sikerült, és immár Tóbiásra változott nevével továbbra is betöltötte funkcióját. Gyuri távozásakor a helybéli cserkészek valahogyan végleg megszabadultak az elhagyott négy keréken gördülő csodálatos roncsról.

1978 őszéig – amikor a végre megnyíló kanadai noviciátus várta fivéremet – a tanulás és cserkészlet mellett számos lelkigyakorlatot tartott különböző korosztálynak, fiataloknak, apácáknak stb. Sok mondása szállóigévé vált, elsősorban a fiatalok körében. A kiránduláson kimerült csapatot beletuszkolva Ubulba azzal biztatta: befűtünk hazaszeretettel, és hipp-hopp otthon termünk. Szállóige lett egy másik mondása is; ha kedves ismerőssel találkozott, széles mosollyal így köszöntötte: hát itt kellett találkozoznunk?

Nagy tisztelője volt P. Rahnernek, akivel többször sikerült találkoznia és elbeszélgetnie. Utolsó útja is sírjához vezette.

Összegezve a három Innsbruckban eltöltött évet, ott-tartózkodása nem volt eredménytelen. Tanult, tanított, cserkészkedett, pasztorált, és megszerette csaknem mindenki, aki a környezetében megfordult: emberségességéért, páratlan humoráért, segítőkészségéért. Ebből adódott később, hogy halála után az innsbrucki cserkészcsapat hivatalosan fölvette a nevét, ezzel állítva munkásságának mementót.

1978 szeptemberében hagyta el Innsbruckot, hogy tizenöt éves papi múlttal, doktorátussal tarsolyában, végre megkezdhesse az utat vágyai teljesüléséhez, és beléphessen a noviciátusba a kanadai Torontóban, egy sok magyar által lakott másik kontinensen.

Kanadai évek

P. Nemesszeghy vezetésével négy, majd hat novícius kezdte meg az ismerkedést Jézus Társaságával. Közülük Gyuri volt az egyetlen pap. Novíciusmestere szerint gyakran hangoztatta, hogy ő már Magyarországon P. Kovács irányítása alatt nem két, de húsz év noviciátust letöltött, de ennek ellenére minden feladatot vidáman elvégzett. Nem eshetett nehezére a háztartási vagy ház körüli munka – itthon töltött éveiben bőven volt alkalma –, inkább a lekipásztorság hiányozhatott neki.

Mint felszentelt pap noviciátusi éveiben részt vehetett a torontói jól működő magyar plébánia életében, taníthatott a „magyar iskolában”, foglalkozhatott a cserkészekkel, az öreg, sérült emberekkel, de nem olyan mértékben, ahogy azt ő szeretne volna. Társaival elsajátította a rendi alkotmányt, Szent Ignác lelkigyakorlatos módszereit.

Ahhoz, hogy a Jézus Társaságba fel tudják venni, a noviciátus elvégzése után Gyurit a magyar esztergomi főegyházmegyének el kellett bocsátania. P. Ádám meg is kezdte a levelezést Lékai bíboros úrral emiatt, de ő a végleges válasz elől kitérve azt javasolta az

atyának, hogy egyenesen Rómához forduljon kérésével. P. Ádám ezt meg is tette, így már formális akadály nem volt a belépésnek.

1980 őszéig tartott a noviciátusi idő. Ezalatt ontotta cikkeit, riportjait, ifjúságnak szóló sorozatait *A Szív* újságnak, ahol olykor Rózsadombi, olykor Kozma néven publikált. Évi 8–10 munkája látott ez idő tájt napvilágot. Közülük figyelemre méltó az *Amerika pápa szemmel*, *Akik hisznek a jövőben*, *Egy ismeretlen világ*, *Fiatalok és az Egyház* stb.

Társaival, cserkészeivel jól szót értett. A humorát nem mindenki értékelte, vicceit nem mindenki értette. Nem értették például, miért nevezi magát árnyékszékelynek (már nem igazi székel, hisz nem ott született, mint nagyszülője). Vezéregyénisége hamar kiderült, becsülték munkabírásaért, lendületéért, egyenességéért, amit nagy tapintattal érvényesített.

Egyik nyáron helyettesítette egyik rendtársát Vancouverben. A város, de a kitűnően szervezett plébániai munka is lenyűgözte. Sok gyerekkel és családdal maradt innen is élete végéig jó kapcsolatban. A rá következő télen meghívták medvevadászatra is, de legnagyobb bánatára a mackó nem mutatkozott.

Nyaranta különböző cserkész táborokban sokszor késő éjszaka is gépelte a másnapi programokat, hisz egy nap oly rövid.

Az Orono melletti Loyola-parkban táborozva ünnepelték Szent István jubileumi évét. Erre az alkalomra Gyuri írt és rendezett egy Szent Istvánról szóló misztériumjátékot. Óriási volt a sikere. A táborok újságát, a *Híradót* is ő szerkesztette. Zsebében a kis magnóval járta napközben a tábort, és a gyerekekkel rövid interjúkat rögtönzött. Ezeket aztán a gyerekek visszahallhatták az esti tábortűznél – ha kellett, kritikával is ellátva. Mivel a legkisebb gyereket is egyenrangú félként kezelte, sértődésről, megbántódásról szó sem lehetett. Amikor az ifjúság elpihent, következett a felnőttek szalonnasütős „kupaktanácsa”, amihez ő sok ötlettel és egy kis fáradságűző „szíverősítővel” járult hozzá. Tanácsait nagy örömmel fogadták, és többnyire el is fogadták. Valódi motor volt. Húzott, mint a mozdony, és amint kiskorában szerette volna, sokak figyelmes „anyukája” is lehetett. Cserkészvezető társai szerették és becsülték. Sokszor érettségiztetett az akkoriban szokásos úgynevezett magyar érettségiken. Segített mindenben mindenkinek, ha kellett, persze súgott is.

A fiatalok mellett nagy szeretettel és empátiával fordult az öregek felé. Látta gyökértelen mivoltuk problémáit, honvágyukat, keserűségüket, magányukat. Klubfoglalkozásokat, felolvasói estet szervezett részükre; ezek műsorát maga állította össze, és sokszor maga is mondta el.

22 részes magnókazetta-sorozata a mai napig nemcsak Kanadában, de az USA-ban is vigasztalja az öregeket. (Itthon is használták egy időben, elsősorban vidéki öregotthonokban.)

1979 augusztusában meghalt P. Bieleck, *A Szív* szerkesztője. Halála előtt előkészített ugyan néhány számot, de utódjának, P. Chillának odaérkeztéig valakinek „vinnie kellett” a lapot. A rend, úgy látszik, felfigyelt Gyuri irodalmi érdeklődésére; így a választás rá esett. Neki való volt ez a feladat. Örömmel csinálta, és az olvasókat sem károsította a „beugrása”, mert P. Chilla nagy elismeréssel köszönte meg a decemberi Szívben Gyuri „beugrását”. Természetesen a négy számban ismét „elhelyezte” néhány cikkét.

Ezen az őszön a torontói Szent Erzsébet-plébánián tettek a végzett novíciusok egyszerű örökfogadalmat. Ez testvérem esetében az utolsó örökfogadalom is volt, mert az ünnepélyeset már nem érhetette meg.

A fogadalomtétel után újabb tanulóévek következtek. Négy szemeszterből álló kommunikációs témájú posztgraduális egyetemi képzésben részesült Montrealban, a Concordia Egyetemen. Ilyen jellegű képzés ebben az időben az egész világon csak itt létezett. A hallgatóság ennek megfelelően heterogén volt: fajra, nemzetiségre, bőrszínre, tudásszintre egyaránt. A professzorok, arra számítva, hogy egyetemet végzett hallgatókról van szó, előadásaikon nagy aktivitást, kezdeményezőkétséget vártak volna el. A „bedobott” témákra „feedback” általában csak Gyuritól érkezett. Tanárai nagyon becsülték ezért.

Tanulmányi ideje alatt Montrealban a magyar plébánián segített sokat szabad idejében. Itt is a szokásos munkák várták: ifjúság, cserkészlet, meg ami adódott. Közvetlensége, humora itt is sok barátot szerzett neki. Egy zenész-pedagógus házaspárral sok zenés-énekes gyerekfoglalkozást állított össze, melynek anyagát később a Rómában szerkesztett gyermek-hitoktatást szolgáló kazettagyűjteményében fel is használta.

1981-ben megszerezte a kanadai állampolgárságot, és jogosítványt is kapott. Kanadában nem fogadták el azt a hivatásos jogosítványt, mellyel testvérem rendelkezett, így újra le kellett tennie az autózvezetői vizsgákat. Amikor a gyakorlati vezetésre került sor, két perc vezetés után komoly ajánlatot kapott autoversenyzői státuszra. Köszönettel visszautasította.

1980–82 között többfelé tartott – az egyetemi elfoglaltsága mellett – lelkigyakorlatot, sokfelé hívták helyettesítésekre. Járt Svédországban is, amely éghajlata és a táj különlegessége miatt nagyon megtetszett neki.

1982 májusában a Concordia Egyetem diplomájával gyarapíthatta iskolai végzettségeinek diplomatárát. Tömegtájékoztatásból szerzett diplomája jogosította rádiós, tévés, könyvszerkesztői munkára, film- és színházi produkciók létrehozására.

P. Szabó Ferenc kérésére Gyurit Rómába disponálták a Vatikáni Rádió munkatársaként. Összepakolta néhány fontos könyvét, készülő kazettáit, és visszatért Európába. Többet nem járt az amerikai kontinensen, ahol rendtársainak nem túlzottan tetszett szakálla, kockás inge, farmernadrágja. A klíma tehette, hogy bár csak 43 éves volt, erőteljesen megöszült a 4 év alatt. Kedélye és optimizmusa miatt ősz haja ellenére fiatalosan hatott.

Nagy várakozással nézett római munkássága elé, hisz ezt tanulta két évig, és tanárai nagy elismeréssel nyilatkoztak rádiós és tévés műsorairól Kanadában.

Római évek

1982 októberében borongós Rómába érkezett Gyuri. A gyönyörű piros kanadai juharlevelek itt bizony hiányoztak. Helyettük pálmák, sok rideg márvány pompa és latinos nyüzsgés fogadta a megérkezőt. Róma, az „örök város” nem túl kedvező benyomást tett a hideghez és puritán egyszerűséghez szokott, mínusz 30 fokban is sapka nélkül futkosó emberre.

A munka annál jobban tetszett. Tele volt ötlettel, melyeket munkája során meg szeretett volna valósítani.

A Vatikáni Rádió – a pápa szócsöve lévén a világ katolikusaihoz – elsősorban a pápával kapcsolatos információkat, híreket, beszédeinek kivonatos ismertetéseit, utazásait van hivatva tolmácsolni az éter hullámain a világgal. Az adásidő nem túl hosszú, de mivel még a pápával kapcsolatban sem történnek minden nap nagy horderejű események, megszokott dolog volt, hogy a fennmaradó időt könyvismertetéssel vagy más közérdeklődésre számot tartó információ közlésével töltsék ki a rádiósok. Ezeket az információkat itthon nagyon várták, mert a lelkiekben, vallásos kultúrában igen elmaradt, elsősorban értelmiségi hallgatóság informálódását segítették elő.

Gyurinak sok mondanivalója volt „hazafelé” is, mivel jól ismerte a nem túl régen elhagyott ország lelki igényét. Ezeket az „üresjárat”-időket használta fel a már elkészült sorozatai töredékes közlésére. Ettől természetesen a pápával kapcsolatos információk nem csökkentek. Mondanivalója elsősorban a magára maradt ifjúságnak szólt, de nem feledkezett meg a fiúk között kóborló, lestrapált paptársairól sem. Nekik készítette a *Vidám bűnbánat* és a *Jegyesoktatás* sorozatot. Az alatt a két év alatt, míg Gyuri a rádiónál ténykedett, jelentősen nőtt a magyar adás hallgatottsága. Nem csoda, hiszen nemcsak mondanivalója volt jó, közérthető és biztató, de nagyon sokan ismerték személyesen is hallgatói közül, és sok szép együttes élmény jutott sokuknak eszébe őt hallva. Jómagam is sok levelet kaptam papoktól és laikusoktól egyaránt, ezekben arra kértek, hogy juttassam el hozzájuk a sorozatokat tartalmazó kazettákat.

Munkatársai vegyes érzelmekkel fogadták fivérem rádiós tevékenységét. Volt, aki ellenezte, hogy ő más is mond, mint a pápával kapcsolatos híreket. Voltak viszont, akiknek tetszett ez az új hang. A családos emberek jobban megértették, mint a papok és az apácák.

A rádiós elfoglaltsága mellett szakított időt a „félmagyar” gyerekek és családok megkeresésére, pasztorálására. A „Magyar asszonyok” délutánjaira is el-eljárógatott, valamint a cserkészek összejöveteleire, ahol újra csak humorral, derűvel színesítette a társaságot.

1983-ban Lékai bíboros „kislépések” politikájának következtében néhány idősebb jezsuita atya kijutott Rómába, továbbképző kurzusra. Így került Rómába P. Ruppert is, családunk egyik kedves régi ismerőse. Együtt zárandokoltak Izraelbe. Az út nagyon mély nyomokat hagyott fivéremben. Nagybőjti időszak lévén, keresztet cipelve járta a zárandokcsoport a keresztutat. Gyuri ugyancsak kivette részét a kereszt cipeléséből, mintha érezte volna, hogy jó lesz ebben egy kis gyakorlatot szerezni!

1984 tele új fordulatot hozott Gyuri életébe. Mint említettem, nem volt mindenben egy véleményen főnökével. A konfliktusok elkerülése érdekében saját kérésére elhagyta a rádiót, és az OMC meghívására Bécsbe költözött.

A két munkahely elfoglalása közti átmeneti időben történt vele a következő eset. A pápa valamelyik külföldi útjáról hazaérkezve, a Vatikáni Rádiótól Gyurival találkozott először. Ilyenkor a szokásos interjúkészítés következett volna, de mivel a pápa megismerte „magyartanárát”, kedvesen beszédbe elegyedett a riporterrel. Gyuri elmesélte, hogy épp helyet változtat, és kérte áldását újabb munkájához. Azonban a pápa inkább őt kérte, hogy áldja meg megérkezése alkalmából.

Római tartózkodásának, a sorozatai készítésén kívül, eredménye volt egy Úti Miskönyv összeállítása. Mivel maga is sokat utazott, tudta, milyen nagy hasznát vehetik papársai utazásaik közben. A könyvet P. Szabó unszolására adta nyomdába. A Mária-dogmákról szóló sorozat Gyuri távozásakor félbeszakadt.

Sokan vagyunk, akik azóta sem értjük, miért Gyuri „dobta be a törülközőt” a sok békétlenkedés miatt – holott ő soha nem panaszkodott –, és hogyan engedhették rendi előljárói, hogy a speciális tanulmányokkal képzett rádiós ember más munkát vállaljon. No majd „odaát” ez is ki fog derülni.

Bécsi évek

Amikor Gyuri 1984 márciusában elfoglalta szerkesztői helyét az OMC-nél, már meghalt Török Jenő atya, így a maga nemében jelentős biblikus szakember állt az intézmény élén. Nem tudom, milyen nyomdai, szerkesztői, tömegkommunikációs képesítéssel rendelkezett; de tény, hogy kevés új kiadvánnyal gyarapította a kiadott könyvek lajstromát testvérem odaérkezéséig. A kiadó könyvei elsősorban a hazai kiéhezett és lelkiekben fogékony értelmiség körében voltak kapósak. A Szent István Társulat profilja nem elégítette ki éhségüket.

Gyuri megérkezésével megindult a könyvek „lavinája”. Sok fordítói és kiadói munka következett. Bár a munkaszerződésben bizonytalan időre, de napi 8 órára szerződötték, a nap 24 órája sokszor „72-re tágult” egy-egy ünnep előtti hajrában. Ha kellett, fordított, szerkesztett, szedett és nyomtatott, csomagolt és szállított.

Isten a tudója, hol, mikor tanulta meg a könyvnyomtatás fortélyait. Az alatt a négy év alatt, amíg az OMC-nél dolgozott, 42 könyv szerkesztésében vett részt. Sok jó és közérthető, a II. vatikáni zsinat jegyében fogant könyv kiadásában működött közre. Pl. a családtervezéshez való segítség kézikönyvei, fiatalok megközelítéséhez segítséget nyújtó könyvei, betlehemes játékok, és még sok más tárgyú munka jelezte keze munkáját. Ebben az időben adták ki újra a zsolozsmáskönyvet, és sajtó alá rendezte a lelkipásztoroknak szánt,

illetve a világi lelkipásztorkodást végzők segédkönyvét a Kézikönyv A B-t, a Zarándokkönyvet.

Máig nem értem, hogy lehetett egy embernek ennyi energiája. A kiadóban végzett munka mellett még „közhasznú” munkákat is elvállalt; misézett a Votivkirchében, esketett, Traiskirchenben pasztorált a magyar menekülttáborban, cserkészkedett, családokkal foglalkozott.

Az esketést nagyon komolyan vette, és a kapcsolata a párral egy életre szólt – legalábbis az ő élete végéig –, minden gondjukkal, keresztelessel, biztatásigénnyel bátran fordulhattak hozzá a kis családok. Amikor már gyakrabban láthattuk Gyurit, láttuk azt is, mennyire kimerült, és próbáltunk egy kis nyaralást szervezni vele, de mivel az egyik „családjánál” probléma adódott, mi sem volt természetesebb számára, mint hogy oda siessen pihenés helyett.

1989 februárjában zarándokutat szervezett Izraelbe, elsősorban magyarországi papoknak, de más külföldön élő volt honfitársainak is. Magam is részt vettem ezen az úton, és Szakos püspök úr hálálkodó szavaihoz csatlakozhatom, aki nagy elismeréssel szólt a jól szervezett és összeállított úti programról. Abban az időben itthon nem lehetett izraeli vízumhoz jutni kinti rokonság nélkül, így Gyurinak egy napja ment rá, hogy ezeket a vízumokat az itthonról indulóknak megszerezze, de egy arcizma sem rándult az újabb terhelés rászakadásakor.

1988 júniusában, a 25 éves papi jubileumának megünneplésére jött 1975-ös távozása után először Magyarországra. Első miséjét annak idején a család és az ő számára nagyon kedves jezsuita páterek körében, Csobánka-Szentkúton tartotta, ezért itt volt az ezüstmiséje is, sok barát részvételével.

Megható volt, hogy tizenhárom évi távollét után is milyen sokan gyűltek össze testvérem köszöntésére: pap barátok, jezsuita atyák, ismerősök, volt hívei – népviseletben Nógrádból – Érsekudvartól és Szentimrevárosból.

Mielőtt Budapestre érkezett, meglátogatta Pannonhalmán az öregeket, és az egyre több fejfájával gyarapodó „rendi” temetőt, elhelyezve virágját Siska atya és P. Tüll sírján.

Az OMC-nél történt alkalmazásakor a munkaköri meghatározás mellett az is szerepelt, hogy rendi kötelezettségeinek gyakorlásában a munkáltató nem fogja gátolni. Így Gyuri a III. probáció elvégzésére, ami 88 júliusában vált esedékessé, Berlinbe ment fél évre egy karthauzi kolostorba. Ezalatt érdekes dolgok történtek Bécsben. Főnöke hirtelen rádöbrent, hogy a fivérémmel kötött munkaszerződés régen lejárt, hát itt az idő, hogy távollétében felmondjon neki. Rendi előjárójával ezt írásban közölte. Úgy látszik, az érintettel személyesen nem tudta közölni.

A probáció végeztével érte Gyurit a felmondás híre: nagyon megdöbrent! Szokásos humora, Istenbe vetett hite és indifferenciakészsége ezen a problémán is átsegítette. Ott állt állástalan, örökfogadalom előtt álló jezsuitaként, és épp azon töprengett, mihez is kezdjen, amikor több állásajánlatot kapott egyszerre, Németországból.

Leginkább a müncheni Magyar Katolikus Misszióban betöltendő ifjúsági lelkészi állás tetszett neki, melyre Cserháti atya, az ottani plébános hívta. Cserkészmunka volt kilátásban, magyarok közt: tehát újabb állomás és ország következett.

Müncheni évek

Utolsó pasztorációs helyét 1989 májusában foglalta el, ennek halála vetett véget 1990 decemberében.

Munkája a hittan csoportok vezetése mellett a cserkészfoglalkozásokra is kiterjedt. Ezenkívül foglalkozott a „Komámasszonyokkal”, az idősekkel és általában minden problémás korcsoporttal. Egy hajdani évfolyamtársam édesapja keresett fel ebben az időben a munkahelyemen, hogy elismeréssel szóljon fivérem kedves segítőkészségéről. Fiatalljai is

nagyon kedvelték a „Kozmát”. Lelkigyakorlatait minden korosztály szívesen hallgatta. A plébániai *Értesítő* szerkesztése is csakhamar ráhárult.

Másodszor 1989 őszén látogatott haza. Ekkor már feltűnt, milyen rosszul néz ki. Kérdéseinkre, hogy mi baja van, csak annyit mondott, hogy ugyan fáradt, de „csalánba nem üt a ménkő”, ne aggódjunk.

1990 februárjában jött haza utoljára a családhoz. Ekkor szinte búcsúzkodott életének magyarországi színtereitől. Elment Esztergomba, megnézte az akkor már nagyjából üres, volt püspöki palotát, ellátogatott volt nógrádi állomáshelyeire és a szentimrevárosi híveihez. Utóbbiak látogatása alkalmával a Ménési úton feltörték kocsiját, és mivel itthon nem kapott megfelelő ablaküveget, jó huzatos útja lehetett, legalábbis Bécsig.

Február végén missziós útra indult a Székelyföldre egy rendtársával együtt. A misszió igen eredményes volt. Sajnos, azon a vidéken éppen influenzajárvány dült, Gyuri leromlott szervezete semmi ellenállást nem tudott kifejteni, és így magas lázzal érkezett vissza Münchenbe. Állapota egyre rosszabb lett, és csaknem egy hónap elteltével rendtársai is észrevették, hogy itt valami komolyabb baj van. Orvoshoz zavarták, ahol valamiféle kezelésben részesítették. Amikor aggódó telefonjainkkal zaklattuk, alig bírt beszélni. Amikor hazai gyógyszereket kínáltunk neki, szokott stílusában csak ennyit mondott: nyugi, nyugi – nekünk mindenünk van, csak eszünk nincs. Hát az valóban nem sok lehetett, mert a kontrollon felállított orvosi diagnózis már elég ijesztő kórképet mutatott. Június végén annyira talpra állt, hogy valahogy saját elhatározásából – ki tudja miért – az innsbrucki klinikára ment a javasolt szívkátéterezésre.

Itt az eredmény ismeretében mielőbbi szívbillentyűcserét javasoltak Gyurinak. Igen ám, de főnöke tanulmányi szabadságot kért és kapott a müncheni érsekségtől, no meg jött a nyári, várva várt cserkész tábor. A betegágynál vonzóbb volt a sátor, így hát visszaballagott Münchenbe helytállni.

Honnan vette az erőt a helytálláshoz, nem tudom. Tény, hogy egy magyar tévé által ekkor készített videokazettán a hangját hallani lehet, de úgy szól, mintha már a túlvilágról hallatszana. Isten segítségével november közepéig eltartott a helytállás. Ekkor orvosi felszólításra újból Innsbruckba ment, ahol kitűzték a műtét dátumát (december 5.).

Gyuri el is vonult műtetre, de jött az innsbrucki orvosok réme, a főn, és az operációt elhalasztották. Maga vezette az autót, amivel visszament Münchenbe, ahol megírta végrendeletét és gyászjelentését. Nagy tréfamester volt életében, de halálosan komolyan adta kezünkbe ezeket a papírokat, amikor mi is megérkeztünk, hogy már vélhetően a műtét utáni állapotáról meggyőződjünk, és a rehabilitációt az orvossal megbeszéljük.

Így adódott, hogy a már nagyon gyenge lábon álló fivéremet mi vittük utolsó útjára a klinikára vissza, számítógéppel és sok jegyzettel felszerelve. Nehezen tudtuk rávenni, hogy a gépet hagyja a rendházban; majd ha jobban lesz, utána viszi valaki, hogy dolgozhasson. A karácsonyi *Értesítő*t még a műtét előtt betegágyán összeállította, és *Vándorúton* című összeállítását is nagy vonalakban elkészítette.

1990. december 12-én operálták meg. Ellentétesek a hírek további sorsáról. Van, aki azt mondta, hogy műtét után még magához tért; de valószínűbb, hogy azoknak van igazuk, akik úgy tudják, hogy ekkor már csak a gépek működtették szerveit. Tény, hogy két nap után lekapcsolták a gépekről, és holtak nyilvánították.

Végakaratainak megfelelően Innsbruckban – nyugati életének első színterén – fagyos hidegben, de ragyogó napsütésben temettette el a rend saját templomának kriptájában, az oly nagy nagyra becsült P. Rahner sírjának közelében.

Utolsó útjára sokan elkísérték december 18-án: a helybeli rendtársakon, innsbrucki hívein és cserkészein kívül a család. Az innsbrucki cserkészek magyar zászlót borítottak koporsójára, melyet vele együtt falaztak be végül.

Mi egy ember élete? Élt 1939. október 27-től 1990. december 14-ig. Ő is elmondhatta volna Szent Pállal: „a jó harcot megharcoltam ...”, de az ő mottója a Fil 1,21–26 volt. Hogy halála mit jelentett a rendnek, nem tudom. Tény, hogy itthon a rendszerváltás után újra megindult jezsuita rendnek még sokáig meg kell birkóznia a húzóképes középkorúak hiányával – amit ő is képviselt volna, ha a műtét után életben maradva itthon munkába állhatott volna.

Álljon itt végezetül Gyuri egyik utoljára írt imája, amely oly jól tükrözi az életét irányító Istenhez való viszonyát, a cserkészetet, mint az egyik Istenhez vezető út kedves bemutatását.

(Igazán) Öregcserkész imája?

Ha az elmúlt év(tized)ekre gondolok, Uram, látom, milyen igazi cserkész vagy. Akármerre bolyongtam az élet rengetegében, Te mindig rátaláltál nyomaimra; és a legmeglepőbb pillanatokban egyszer csak ott álltam előtted.

Nem mondom, hogy kellemes volt mindegyik találkozásunk. Ha görbe utakon botladoztam, szégyen borította arcomat, amikor egy kanyarban szembetaláltam magam Veled. Te tudod, mennyire bántott, hogy lemaradtam attól a nagyszerű elképzeléstől, amit Te álmodtál meg rólam. Ne haragudj! Máskor meg elviselhetetlenül keménynek tetszett, amikor beleütköztem figyelmeztető üzenetedbe. Néha azt hittem túlzol...

De azért én is elmondhatom a költővel: sokszor „csendesén és váratlanul átölelt az Isten”. Erre is emlékszem, nem akarok hálátlan lenni. Csak azokat a pillanatokat sajnálom, amelyekben egyedül találtál. Amikor nyomaim nem vezettek senkihez, csak önmagamhoz. Kérlek, tedd rá ezekre az útjeleimre a „rossz út” jelzést. Kíméljünk meg másokat a zsákutcától.

Segíts, hogy mindazok, akik arcom barázdáira vésett rovásírásodat megfejtik, mosolygó üzenetedet olvassák: „Van értelme a munkának, küzdelemnek, mert van, aki számontartja minden hajunk szálát. Jó kezekben vagyunk!”

Alapítónk, „Bi-Pi” [Sir Baden Powell] azt mondta: szebb világot hagyjunk magunk után, mint amilyet örököltünk. Köszönöm, hogy félbehagytad ezt a világot; így valahányszor hiányosságaiiba botlunk, meghívót kapunk tőled: partnereid lehetünk!

Uram, ha vég nélküli jövőmre gondolok, amelyre a meghívót már a bölcsőmbé letetted, bízom abban, hogy nemcsak Te találsz rám a szeretet botladozó nyomain, amelyeket hátrahagyok, hanem hogy én sem tévedek el ezen a zavaros akadályversenyen, amelyben élünk. Addig is, kérlek, „légy résen”, és felelj morzejeleimre, amelyeket szaggatott imáim, alkalmi jótetteim Feléd röpítenek.

1997. október 27.

P. Sebes József (1916–1990)

Amikor negyvenhárom évi távollét után először haz látogattam Magyarországra, és Pálos Antit, egykori novíciustársamat felkerestem, ő elvitt Pannonhalmára, ahol meglátogattuk az öreg, többnyire beteg jezsuita rendtársakat. Péter Tüll – régés régi magyartanárom és ugyanakkor kongregációs prézesem – vezetett végig a könyvtáron és egyéb nevezetességeken. Antival végigjártuk hatvan rendtárs fölvirágozott és szépen gondozott sírját is: tanárok, kurzustársak, milyen sokan! Az égre néztem, a madárdalos fákra, és úgy tűnt, hogy odatúl már többen vannak, mint idelent azok, akikkel még számontartjuk egymást.

Anti elvitt a Szociális Otthonba is, és az oltárnál így mutatott be az elaggott kedvesnővéreknek: „No, idenézzenek, itt van egy másik jezsuita atya, ebből se lett semmi”. Valahogyan a fülemen át emlékezetemben megragadt ez az „ebből se lett semmi.”

Történt ugyanis, hogy itt, New York közelében, Yonkersben, ahol időnként összeverődünk, pasztoráló és tanárkodó jezsuiták, megjelent közöttünk Józsi, akit utoljára negyvenhét nyarán láttam, Észak-Kínában, Anhoei tartomány Whu nevű városában, a Sárga-folyó partján, ahol a spanyol misszió lelkigyakorlatos házában a harmadik próbációt végeztük.

Először első gimnazista korunkban kerültünk egymás mellé, egy osztályba, a pécsi Pius gimnáziumban. Józsi mozgékony, vékonyka kis tízéves volt, mint mi többiek is. Futballozni szeretett leginkább, tanulni legkevésbé. Harmadikos korában le is maradt, mert osztályismétlésre ítéltetett a tanári hatalom által. Egy évvel mögöttem érettségizett, már mint jó tanuló. Ő is jelentkezett a jezsuiták közé, föl is vették, és rám jutott a megtisztelő föladat, hogy mint újoncot – én már első évet végzett novícius voltam – az újonckodás keretébe és fegyelmébe bevezessem.

Józsi cigarettára gyújtott és kedélyesen nézett rám. Vajon mit is akarok mondani? – kutatta kíváncsi, élénk szempárja.

– Józsi, itt nem lehet dohányozni, és a tegezést önözésre kell fordítanunk, itt ez a szokás.

– Mindkettő rossz szokás, nevetett a kis Józsi, de azért lassanként beletörődött mindkét szokásba, meg a többibe is.

Mindketten Kínába kerültünk. Józsi egy évvel utánam. Én a Conte Rosso olasz hajón, amit a háború visszatértében elsüllyesztett, Józsi a szibériai vasúton és Mandzsúrián át. Hosszú volt a vonatút, és azzal szórakozott, hogy figyelte a fülkéjében zajló kártyapartikat. Józsi is nagy tarokkozó volt, amint ki fog derülni, sok más képessége között.

Pekingben együtt tanultunk kínaiul. Ő egyből kiugrott, bámulatos nyelvtelensége volt. Sanghajban együtt tanultunk teológiát. Egyháztörténelem-tanárunk, a kaliforniai Ruleau atya fölfedezte Józsi bámulatos memóriáját. Történelemkönyveket ajánlott neki, s amit Józsi egyszer elolvasott, azt emlékezetében tartotta. Nyaranta más-más jezsuita misszióba ment egy-két hónapra; spanyolul, franciául két-két hónap alatt tökéletesen megtanult. Rómába küldték, egyháztörténelemre, amiből doktorált. Az amerikai Harvard egyetemen amerikai történelemből doktorált. A neves Georgetown egyetemnek a külügyi szakán dékánkodott.

– Te Jóska – kérdeztem – ahogy vacsora után összeültünk beszélgetni –, hány nyelven is beszélsz?

– Igazándibul csak három – magyarázta – mert a latinnal már könnyű az olasz, spanyol, francia is. Némettel a holland és a többi skandináv nyelvek. És egy szlávval a többi szláv nyelv már közeli rokon.

– Úgy tizenkettőt vagy többet?

– Az említett három sokféle ajtót-ablakot nyit – makacskodott Józsi.

Tudtam, hogy nemrég tért vissza Kínából. Úgy tudja az ottani kormány, hogy Józsi szakértője a kínai-orsz határviellongásoknak – visszamenőleg tizenhetedik századig. Ottani könyvtárak kínai, spanyol, portugál, latin jegyzeteket rejtenek az akkori misszionáriusok, Ricci, Shall, Verbiest és a többiek levelezéséről.

– Meddig maradsz? – kérdeztem Józsit.

– Holnap repülök Rómába, ott az Archívumban dolgozgatok – mondja. És sóhaj.

– Mi ez a sóhaj? – kérdezem.

– Az ember tanul, olvas, ír, izeg-mozog – mondja legyintve, s végül nem jó semmire.

Megöregedtünk, és nem lett belőlünk semmi.

– Hm – mondom, és karrierjére, a csak látszó, emberi pályafutására gondolok. Hm. Nem lett belőlünk semmi.

Mondjam tovább is? Hogy két hónap alatt azért tanult meg franciául, hogy Teilhard de Chardinnel beszélhessen, és meginterjúvolva, Lányi Edének, egykori etika tanárunknak, elküldje az átörökléstani véleményeit. Arról, hogy milyen páratlan ügyességgel utánozta régi tanárainkat, Drebitkát, Talhammert, a többieket. Hogy amikor egyik tanítványának apjánál vendégeskedett Hong Kongban, az egymillió dolláros csekket küldött vele a washingtoni Georgetown egyetemnek, ahol Szepi külügyi szakosztály dékánja volt, s a csekket zsebében felejtette jó időre, míg véletlenül, ugyanabban a kabátban rátalált...

A szerény, egyszerű tudós, a Társasághoz annyira ragaszkodó, az egyedülálló egyéniség! Aki odaát van már a többiekkel, a szürkékkel, dolgozakkal, mindenüket Istennek és felebarátjuknak áldozó híres és jeltelen rendtársakkal. Jóska, kifárasztott a hosszú élet, a derék munka, mi maradt már belőled itt? Csak magad, hűséged, munkád, áldozatkészséged, humorod, és azt hazakérte a jó Isten, akit szolgáltál, a magad módján, teljes készséggel, szívvel, lélekkel, fölkészültséggel, tudással. Nyugodj az Ő békéjében azokkal, akik már odahaza vannak, és segíts helyet készíteni nekünk, akik hazavágyódunk oda, ahol már ti élték!

A The Washington Post 1990. március 22-i számának Obituaries rovatában rövid ismertetés jelent meg *Josep. H. Sebes, Jesuit Priest, Asian History Scholar, Dies* címmel:

Sebes József, 74 éves jezsuita pap, aki a Georgetown Universityn tanított, a távol-keleti történelem szakértője volt, meghalt rákban, március 16-án, a jezsuita előjárók római központjának betegtermében.

Főtisztelendő Sebes tekintélynek számított a kínai jezsuita missziók 16–18. századi történetének ismeretében, és a Georgetown tanári karának tagja volt 1958–1976-ig, amikor is nyugalomba vonult.

Amíg ott volt, kifejlesztette a Kelet-Azsia történelemének graduate programját, és 1964–1966-ig az egyetem igazgatótanácsának tagja volt mind a Külszolgálati Iskola, mind pedig az Üzletvezetés Iskolájában. Ebben a képzésben képviselte a két iskolát az egyetem igazgatóságában.

Az Üzletvezetés Iskolájának dékánja volt 1964–1966-ig, és a Külszolgálati Iskola dékánja 1966–1968-ig.

1961-ben könyvet írt az 1689-es kínai–orsz szerződésről, amit Nercsinszkben kötöttek, a jezsuiták közvetítésével. A könyvet jelentős munkának ismerték el kínai–orsz határviita szakterületen. Miután nyugalomba vonult a Georgetown tanári karából, egy évet a Smithsonian Institutionban töltött Woodrow Wilson scholarként.

Washingtonból Rómába költözött 1984-ben, és halála idején a Monumenta kiadásán dolgozott, ami a kínai jezsuita missziók okmányainak gyűjteménye a 16–18. századig. Először 1947-ben dolgozott ezen Rómában, a Jezsuita Történelmi Intézetben.

Nagypálon született, Magyarországon. 1934-ben lépett be Budapesten a jezsuita noviciátusba. Budapesten végezte el a bölcseletet a jezsuita szemináriumban. Első beosztása

a kínai missziókba szólt. Amikor Oroszországon keresztül, a szibériai vasúton odautazott, letartóztatták arra gyanakodva, hogy német kém, de szabadon engedték.

Két évet töltött a japánok által megszállt Pekingben, a kínai nyelvet tanulva, a harmincas évek vége felé. Ebben az időben Teilhard de Chardinnal együtt írta a „Phenomenon of Man” című könyvet, amely az emberi lét bölcséletével foglalkozott.

A második világháború alatt teológiát tanult Sanghajban, utána 1947-ben Rómába ment, hogy elkezdje munkáját a Monumenta Sinica című okiratgyűjteményen. Később a római Gergely Egyetemen történelmet tanult, doktori fokozatot szerzett belőle, és utána a távolkeleti nyelvekből is a Harvard Egyetemen, mielőtt csatlakozott volna a Georgetown tanári karához.

Az őt túlélők között van testvére, Sebes Péter, és nővére, Kiss Lajosné, mindkettő Magyarországon.

P. Faragó László (1900–1992)

Faragó László jezsuita atya, Laci bácsi, több mint 25 évig működött a Karolina úti kápolnában. Misézett, gyóntatott, ha kellett, fizikai munkát, sekrestyési teendőket végzett, ha kellett, a hitoktatásba segített be. Kedves és derűs volt, mindenkinek készséggel állt szolgálatára. Szerettük, becsültük, de alig ismertük. Ez utóbbira akkor döbbsentünk rá igazán, amikor nem találtunk senkit, aki a jelen megemlékezés megírását vállalta volna. Mindenki egyetértett azonban abban, hogy Laci bácsiról, munkájáról meg kell emlékeznünk. Faragó atya életpályájáról készült alábbi összefoglalást rendtársa, P. Pálos Antal S. J. írása alapján közöljük.

Faragó László 1909. szeptember 9-én született Szegeden. A szerény anyagiakkal rendelkező szülők, a háború okozta sokféle nyomorúság ellenére is gimnáziumban taníttatták az élénk eszű és minden vidámságra hajló kisfiút. Ő, alig hogy befejezte a negyedik osztályt (kb. 14 évesen), felvételét kérte Jézus Társaságába. Felvételt nyert, és szinte még gyerekként került Érdre, hogy ott P. Müller Lajos irányításával megismerje a szerzetesi életet. P. Magiszter megszerette és nagy türelemmel nevelte a kis novíciust, akinek nagyon tetszett ez a fegyelmet és rendet kívánó életstílus. Életének következő állomáshelye Kalocsa, az úgynevezett kis skolasztikátus, ahol a jezsuita gimnáziumban meg kellett szereznie az érettségi bizonyítványt is. Öt év magisztérium (jelölt idő) után került sor a bölcséleti tanulmányokra, majd a hittudományi főiskola elvégzésére. Majd 15 évvel a rendbe történt belépése után, 1939. június 25-én szentelték pappá a szegedi dómban. A teológia után előljárója, P. Somogyi Jenő provinciális, a szegedi egyetem bölcsészkarára küldte, hogy szerezze meg a tanári oklevelet magyar nyelvből, irodalomból és latinból. Egyetemistaként Szegeden a Bús páter utcában laktak rendtársával, egyetemi évfolyamtársával és barátjával, Laskay-Róth Antallal együtt. A diplomázás és a háború után a budapesti Manrézában találjuk P. Faragót, hogy elvégezze a harmadik probációt. Közben sokat jár Budakeszire, hogy megtudjon valamit barátja, Laskay atya és egy másik eltűnt rendtárs, Kajdi Ferenc sorsáról. A kutatás eredménye szomorú: a két atyát szovjet katonák fogták el és a bíróság mindkettőjüket halálra ítélte. Sírjukat azonban soha nem sikerült megtalálni.

A probáció befejeztével Pécsre kerül, ahol megkezdte rövid tanári működését a jezsuiták gimnáziumában. Régi diákjai még ma is emlékeznek kedvességére, figyelmességére, mindenki iránt megnyilvánuló jóakaratra. Ezt a szépen induló tanári pályát szakította meg 1948-ban az iskolák államosítása. P. Faragó ettől kezdve a szerzetesek szétszórásával járó minden megpróbáltatásban részesült.

Néhány évig lelkipásztorként dolgozhat. 1950-től egy évig a kispesti jezsuita templomban olyan eredményesen működik, hogy 1951 augusztus végén püspöke, állami nyomásra menesztetni kénytelen. Papként nem dolgozhat, ezért a budapesti Betonútépítő Vállalatnál lesz munkás. Itt, amikor kiderül, hogy a diplomás magyartanár tud írni, adminisztrátorrá léptetik elő. Egy éber pártember azonban hamarosan kideríti papi múltját, innen is távoznia kell. Ezután egy műanyag-feldolgozó kisiparosnál dolgozott, és közben előljárója megbízásából a fiatal rendtagokkal foglalkozott. Néha részt vett azokon a megbeszéléseken, amelyeken a rend ügyei kerültek megtárgyalásra. Ez lett a veszte, az ÁVH felfigyelt rá, és 1955. augusztus 23-án letartóztatták hét rendtársával és másokkal együtt. A kihallgatások során eleinte megpróbálták őt olyan szolgálatokra rábírní, amit tiszta lelkiismerettel nem vállalhatott. Sokkal jellemesebb és becsületesebb volt, semhogy alkuba bocsátkozzék, ezért végül államellenes összeesküvés vádjával 1956 februárjában nyolc évre(!) ítélték. Vidám kedélyét és töretlen optimizmusát a börtön sem törte meg, de természetesen örömmel fogadta, hogy az 1957 szeptemberében tartott másodfokú tárgyaláson a bűncselekményét átminősítették és a

büntetését letöltöttnek nyilvánították. Szabadulása után ismét fizikai munkás lett. A Szabadsághegyi Állami Gyermekotthonban előbb mint kocsikísérő, később mint raktáros dolgozott. Vasárnaponként kápolnáinkban mondott csendes misét és néha gyóntatott. A nyugdíjkorhatárt elérve 1970-ben nyugdíjba ment, ettől kezdve papként is nyíltabban működhetett. Hivatalosan Faragó atya lett a kápolna sekrestyése, a valóságban igazi minden-es-kisegítő volt, ha kellett, még takarított is. Az egyik évben a nagybőjti lelkigyakorlat meghívott előadója elnézte az óráját és nem érkezett meg időre. A kápolnában összegyűlt hívek már kicsit sokallták a várakozást, kezdtek elszállingózni. Valamit tenni kellett. Laci bácsi, aki hallgatta az előző napi beszédet, fohászkodott egyet, majd kiállt az összegyűlték elé, hogy folytassa az előző nap gondolatsorát. Észre sem vettük az eltelt jó fél órát, amíg meg nem jött a vendég. Ekkor Laci bácsi kedves természetességgel átadta neki a szót. Kevesen vállalták volna, illetve tudták volna ilyen természetességgel megtenni ugyanezt.

A rendkívül változatos, sokszínű és küzdelmes életét Faragó atya humorral, belső és külső derűvel, egyszerűséggel és szerénységgel csinálta végig. Ami nehéz és fájdalmas volt életében, azt elrejtette, ami szíve mélyén öröm és megnyugvás volt, azt igyekezett mindenkivel megosztani, akivel csak találkozott. Mély hitét és ennek köszönhetően lelkének belső nyugalma minden körülmények között megőrizte. Ez elismerést váltott ki az ávos vallatókból, és szeretetteljes ragaszkodást és segítőkészséget azokból, akik közelebbről ismerték, és papi szolgálatát igénybe vették.

A Társasághoz, annak lényeges szabályaihoz és szelleméhez mindig ragaszkodott. Elöljárói kívánságának mindig a legjobb tudása szerint igyekezett megfelelni, még akkor is, amikor az súlyos kockázatot jelentett. A jó Istentől kapott alaptermészetét a Társaság lelkiségével szentelte meg, ezért tudott minden körülmények között igaz ember maradni.

1992 elején már többször mondta, hogy fáradt, és szeptembertől a rend Radvány utcai otthonába költözne. Erre azonban már nem kerülhetett sor. Augusztus végén rosszul lett, és kórházba szállították. Halála előtt P. Provinciális látta el a betegek szentségével.

(P. Pálos Antal S. J. anyagának felhasználásával)

A következő szemelvények Németh András *Tétova esztendő* című életrajzi regényéből valók. A szerző – annak idején másodéves orvos – több mint ötven évvel ezelőtti élményeit idézi fel lebilincselő, sokszor megrázó módon. E regény egyik hőse P. Faragó.

„Két sebesültet operáltunk késő éjszakáig.

– János bátyám, mi lesz, ha ideér a front? – kérdeztem úgy civil módra Hunyadi századost. – Hát öregem, akkor dolgozunk éjjel-nappal, amíg össze nem esünk.

– És ha nem győzzük, az ellátatlan sebesültekkel mi történik?

Hunyadi százados rám nézett – miközben a kesztyűjét ledobta a szennyes kupacra –, majd halkan azt mondta:

– Még szerencse, hogy van papunk, az majd segíteni fog.”

A pap, akiről szó van, P. Faragó László S. J., a hívek által jól ismert és közkedvelt Faragó atya. Összesen öt helyen szerepel, de a leírtak pótolhatatlan adalékot jelentenek, ha egyéniségét meg akarjuk rajzolni. Életrajzában ezt az időszakot egyetlen szó fedi: a háború.

Leghelyesebb a bajtársat, a szemtanút, magát a szerzőt idézni. Álljanak itt – minden kommentár nélkül – a Faragó atyára vonatkozó részletek:

„Beléptünk a terembe, és szembetalálkoztunk a kórház tábori lelkészével, a jezsuita páter Faragó főhadnaggal, akit Pista egyszerűen *csuhásnak* nevezett, ezzel is kifejezván nem nagy

vonzódását az Egyház iránt. Pedig nagyon rokonszenves, művelt embernek ismertük, és nyugodt, bátor magatartásával igen jó hatással volt a sebesültekre.

– Tessék doktor urak, én megyek is, néhány beteget megáldoztattam, nem zavarom a munkájukat.

– Bocsánat, tisztelendő atya, tetszik látni ezt a nagy készülődést, megkérdezhetem: ön is elmegy a kórházzal? – fordultam a kifelé haladó pap után.

– Nem, én maradok a sebesültekkel – mondta határozottan.

– Ha maradnánk, legalább utolsó kenetben nem szűkölködnénk – mondta Pista cinikusan. A betegek, akik a közelünkben voltak, hallhatták a beszélgetést, de már észrevehették a készülődést, és a nyugtalanság rájuk is áterjedt.

– Doktor úr! Velünk mi lesz? Orvos nélkül maradunk? (...)

– Maradjanak velünk, doktor úr, elpusztulunk orvos nélkül – mondta egy másik beteg.

Ránéztem Pistára, aki csak pislogott a nagy kék szemével, nem szólt semmit.

Végigtekintettem a kórtermen. Azok a betegek, akik bírtak, fölültek az ágyon és kérdően néztek ránk. A barátom felé fordultam, aki csak tovább pislogott, és megvonta kérdően a vállát.

Elindultam, és megálltam a kórterem közepén, a sebesültek némán követtek a tekintetükkel. – Mi maradunk, biztosak lehetnek benne...”

...

„2-es számú napiparancs:

A csomagokat és a kórház tulajdonát képező ingóságokat még a mai nap folyamán menetkész állapotba kell helyezni. Holnap reggel 9 órakor indulás (...) A sebesültek ellátására kirendelem Németh András karpaszományos tizedest, orvostanhallgatót, az Esztergomban visszamaradó 5. helyőrségi kórház részlegének parancsnokaként és beosztottját, Kovács István karpaszományos honvédet, orvostanhallgatót. Faragó László tábori lelkész főhadnagy urat pedig az adminisztráció vezetésével bízom meg. A kórház pecsétjének használati jogával élhet...

Esztergom, 1944. december 23. Dr. Laborczy alezredes”

...

„Mindenki elcsendesedett... A szállítás veszélyességének három egymás utáni, közeli robbanás adott nyomatékot.

– Kérem, tíz perc gondolkodási idő áll rendelkezésre, ha nem jelentkezik senki, a barátommal fogjuk átvinni őket, de akkor a kórház orvos nélkül marad.

Némi sutyorgás után Koczka Sanyi és – azt hiszem – Faragó páter odaállt elébem. – András, mi átvisszük őket – mondta Sanyi, a volt osztálytársam.

Megöleltem és megszorítottam a kezét.

– Isten óvjon benneteket...

... Ítéletnapig tartott, amíg az ágyútűzben megtették azt a kb. egy kilométer hosszú utat. Ráadásul mindkét sebesült testes volt. Nem egyszer földre lapultak a közelben becsapódó lövedékek miatt, de szerencsésen odaértek. (...)

A kórházban a műtétet azonnal elvégezték. Az egyik katona életben maradt, tehát megérte...

És akkor úgy kilenc-tíz óra felé ránk szakadt az ég...

Mindenki némán ült az óvóhelyen, az egyik sarokban asszonyok kezdtek el imádkozni: Uram irgalmazz, Krisztus kegyelmezz!...

Hirtelen megjelent az ajtóban egy rémült arcú apáca, és izgatottságában hol sutogott, hol kiabált:

– Doktor urak, jöjjenek, jöjjenek segítsenek! Csináljanak valamit, megőrültek fent a betegek! Kettesével véve a lépcsőket vágattunk fel a tető alatti kórterembe. Elképesztő látvány fogadott bennünket. A jární, mozdulni nem vagy alig tudó sebesültek levetették

magukat az ágyról, aki a kezét tudta használni, jajgatva csúszott az ajtó felé, volt, aki csak hemperegni bírt, egyik másik a lábával próbálkozott előrejutni. Az ajtónál egymásba akadtak és összeverekedtek, visítva, ordítózva. A nővérek is sikoltoztak. Hiába próbálták az embereket megfékezni.

– Emberek! – kiabáltam. – Emberek! Nyugodjanak meg! Összetörik magukat, betegekbe lesznek, mint azelőtt! Csönd!... – ordítottam.

Nem sok eredményt értem el.

Egyszerre a sötét folyosóból az ajtóban megjelent – reverendában – Faragó páter. – Most mutassa meg a *csuhás*, hogy mit tud – súgta a barátom –, eljött az ő ideje. A papnak égő gyertya és egy feszület volt a kezében. A gyertyát letette a padlóra, letérdelt, és félhangosan elkezdett imádkozni a kifelé tülekedő sebesültek előtt. Az igyekvés lelassult, majd az ordítózás és a jajveszékelés is egyre csendesebbé vált. A pap halkán tovább imádkozott... Aztán csönd lett. Kis idő múlva az ágy alatt fekvő tetanuszos beteg is abbahagyta a nyöszörgést.

A páter keresztet vetett, fölállt, megcsókolta a feszületet, és odament a hozzá legközelebb fekvőhöz. Megsimogatta a fejét, a hóna alá nyúlt, támogatva az ágyához vezette és lefektette. Utána a szoba közepén megállt...

– Testvéreim! Mindnyájatokhoz szólok, akármilyen vallásúak vagytok is, de még a nem hívők számára is van mondanivalóm. Életünk veszélyben van. Ilyenkor érezzük emberi kicsiségünket, nyomorúságunkat és kiszolgáltatottságunkat igazán. Nincs mibe kapaszkodnunk? Hol a segítség?...

Közben Pistával ágyba segítettük a sebesülteket, akik némán hallgatták a pátosz nélküli, megnyugtató, szép beszédet. Úgy éreztem, hogy a pap magának is mondja a gondolatait. Mintha hangosan gondolkodna. Egyszerre rettenetes csattanás... Az ablakok kitörték, a gyertyák jó része kialudt, mi is levágódtunk a padlóra. Csöngött a fülünk. Finom por ereszkedett lefelé a levegőben.

– Találatot kaptunk – suttogtam Pistának.

A betegek megint elkezdtek nyugtalankodni, de senki sem sérült meg. A páter pár pillanatra abbahagyta beszédét, azután letérdelt, és így folytatta:

– Imádkozzunk Krisztushoz, hogy őrizzen meg bennünket, és imánk szóljon azokért is, akik nem hisznek, de velünk vannak, és higgyünk együttesen az emberi jószágban, a szeretetben, a barátságban és a békében. Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben...”

„Kinéztem az ablakon, és meglepetésemre Faragó atyát pillantottam meg, amint megállt a bejárat előtt egy kis lapos kocsival, amelyet ő húzott idáig. A kocsin zsákok, dobozok, csomagok voltak. Leszaladtam elébe.

– Atya, hol volt? Mit hozott?

– Egy kis elemózsiát, mert tudom, hogy kevés az élelem. – Honnan hozta?

– Felcsaptam kolduló barátoknak. A környéken bekopogtam minden házba, és elmondtam, hogy a sebesülteknek nincs elég ennivalójuk. Mindenütt adtak valamit, volt, ahol csak két tojást vagy egy bögre babot, de adtak. Mikor már nagyon megnőtt a csomagom, ideadták ezt a kis kocsit is használatra. Jót tettek velem, mert ezt a két zsák krumplit nehéz lett volna elcipelni.

Nem tudtam mit válaszolni.

– Na, segítsen doktor úr! Vegyük le a zsákokat.”

(Németh András: *Tétova esztendő*
1988, 2. kiadás, Agóra Print Kft. Szeged.)

P. Derecskei János (1891–1993)

Előszó

Hálát adunk a jó Istennek mindazon javakért, amivel a szeretett, kedves Derecskei atyát elhalmozta, és így ő sok ember örömét és örök boldogságát szolgálhatta.

Nagy élmény a London, ontariói magyarok számára, hogy az atya körünkben ünnepelheti 1983. július 31-én Szent Ignác napján, a 60 éves szerzetesi és 50 éves papi jubileumát.

Ez alkalommal közkinccsé tesszük magyar nyelven Derecskei atya önéletrajzát, amit tőle, a világot járt, példás magyar szerzetestől – először a new yorki jezsuita tartományfőnök kért angol nyelven, az amerikai jezsuiták és a többi hívek számára. Megkaptuk az eredeti kéziratot, amelyet angoltól magyarra Miss Logojda Mária és Mrs. Lichtenstein Ibolya fordított le, ők végezték a nyomdai előkészítési munkát is. Köszönjük Mrs. Lázi Erikának, a „Beta Photo” tulajdonosnőjének a művészi arcképet, melyet ez alkalomra készített.

E napokban Derecskei atya 92 évesen két papot is helyettesít: lelkesze a London, Ont.-i St. Mary's Kórháznak és a Marien Villának – továbbá a londoni magyar plébánián is kísérik.

Kérjük a jó Istent, áldja meg továbbra is a drága jó „Derecs” Atyát – Father Johnt, békés, boldog élettel.

Szent István Egyházközség

P. Derecskei János: Élettörténetem (Rövid összefoglalás)

Harminchét évi távollét után, 1980-ban, rövid látogatást tettem Magyarországon. Meglátogattam szülőfalumat, Apátfalvát. Az ottani Szent Mihály templom anyakönyvi bejegyzéséből meggyőződtem, hogy 1891. december 29-én születtem Apátfalván, Csanád megyében, s december 31-én kereszteltek meg a római katolikus egyházban.

Ebben az időben Apátfalva mintegy ötezer lakosú község volt, a lakosság nagyobb része kis- vagy törpebirtokos gazdálkodóként élt. Katolikus magyarok voltak. A falu a Maros folyó jobb partján terül el, tőle nyugatra, kb. 40 kilométernyire, ahol a Maros a Tiszába ömlik, fekszik Szeged városa, mely ekkor Magyarország második legnagyobb városa volt. Keleti irányban mintegy 80 km-re található Arad. A Maros bal partján van egy Csanád nevű község, mely hajdan, még Szent István király uralkodása idején, Csanád püspökről kapta nevét, aki részt vett a pogány lázadás leverésében. Ez a helység püspöki székhely volt. Az első világháború után, a győztes antant-(Entente) hatalmak ezt a területet Romániának ítélték.

Édesanyám s édesapám, mindketten Arad városában születtek, földbirtokuk is ebben a vármegyében, Pankota községben volt. A magyar államnak ugyancsak nagy erdőbirtokai voltak itt. Apám erdőmérnök volt és felügyelőnek nevezték ki az Apátfalvát környező állami erdőbirtokra.

Három éve már, hogy szülőfalumat meglátogattam. A ház, amelyben családunk élt, s a vele szemben lévő templom is áll még. A templomot megnagyobbították, a fatorony helyébe egy szép kupolát építettek. A régi erdőszlakban jelenleg egy rendőr lakik a családjával, ők a régi baromfiudvart virágos kertté alakították. Nagyon kedvesen fogadtak, amikor náluk voltam. A ház kéményén gólyamadár fészkel – a magyar Alföldnek tipikus, kedvelt szárnyas lakója.

Gyermekkorom Apátfalván 1891–1899

A gyermekkor áldott időszak az életben. Ezt az időszakot Apátfalván töltöttem. Családunkban hét gyermek volt, de születésemkor egy fiú és egy leánytestvérem már nem

éltek. Édesapám, miután bátyja meghalt, vállalta az árván maradt fiú nevelését is, tehát ő is a családhoz tartozott. 8 éves koromban szüleim beíratlak a legközelebbi elemi iskolába, ahol a tanító gyorsan észrevette, hogy tudok már olvasni, így a második osztályba kerültem. A plébánia káplánja hetenként legalább egyszer a katekizmust tanította. Nyolc-kilenc éves korunkban járultunk a gyónás szentségéhez, és egy évvel később lehettünk elsőáldozók. Az idősebbik nővérem, aki az Orsolyáknál végezte tanulmányait, elégedetlen volt az oktatással és így ő egyénileg készített elő engem az első gyónásra, áldozásra.

Családunknak mintegy 17 hold szőlője volt Pankotán, amit főleg édesanyánk kezelt. Nyáridőben mindig itt voltunk. A szőlő- és szüreti munkások Ternova községből jöttek, amely román település. Nagyon szerettem elbeszélgetni ezekkel az egyszerű, de jólelkű emberekkel. Így megtanultam a román nyelvet, amiből később sok előnyöm származott, nyelvtudásomat tudtam hasznosítani a bírósági munkámban, és később a katonaságnál.

Ez volt az én áldott, szép gyermekkorom 10 éves koromig.

Középiskolás éveim a makói gimnáziumban 1901–1909

Makó városa nyugati irányban, 10 kilométerre található Apátfalvától. Lakossága 36 000, tisztán magyar ajkúak, de vallásilag különbözőek. A fele katolikus, a többiek görög katolikus, protestáns és zsidó vallású. Károly testvérem is makói diák volt. Mindketten egyik gimnáziumi tanárunk otthonában kaptunk elhelyezést az első évben, a második évben pedig egy orvos családnál, majd Elvira nővérünknél, miután tanítónői kinevezést kapott a városi iskolába.

A gimnázium állami iskola volt, igazgatója katolikus, de a tanárok között más vallásúak is voltak. Néha olyan kijelentéseket is tettek a kálvinista tanárok, amelyek nem egyeztek a katolikus tanítással. Panaszt tettünk hitoktatónknál, aki megmagyarázta a katolikus felfogást és pártfogásába vett bennünket.

A hitoktatás abban az időben kötelező volt. Minden tanulónak részt kellett vennie a saját vallásának megfelelő oktatásban. A mi hittanárunk, Metzger Márton, nagy tudású katolikus volt, aki azon túl, hogy oktatott, védelmezett is bennünket, okos útbaigazításaival. Ő alapította a katolikus diákok Mária Kongregációját. Mikor jezsuita pap lettem, azt mondta nekem: „Mindig föltételeztem rólad, hogy pap lesz belőled.”

A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karán, 1909–1913

Az egyetemnek négy fakultása volt: filozófia, jog, orvos és természettudományok. Én a jogot választottam. Az úgynevezett alapvizsgákat csak a második év végén kellett tenni, a három államvizsgát pedig a négy tanulmányi év után. Akik felmentést kértek a vizsgadíjak alól, azok számára kötelező volt az előadásokon való megjelenés. A létfenntartáshoz szükséges pénzt szüleimtől kaptam, a vizsgadíjak összegéért ügyvédi és jogi irodákban vállaltam munkát. Szerencsémre, Notter Antal professzor előadásait – a vallásos és rendi hivatásokról – minden alkalommal sikerült meghallgatnom; igen mély benyomást gyakoroltak rám. Közben Budapesten is felfedeztem a jezsuitákat, akik a diákság körében szervezték és vezették a Mária Kongregációkat.

Miután szigorlati vizsgát tettem jogtudományból és jogtörténelemből, a nyári szünetet szüleimnél, Pankotán töltöttem. Innen írtam folyamodványt az Igazságügyi Minisztériumba tisztviselei állásért. Kérvényemet elfogadták, s kinevezést kaptam az Aradi Bírósághoz, mely szolgálatot 1914 szeptemberében kezdtem el. A harmadik szigorlatom után, 1915 januárban megszereztem a jogtudományi doktorátust is. Az első világháború kitörésekor, 1914 júliusában sorozási, majd katonai behívót kaptam, s 1915. május 15-én megkezdtem katonai szolgálatomat.

Katonaéveim: Kiképzés, frontszolgálat. 1915–1919. július 10.

A Magyar Királyi Honvédhadtest 2. számú gyalogezredénél, Békés-Gyulán kellett jelentkeznem. A magasabb tanulmányokat végzettek az úgynevezett önkéntesek századához tartoztak. Barakkokban volt a szállásunk és minden nap elméleti és gyakorlati képzést kaptunk. A nyár folyamán az ezredet áthelyezték Kolozsvárra. E város, népességét tekintve a második, de műveltség tekintetében Erdély első városa volt. Egyeteme és színháza ma is híres. A lakosság egy része, az úgynevezett „Hostat”-iak valószínűleg a betelepített németalföldi főemberek utódai voltak. Még abban az időben is megtartották saját népviseletüket. Sajnos nem volt időm a város kultúrájával foglalkozni, mert az orosz frontra irányítottak bennünket 1915 októberében, Nagyvárad, Ungvár, Lemberg városokon át. Lembergől keletre volt a front. Mi ezt a vonalat kaptuk német parancsnokság irányításával.

Néhány nap elteltével makacs, lázzal járó gyomor- és bélhurutos lettem, így a katonai kórházba, majd a munkácsi kórházba kerültem. A betegség időközben elmúlt, visszaküldtek Kolozsvárra. Itt újból kezdődött a kiképzés és a márciusban indított újabb menetszázaddal én is az orosz front felé tartottam. Máramaros-szigeten át, Bukovinába haladt vonatunk, s elértük a román frontot. A románok magatartása mindig kétes volt, ugyanis Ausztriától az oroszok elleni védelmet remélték, viszont orosz győzelem esetén Erdély Romániához való csatolását. Július elsején riadót kaptunk, ami szerint indulni kell Csernovicon át az orosz frontra, mivel megkezdődött a Brusilov-offenzíva (az oroszok utolsó támadása). Századunk gyalog indult Dobrenoc felé. Közben az oroszok áttörték védelmi állásainkat. Parancsot kaptunk, hogy hagyjuk el lövészárkunkat, de már késő volt. Be voltunk kerítve. Aki menekülni próbált az árkokból, azokat az ellenség lelőtte. Az oroszok megértették velünk, hogy ha nem használjuk fegyvereinket, ők sem lőnek. Néhány katona a megadás jeléül végül feltartotta kezét. Én szégyelltem megadni magam. „Mit tegyek?” – kérdeztem magamtól. Láttam a sebesülteket és elkezdtem kötözni sebeiket. Egy orosz őrmester megkérdezte tőlem: „Tudsz moldovai nyelven beszélni?” „Igen”, válaszoltam. Jóindulatú embernek bizonyult. Együtt kötöztük, támogattuk a sebesülteket nemzetiségre való tekintet nélkül.

Ezek után az orosz katonai parancsnokságra kísérték, ahol mint hadifoglyokat regisztráltak. Nemzetiségeink szerint különböző csoportokba küldtek. A volt osztrák-magyar katonákat magyar, osztrák, cseh, lengyel, horvát, szerb, román és német egységekbe osztották. A zsidókat is külön nemzetiségként kezelték. A magyarok a németekkel és törökökkel voltak együtt. Később a cseheket, lengyeleket stb. biztatták, hogy vállaljanak katonai szolgálatot a németek ellen.

Két nap és két éjjel hajtottak bennünket, míg elértük a legközelebbi vasútállomást. Élelmet nem kaptunk. Néha az öreg ukrán asszonyok adtak tejet és kenyeret. A lakosság általában jóindulatú sajnálkozással volt a hadifoglyok iránt. Gyakran találkoztunk orosz katonai alakulatokkal. Életerős fiatalemberekből álltak. Azt az érzést keltették bennünk, hogy el fogják seperni az egész világot. Végre elértük a vonatállomást. Teherkocsikba tömörítettek bennünket, és Darnyicába indítottak, Kijev, az ukrán főváros külvárosába. Itt már elkülönítették a különböző nemzetiségből származó hadifoglyokat.

A táborban néha élelmet is kaptunk, és a súlyosabb betegeket betegszobákban helyezték el. A szerbeket és cseheket légiókba toborozták a központi hatalmak ellen. Újból teherszállító kocsikba parancsolták a foglyokat, s úgy hírlett, hogy Szibériába visznek.

Megérkeztünk Voronyezsbe, de időközben megint rosszul viselkedett a gyomrom. Az állomásra kirendelt orvos lázas betegnek talált. Egyenesen a betegápoló-helyre kerültem, másnap a katonakórházba vittek: egy kisebb fajta börtönbe. Mindössze négyen voltunk itt magyarok. Az újabb érkezők osztrákok voltak. Állapotom javult, tovább irányítottak. Emlékezetes számomra egy beteg öreg ezredes: „Ja, das ist ein Jammer hier zu leben” „Itt élni kész nyomorúság”. Vagy Stossel őrnagy, aki nagyon vállalkozó szellemű, tevékeny fiatal ember volt. Megszervezte a konyhát, kirándulásokat tervezett. Még francia nyelvleckéket is

adott. A nyelvtanulás általában hasznos és kedvelt része volt a hadifogoly életnek. Báró Cettio kérésre olasz nyelvórákat adott. Én is tanítványai közé tartoztam. Segítségemre volt a román nyelvtudás. Ha nem is tökéletesen. Véleményem szerint a román nyelvben a latin elem nem közvetlenül a latinból, hanem az olasz nyelvből származik, ahogy a dalmátok beszélnek.

Nem kaptunk kézhez újságokat, és így az 1917-es forradalomról akkor hallottunk, amikor a közeli Nichnederick nevű városba a szokásos vásárló utunkra mentünk. Csodálkozva láttuk, hogy a fiatal lányok piros szalagot viselnek hajukban. Mi történt? – kérdeztük? – Kitört a forradalom! – „A francia forradalom a guillotine-t hozta, az orosz forradalom pedig eltörölte a halálbüntetést” – kiabálták – Éljen a forradalom! – „Mi a ti véleményetek?” Nem szoktunk a kényes témába belemerülni, de titkon reméltük, hogy meghozza a szabadulásunkat és hazamehetünk. Fájdalmunkra ehhez még éveknél kellett eltelnie!

Áthelyezésünk Koronyezso tartományból Tula tartományba: 1917. áprilistól – októberig

Már egészen megszoktuk táborhelyünket, amikor hirtelen jött a parancs: Tula tartományba kell mennünk. Általában szerettük az utazást, változatosságot hozott életünkbe. Felső-Oroszországban, Moszkva alatt déli irányban Vichnederich lakossága integetve búcsúzott tőlünk, mikor ismét a teherszállító vagonokba szálltunk. Utazásunk során egy napot töltöttünk Jelecben, a nagy ipari városban, ahol még magyar cigányokkal is találkoztunk, akik muzsikálással szórakoztattak bennünket. Meglehetősen szabadon mozoghattunk; három fogolytárrsal, köztük Stossel őrnagy is, aki ezt kihasználva, szökéssel próbálkozott. Sikertelenül. A város melletti temetőnél egy árucsernyőben (raktárban) kaptunk elszállásolást. Áprilistól szeptemberig éltünk itt.

A Kerenszkij kormány a szövetségesek ellen még akarta folytatni a háborút, de Lenin, aki a szélsőbal politikai pártnak volt a vezetője, békét akart a hadvonalakon, és belső harcot a kapitalisták ellen. A szerb és cseh légiók tovább harcoltak a frontokon a központi hatalmak ellen. Miután Lenin pártja győzött, létre jött a Breszt-Litovszk-i béke. Mi, hadifoglyok, az úgynevezett fehérekkel szimpatizáltunk, de ettől a békétől ismét reméltük a hazatérésünket. Sajnos erre még sokáig kellett várnunk.

Létfenntartásunkra csekély segítyt utalt ki az orosz kormány, de a pénz értéke ebben a helyzetben egyébként is nagyon lecsökkent. Az élelmiszer drága és rossz minőségű volt, a kenyér különösen.

Közép-Szibériába, a mongol határ közelébe helyeztek át. Áthaladtunk az Ural hegységen és Cseljabinszknél megláttuk a nagy, fehér jelzőtáblát: SZIBÉRIA. Maga az út látnivalóan csodálatos volt. A magyarok nagy hangon adták tudtára mindenkinek, hogy megérkeztünk az Őshazába.

Nyugat-Szibéria termékeny, nagy alföld. Éppen aratás idején érkeztünk. Tavasszal vetik a búzát és más szemes növényt, szeptemberben aratnak, a cséplést télen végzik. A gyümölcsön kívül bőséges az élelem. A sárga és fehérrepa a „gyümölcs-csemege”. A lakosság nagyon kedves volt a foglyokhoz. Egy kenyeret áruló fiatal lány utánunk kiabálta: „Daszvidányia”. Nem láttuk többé ezeket az embereket. Vajon mi történt velük a bolsevik és mensevik harcok között? – Tovább kellett mennünk: Onuszk, Krasznogorszk felé. Itt kezdődtek a hegyek.

A Bajkál-tóhoz értünk, majd Irkutszk városába, amely Szibéria fővárosa. A tó másik oldalán fekszik Berezovka, nagy katonai központ. Kiszálltunk a teherkocsikból. Elbúcsúztunk a kísérő orosz katonáktól. Útközben nem kellemetlenkedtek. Ha kellett, segítségünkre voltak. Rengeteg hadifogoly volt itt. Azonnal elkezdtek az esetleges ismerősöket felkutatni. Egy apátfalvi elemi-iskolai társamra találtam. (Később, amikor szülőfalumba látogattam, őt is fel akartam keresni, de már a jobbik világba költözött. Lányának megígértem, hogy misét mondok édesapjáért.)

Vercsnendinszkben, Mongólia határán 1917 október körül

Egy napon gőzhajó várt ránk a Szelenga folyón, parancsra Uszty-Kjaktába hajóztunk két napon át. Egy csoport mongol szerzetes is utazott velünk, valamint a „burátok”, kik

tulajdonképpen ennek a vidéknek az őslakói voltak. Itt fedeztük fel, hogy a „szakáll” szó ugyanazt jelenti a mongol, török és a magyar nyelvben. Reggel végállomásunkhoz gyalogoltunk. Katonai barakkokban, nagy közös teremben kaptunk elhelyezést. Az öregek és a magas rangú tisztek külön szobát kaptak. Több százan voltunk itt, Isztriából, Fiuméből, Dalmáciából. Nagyon összetartó víg társaság volt.

Ez idő alatt győzött a kommunista párt, s mi ettől is az azonnali hazaindulásunkat reméltük. Májusig kellett várunk, mert hamarabb a nagy tél miatt az utak nem járhatók. Húszas csoportokban kezdtük meg az utat. Egy heti utazás után visszaérkeztünk Berezovkára. A város arculata megváltozott. A házfalakon hatalmas plakátok, orosz, német és magyar nyelven hirdették: „Világ proletárjai, egyesüljete!” Ugyanakkor toborzás folyt a vörös hadseregbe. Csalódást okozott ez a változás, ugyanis a cseh légió elfoglalta az összes szibériai vasútvonalat azáltal, hogy egyezséget kötött a „fehér” ellenforradalmár oroszokkal. Lenin csapatai levertek Kolcsak seregét. A vereség hírére a csehek kiléptek az egyezségből s a vasútvonalakat hazamenetelünkre tartották fenn. A „vörösök” elfoglalták Nyugat-Szibériát és kelet felé vonultak. Közbeléptek a japánok. Megszállták Kelet- majd Közép-Szibériát. A magyarokkal szimpatizáltak és különbséget tettek magyarok és osztrákok között. 1918 októberében keleti irányba, Mandzsúrián keresztül Nyikolszk-Usszurjekbe kellett érkeznünk. Ez a terület vita tárgya Oroszország és Mandzsúria között. Érkezéskor megszűnt a katonai kíséret. Vagonjainkat messzire kitolták, teljesen elhagyatottak voltunk. Másnap reggel 8-kor egy csapat mandzsúriai katona körülvett bennünket. A felszerelésük különös volt: kard, lándzsa, puska, és kancsuka. Szerencsénkre, csak megverték mindenkit. Később derült ki, hogy bolsevik foglyoknak vélték bennünket. A „fehér” és „vörös” oroszok nagyon kegyetlenek voltak egymáshoz. Minden verésnél nagyobb fájdalmat okozott az a hír, hogy hazánknak kétharmadát elvesztettük.

Nyikolszk–Usszurjek: 1918–1920

Ez a város a mandzsúriai határ és a Japán-tenger között fekszik. A lakossága koreai, de sok orosz tisztviselő, kereskedő és kínai utcai kereskedő volt köztük. Mi magyarok barakkokban éltünk, dolgozni kijárhattunk a városba. Első időben fogporos kartondobozokat készítettünk, később vasúti munkásnak jelentkeztem, majd egy német megszállás elől idemenekült lengyel üzlettulajdonosnál voltam ruhakereskedő. A városban csak egy katolikus templom volt, plébánosa szintén lengyel menekült. Az ukrán lelkész keleti rítus szerint celebrált, de később, mivel a hadifoglyok mind katolikusok voltak, kapott engedélyt a latin misézésre. A Y.M.C.A.-hoz tartozó amerikai protestáns lelkész a cseh foglyokkal foglalkozott, később velünk is. Berendezett egy barakkot könyvtárnak és társalgó helyiségnek, ahol bibliamagyarzatokat is tartott. Nyitóbeszédében hosszan fejtegette, hogy a világban semmiféle rossznak nem szabadna megtörténnie, mivel az Krisztus ellen van. Néhány erdélyi fogoly segített missziójában, angol nyelvű bibliákat osztogattak. Én nem fogadtam el, volt sajátom, úgy gondolták, mert nem katolikus kiadású, azért. Helyette kaptam egy *Amerikai katonák katolikus imakönyv*-ét. A jó lelkész egy alkalommal azt mondta:

„Amerikának nem pénzre van szüksége, hanem emberekre. Milyen szép lenne, ha veletek egy kolóniát szervezhetnék.” Szavaitól megatottunk, de mindnyájan haza akartunk menni, még akkor is, ha hazánkat szétdarabolták.

Érkezett hozzánk az Egyesült Államokból egy bizottság, amelyik vállalta a hazaszállítási hajókötségünk felét, a magyar bizottság – Kovács gyalogoskapitány, Dalmát huszárhadnagy – pedig a másik felét. Országunkról az első tájékoztatást tőlük kaptuk: Magyarországon visszaállt a régi rend, az ország feje a király, s a jelenlegi uralkodó visszaállítja Szent István országát. Óriási tapssal jutalmaztuk a híreket.

Szabadulásunk ideje is elérkezett. Egy napi út után Vlagyivosztokba értünk, ahol a „Mainam” nevű gőzhajó várt bennünket – ezt a francia teherszállító hajót a háború alatt alakították át amerikai katonák szállítására. Csomagjainkat darugép emelte a hajóra, utána

minket is behajóztak, 1400 embert. Jóval túlhaladtuk a megengedett létszámot, de még így is több százan maradtak Vlagyivosztokban, várva a következő hajót. Elbúcsúztunk az orosz-szovjet köztársaságtól.

Néhány utólagos megjegyzés

Természetes, hogy nagy örömmel hagytuk el Oroszországot. Többen megkérdezték, milyen érzésekkel távoztunk innen? Nem szabad elfelejteni, hogy Oroszországban nagy és történelmi változások mentek végbe a cári uralom összeomlásától a köztársaság megalakulásáig. A magyar tartózkodott mindennemű véleménynyilvánítástól, de sajnálatos módon voltak olyanok, akiket a bolsevista eszmék befolyásoltak. Később ezek sorából kerültek ki Magyarországon az első agitátorok. Fogságunk idején nagyon értékeltük az orosz nép hadifoglyok iránt érzett irgalmas szeretetét, mely tettekben is megnyilvánult.

Vlagyivosztoktól Triesztig, november 1. – december 15.

Utunk idején rendes ellátást, úgynevezett matróz lakóhelyet kaptunk. Legkedvesebb tartózkodási helyünk a fedélzet volt, csak vihar idején parancsoltak le bennünket. Később, az Indiai-óceánon gyakran volt részünk viharban, de a Japán és Kínai-tengeren kedvezett az idő. A Mekong folyó torkolatánál behajóztunk Indokínába, egészen Saigonig. Megtekinthettük ezt a nagyon kedves, kulturált várost, katedrálisában misét is hallgattunk. A tanulságos egy hét után folytattuk utunkat. Hajónk a Maláji-szigetek felé haladva, Szingapúrban kötött ki. Csodálkoztunk, hogy ivóvizet kellett felvenni. Ugyanis a tengervíz átalakítása költségesebb, mint a kikötés. Ez volt utunk legdélibb pontja, csak néhány percnyi út választott el az Egyenlítőtől. Ceylon után a messzeségben láttuk a Sinai hegyet, ahol a bibliai történet szerint az Úr megjelent Mózesnek. Megérkeztünk a Szezei Csatornához. A nyílt óceánok, s hatalmas kikötők után azt a benyomást keltette, mintha fürdőkád lenne. Annyira szűk, hogy két hajó nem fér el egymás mellett. Keresztül haladva, egy óriási forgalmú kikötőhelyre, Port Szaídba érkeztünk. Saigonban rizst, itt pedig búzalisztet vettünk fel a hajóra Franciaország számára, de a kereskedelmi vonal mellett, hajónk igazgató testületének diplomáciai összeköttetései is voltak.

Triesztben kaptuk azt a hírt, hogy aggodalomra nincs ok, mindenki a saját szülőföldjére térhet vissza. Minden erdélyi a magyar csoportokhoz csatlakozott. Az én szülőhelyem ugyan magyar maradt, de illetékességi városom Arad volt, ami már Romániához tartozott. Természetesen én is a magyar csoporttal maradtam.

Trieszttől a magyar határig

A rövidebb út Jugoszlávián keresztül – akkor Szerbia, Horvátország, Szlovénia – vezetett volna, de nem kaptunk engedélyt az átutazáshoz. Így Triesztből Udinébe utaztunk, és Grazon át mentünk a magyar határ felé, ahol étellel-itallal, cigánymuzsikával vártak bennünket. Kimondhatatlanul boldogok voltunk, hogy újból magyarhonban, magyarok között lehetünk.

Szombathely, Budapest, Rákospalota

Szombathely városát – Vas megye székhelye – a vonatból láttuk utazás közben. A dunántúli vidék közepe táján hagytuk el vonatunkat. Csóton, a barakkokban találkoztunk magas rangú tisztekkel, tábori lelkészekkel, akik tájékoztattak bennünket a távollétünk ideje alatti eseményekről. Az első világháború, Ferenc Ferdinánd főhercegnek, az Osztrák-Magyar Monarchia trónörökösének meggyilkolása után tört ki. Kiderült, hogy a gyilkos, egy titkos szerb társulatnak volt a tagja. Az akkori osztrák-magyar külügyminisztérium vizsgálatot és elégtételt követelt Szerbiától, de ezt az osztrák külügyminiszter saját megbízottaival akarta végeztetni. Szerbia viszont az ország belügyeibe való, jogtalan beavatkozásnak minősítette. Az uralkodó öt tagból álló tanácsulást rendelt el, ahol hadüzenetet határoztak el Szerbiának. Magyar részről Tisza István miniszterelnököt – aki a tanács tagja volt – okolták a hadüzenet miatt, de mint bebizonyosodott, ő az ülésen háborúellenes volt.

A közös táborban kivizsgálást indítottak, hogy van-e a visszatérő hadifoglyok között kommunista agitátor. Erre igen nagy szükség volt, mert az ilyenfajta képzés már Oroszországban elkezdődött. Szerencsére köztünk nem volt. A kivizsgálások után útiköltséget kaptunk a katonai hivataltól, s szabadon folytathattuk utunkat. Egy teológus bajtársam, Kádi István, meghívott Csóton lakó szüleihez. Megköszöntem szívességét, de szívesebben választottam Rákospalotát, ahol nővérem lakott a családjával.

Átutaztunk Pápán, ahol az állomáson várakozó emberek szintén nagy szeretettel vették körül vonatunkat. Egy, talán középiskolás fiú kiabálta felénk „Csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország.” Örömmel hallgattam, s titkon reméltem is a visszaállítást. Rákospalotán megtaláltam sógorom szép, kertes házát. Éppen karácsony előestéje volt, így Erzsébet nővéremmel és négy gyermekével a gyertyagyújtás idején találkoztam. Nagyon boldog karácsonyi szenteste volt. Másnap meglátogattam másik nővéremet, aki Budán, a királyi vár közelében lakott. – Néhány évvel ezelőtt az egyik leánya meglátogatott Buffalóban.

Állampolgárságom, illetékességem

Illetékességem helye Arad volt, az ottani bíróságnál dolgoztam, amikor megkezdtem katonai szolgálatomat. Kérelmeztem a magyar állampolgárságom megtartását, amit a belügyminiszter elfogadott. Illetékességem helyéül Budapest székesfővárost jelölte meg. Személyesen mentem az Igazságügyi Minisztériumba, közölték velem, hogy távollétemben kineveztek a Fehértemplomi Bírósághoz jegyzőnek. Ez a helység a Duna mellett fekszik, Belgrád közelében. Ideiglenesen azonban az Újpesti Bíróságon, a büntető bíró mellett dolgoztam 1921 januártól, 1922 decemberig.

A jogi diploma után annak, aki bírói vagy ügyvédi munkakörben szándékozott dolgozni, a jogtudomány és filozófia minden ágából összesítő vizsgát kellett tennie. Több mint egy évig készültem és sikeres vizsgát tettem. 1923 januárban kineveztek bírónak a Pestszenterzsébeti Járásbírósághoz. Csak fél évig maradtam itt szolgálatban.

A jezsuita noviciátus Érden: 1923. július – 1933. július

Budapesten lelki vezetőim jezsuita atyák voltak, akiket még egyetemista koromból, a Mária Kongregációból jól ismertem. Ebben az évben a húsvét előtti időben Alaker J. A. készített fel német nyelven a lelkigyakorlatomra. Ezen a nagyhéten határoztam el, hogy belépek a jezsuiták közé. Emlékszem, négyen vizsgálták elhatározásomat. Megállapították, ha valaki négy és félévi hadifogság után szándékozik belépni, valószínűleg ki is tart elhatározása mellett. Hála a jó Istennek, mindeddig így is volt.

Néhány nappal Szent Ignác ünnepe előtt megkezdtem noviciátusomat. Összesen húszan voltunk, a 32 évemmel én voltam a legöregebb, a két legfiatalabb pedig a következő évben töltötte be a 14. évét. Az első világháború után magas volt a hivatások száma, mind az egyházmegyei szemináriumban, mind a szerzetes rendekben. Érden, a Szapáry-kastélyban éltünk, gyönyörű kilátással a Dunára. Noviciátusunk önállótan gazdálkodott, F. Müller elsőrendűen vezette a gazdaságot. – Mint novíciusmester, nagy Szent Szív-tisztelő volt, és tanítványait is oktatta erre a tiszteletre. – A második évben a Kalocsai Jezsuita Intézetbe küldtek, hogy betegápolói gyakorlatot szerezzek. Egy hónap után vissza kellett jönnöm Érdre magas lázzal és egy komoly betegség tüneteivel. Az orvos hastífuszt állapított meg. Gyomormosást kaptam, nagyon szigorú diétát, s egy hónap múlva ismét egészséges voltam.

Filozófiai tanulmányok Yersey szigetén, 1925–1927

Három magyar skolasztikus jelöltet küldtek filozófiai tanulmányokra – Reisz Elemért, Trugly Pált és engem. Augusztus végén indultunk a Keleti pályaudvarról. A Duna vonalán haladtunk, láttuk Győrnél a kiemelkedő Pannonhalmát, a híres bencés kolostorral. Utunk a

Kisalföldön folytatódott Burgenlandon át, ami magyar mágnás családok földje volt és a Wilsoni elvek szerint Ausztriához lett csatolva. Két napot töltöttünk Bécsben. Megtekintettük a Burgot, voltunk abban a templomban is, ahol a síró pócsi Madonna eredeti festményét őrzik. Utunk Innsbruckba, majd Feldkirchbe vezetett. Itt található a felső-német provincia kollégiuma, osztrák és német fiúnövendékek számára. A jezsuita atyák éppen az új diákokat fogadták, de azért nekünk is jutott hely.

Svájc felső részén, Zürichen át utaztunk Bázelig, Mulhouse-nél értük el a francia határt. Trois-n keresztül vitt vonatunk Párizsba. A kupéban hárman utaztunk, később bejött egy pap, engedélyt kért, hogy a mi fülkénkben lehessen, mivel társa erős dohányos, és ő nem bírta a füstöt. Megindult a társalgás, kiderült, hogy a helyet kérő magyar pap Zámboki atya, Ottó trónörökös nevelője volt. Az erős dohányos pedig Eördögh atya, a toledói magyar Szent István-templom plébánosa.

Párizsban, a jezsuiták házában szálltunk meg, a rue Regardon. Ebben az utcában van az úgynevezett „Idegenek Temploma” ahol a jezsuiták mindenféle nyelven gyóntatnak. Két nap alatt meglátogattuk a világhírű Notre Dame-ot a Mártírok-hegyén, ahol Szent Ignác és társai tették első fogadalmukat. Voltunk Napóleon sírjánál és bejártuk a híres Louvre múzeumot.

Végül, a nagy nemzetközi kiállítást (expo) tekintettük meg. Olyan fáradtak voltunk, hogy szinte örültünk a továbbutazásnak. Yersey szigetén csak dagály idején lehetett kikötni. Egy kis gőzhajóval mentünk, ami alaposan megrázott bennünket.

F. Miniszter fogadott a kikötőben és vezetett a St. Louis házba. Az épület régen szálloda volt, gyönyörű tengerparttal és hatalmas parkkal. A sziget, az angol királyság fennhatósága alá tartozik, de önálló kormányzattal rendelkezik.

Számunkra a sziget Filozófiai Intézete volt a legfontosabb. Az intézetnek három évfolyama van: Első év – dialektika, filozófiatörténet és logika. Második év – pszichológia elmélet és gyakorlat. Harmadik év – erkölcs, filozófia. A tervek szerint a három évet két év alatt kellett volna elvégezni, de egészségi állapotom gyengült, kértem feletteseim hozzájárulását tanulmányaim megszakítására. Visszatértem Magyarországra, Kalocsára. A jezsuita gimnázium bentlakó diákjainak felügyelője voltam két évig.

Szeged: filozófiai tanulmányaim befejezése, 1929–1934, felszentelésem

Szeged abban az időben 110 ezer lakost számlált, de szélesen elterülő határában sokan tanyákon éltek. Az új kormányzat ezeket önálló falvakba összpontosította, így kezdte átszervezni a régi tanyarendszert.

Az egyetemen egyaránt volt állami és egyházi oktatás. Tanulmányaim egy részét az úgy nevezett Egyházmegyei Teológián végeztem. Pappá szentelésem után gyakran jártam tanyai iskolákhoz, plébániákra, ahol misét is mondhattam. Nagyon szerettem az apostolkodásnak ezt a fajtáját, amíg egészen más misszióra nem jelöltek ki. A fiatal jezsuiták mind lelkesedtek a lehetőségért, hogy missziós küldetésük legyen.

Misszió Törökországban 1934–1954

A háborút követő időkben a kiképzett kommunista vezetők „eredményes” munkát végeztek. Terjesztették erősen vallásellenes eszméiket. Ezért ellenhatásként, a veszélyeztetett államokba az akkori provinciális, Somogyi S. J. missziókat szervezett. Ugyanekkor, a munkanélküliség miatt sok magyar kivándorolt. Szinte a világ minden táján találhatók voltak. Törökországban ekkor épült az új főváros, Ankara, s az ideiglenes építőmunkások családjukkal együtt vándoroltak ide. Ezért volt szükség lelkészekre, akik a lelkigondozást, a gyerekek vallási és nyelvi oktatását végezték.

A törökországi magyar misszióban elsőként Vendel János J. A. volt, utána Kardos J. A., akit visszahívtak Magyarországra, s én kerültem a helyére. Az új főváros volt rendeltetési helyem, s mintegy százötven katolikus család tartozott hozzám. Munkámat azzal kezdtem,

hogy megpróbáltam összegyűjteni hittanoktatásra a gyerekeket. Ősz folyamán a magyar követ is megérkezett családjával. Karácsony ünnepén a követség épületében tartottam misét, magyar énekkar is énekelt. Mise után a gyerekek, kosztümös élőképeket mutattak be a karácsonyi történet alapján. Természetesen, mindenki el volt ragadtatva, még a nem magyar vendégek is. Később is rendeztünk gyerekekkel előadásokat, ez jó alkalom volt a társaság összetartására. Három év után visszarendeltek Magyarországra. Ezalatt Ankarában követváltás történt, s az új követ protestáns volt.

Budapestről Isztambulba, 1954

Július végén indultam Budapestről, Belgrád, Szófia fővárosokon át, Isztambulba. Itt a konzulátus embere, a „Kavas” és Pascal atya vártak rám.

A jezsuiták rezidenciáján laktak Spigol atya – örmény származású, Pascal atya – francia származású, Policarp atya – görög származású, Vendel atya – magyar jezsuita.

A két világháború között a francia jezsuiták sokat foglalkoztak a keresztény kisebbségekkel, örményekkel, görögökkel. Négy középiskolájuk is volt különböző török városokban. Vendel atyával meglátogattuk a Szent György intézetet, ahol a Szent Vincent Atyák tanítják a fiúkat, az Irgalmas Nővérek pedig a lányokat. Számomra emlékezetes a St. Sophia templom; az oltár felett a „Felajánlás” festmény látható – a császári pár felajánlja a templomot a Szent Szűz ölében ülő gyermek Jézusnak.

Minden nap mondtam misét a házi kápolnában, vásár- és ünnepnapokon a követségen. Tartózkodási helyem Yeni-Sehirben, a város fejlődő részében volt. A magyarországi hírek egyre jobban aggasztottak bennünket, miszerint az új kormány orosz utasításra működik. Mindszenty bíboros érsek letartóztatása után, a Szentszék értesített, utasított, hogy a magyar követségen ezután ne mutassak be misét.

A török hatóságtól kérelmeztem a hontalanságom megállapítását helyzetemben. A különböző katolikus szervezetek e hírre anyagilag támogattak. Folytathattam papi hivatásomat, gyerekeket oktattam, német és osztrák internáltakat látogattam rendszeresen, miséztem a különböző követségeken. Egy alkalommal kísérőként az isztambuli amerikai követségre kellett mennem. Meglepődve láttam, hogy milyen sokan kérnek beutazási engedélyt az Egyesült Államokba. Beadtam én is kérelmemet, rövidesen választ kaptam. A konzul értesített: amennyiben egy Amerikában élő püspök vagy rendház főnöke jóátállást vállal értem, azonnal adhatja a beutazási engedélyt. A new-englandi Provinciában a magyar vezető vállalta a kezességet. Így útlevél nélkül is azonnal megkaptam az engedélyt. Az amerikai tábori lelkész, Johnson atya, ingyen szerzett gőzhajóra, az amerikai Export Line ajándékozta.

Ankarából Bostonba 1954

1947–1954-ig hontalan minőségben éltem Törökországban. Hálás vagyok ezért az engedélyért a török államnak.

Johnson atya kísért az „Exeteram” nevű gőzhajóig. Tizenkét ládába csomagolt poggyászatot szerettem volna magammal vinni, de a török vámhatóság nem engedélyezte, azért csak a következő hajó szállíthatta. A hajón volt kápolna is, mindennap mondhattam misét, vasárnap kettőt is, a korait a személyzet; a későbbit az utasok számára. Egy nagyon derék asszony volt a steward, egyben a ministránsom is.

Beyron-t volt az első megállónk, két napig várakoztunk ott, azalatt a francia jezsuita atyák vendége voltam. Meglátogattam a Szent József Egyetemet és a többi jezsuita intézményt. Alexandriában csak fél napig tartózkodtunk, de egy itteni születésű amerikai pappal sikerült megnéznünk a francia templomot. Athén: a kikötő neve Pyreus, ott is két napig álltunk. Autóbuszszal mentem a görög jezsuiták házába, s innen az ókori alkotások megtekintésére. Akropolisz, Pallas Athéné szobra stb. Nápolyban szintén két napot töltöttünk. Egy jezsuita

kollégium adott szállást, s a magyar Arató Pál J. A. lett a ciceróném. Még Pompeji romjait is láthattam az öbölben. Livorno. Az itteni kísérem komoly bélyeggyűjtő jezsuita volt, kérte, hogy majd gyarapítsam gyűjteményét. Genova. A kikötő közelében egy dombon áll Columbus Kristóf szobra. A rajta lévő felírás:

„La Patria a sno Figlio”, a haza nagy fiának. Ő valójában genovai volt, de vállalkozásához a spanyol királynő adott anyagi fedezetet. Marseille. Úgy november vége lehetett, amikor itt kikötöttünk, s két napig időztünk. A tengerből kiemelkedő sziklán látható a „Stella Maris” – Tenger Csillaga – szobor, itt köszönik meg a Szent Szűznek az oltalmat a bajból kimenekült tengerészek. Kezemben volt a marseille-i jezsuiták címe, s nagy örömömre náluk találkoztam egy társammal, akivel a jersey-i Filozófiai Intézetben tanultam együtt. Ő az algériai misszióban dolgozott. A hajóhoz való visszatéréskor rossz buszra szálltam. Egy fiatal házaspár segített rajtam, így az utolsó pillanatban sikerült elérnem a hajót. A jó Isten áldja meg őket jószágukért.

Barcelona. Elővigyázatosan taxin mentem a jezsuitákhoz. Fizetéskor derült ki, hogy nincs annyi pénzem, amennyi a viteldíj lett volna, de érdekes módon, a vezető annak hallatára, hogy Törökországból jövök, megelégedett az összeggel. Az intézetbe érkezésemkor az atyák az ebédlőben voltak, nagyon meghatott, hogy fejükön birettát viselnek, megtartják ezt a régi szokást. A bemutatkozás után városnézés következett.

Boston. Az úton megünnepeltük az amerikai „Thanks giving Day”-t. A vacsoránál mindenki valamilyen jellegzetes jelmezt viselt. Mivel én főképp franciául beszéltem, egy francia katonai szimbólumot kaptam. Udvariasságból nem tiltakoztam ellene. Éjszaka volt, mikor áthajóztunk a Gibraltár-szoroson. Mielőtt elhagytuk a hajót, a kapitány megmutatta és elmagyarázta a hajó szerkezetét. A gépekhez „Mozant” – desztillált petróleumot – használnak. A tengervízre ivóvízre átalakító gép is ezzel működik, ami a „Mainamon” vlagyivosztoki hajóról hiányzott.

A kikötőbe 1954. december 8-án érkeztünk, elbúcsúztunk a kapitánytól, s mindenki elhagyta a hajót.

Az akkori new-englandi jezsuita tartomány tartományfőnöke Fitzgerald atya volt. Nagyon barátságosan fogadott, közös ismerősökre találtunk, mivel ő is Jersey-szigetén végezte filozófiai tanulmányait. Meglepetéssel szólt angol nyelvtudásomról. A Bobola Szent András Intézetben kaptam elszállásolást. A karácsonyi időt is Bostonban töltöttem.

Kaiser Island 1955. január 1–31.

Erre a szigetre csak autóval lehetett behajtani. Wolf atya, a szigetközösség főnöke várt rám. A következő napokban jezsuita atyák látogattak meg, akik már régebben, régóta dolgoztak az USA-ban vagy Kanadában, köztük Halasi professzor is, akit Ankarában ismertem meg. Hasznosan tájékoztattak mindenről. A szigeti ház szakácsa és háztartási alkalmazottja magyar volt, Szatmáry úr. Jól, szinte otthon éreztem magam a szigeten.

Meglátogatott a magyar provincia helyettes főnöke, és közölte, hogy Detroitban, a Szent Péter és Pál plébánia lesz az állomáshelyem.

Detroit 1955. február–október

A „Central” vonaton csodálatosan szép volt az út New Yorktól Detroitig. Buffalótól a rövidebb úton, Kanadán keresztül mehettem volna, de attól tartottam, ha elhagyom az Államok területét, a határnál kellemetlenségem lehet, így maradtam a vonaton. Az útvonal Cleveland, Toledo, Chicago felé vezetett. Toledóban kiszálltam, és a váróteremben hajnalig vártam. Nagyon szerettem volna egy templomot találni, ahol misézhetek. Egy fiatalember csatlakozott hozzám, ő meg áldozni szeretett volna. A város másik végén megtaláltuk a „Jesu” templomot. Becsöngettem, előadtam szándékomat, és miután megmutattam latin nyelvű igazolványomat, a kapunyitó férfi arcáról eltűnt az idegenkedés, meghatottan tárta

előttünk nagyra a kaput. A magyar Szent István templom pontosan az ellenkező irányban volt, plébánosa Eördögh atya, akivel 25 évvel ezelőtt találkoztam utoljára. Sajnos nem látogathattam meg, súlyos beteg volt, pár hónap múlva meg is halt.

Február 2-án még Toledóban ünnepeltem a Gyertyaszentelőt, másnap már vonaton tartottam Detroit felé. Megérkezésemkor az volt a benyomásom, hogy hatalmas a város, de a folyó mentén épült felhőkarcolók miatt egyhangú. Maga a templom is hatalmas épület, ami összeköttetésben van az egyetem épületével. A templom nagyságával ellentétben, a hívek száma kevés. A főnök Benedict Rodman S. J. atya, jószívű, kedves ember. Néhány hétig egy városon kívüli újjáalakuló plébániára küldtek, de esténként visszatértem. Egy alkalommal Gáspár Márton J. A. jött Windsorból, és meghívott. Ettől kezdve minden vasárnap miséztem a windsori Szent Antal Plébánián, hétköznap pedig Detroitban. Mikor két hónapi szabadságát töltötte, én helyettesíttem. Augusztusban átköltöztem Windsorba, és mindennap miséztem.

Cleveland, Ohio, 1955–1961

Októberben, az áthelyezési értesítést követően, Gáspár atya vitt kocsiján a clevelandi Szent Patrick plébániára. Calan atya fogadott bennünket nagyon barátságosan. A templom nagyon látogatott volt, különösen az 1956-os magyar forradalom után emelkedett a magyarok száma. Magyar esküvőket, bálakat, összejöveteleket is szívesen tartottak a templom melletti klubban. A plébánia iskolájában az Orsolya Testvérek oktatták a magyar gyerekeket. Az én munkám szempontjából is ideális helynek ígérkezett. Két év után teljesen megváltozott a helyzet. Calan atyát Chicagóba helyezték egy lelkipázkorlatos ház vezetőjének. Utódjának sok kellemetlensége volt a magyarokkal. Sokszor hívtak a magyar plébániákra helyettesíteni, de az új plébános csak vasárnap délután engedélyezte ezt. A lutheránus kórházi szolgálatom maradt meg. Hivatalosan egy héten egyszer kellett látogatnom betegeimet, de ha szükség volt rám, minden nap bementem. Két évig voltam együtt lelkipásztori munkában az új plébánossal, mikor én kértem áthelyezésemet. A magyar provinciális Nyugat-Németországba akart küldeni, de nem fogadtam el. A nehéz helyzetet Buffalo Provincia oldotta meg számomra. Befogadott és Platsburgba a Bellarmin College-ba, a novíciusok házába irányított. Áthelyezésem hírére a plébános nagyon előzékeny lett. Személyesen vitt a Szent Erzsébet plébániára, ahol indulásomig tartózkodhattam, jegyemről és csomagjaim elszállításáról is ő gondoskodott.

Bellarmin College, 1961–1969

Augusztus végén vonaton utaztam Platsburgba bemutatkozni. A rektor Bowukuis, tudós könyvtáros, az igazgató Fleming atya, aki mindent bölcsen és szeretettel intézett, a novíciusmester Demske Jakab atya volt. A szomszédos plébániák állandóan kisegítőket kértek, így nekem is lett volna alkalmam lelkipásztori munkára. Cleveland-ben a Szent Erzsébet-templom plébánosa, Tanos atya megbetegedett, őt kellett helyettesítenem. Érkezésemkor Kárpí atya várt rám, kiváló ember. Most is, ha Cleveland-be megyek mindig az ő vendége vagyok. Ebben az időben annyi meghívásom volt, hogy sokszor alig tudtam eleget tenni.

Canisius College Buffalo, 1970

A buffalói és new yorki tartományokat egyesítették. A Bellarmin College Platsburgban eladásra került, az ott dolgozó atyákat áthelyezték különböző vidékekre. Buffalóban meglátogattam a magyar katolikus intézményeket: a Szent Erzsébet Plébániát, a piarista atyákat, Motesz atyát, aki a Canisius középiskolában lakott. Átala ismertem meg a Szociális Testvéreket, akiknél aztán évekig miséztem. Ők bemutattak az Assumption templom plébánosának, akinek aztán sokszor segítettem.

1980–81-ben, Miskolczy piarista atya kérte helyettesítését az Irgalmasok kórházában. Ő Floridában, egy középiskolába helyezkedett el. Később meghívott magához Landerdale-be, ahol teljesen az ő vendége voltam. Nekem jó pihenés volt, mert a kórházi lelkészi elfoglaltság megerőltető volt számomra. Nagyon szerettem az Irgalmas Nővéreknél misézni, mert gyönyörűen énekeltek. Később hallottam, nagy kár érte őket, a házuk leégett. Nagyon-nagyon sajnálom.

Egy ideig nem volt helyettesítési lehetőségem, nem tudtam naponta misézni. Úgy éreztem magam, mint a munkanélküli acélgyári munkások Lackawanában. De éppen most, 1983 tavaszán érkezett reménysugár Kanadából, Beöthy atya két hónapra kérte helyettesítését. Londonban leszek, egy kórházi öregotthonban.

Hála legyen érte a jó Istennek!

Köszönetem és hálám kifejezése

Életrajzomat Finnegan Jenő Rector atya kérésére írtam meg. Befejezésül, köszönetet és hálát adok a jó Istennek mindenért. Különösen köszönöm neki embertársaimat, akiket életutamba vezért.

Köszönöm szüleimnek, hogy önmegtagadásra, önuralomra neveltek.

Nagy hálával vagyok Serena nővérem iránt, aki nem volt megelégedve hitoktatással és ő külön foglalkozott velem.

Köszönöm idősebb nővéremnek, Erzsébetnek, hogy középiskolás éveimben nála lakhattam, anyagilag nagy segítség volt szüleimnek és nekem.

Hálás vagyok hittantanáromnak, aki középiskolás éveimben minden rossz barátságtól megóvott.

A budapesti jezsuita atyáknak hála, hogy egyetemi éveim alatt tagja lehettem a Mária Kongregációnak. Ők voltak lelki vezetőim.

Köszönet a magyar hivataloknak, hogy Törökországba, a magyar munkások lelkigondozására papokat, lelkészeket küldött.

Köszönet a török kormánynak, hogy nem akadályozták a keresztény lelkipásztorkodást, és hontalan helyzetemben is gyakorolhattam hivatásomat.

Hála a new englandi provinciavezetőnek hogy jótállást vállalt értem. Az atyáknak, hogy befogadtak és megadták a „professzor” fokozatot. Az ő segítségével mehettem Kelly atyával a Szentföldre, később pedig Magyarországra.

Hálás vagyok az irántam tanúsított sok jóságért, kedvességért.

A jó Isten áldjon meg mindenkit!

Homília

1991. december 29-én ebben a kápolnában ünnepeltük P. Derecskei János 100 éves születésnapját és néhány héttel ezelőtt itt adtunk hálát János hetvenedik szerzetesi és hatvanadik pappá szentelési évfordulóján. Most ismét idejöttünk, hogy elbúcsúzzunk Krisztus öreg katonájától, akit az Élet Ura az örök hazába hívott.

A hitetlenek számára a halál nem szívesen látott, rettegett betolakodó. A hívó számára azonban, Assisi Szent Ferenc szavaival élve, édes nővér, aki az örök életbe vezet.

Vagy amint a halotti mise prefációja olyan summásan fejezi ki:

„Híveid élete, Urunk, nem ér véget, csak átváltozik, és amikor földi hajlékunk enyészetnek indul, a lelkünket a mennyben örök otthon várja.”

Mielőtt visszaadjuk Jánosunk testét a földnek, ahonnan vétetett, vessünk egy utolsó pillantást annak földi életére, akit Isten nekünk ajándékozott. Első emlékem Jánosról hetvenéves születésnapjával kapcsolatos. 1961-ben ő Cleveland-ben dolgozott Szent Patrik plébánián, én pedig a harmadik próbaévet igyekeztem kibírni a szomszédos Pramában. Meghívást kaptam a születésnap ünnepi vacsorára. Különben azonban sohasem éltem egy házban Jánossal és sohasem töltöttem vele hosszabb időt. Amióta azonban 1991-ben idekerült

Murray-Weigel Hallba, rendszeresen látogattam, bár társalgásra itt sem kerülhetett sor, mert szellemi képességei, főképp memóriája, nagyon hanyatlóban voltak élete utolsó éveiben. Látogatásom rendszerint azzal telt, hogy többször megkérdezte: „Kihez van szerencsém?” vagy hogy „Hogy hívnak?” Sőt egyszer feleségem és gyermekeim hogyléte után is érdeklődött. Miután egy-két percre tisztáztuk a helyzetet, meghallgattam panaszait. Három nagy bánata volt Jánosnak, amelyek, azt hiszem, nagyon jól megvilágítják szeretett halottunk életét.

Az első bánata az volt, hogy nem engedik dolgozni. Amikor Buffalóból idekerült, nagyon boldogtalan volt. Buffalóban ugyanis még kilencvenes éveiben is kijárt az iskolatestvérek egyik csoportjához misézni. Bár erre az utolsó években már nem volt képes, amikor ide került, már csak arra emlékezett, hogy régebben ki szokott járni misézni s nem tudta megérteni, hogy itt miért nem teheti. Nagyon hiányolta kedves munkáját. Állandóan dohogott, hogy itt börtönbe zárták és nem engedik dolgozni. A munka volt Derecskei atya kedvenc foglalkozása, életeleme. Állandóan munkát keresett s dolgozó öregségéért imádkozott. Csodálattal olvastam Emlékirataiban (részleteiben a Provinciánk Híreiben is megjelent), hogy amikor egyszer egy ideig nem tudott kijárni misézni, úgy érezte magát „mint egy munkanélküli acélgyári munkás Lackawanában”. (Lackawana Buffalo külvárosa, ahol becsuktak egy nagy acélgyárat s igen sok ember maradt munka nélkül). János valóban olyan keményen dolgozott, mint egy acélgyári munkás, akárhová is vezette az engedelmesség: a szegedi tanyákon, Ankarában, Isztambulban, Bostonban, Detroitban, Cleveland-ben, Windsorban, Hamiltonban, vagy Buffalóban. A papi szolgálat volt élete munkája. Abban találta boldogságát és kiteljesülését.

A másik bánata az volt, hogy nem engedték egyedül misézni. Ennek egyszerűen persze az volt az oka, hogy nem ismerte már ki magát a misekönyvben vagy a kis miséző kápolnában. Ezt azonban már képtelen volt felfogni. A breviáriumozás is igen nagy probléma volt számára. Amíg nem dőlt ágynak az utolsó két három hétben, ahányszor bementem hozzá, mindig a breviáriumot olvasta nagyítóval. Rendszerint nem a megfelelő kötet volt a kezében, vagy a nem megfelelő napon volt nyitva. Ő azonban csak breviáriumozott hosszú órákon át. Ezt tekintette mindennapi munkájának. Amikor próbáltam vigasztalni, hogy mindennap koncelebrálhat, csak megvetően legyintett kezével s mondta: „Koncelebráció! Hát az meg mi!? Az nem az igazi!” 1955 februárjában Jánosunk hosszú, napokig tartó vonatúton volt Amerikában. Hogy misézhesen, Toledóban szállt a vonatról, s miután az éjszakát a vasúti váróteremben töltötte, hajnalban gyalog elment a jezsuiták messze fekvő templomába, fölcsöngette a portás testvért s kérte, hogy engedjék misézni. Először el akarták kergetni, mint egy eszelőst, de amikor fölmutatta celebritét, kinyitották számára a templomot. A szentmise volt Derecskei atya életének központja. Őt nemigen érdekelte a liturgikusok különböző véleménye. Számára a szentmise az Isteni Üdvözítővel való nyugodt együttlétet, egyesülést és szíve Királyának szóló alázatos hódolatot és imádást jelentette. Az Élet Kenyeréből és az Üdvösség Kelyhéből vette erejét az élet küzdelmeire. Amikor hetven éve, az akkor nemrég bírónak kinevezett harminckét éves Derecskei János jelentkezett a Társaságba, az egyik examinátor megjegyezte: „Ha valaki négy és fél éves hadifogság után akar belépni, valószínűleg kitart elhatározása mellett”. Próféta szólt az examinátorból. 1993. augusztus másodikán délután háromnegyed hatkor Derecskei atya kimondta utolsó igenjét ezen a földön és belépett a mennyei Jézus Társaságába.

Harmadik, s talán a legnagyobb bánata az volt, hogy nem mehetett vissza Magyarországra. P. Derecskei 1954. december 8-án érkezett Törökországból menekülteként Amerikába. A bostoni jezsuita provinciálístól kapott meghívót s így könnyen beengedték. Bár hosszú életének több mint egyharmadát Amerikában töltötte s igazán hálás volt az amerikai jezsuitáknak, hogy befogadták, mégis erős vágy élt szívében, különösen mióta a Murray-Weigel Hallba érkezett, hogy hazatérjen Magyarországra. Szellemi állapotából kifolyólag

képtelen volt fölfogni, hogy egészségi állapota nem engedne meg egy ilyen hosszú utat, meg hogy otthon nincs is számára megfelelő szállás, s hogy az ittenihez hasonló ellátást sem tudnának biztosítani számára. Mindez őt nem érdekelte, mindenáron haza akart menni. Nagyon szerette hazáját és népét. Amikor 1918. május 8-án mandzsúriai katonák összeverték, mert bolseviknak nézték, megjegyezte, hogy a verésnél „nagyobb fájdalmat okozott az a hír, hogy hazánk kétharmadát elvesztettük”. Egy héttel halála előtt is még azt kérdezte tőlem (s ezek voltak utolsó szavai, amit magyarul intézett hozzám) „Miért kell nekem itt meghalnom?” „Miért nem engednek Magyarországon meghalni?” Most már tudja és megérti Jánosunk a választ erre a kérdésre is. Lehet, hogy az, hogy itt a földön nem mehetett haza, volt az utolsó áldozat, amit az kért tőle, aki „kiüresítette önmagát” értünk s talán ez az áldozat volt az útlevele az örök hazába.

Emlékiratai végén, Derecskei atya köszönetet mondott Istennek mindazokért, akik élete folyamán segítettek. Hosszú a lista, de befejezetlen. Ismerve Jánosunkat, biztos vagyok, hogy hozzáadná a Murray Weigel Hall lakóiból és alkalmazottaiból mindazokat: jezsuitákat, ápolónőket, orvosokat és alkalmazottakat, akik száműzetésének utolsó éveit elviselhetőbbé igyekeztek tenni.

Elsőként mindazon emberért adott hálát Derecskei atya, akiket Isten az élet útjába vezérelt. Most mi adunk hálát az Úr Istennek, hogy megismerhettük Jézus hűséges társát, P. Derecskei Jánost.

Nyugodjék békében az örök hazában! Ámen.

(P. Ádám János P. Derecskei János temetési szentmiséjén)

P. Bölcsföldi Sándor (1920–1994)

Éppen készültünk szeptember 8-án meglátogatni a kórházban Sándorunkat Babos Pistával és Kiss Ulrichhal. Beosztottuk a feladatokat, ki mit csinál: Ulrich diakónus, akinek Sándor korábban gyóntatója volt, megáldoztatja a beteget, Babos Pista pedig a betegek szentségéről írt könyve segítségével feladja neki a szent kenetet, én pedig jámborul asszisztálok. Indulásunk előtt pár perccel jött a hír, hogy Sándorunk az örök Hazába költözött, ahol már nincs se szenvedés, se könny, hanem csak béke és öröm.

P. Bölcsföldi 1920. február 29-én született Budapesten. Csepelen járt polgárba és inas-iskolába, vas- és fémesztergályosnak készült. 1939-ben elkezdett készülni a gimnázium különbozetti letételére, és 1942-ben felvételét kérte a Jézus Társaságába. Azt hiszem 1944-ben találkoztam Vele a Piusban, amikor ott érettségizett. Ő volt az első eleven jezsuita novícius, akit életemben láttam, amint P. Katona Pistával, a miniszterrel tárgyalt és egy régi novíciushoz illően hosszú listával a kezében engedélyeket kért. Lehet, hogy arra is kért engedélyt, hogy levegőt vegyen. Szerencsére akkor még nem foglalkoztatott a jezsuita hivatás gondolata, mert talán megfutamodtam volna. De később rájöttem, hogy Sándor szerette a dolgokat komplikálni.

Filozófiai tanulmányait Szegeden végezte, Feldkirchben és Münchenben magiszterkedett. Teológiáját Szegeden kezdte, Innsbruckban folytatta és Leuvenben fejezte be. A münsteri tertia után Essenben lelkipásztorkodott iparos ifjak között. 1968-ban három éves betegápolói tanfolyamot kezdett, aminek befejezése után tizenhat éven át a Bad Godesbergi evangélikus kórházban működött mint betegápoló, hűen Szent Ignác és az Első Társak példájához, kik a kórházakban szenvedő embereknek nemcsak a lelkét, de a testét is ápolták. Nyugdíjba vonulása után a meckenheimi Szent József öregotthonban tevékenykedett, amíg P. Provinciális vissza nem hívta Magyarországra, és a pilisvörösvári Szent Erzsébet Öregotthon lelkészévé ki nem nevezte. A múlt év decemberében jött haza erősen meggyengült egészséggel és így hamarosan és ismételten ágynak dőlt, amíg végső betegsége (tüdőrák) át nem segítette az Örökkévalóságba.

Amikor az utolsó évtizedekben találkoztam jezsuita találkozókon, mindig néhány fényképezőgéppel a nyakában jelent meg. Kedvenc hobbija volt a fényképezés, s most amikor az elmúlt napokban, hátrahagyott könyvei között böngészttem, döbbsentem rá, hogy milyen sokoldalú volt testvérünk érdeklődése. Élete központjában azonban a szenvedő ember szeretete és szolgálata állt. Ezért vagyok biztos, hogy megállta az örökélet érettségijét, mert az érettségiztető mondta, hogy: amit egynek a legkisebbek közül tesztet, nekem tesztet. Ismerősre talált. Legyen Jézus az örök Jutalma.

(Á. J.)

Bölcsföldi Sándor

P. Bölcsföldi szegény munkáscsaládban született a budapesti „vörös” övezetben 1920. február 29-én. Édesanyja nevelte a legegyszerűbb körülmények között. Sándornak korán munkába kellett állnia, hogy fenntarthassák magukat. Nagy szorgalommal, kitűnő kezűgyességgel kezdte el az általános iskola befejezése után inas éveit a vasasoknál. Megismerte és megszerette a munkásokat, gyorsan meglátta sokak kilátástalan helyzetét és az Egyház ellen tanúsított ellenséges magatartását. Hogy segítsen munkatársain, tovább akart tanulni. A munkás előtt csak a nadrágos embernek és a doktor úrnak van tekintélye, hangoztatta ismételten. A tanonciskola után esti iskolába és tanfolyamokra járt. Kispesten

ismerkedett meg a jezsuitákkal és a Társaságban látta jövője hivatását is. Szorgalma és határozott célkitűzése volt a mérvadó, hogy érettségi nélkül vették fel a noviciátusba.

Noviciátusa alatt a pécsi jezsuita kollégium magántanulója volt. Pécsen tette le az osztályvizsgákat és az érettségit is. Elöljárói az érettségi után engedték fogadalmakhoz.

A szegedi filozófián hangyaszigorral, hihetetlen kitartással és kemény akaraterejével, mely Sándort egész életében jellemezte, vetette magát a tanulmányokba. Mindent alaposan, tökéletesen akart végezni. Önmagától kívánta és követelte a legtöbbet, de szívesen segített minden praktikus dologban rendtársainak. Ideje szinte az utolsó percig be volt osztva a tanulásra. A szegedi filozófián az előadások latinul folytak. Sándornak nem volt azonban olyan alapja, hogy nehézségek nélkül érthesse meg az órákat és a latinul írt filozófiai tankönyveket. Nagy alázattal jött ilyenkor társaihoz és kért útbaigazítást, magyarázatot. A filozófia befejezése után a magisztérium évei következtek volna a magyar provincia hagyományai szerint. De 1948-ban nem voltak többé a magyar provinciának gimnáziumai. Így 1948 őszén még elkezdte Szegeden a teológiát, de 1949 telén a szegedi skolasztikusokkal együtt külföldre menekült.

A menekült skolasztikusokkal együtt Innsbruckba a Zenzenhofra, a kollégium villájára került. Itt várta az iskolaév végéig teológiát tanulva, hogy hova fogja provinciálisa P. Borbély küldeni. Sándornak nem volt semmiféle nyelvismerete és még nem végzett magisztériumot. A provinciális minden előkészítés nélkül a svájci provincia kollégiumába, a vorarlbergi Feldkirch-be küldte. Hat skolasztikus került akkor a feldkirchi kollégiumba, de az ottani rektor, a svájci P. Rohner, csak hármat tudott és akart alkalmazni a nevelői munkában. Sándor munka nélkül maradt. Először németül kellett tanulnia. Akkoriban Ausztriában még egy német-magyar szótárt sem lehetett kapni. Sándor a maga alaposágával egy a könyvtárból kivett német szótárból tanulta egymaga a német szavak gyökereit és a nyelvtant. Felajánlotta magát minden munka elvégzésére, melyhez nem volt szükséges a német nyelv ismerete. Így akarta legalább eltartását saját munkájával biztosítani; nem akart a kollégium terhére lenni. Minden fiú a kollégiumban az internátusban lakott. A generális prefektus a felső osztályok tanulóiból csoportokat szervezett, hogy a délutáni szabadidőben a négy év folyamán megtanuljanak egy-egy mesterséget: asztalos, lakatos, fonó-szövő stb. Az intellektuális képzés mellett a fiúk gyakorlati érzékét és képességeit akarta fejleszteni, hogy megértsék a munka szellemét és a dolgozók mentalitását. Sándor itt végzett magisztériuma második évében ugartörő munkát. A fiúk délutáni foglalkoztatása a különféle műhelyekben azonnal kiváltotta a tanárok ellenkezését. Kevesellték a tanulásra fordított időt. Sándornak mennie kellett a kollégiumból, mert nem volt többé munkája.

A következő iskolaévre 1951/52-re a vesztfáliai Bürenben, a Társaság ottani kollégiumában kapott prefektusi munkát, két fiatal magyar jezsuitával (Sadovszki Ottó, Vicsay Emil). Rektora P. Paul Sträter, a híres lelkiatya, aki egy háromkötetes mariológiát publikált, felismerte a szenvedő fiatal jezsuita papi hivatását és kedvező információkat adott róla, hogy folytathassa a már megkezdett teológiát. Sándor a következő iskolaévben 1952/53-ban Eegenhovenben, az ottani teológiai és filozófiai fakultáshoz csatolt magyar intézetben lakik P. Németh Béla rektorsága alatt és a fakultáson tanult. 1954-ben szentelték nagy vigasztalására pappá és 1956 nyarán fejezi be teológiai tanulmányait.

1956/57-ben végzi P. Otto Pies instruktor vezetése alatt P. Kókaival együtt 28 jezsuita társaságában a harmadik próbaévet. Itt valóban megismerhette a Társaság internacionalitását.

Első beosztását Essenben kapta mint a munkások lelkipásztora. A Ruhr-vidéken dolgozott mint munkásfiúk és -lányok spirituálisa és tanított hittant a különféle munkásiskolákban. Tevékenységét hamarosan Mühlheimre is kiterjesztette. Munkászenekart alapított és különféle helyeken adott velük koncerteket. Ezek az évek voltak papi életének legtermékenyebb évei.

1967-ben a Saar-vidékre helyezték át és Dillingenben egy gimnáziumban tanított hittant. Ez bizony nehéz feladat volt a diáklázadás éveiben.

Így került már a következő évben Krefeldbe és egy betegápolókat képző iskolában tanított hittant, és vezették be őt is a betegápolásba.

1968-ban jelentette ki, hogy „mi már eleget beszéltünk az Evangéliumról, most már csinálni is kellene!” Eme meggyőződés alapján előjárói engedélyével elvégezte Krefeldben az előírt hároméves betegápoló iskolát, s mint diplomás betegápoló dolgozott 1971-től 1987-ig az evangélikus kórházban Bad Godesbergben. Szorgalmas, önzetlen munkáját ott nagyon becsülték, s mikor 1987-ben a korhatár elérése miatt nyugdíjba kellett vonulnia, a kórház vezetősége és az orvosok igen nagy elismeréssel nyilatkoztak róla.

Sándorunk nem elégedett meg a kórházban a betegápolással. Mint pap és jó pásztor segíteni akart a katolikus és nem-katolikus betegek lelki ínségén is. Erről a „mellék”-tevékenységéről is lelkiismeretesen beszámolt előjáróinak minden évben. Ezrekre megy azoknak a száma, akiknek kiszolgáltatta a betegek szentségét (pl. 1986-ban 718 alkalommal).

Emellett szabad óráit továbbképzésre fordította. Éveken keresztül járt rendszeresen a bonni egyetem pedagógiai fakultására és az összes vizsgát letette. A doktori cím megszerzésére még egy dolgozatot kellett volna megírnia. Ezen is sokat dolgozott, de befejezni már nem tudta.

Nyugdíjba vonulása után 1987-től 1993-ig Bonn közelében Meckenheimbe került, ahol mint házi lelkész működött egy öregotthonban.

Innét került aztán 1993. decemberében Pilisvörösvárra.

Életének utolsó két évében egészsége leromlott. Még németországi tartózkodása idején kapott szívinfarktust, amiből úgy, ahogy kilábalt, de aztán hazatérte után sokasodtak a panaszok és betegeskedések. 1994. szeptember 8-án hunyt el. R. I. P.

Jelleméből elég legyen csak két jellegzetességre utalni: Igen nagy bizalma volt Szent József segítségével; s őszinte bizalommal viseltetett előjáróival szemben. Állandóan kereste velük a kapcsolatot, minden ügyes-bajos dolgáról beszámolt s lelkiismeretesen elszámolt minden évben a pénzéről.

(Összeállította: P. Hegyi János S. J.)

Gódor Nándor (1913–1994)

Nándor augusztus született Abonyban egyszerű, sokgyermekes családból. Elemi iskolájának négy osztályát, majd a polgári iskolát ugyancsak Abonyban végezte.

Majdnem húsz éves volt, mikor jelöltként (posztulánsként) 1933 májusában bevonult a budapesti Manrézába. 1937. február 2-án, ugyanott megkezdte a jezsuita noviciátust és két évre rá, 1939. február 2-án Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén teszi első fogadalmait. Először Pestre, majd később Kalocsára kerül konyhai munkára, illetve fűtőnek, de a második világháború viszontagságai őt sem kerülik el:

1941–42-ben Kijevben teljesít katonai szolgálatot, majd 1944–46 között Németországba kerül mint katona. Miután hazatér Magyarországra, Pécsre kap diszpozíciót. Mint fűtő dolgozik.

1947. augusztus 15-én teszi le végső szerzetesi fogadalmait Pécsen P. Hemm kezébe. Amikor 1950-ben a szerzeteseket elhurcolják, Mezőkövesdre kerül és ott is marad mint mindenek, addig amíg 1951. november 20-án bevonul Pannonhalmára a Szociális Otthonba. Több mint 25 évig, 1977. szeptemberéig házi munkásként dolgozik Pannonhalmán. Utána 1991-ig a Szociális Otthon gondozottja. Ekkor kéri P. Provinciálist, hogy disponálja olyan helyre, ahol még munkájával segíthet. Így kerül Budapestre, a Mária utcába, ahol példás buzgósággal takarít és konyhai munkát is végez.

1994 tavaszán többször gyengélkedik, lábai megdagadnak. Az orvos vízajtót rendel, de állapota nem javul. Így május elején a Vas utcai kórházba kerül, ahol felerősítik.

Május 13-án újból bevonul Pannonhalmára, mint a Szent Adalbert Szociális Otthon gondozottja. Nagy szeretettel fogadják, mint régi ismerőst. De szíve már nagyon gyenge, segíteni nem tudnak rajta. Hamarosan a győri kórházba kerül, ahol 1994. június 11-én befejezi földi életét.

Nándor testvér, vagy ahogy mi szólítottuk az utolsó években, Nándi bácsi, nemcsak a jó segítőtestvéreknek, hanem a jó szerzetesnek volt a példája. Hihetetlenül sokat dolgozott és sokat imádkozott. Utolsó éveiben is reggel 4 órakor kelt, fél órát tornázott, majd a korai munkát elvégezve misén vett részt, megreggelizett, egy teljes órát elmélkedett. Utána takarított, majd az ebédlőt látta el. Közös imákon mindig jelen volt, de sokszor tartózkodott a kápolnában, és nagyokat sóhajtozva imádkozott. Igen olvasott volt. A jezsuita szentek életét különösen jól ismerte. Provinciánk életéből is tudott érdekes részleteket. Beszédmódja katonás fegyelemről tanúskodott, mely egyeseknek túl keménynek tűnhetett. Valójában igen melegszívű, önzetlen ember volt, aki a legkritább esetben és csak súlyos okok miatt panaszkodott. Magát sohasem kímélte, hanem a „nagyobb szolgálatot” Krisztus Király Országáért naponta gyakorolta, míg Mestere haza nem hívta hű szolgáját.

Nándi Bácsi, Te már – mint ahogy hisszük és reméljük – az égi Társaságnak vagy a tagja. Kérjük, továbbra is imádkozzál értünk, a magyar jezsuita provinciáért és az Egyházért, hogy mi is hű fiai lehessünk Jézusnak, Isten nagyobb dicsőségére! Nyugodj békében!

(Összeállította: P. Nemesszeghy)

P. Havas János (1908–1994)

Rövid hírt kaptunk New Yorkból: P. Havas János szeptember 9-én az Örök Hazába költözött. Méltóbb megemlékezést nem közölhetnénk Provinciánk nagy misszionáriusáról, mint volt misszionárius társának, P. Cser Lászlónak az írását, amely ugyan már hosszabb kiadásban megjelent az Új Provinciánk Hírei 7. (8–9. old.) és a 19. számában (21–22. old.), de még mindig időtálló, és hűséges képet ad szeretett halottunkról.

Csak azt szeretném hozzáfűzni, hogy sohasem hallottam Johnnyt (mi így hívtuk őt a Fordham-en) panaszkodni, pedig hosszú betegségben szenvedett. Sokszor meg akartam őt látogatni, de ritkán volt egyedül betegszobájában. Szinte haláláig foglalkozott lelki-gyermekeivel. Mindig mosolygott, mindig bátorított, mindig Jézusra nézett. Legyen ő az Örök Jutalma. (Szerkesztő).

Cser László megemlékezése Havas Jánosról

Neve és szerzetesi hovatartozása mellé a szükséges magyar jezsuita katalógus ezt nyomtatta: Ortus – született: 1908. április 2. Szerzetbe lépett: 1935. szeptember 30. Ordinatio – pappászentelés: 1941. május 31. Gradus – végső fogadalomtétel: 1945. február 2.

Ennél szükségesebben és szárazabban nem lehet rögzíteni egy színes és gazdag életet. Nem akarom az eddig jelzett hiányt számokkal pótolni, adatokkal unalmassá tenni. Ez az érdekes és csodálatos élet többet érdemel. Sajnálom, hogy oly keveset írhatok róla. De amit róla emlékezem, az pontosan úgy volt, ha lelkének mélységébe nem is érek és azt nem is írhatom le.

Úgy tudtam Tőle – még a manrézai noviciátusban –, hogy tanítónak készült, és eljegyzését bontotta fel, amikor a Jézus Társaságába lépett, hogy ezen a Jézus zászlajára esküdött szerzetesi csoporton át adja életét mintegy boldog és holtomiglan-holtáiglan esküvésben az Egyház közösségének, Jézus Krisztus Misztikus Testének és így Istennek, Akit mindig, mindenütt, mindenben keres és szolgálni kíván. Őt előbb sodorta a Szentlélekisten halk inspirációja a kínai misszióba. Ott találkoztunk, a sanghaji teológián, ahol vagy tizenkét nemzet jezsuita misszionárius-süldői készültek az Ige hirdetésére kínaiul, kínaiak között, egy hatalmas történelmi – területi és akkor több mint félmilliónyi lélek között –, akik nem is tudják, hogy Arra várnak, Akire minden teremtetett lélek: a megváltó Isten Fiára, Jézus Krisztusra.

Jánost a Jó Isten sokféle adománnyal áldotta meg. Egyike: oly könnyen kezelte a kínai nyelvet, hogy akár szűkös szótárral is ki tudta fejezni magát bármilyen helyzetben, különösen az oltár előtt, szentbeszédeiben. Zenei hallása is segítette ebben. Nemcsak jó énekes volt, de rábízták a hatvantagú kórus vezetését is.

Ő előbb került be a misszionárius élet sodrába, a japánoktól megszállt magyar misszió szolgálatába, mint én. [...]

2. Ha vonzó egyéniség, jó hangú énekes, drámai előadó volt, még több is: hatékony betegkezelő. ő vezetett be egy szemfertőzés, a trachoma elleni – ki tudja, hol tanulta – betegkezelési módszert. Kertjében kecskét tartott, azt reggelenként megfejté és a trachoma áldozatait bőr alatti kecsketej-injekcióval kezelte. Ez az injekció lázat okozott, ami kitisztította a szemfertőzést és megmentette a beteg szemet a vakságtól.

Betegápoló tudományának igazi próbája egy félelmetes eset volt. A helyi gerillák egy térden lőtt katonát hoztak elébe, akinek térdsebe földagadt és üszkösödött. A szerencsétlen sebesült magas lázban dobálta magát, és János úgy látta, hogy menthetetlen. Az üszkösödés

rohamosan terjedt, a lába dagadt, gennyesedett. Egyetlen dolog segíthetett rajta: amputálni, levágni a lábat és így megmenteni a haldokló embert.

János imádkozott és nekiült tanulni. Egy éjszakán át kereste és jegyzetelte orvosi könyveiben, hol, milyen izom és ér van, hogy kell az ereket elkötni és hol kell vágni... Kora reggel a betegnek és barátainak könyörgésére – ők jobban hittek orvostudományában, mint ő maga – hozzálátott a műtéthez. Az amputált ember túlélte a műtétet, és nemcsak ő hálálkodott, de az egész vidék nagy tisztelettel nézett orvos „senfujára”, orvos lelkiatyjára.

3. Hiába volt mindenkinek jó barátja ez a rátermett, mindenre kész misszionárius, egyre jobban zaklatták és akadályozták munkáját. A japán-kínai háború legvéresebb napjait éltük. Mao Ce-tung megszervezte észak-kínai, mandzsúriai rablókból, önkéntesekből összegyűrt seregeit és a helyi „gerillákkal” szövetkezve, ahol lehetett, támadta és irtotta a japán megszálló katonaságot. Két tűz között voltunk: a kommunista gerillák ellenünk, a japán megszállók bizalmatlanul szembe velünk...

Központunk, Táming püspökét, Szarvas Miklóst titkárával, Maron Józseffel együtt elfogták és megkínózták. A missziót minden épületével, berendezésével, pénzével lefoglalták és minket kiűztek.

János ötletszerűen és szokásos lelkesedésében Sanghajig utazott, ahol, úgy hírlett Csang Kaj Sek felesége időzik, és azt hitte, hogy a közbenjárása szabaddá teszi fogoly misszionáriusainkat. Siker nem koronázta vállalkozását. Inkább kudarc: lelki és idegizgalma megvakították. Egy hétig sötét szobában tartották, hogy szemidegei megnyugodjanak. Lassan visszanyerte látását.

S aztán? Következett a Kálvária, amit már nyugodt türelemmel vállalt. Azzal, Aki mintaképe volt, a Kálvária és Kereszt Urával, Jézussal. Ez rendbe lépése, lelkigyakorlatos átalakulása, missziós élete áldozatosságának lényeges pontja volt: elfogták, börtönbe zárták a maoista kommunisták. Egy éven át ült, imádkozott és várt egy kínai börtön cellájában – mire? Mint később, már itt Amerikában missziós tevékenysége közben, lelkigyakorlatokat adva olyan drámaian mondta el, hogy hallgatói könnybe lábadtak, arra várt, Aki ott volt vele, a magányos, a mi világunkban magára maradt, szenvedő Jézusra, Aki feléje jött, majd ott élt vele.

4. Kedvenc helyzetalkotása volt erről a fogságról: ülök a cellámban, éhesen, tétlenül, imádkozgatva. Kivezettek, alá akartak velem íratni ilyen meg amolyan vallomást, de nem írtam alá semmit. Arra kértek, legyen spiclije az Egyháznak itt Kínában, és akkor szabadon engednek. Semmit sem írtam alá, minden kényszerre, éheztetésre, botverésre fejet csóváltam.

Rettenetes magányomban arra gondoltam – lehet, hogy „teológiaiag” helytelen: milyen magányos a mi Urunk az Oltárszekrényben, szerte a világon, a templomok szentélyében. Milyen kevesen fordulnak Hozzá, milyen kevesen töltenek időt Jelenlétében. Én elhatároztam, hogy rettenetes magányomat az ő Magánya elé viszem, társulok Vele, és már nem voltam egyedül.

A másik dolog: bár lélekben egyensúlyba kerültem és nyugodtan, békén viseltem sorsomat, a napét, az órákét és a bizonytalan jövőét, fizikai hiányaim is voltak, s tán a legneveltségesebb (a rossz koszt, piszkos börtön, rideg közönyön túl): kopasz fejem mindig fázott a nedves hidegben. Szedd össze az eszed, János! – biztattam magamat és máris megszületett a jó ötlet bennem. Lehúztam egyetlen harisnyámat mind a két lábamról. A lábam jobban bírja a hideget, mint a fejem – bölcsekedtem. Napokba került, míg nem mosták a járgányt a cellák között. A bambuszseprőt elkaptam és sikerült letörnöm egy kis bambuszágat, ami tudnivaló, hogy kemény, majd mint az acél. Megint napokba telt, míg átfúrtam, hogy horgolótűnek avassam. Sikerült. Kis sapkát horgoltam a harisnya fonálából nagy türelemmel – de időm volt, ráértem! Mennyi szabadidőt adott nekem az én Uram, Istenem!

Ezt a „pileolust” – olyan, mint a szerzeteseké, bencéseké, régen jezsuitáké, most a ferenceseké barnában – ő feketében nevetve mutogatta lelkigyakorlatokon a hallgatók oldott nevetése közepette.

5. Elöljárói Amerikába küldték. Lelkigyakorlatos házakban élt és élete a „lelkigyakorlatok” adásában telt. Mondták is rendtársai, a sokfelé szaladgálók, hogy első két évben alig hagyta el a monrói lelkigyakorlatos ház épületét. Csak élete Krisztussal és Krisztus élete embertársaiban érdekelték, foglalták le. Erre szánta, ennek adta idejét, energiáját. Mindezt meg is írta egy könyvben, ami eddig nem került kiadásra. Túl mély? Nem elég jó angol szövegezés? Nem elég időszerű?

János mély élete jól szövegezett és nagyonis időszerű. Talán a továbbiakban még jobban, mint amit eddig írtam Róla.

Lassanként valamiféle különös bénulás levette lábáról és tolószékbe kényszerítette.

Ott találkoztam Vele a Fordham-en, a bronxi jezsuita egyetem öreg- és betegházában.

Milyen csodálatos az én jezsuita rendem, ámuldoztam diakónus barátommal, Mike Heggartival, amikor, nem is régen, meglátogattuk ezt az öregeknek és betegeknek berendezett otthont.

Éppen a mise idejére értünk oda. Bekuporodtunk egy hátsó padba. Szorgos kezek, figyelmes léptek kerekesszéken betolták azokat, akik nem járhattak már a maguk lábán. Tipegő léptek, botra támaszkodó, elaggott testek léptek az oltár közelébe. Jánost betolták. Szeme félig csukva volt és arca mosolygott.

Ezt a misét sem én, sem diakónus barátom, míg élünk, nem felejtjük el.

Fiatal jezsuita misézett. Nem szánakozott, sóhajtozott az elaggott, fáradt, mennyi tagjában híres, sőt világhírű elaggott jezsuita testvérein. Tréfált, friss volt, örült, hogy együtt lehet velük, akik helyt álltak és Annak kezét fogják, Aki mindig vezette őket.

6. Az ebédlőteremben János asztalához vezetett egy mosolygós, kedves apáca. „A kedvencünk, szent ember” – súgta a fülembe – „ha nem tudnám”!

János rám ismert, szeme fölragyogott és összeöleleztünk.

Most Magyarországon mindenki elmondja megpróbáltatása történetét. Mindenki elmondhatja, mindenkinek van oka rá. A leírt szenvedések és vértanú-történetek kötettség jelennek meg.

Az együttérzés, a fájdalom, a szeretet köti be, fedőlapnál, kapocsnál és zsinóroknál jobban ezeket a megemlékezéseket. Akár politikai, akár társadalmi, akár vallási áldozatok írták ezeket a „vértanútörténeteket” mind az életünk, szívünk és lelkünk jó része marad, hiszen kortársak, talán szemtanúk is vagyunk.

Csienscuangra ki gondol? Havas Jánost ki idézi? Remélem sokan, akik ismerték és áldják Istent, hogy hűséges és szent misszionáriusát hallhatták, megismerhették, Tőle a Krisztus – követésre inspirációt kaptak.

Cser László: Havas Jánost temetjük

Ott fekszik Havas János a jezsuita egyetem infirmáriumának kápolnájában. Nyolcvannégy éves de, holtan sem, élve sem látszik annyinak. A megviselt életnek – amiből kijutott Neki – nyoma sincs. Boldogan élt, boldogan dolgozott, boldogan szenvedett és örömmel halt meg.

Beöltöztünk a szentmisére. Megérkezett a kanadai főnökünk, Jaschkó Balázs. Vele beszélgetek. Te ismerted jól Jánost és így tovább. Odafigyelt erre a liturgiát vezető Atya is, és rákérdezett: vállalnád a homíliát? Hiszen ismerted!

Természetes, hogy vállalom. Az evangéliumot már én olvastam az első olvasmány és a zsoltárének után. Aztán fölnézek. Vagy negyven jezsuita rendtárs, nyolc kedves nővér – ők ápolják az öreg és beteg atyákat – vagy harminc világi, János atya lelki vezetőitjei.

Elnézést kérek, hogy készületlenül állok ilyen helyzetben, ilyen illusztris misézők elé. Jánost kérem, hogy jól emlékezzem rá és az Isteni Lelket, hogy inspiráljon.

Hozzáfogok. Elmondom, hogy együtt éltünk Budapesten a Manréza noviciátusban, a Pesti Jézus Szíve templom mellett filozófiát tanulva, – ő előbb ment Kínába, mint én –, de együtt tanultunk teológiát, s missziós kerületébe úgy kerültem, hogy az ő helyébe kettőnket helyezett a gondos előljáró s nem hiszem, hogy ketten értünk annyit, mint János egyedül a rábízott huszonnyolc falu életében.

Mert az történt, hogy az egykori középiskolai tanár, az eljegyzett vőlegény, a jezsuita rendbe lépve, remek énekhangjával nemcsak előénekes és énekvezető volt kórusunkban, de a kínai nyelv dallamos skálázását is könnyen felvette és már kevés szókinccsel is szebbnél szebb szentbeszédeket mondott el híveinek. Még Magyarországon szerzett ismerete elsősegély-nyújtásra, gyógyszerellátásra oly segítség volt neki kínai életében, hogy mikor a közeli nem katolikus misszió orvosai elhagyták a kórházat, János azt megörökölte. Olyannyira, hogy amikor egy térden lőtt gerillát üszkösödő lábával a kis kórházba vittek, János nekiült egy éjszakán át amputálást tanulni, és levette az üszkös lábat úgy, hogy emberünk életben maradt.

Jó híre nemcsak terjedt, de központtá is tette. A helyi kínai kommunista vezetőség háziorvosa lett és csodálatos penicillin injekcióival, még súlyos nemi betegségeiken is segített.

Amikor püspökünket, Szarvas Miklóst börtönbe vetették titkárával együtt, János nekivágott a hosszú vonatozásnak Sanghaj felé, hogy a jelentősebb kommunista vezető előtt igazolja a püspök és Maron atya ártatlanságát. Kimerültsége és ideg feszültsége Sanghajba érve olyan fokú volt, hogy elvesztette szeme látását. Megvakult. Az orvosok egy hétig tartották sötét szobában és látása lassan-lassan visszatért.

Mert nem juthatott a vezetők elé kérelmével, az Auróra egyetemen a diákokkal foglalkozott. Itt csípte föl a rendőrség és vetette börtönbe. Alá akartak íratni vele egy okmányt, amelyben elvállalja, hogy kémkedik az Egyházzal a kommunista rendszernek Sanghaj körzetében. Nem írt alá semmit. Egy évig ült börtönben, kínai börtönben, ami nem hasonlítható az amerikai luxusbörtönökhöz.

A börtönélet tanította meg nemcsak a magány, az elmélkedő csend, de a Keresztrefeszített társaságában élő életre is. A tabernákulum, az Isten templomaiban, az Oltár mögött elhelyezett szűk tabernákulumban bezárt Oltáriszentség Krisztusa vette fel Jánossal a kapcsolatot és János övele. Különös szövetség talán nekünk, a leglényegesebb, legszükségesebb, az egyetlen lehetőség neki. Így aztán nem volt nehéz az egyévi koplalás, piszok, megaláztatás, kivetettség, magány – sosem volt egyedül, mindig együtt élt Mesterével az oltárszekrénybe börtönzött Jézus Krisztussal.

Eddig mondtam én – a többi rábízta azokra, akik ismerték, hallgatták, tisztelték, szerették. Akik körülvették az oltárt, és Havas János kihűlt testét az oltár érintésében. Rájuk bízta személyes élményeiket Havas János missziós életével kapcsolatban. És mi mást mondhattam: kérjük Havas János közbenjárását értünk. A börtönlakó, akit a börtön szabaddá nevelt Isten és az örökélet felé, hazaért oda, ahol a fől szabadtató, utainkat irányító Isten vár minket.

P. Lázár József (1919–1994)

P. Lázár József 1919. május 1-én született Mezőkövesden. Szülei tagjai voltak a ferences harmadrendnek, és az egész családot mély vallásosság jellemezte. Ebben a vallásos légkörben nevelkedett, elvégezte a gimnáziumot és a királyi katolikus gimnáziumban érettségizett 1939-ben Mezőkövesden.

1939. augusztus 14-én P. Hemm János novíciusmester vezetése alatt elkezdte a noviciátust a budapesti Manrézában. Egészen fiatalon, már 12 esztendőskorában úgy érezte, hogy hívja őt az Úr. Ez a hívás évről évre élesebben rajzolódott ki főleg a napi szentmisén, ministrálás közben, az elsőpénteki ájtatosságban és az akkor és ott szokásos ünnepi zsoltosmán. Nemcsak a két év noviciátust, de még egy harmadikat is a Manrézában töltött retorikusként. Ez idő alatt görögöt és modern nyelveket tanult és tudatosan készült az apostoli életre.

Filozófiát két évig Kassán, majd egy évet Pécsett tanult, és ott vészelte át a háborút. Még két évet töltött Pécsett mint kollégiumi nevelő. Elöljárói középiskolai tanárnak szánták, ezért egyre jobban belemerült a pedagógiába. A teológiát Szegeden kezdte 1947-ben. 1949-ben, Gyümölcsoltó Boldogasszony éjjelén sikertelen próbálkozást tett, hogy Nyugatra menjen, ahol befejezhetné tanulmányait és dolgozhatna jezsuita papként. Ehelyett Kistarcsára vitték, ahol több mint négy évet töltött. Saját bevallása szerint P. Mócsy példája lelkesítette, és adott neki útmutatást. Az internáló táborban folytatta teológiai tanulmányait. Szabadulása után pár hónapig alkalmi munkás, majd a Heves megyei Tanács építő vállalatánál segédmunkás, majd kőműves. Ez idő alatt folyton képezi magát, elvégzi az építőipari főiskolát, irodai beosztást vállal a magasabb fizetés, több szabadság reményében. 1979-ben építőipari technikusként, főművezetőként megy nyugdíjba.

Apostoli tevékenysége nagy lendületet kapott, amikor Pomázon, a Goretti Szent Mária kápolnájában 1957. január 25-én az internált Kisberk Imre püspök úr titokban felszentelte. Amint rövid életrajzában írja: „1957-ben az Úr méltatlan kezemet is felkente, hogy megmentője legyek a rászorulóknak. A kemény fizikai munkában csak a kéz bőrfelülete változott meg, a lélekben annál mélyebben hatott a kegyelem.”

Nyugdíjba lépése után 1957–1981-ben Egercsehiben plébános, 1981–83-ban Rómában készül a lelkigyakorlatos munkára, amibe bekapcsolódik hazatérte után, de emellett átveszi az iregyszemcsei plébánia vezetését.

1990-ben a szerzetes rendeket, közöttük a jezsuitákat is visszaállítják. P. Lázár a kispesti Jézus Szíve templomban kapott beosztást.

Sajnos egészségi állapota egyre gyöngült, így 1995 őszétől a pannonhalmi Szent Adalbert Szociális Otthonban lakott, ahol gondos kezek ápolása biztosított megpihenést számára. Itt imádkozott és ajánlotta fel szenvedéseit az Egyházért és a Társaságért. Nyugodjék békében!

F. Ritz Sándor (1916–1994)

Sándor testvérünk Gyömrőn született 1916. január 15-én egy tízgyermekes családban. Édesapja még az első világháborúban elesett. Fiatal koráról nem találtunk adatot itt, Rómában. Jómagam arra emlékeztem, hogy asztalosmesterséget tanult, mások azt mondják, hogy belépése előtt egy fényképésznél dolgozott. A Társaságba 1941. október 18-án lépett be. Novíciusmestere az első évben P. Napholc, a másodikban P. Kovács volt. A katalógus szerint a második évben a konyhán dolgozott. 1943. október 30-án tette le első fogadalmait. Jött a katonaság. A háború végét Németországban élte meg, ahonnan nem is tért haza Magyarországra.

A München közelében lévő skolasztikátusban Pullachban kapott beosztást, mely a háború alatt katonai kórház volt és súlyos bombatámadás is érte. A Házban a háború után a noviciátus, a filozófia és a teológia kapott helyet. A lakók száma ezekben az években meghaladta a kétszázat. Sándor testvér beosztását 1946–1950 között a Dél-német Provincia katalógusa szárazon így jelzi: „sofőr”, ami lényegében azt jelentette: „bevásárló”. Hogy ez mit jelentett azokban az években egy ekkora házban, azt mindenki el tudja képzelni.

1950-ben Sándor testvér is megérkezett Chieribe a Villa Luigina-i magyar skolasztikátusba szakácsnak. Az is maradt annak megszűnéséig. Eegenhovenben történt meg vele, hogy karácsony vigíliáján vacsorára mákos gubát szeretett volna készíteni, de hol vegyen mákot? Valaki azt ajánlotta neki, nézze meg egy madárkereskedésben. Volt is, de amikor az eladó kérdésére, hogy hány grammot kér, másfél kilót mondott, az felkiáltott: „Magának hány madara van?”

1954-ben eegenhoveni ház megszűnt. Sándorunk naposabb vidékre vágyott, és így Rómába került a Német-Magyar Kollégiumba, ahol 1967-ig maradt. Hivatalos foglalkozása: az alkalmazottak prefektusa, házgondnok és sofőr.

1967 és 1993 között a Biblicumban volt az alkalmazottak prefektusa, sofőr és ruhatáros.

Sándor testvér jellemzésére idézhetjük, amit 1991-ben ötvenéves szerzetesi jubileumára írt neki P. Generális: *„Eltekintve attól, hogy hol tartózkodott, a »Ritz testvér« nevet mindenütt úgy emlegették, mint a kitartó munka, de mindenekelőtt mint az ötletekkel gazdag, jó humorú és közösségi lelkületű testvér jelképét”*. Csak néhány példa erre: A Germanicum-Hungaricum díszterme ma is „Aula Ritz”; a Biblicum házi kápolnája, melyet ő alakított át a zsinat után az új liturgia előírásainak megfelelően igazán stílszerűen; a Biblicum árkádos udvarát a szökőkúttal csak Sándor munkája után csodálhatjuk meg; a Biblicum jeruzsálemi házának berendezése. Utolsó helyen említtem – habár fontosságban az első illeti – F. Ritz „szerelmét”, a Santo Stefano Rotondo-templomot, mely szerinte az égi Jeruzsálem leírásának építészeti kifejezése. Archeológus munkásságából két cikket feltétlenül meg kell említenünk. Mindkettő az ismert római folyóiratban, a *L'Urbe*-ban jelent meg: „Santo Stefano Rotondo sul Celio” – A Celio dombi Szent István kerektemplom (1964, 27. évf. 2. sz. 1-16 old.) és „La Nuova Gerusalemme dell'Apocalisse e Santo Stefano Rotondo” – A Jelenések könyve Új Jeruzsáleme és a Szent István-kerektemplom (1967, 30. évf. 4-5 sz. 1-30 old.).

Sándor testvérünk évek óta betegeskedett. Jó egy évvel ezelőtt igen súlyos állapotban feküdt a Gergely-egyetem betegtermében. Akkor még felépült, de közben elméje zavarossá vált. A házukban létrehozott 17 szobás otthon első lakói közé tartozott. Eleinte állandóan Magyar-országra akart visszatérni. Idővel megnyugodott. Június vége felé állapota súlyossá vált, és négy nap múlva meghalt. Tudata kissé kitisztult és úgy látszott, felfogta, hogy közeledik az utolsó hívás. P. Hegyi látogatását tudta. Június 27-én estefelé halt meg. A temetési mise 30-án volt a Biblicum kápolnájában, melyen a mieinken kívül jó néhány római magyar is megjelent. R. i. p.

(Összeállította: Szilas László S. J.)

F. Ferenczi György (1909–1995)

Idén már három magyar jezsuitát szólított el tőlünk az Úr. Tibor atyát Budapestről, Tóth-Kovács testvért Verőcéről, legutóbb meg Ferenczi testvért Pannonhalmáról.

Ferenczi testvér több mint tíz évig volt a pannonhalmi öregotthon lakója. Az utóbbi években járását bottal segítette. Pár hónappal ezelőtt, mikor utoljára láttam, a kertben egy padon ülve élvezte az őszi napsütést. Imádságos, derűs, dolgos ember volt; amíg egészségileg meg nem rokkant, sokat dolgozott. Utolsó levelét múlt év végén küldte a rendi központba, a nyugdíjából összekuporgatott 10 ezer forinttal együtt, melyet a közösségnek szánt.

De álljon itt saját, egyszerű, őszinte szavaival összeállított önéletrajza, melynek ezt a címet adta:

Életem főbb vonásai

1909. október 10-én születtem Zalaudvarnokon, és ott éltem 1925. október 3-ig. Paraszt szülők gyermeke voltam és addig paraszti munkát is végeztem. Az iskolában hat elemi osztályt jártam.

1925. október 4-én jelentkeztem a jezsuitákhoz Nagykapornakon, és itt másfél évig a kőművesek mellett dolgoztam. 1927. július 30-án elmentem a noviciátusba.

P. Müller Lajos magiszter azt mondta, hogy nem engem várt, de azért ott tartott. Öten voltunk testvér novíciusok, ebből kettőt elküldtek betegség miatt, valószínűleg mind a kettő jobb lett volna, mint én.

Fogadalom előtt a másik magiszter, P. Vukov azt mondta, menjek el, de úgy látszik rám bízta a választást, és én nem mentem el. Fogadalmat tettem, és ezután különböző rendházakban mint ebédlős, portás és sekrestyés, jól-rosszul elvégeztem a munkámat. A rendtagok kedveltek, jól megvoltunk. Egy-egy lelkigyakorlat után helyrebillentem, és minden ment tovább. Hála Isten, soha nem bántam meg, hogy jezsuita lettem.

Utolsó fogadalmamat 1940. február 2-án tettem Szegeden a Szent József-templomban. Ezután jött a háború. 1943-ban behívtak katonának Kassára. Egy fél évig ott tartottak, de mivel nem voltam kiképezve, csak a visszavonulók közt voltam, és így 1944-ben hazaengedtek szülőfalumba. Ott volt P. Kardas, és én is ottmaradtam, míg dispoziíciót nem kaptam Szegedre.

1950-ben Budapestre küldtek, de mivel nem kaptam munkát, ismét hazamentem. Mivel az akkori P. provinciálissal nem tudtam beszélni, azt üzentem neki, ha tudnak valami munkát adni, akkor írjanak és jöväk. Kaptam egy levelet, hogy azonnal jöjje, mert egyébként elbocsátanak. Erre nem számítottam, mert nem úgy mentem el, hogy nem akarok jönni. Ezután sikerült a MÁVAG-gyárban elhelyezkedni, és ott voltam 5 évig. Majd elmentem Balatonfüredre szőlőt kapálni. Onnan kaptam dispoziíciót Nagykanizsára sekrestyésnek, ott voltam kilenc évig, majd Debrecenbe kerültem, ahol 18 évet töltöttem el. Itt szintén mint sekrestyés dolgoztam. A pannonhalmi Szociális Otthonba 1984. augusztus 24-én vonultam be.”

Itt élt csendes visszavonultságban György testvér, amíg az Úr el nem szólította. Április 18-án még megebédelt, de utána vércukorszintje hirtelen leesett, elvesztette eszméletét. Az orvosi kezelés hatására vércukrárt sikerült megemelni, de őt már nem lehetett megmenteni: e napon 14 óra 15-kor csendben elhunyt.

Egész életében Jézust próbálta követni a rendi szegénységben, egyszerűségben, alázatban, engedelmességben, Istennek szentelt nőtlenségben. Legyen most Jézus az ő jutalma.
Nyugodjék békében!

(Nemesszeghy Ervin)

F. Gara József (1907–1995)

Gara testvér 1907. június 3-án született Budapesten. Édesapját Menyhértnek, édesanyját Amáliának hívták. Tízen voltak testvérek. Négy elemi iskola és négy év középiskola után kitanulta az asztalosmesterséget. Ebben az időben lépett be a budapesti Mária Kongregációba, ahol közelebbről is megismerkedhetett a jezsuita atyákkal.

1930. július 30-án kezdte meg a noviciátust a budapesti Manrézában, ahol már 1929. november 4. óta a posztulátumot végezte. Első fogadalmait 1932. július 31-én, Szent Ignác ünnepén tette le. Ettől kezdve egy hosszú jezsuita életen át hűséggel és nagy szakértelemmel működött mint asztalos. Először 1933–1937-ig Szeged volt működésének színhelye, aztán 1937–1940-ig Kalocsa, 1940–1944-ig Kassa, majd 1944–1949-ig ismét Szeged. Utolsó fogadalmát 1940. augusztus 15-én tette le. Az otthoni nehéz helyzet miatt kénytelen volt 1949. április 27-én elhagyni Magyarországot. 1949–1950-ben Bécsben működött, majd 1950–51-ben a chieri magyar skolasztikátusban. Mikor ezt a skolasztikátust Belgiumba helyezték át, ő is velük ment s 1951–1954-ben Eegenhovenben rendezte be a házat. 1954-ben megszüntették ezt a házat, s ettől kezdve majdnem 40 éven át a frankfurti jezsuita főiskola hatalmas, jól felszerelt asztalosműhelyében dolgozott két német rendtársával és még néhány alkalmazottal. Leírhatatlan az a teljesítmény, amit ezekben az évtizedekben társaival végzett. Nemcsak a frankfurti főiskolát újították fel, hanem az Észak-német Provinciának szinte valamennyi házat. Ablakokat, ajtókat, bútorokat, íróasztalokat gyártottak tömegesen. Kápolnákat, irodákat rendeztek be meg könyvtárakat. Nehéz és kemény munka volt. Mindezek ellenére Gara testvér mindig mosolygós, vidám és elégedett volt. Soha nem panaszkodott, s a legkisebb figyelemért is köszönetet mondott. A német környezetben kissé visszahúzódottan és csendben élt – valószínűleg már a nyelvi nehézségei miatt is. Ennek ellenére kedvelte mindenki a mosolygós, szorgalmas testvért.

Az évek múltával jelentkeztek nála is az öregség jelei, így 1993. február 11-én át kellett költöznie az Észak-Német Provincia öregotthonába, Münsterbe. Lába mondta fel mindinkább a szolgálatot, szívgyengeség is kezdte gyötörni. De mindezt türelemmel viselte. Állapota kb. fél év óta állandóan rosszabbodott s 1995. május 1-én Szent Józsefnek, a munkások pártfogójának ünnepén csendesen átszenderült az örökkévalóságba. Hálával gondolunk rá. R. i. p.

(P. Hegyi)

F. Kolozsvári Gáspár (1915–1995)

Gondviselő Mennyei Atyánk! Kolozsvári Gáspár jezsuita testvérünk elég magas kort ért meg, nyolcvan évet kapott jószágodból és ötvenkilenc nem akármilyen évet töltött el a Jézus Társaságában. Most szándéka szerint, helyette is megköszönjük ennek a nyolc évtizednek minden állomását. Tudjuk, hogy atyai jószágod teszi életünket széppé, boldoggá, de a szenvedés is a Te gondviselésed eszköze. Testvérünknek bőven jutott mindkettőből. Köszönjük, hogy 1915-ben Mezőkövesden jó, matyó családban szólítottad életre, harmadik gyermekként. Az első világháborúban elesett édesapa hiányát a nagyszülők igyekeztek enyhíteni. A sokat dolgozó, mélyen vallásos édesanya az elemi után, a négy gimnáziumi osztály elvégzését is biztosította szegénységük ellenére úgy, hogy a serdülő Gáspár nyáron napszámosként dolgozott. P. Jámbor tanácsára a Manrézába fogadta be a Jézus Társasága kisegítő munkára. 1932-ben aspiráns, és 1936-ban belép a noviciátusba. Mivel a két világháborús nemzedékhez tartozott, jött az első katonai behívó, majd leszerelve, a fogadalmak után dolgozott a rendi szabóságban, Kalocsán, Pécsen és Szegeden bevásárlóként és sekrestyésként. Következett a második katonaság: egy év Kijevben. Az 1950-es szétszóratásig pedig különböző házainkban tevékenykedett. Urunk, a szétszóratásban is megőrizted hűségét, portásként éppúgy, mint ablaktisztítóként, gyári segédmunkásként, kőfaragóként az építőiparban, alkalmi munkákban, végül a pesti Jézus Szíve templomunkban 19 éven át sekrestyésként, nyugdíjazásáig. Az utolsó tíz évben az idős kor keresztjeivel látogattad meg Urunk, csökkenő látása és hallása ellenére is hűségesen vitte, terjesztette A Szív újságot, sokszor botorkálva városszerte az ismerősök körében.

A gyászjelentését gondosan megtervező Gáspár testvérünk szentségekben megtisztulva hallotta meg hívásodat, Urunk, melyet hazatérésnek nevezett, és így áll most ítélőszéked előtt. Lukács evangéliumának szavait idézve kér, tekints irgalmasan gyengeségeimre: „Uram, emlékezz meg rólam, amikor eljön uralmad!” „Köszönetet mondva Istennek és a Jézus Társaságának – tudom, kinek hittem – azt kérem, hogy az égi Társaságban találkozassunk!”

(Kelényi Tibor imája)

Simó testvér emlékezik Gázsinkra

Huzamosabb ideig, 1975-től 1978-ig egy lakásban laktam Gáspárral, majd ismét 1985-től 1995-ig, mint nyugdíjasok. A két időszak között ugyanis (1978–1985), mikor ismét szociális otthonban dolgoztam, P. Németh József, majd P. Németh Tibor voltak a lakótársai. (Közös előszoba, konyha, fürdőszoba és külön hálószoba). Hallomás után Németh Tibor atya már beteges és szenilis kezdett lenni, akiért elég sok áldozatot hozott; fehérneműmosás stb. Sokat segédkezett a mindkét lábára amputált Horváth Mihály atya gondozásában. Betegeink kórházi látogatásaiban szinte legelső volt. Főleg pedig a vendégszeretetben volt szinte felülmúlhatatlan. Voltak nehéz emberei, akiknek látogatása után nagyot sóhajtott, hogy hál' Istennek, ez is megvolt, de mindig szívélyesen fogadta. Sokan tisztelték és szerették; be tudta magát lopni a szívekbe; ahol tudott, segített, viszont őt is segítették élelemmel, gyümölccsel, betegségei idején készségesen fuvarozta a szomszéd lakó kórházba illetve haza.

Még betegségeit is derült lélekkel viselte úgy, hogy egy alkalommal még a mentőket is felderítette kedélyes viselkedésével. Halálának oka gyomorvérzés volt; kiváltó oka az, hogy elfeledkezett arról, hogy nyers gyümölcsöt nem szabad fogyasztania és három darab nyers szilvát evett. Ezt, rosszul érezve magát, elpanaszolta. Mihelyt komolyabbra fordult rosszullete, telefonáltam földijének, Póta László testvérnek, aki korán reggel, 6-kor megjelent

az éppen itthon tartózkodó Benkő Antal atyával, aki a szentségekben részesítette. Ezután láthatólag megnyugodott, majd jöttek a mentők és 1 és 1/2 órás lelkiismeretes kezelésben való részesítés után elvitték a Szent Imre Kórházba. (Tétényi úti kórház). Halála részemre hitelesítő volt, mivel a gyakorlatban tapasztaltam a mi Urunk ígéretének beteljesülését, hogy a nagy kilencedet végzők nem fognak a nekik szükséges szentségek nélkül meghalni.

Az egyik templom előterében kifüggesztették fényképét – amint megy sakkfigurás szatyrával – ezzel a felírással: Elhunyt szeretett Gazsi bácsink 80 éves korában. Reméljük, jó pontokkal jelent meg az Úr színe előtt. R. i. p.

F. Pál Ferenc (1924–1995)

Pál testvér 1924. július 24-én született. Egyszerű falusi környezetben nőtt fel. A buzgó, jóra való fiút plébánosa a ferencesek felé irányította, de a külső körülmények miatt szerzetesi életét nem kezdhette meg. Tovább kereste a helyét, mindenképpen az egyházhoz kívánt kötődni. Így jutott el a hatvanas évek körül Püspökszentlászlóra, az ottani szociális otthonba. Ott kitűnt szolgálatkészségével, szorgalmával, ügyességével. Itt akkor P. Németh János volt a ház lelkésze, kertésze, mindenese. Egyre közelebb kerültek egymáshoz lelkiileg is. Így alakult ki P. Némethben az a meggyőződés, hogy Ferenc testvér megtalálhatná élete célját azzal, hogy kéri föl vételét a Jézus Társaságába. P. Kollár nem rokonszenvezett a gondolattal, de mivel 1981-ben a német asszisztencia akkori vezetője, P. Heinrich Jürgens hazánkba látogatott és az utánpótlás fontosságát szorgalmazta, ez felbátorította P. Tamás provinciálit, hogy P. Németh János ajánlására felvette a Társaságba Pál Ferenc testvért. Kinevezte ad hoc novíciustestvérré P. Németh Jánost. Két év után Ferenc testvér fogadalmat tett P. Tamás János provinciális előtt, sőt, P. Jürgens javaslatára érvényesnek nyilvánították P. Kollár szóbeli engedélyét, így az 1973. március 25-ét jelölték ki Ferenc testvér belépési idejének. Ekkor kapott ugyanis szóbeli engedélyt, hogy megkezdheti a noviciátust.

Itt, Püspökszentlászlón dolgozott aztán a testvér mint bevásárló, mindenek, sokszor igen nehéz körülmények között. Hóban, sárban, nagyon kezdetleges utakon kellett a testvérnek megjárni – sokszor naponta többször is – az utat Püspökszentlászló és Hosszúhetény között, teljesítve sokszor a még nem egészen átgondolt és indokolt parancsokat is. Mindig szerény és szolgálatkész volt, és nagyon boldog, hogy a Jézus Társasága tagja lehetett. Közös találkozóinkon ritkán vehetett részt állandó és nélkülözhetetlen elfoglaltsága miatt, de amikor tehetett, mindig örömmel volt közöttünk.

1982. április 22-én, nagy boldogságára, letehetette utolsó fogadalmait is, ezzel a Társaság teljes jogú tagja lett. Alig egy hónapra rá, nagy eszményképe, lelkivezetője, P. Németh János meghalt és P. Váczy Jenő lett ott a spirituális.

A nyugdíjkorhatárt elérve sem vonult el pihenni, hanem tovább dolgozott, míg csak tellett erejéből. Amikor már sehogy se ment a munka, Fricsey atyához költözött, ahol erejéhez képest próbált segíteni. De gyakran volt a pécsbányatelepi kórház betege. Most a jó Isten pontot tett nagyon áldozatos, egyszerű de Istennek adott életére, hogy a karácsonyt már az Úrnál ünnepelhesse.

Bíró László püspök, rektor megemlékezése Ferenc testvéréről

A hűséges rendtárs, Ferenc testvér hazaérkezett. Gyászjelentését olvasva nem tudom megállni, hogy néhány sort ne írjak róla. Szinte hozzátartozott életemhez. Gimnazista korom óta ismertem, akkor még öszvéreket hajtott, később dzsippel közlekedett. Az önzetlen szolgálatkészség példája volt számomra, közvetlenségével, derűjével, olykor határozottságával. Nagy szolgálatot tett nemcsak az idős nővéreknek, hanem a Szentlászlóra érkező hittan csoportoknak, kispapoknak, turistáknak is. Számomra Püspökszentlászló genius lociját megboldogult Németh atya, Ferenc testvér és a szatmári nővér, Gáncs Klára – akit csak Zsuzsa néni névvel hívtunk – jelentette. Csöndesen missziós központtá vált nemcsak a pécsi egyházmegye, hanem az ország számára is. Mennyi követ hordtunk Ferenc testvérrel gimnazistaként, kispapként a szentlászlói útra, ami – hála Istennek – a mai napig sem aszfaltos, így Szentlászló megmenekülhetett a nyárspolgári turizmustól. Most reményünk szerint – mindhárman az Úr közelében örülhetnek, aki erőt adott nekik, hogy olyan sok

embernek otthont, békét ajándékozhattak a püspökszentlászlói arborétum öln. Nyugodjék békében.

P. Rab Pál (1914–1995)

Az alábbi híradást küldték szét a kínai provincia minden házába, P. Rab halálával kapcsolatban:

P. Rab Pál békésen az Úrhoz költözött vasárnap, 1995. november 19-én este 7 óra 20-kor. Az ápolónővérek és barátai állták körül a haldokló ágyát. Az atya a provincia betegtermében volt, egészségi állapota egyre romlott. Tíz nappal ezelőtt – tekintve, hogy szíve és tüdeje egyre nehezebben működött – átvitték a Szent Pál Kórházba, ahol szívinfarktus következtében meghalt. A nővérek és az atya barátai ágya körül imádkoztak.

P. Rab 1914. szeptember 1-én született Magyarországon Pély községben. 1933. augusztus 20-án lépett be Budapesten a Szent Szaniszló Noviciátusba. A juniorátus és a filozófia elvégzése után 1939-ben Kínába jött, ahol először két évig kínaiul tanult, majd egy évig latint tanított Támingban. A St. Bellarmine College-ban Cikavejben tanult teológiát és ott szentelte pappá Francis Chao S. J. püspök 1945. június 7-én. Miután elvégezte a harmadik probációt Vuhuban, 1948. március 20-án letette utolsó fogadalmait az egyik katolikus hívő házában, egy kis faluban. Rab atya szeméből kiáradó békét és kedvességet vitt sok helyre és sok személyhez. Mindig rendelkezésre állt és szolgált zokszó nélkül. Keményen dolgozott sok helyen: Táming, Putzu, Taicsung, Putai, Haincsu, Tajpej, Csanghua, Peikan, Tainan és Kaohsziung. Kaohsziung volt az utolsó munkahelye, onnét került a provincia betegtermébe. Különböző munkákat végzett. Volt miniszter, ökonómus, misszionárius és plébános, káplán, lelkigyakorlat-adó és a nyelviskola spirituális. Több nyelvet beszélt a magyar anyanyelvén kívül. Beszélte a mandarint, a tajvanit, angolt és franciát. Görögből és latinból kitüntetéssel érettségizett. Az Úr jó és hűséges szolgálja nyugodjék békében!

Testvérünket november 28-án temették el.

*

Összefércelt emlékek Rab Pál atyáról

Rab Pállal ugyanazon a napon, 1933. augusztus 19-én kezdtük meg a noviciátust a zugligeti Manrézában. Mi ketten, pécsi ciszterci diákok, a kelenföldi állomásra érkeztünk. Papilla Lajos és Kostya Sándor jött elénk az állomásra. Erre azért volt szükség, mert sem Torma Kálmán, sem én nem voltunk tájékozottak Budapesten. Kiderült, hogy a két küldött sem, mert szépen elvillamosoztak velünk a Nyugati pályaudvarig, és csak onnan kerültünk valahogy a Széll Kálmán térre (ma Moszkva tér) és a 81-es villamosra, mely aztán elvitt minket a Manréza közelébe.

Rövid étkezés után az angelusunk, Fejér atyus bemutatott minket a krockettpályán összesereglett kandidátusoknak. Csaknem húszan voltunk akkor elsőévesek. Kissé gyanakodva néztem a magas termetűekre, lévén kis pöttöm ember. Szemrevételeztem C. Sülét, aki nagyon elegánsan volt öltözve, kicsit kancsal és hajlott volt, és eléggé vékony. Később aztán Domanits testvér (ő volt akkor a szakácsunk) működése folyamán, meg talán a Szent Szaniszló napján kezdődő nagylelkigyakorlat eredményeként erősen megnövekedett, főként szélességben. Itt láttam először Rab Palit is, aki erőteljesnek, magabiztosnak és ugyancsak nagyon szerény embernek tűnt.

Valójában a noviciátus második évében kerültünk közelebb egymáshoz, amikor is P. Szócius, P. Reöthy Szilárd József úgy döntött, hogy nekünk, mármint C. Rabnak és nekem, csütörtök délutánonként együtt kell menni Pesthidegkút-Ófaluba, ahol a már működő szívgyárdát kell majd vezetnünk. Pali általában szívesen játszott a gyerekekkel, magam meg meséltem nekik *Az ezüstflotta kincseiről* meg *Twist Olivérről*. Természetesen gyalog

mentünk esőben, hóban, szép időben, záporban egyaránt. Egy alkalommal éppen hatalmas zápor kerekedett, amikor hazafelé tartottunk. Mit volt mit tenni, a cingulus köré csavartuk a talárist, és gyalogoltunk tovább. A Hárshegy erdei útjain bandukoltunk hazafelé. Jöttek velünk szemben a Budapesten tanuló fiúk és lányok. Ránk néztek, mosolyogtak, majd elkezdtek nevetni. Ugyan mi nevetnivaló lehet rajtunk? Amikor az eső már elállt, a 83-as villamos egyik megállójánál mégiscsak jól megnéztük magunkat, akkor láttuk csak, hogy mindkettőnk térde ugyancsak kikandikál fekete nadrágunkból. Lusták voltunk kellő időben a nadrágot Rózsahegyi testvér szabóságába adni, így történhetett ez a furcsa eset. Akkor még nem volt sámlis meditáció: a buzgóbb novíciusok áhítatosan végigtérdelték a szentmise és az elmélkedés idejét. Nap közben ugyan ki látta, hogy mi van a taláris alatt?

A filozófiát Budapesten végeztük. A Horánszky utcai Kongregációs Otthon adott helyet a rend bölcseleti főiskolájának. Sem Pali, sem én nem ettük nagykanállal a különböző stúdiumokat. Többször megpróbáltunk együttesen behatolni az „ens ut sic” rejtelseibe. Nem nagy sikerrel. Néha Alszeghy Zoli megkönyörült rajtunk, és mindent szépen elmagyarázott. Tudtuk is addig, míg meg nem kérdezték tőlünk. Mivel azonban a tanárok jószívűek és megértőek voltak a vizsgákon, nagyobb baj nem történt. Első évben a Manrézába szoktunk gyalogolni minden villanapon, a másodévtől kezdve azonban béreltek az előjárók egy villát a Svábhegyen, és attól kezdve ott töltöttük a villanapokat és a vakációt is. Nagyokat futballoztunk. A tanárok is gyakran velünk tartottak. P. Trugly kitűnő csatár volt, P. Varga László inkább csak nagy hangjával és megjegyzéseivel vett részt a játékban. Rab Pali védőjátékosként kitűnő futballista volt. Ahová ő a lábát odatette, ott repült a labda és a játékos is. Még olyan kiváló csatárok, mint F. Sebes és F. Vág se tudtak mellette elmenni.

A bölcseleti év harmadik esztendejének befejeztével kiderült, hogy Pali misszióba jelentkezett F. Császárral és F. Cserrel együtt. A szokásos búcsúzkodás után elindultak. Még a háború kitörése előtt (1939. szept. 1.) sikerült nekik Trieszten és a Szezei-csatornán keresztül eljutni Sanghajba. Ezzel a fizikai távozással kapcsolatunk nem szakadt meg, hanem különös módon elmélyült. Az ő kérésére többször felkerestem szüleit, akik a piaristák gimnáziumában laktak szolgálati lakásban. Rab papa ott volt pedellus. A budapesti ostrom közben és után gyakran kerestem fel a családot. Akkortájt ment férjhez Pali kishúga. Mindig nagy szeretettel fogadtak, mint amolyan „pótfiukat”.

1947–48-ban újból megindulhatott a levelezés: nem volt könnyű az ottaniak helyzete sem. Először a japán megszállást kellett elszenvedniük, majd megérkeztek Mao katonái, akik éppenséggel nem bántak barátságosan a misszionáriusokkal. Pali a kínai nyelv elsajátítása és a teológia elvégzése után lelkipásztorkodott a tamingfui misszió területén. Ott aztán kihasználhatta nagyszerű fizikai erejét a hosszú kerékpárutak alkalmával. Kitűnően megtanult kínaiul írni és beszélni. Derűs és nyugodt természete miatt mind rendtársai, mind a kínai hívek szerették és becsülték. Aztán el kellett búcsúzni Támingtól; a kommunista hatalom elfoglalta az épületeket. A magyar atyák még nagy erőfeszítéseket tettek, hogy legalább a kisszeminaristákat megmentsék a jövő számára. Pekingben, a Vatta utcában béreltek egy házat, ott éltek ezek a gimnazista korú gyerekek. P. Rab volt a gondnokuk, és akkortájt sorra küldte nekem a gyerekek fényképeit. Még egyikkel-másikkal leveleztem is, persze Rab atya tolmácsolásával. Aztán annak is vége szakadt. Kitoloncolták őket a „Mennyei Birodalomból”, miután sokat tettek – és sokszor veszélyek közepette – a kínai katolikusok hitének megőrzéséért. P. Rab ekkor P. Lischerong Gáspár apostoli kormányzó rendeletére Tajvanba került és folytatta lelkipásztori munkáját. Több helyen volt plébános, házgondnok.

A hetvenes évek vége felé arra is sor került, hogy hazalátogasson. Húgával együtt felkerestek engem, és megbeszéltük a nagy utat, amit majd együtt teszünk meg az országban meglátogatva a még élő rokonokat. Ekkor már szülei nem éltek, de néhány rokona még igen. Ezeket látogattuk meg nagyszerű kocsimmal, a Trabanttal. Először Cegléden voltunk, majd a szülőfalujába, Pélyre látogattunk, ahol még élt édesanyjának húga. Nagy volt a meglepetés.

Itt felkerestük az általa sokszor emlegetett nagyanyja, Borcsa néni sírját is. Majd Miskolcra mentünk, ahol Bencze testvér apáca húgát kerestük meg, majd a Hernád völgyén fölfelé haladva eljutottunk abba a faluba, ahol Bencze testvér unokaöccse lakott. Onnan már látszott Kassa városának körvonala.

A visszafelé vezető útja Rómán keresztül sikerült, ahol – amint írta – sok értékes napot töltött együtt közös novíciustársunkkal, Alszeghy Zolival. Közben elég sűrűn leveleztem „kisöcsémmel”. (Ez a név azért ragadt rá, mert kerek egy héttel volt fiatalabb, mint én.)

Aztán még egyszer találkozhattunk. Ismét felkereshette hazáját. Ekkor azonban kishúga már nem élt, így egyedül öccsével találkozott. Ez időben olyan szerencsés helyzet alakult ki, hogy valamennyien, akik 1933-ban léptünk be, és még az élők sorában bandukoltunk az örök haza felé, itthon, Magyarországon voltunk. Itt az alkalom, most találkozhatunk. Nagy szomorúságomra sem Bogyó atya, sem Cser atya nem tudott részt venni ezen a rendkívüli találkozón, így csak hárman voltunk: Rab Pali, Vác Jenő és én. A találkozó nevezetes helyen volt: a váci révnél található Pokol csárdában. Aztán elköszöntünk egymástól, abban a tudatban, hogy mi már ebben az életben nem találkozunk, de az Úr irgalmában bízva majd odaát.

A levelezés tovább folyt az év elejéig. Gyönyörű írása volt Palinak, és a hosszú távollét ellenére nagyon szépen fogalmazott. Ez évben már nem írt. Császár testvér jelezte, hogy betegeskedik: a szíve rossz, és ezért bevonult a Fu Yen Egyetem mellett létesített jezsuita öregotthonba. Onnan még küldött képeket. Aztán jelezték, hogy elesett, combnyaktörést szenvedett, és ezentúl már csak kocsival tudott közlekedni. E hónap elején Császár testvér jelezte, hogy Rab atya hol jobban, hol rosszabbul van. Tudjuk, hogy most már JOBBAN VAN. November 19-én reggel halt meg; 21-én kaptam meg P. Provinciális levelét, hogy meghalt. Két órára rá elmondtam a szentmisét. Szomorúan és örvendezve – ahogy mihozzánk illik.

(Pálos Antal)

El nem küldött levél Rab Palinak

Kedves Rab Pali,
milyen szép neved van! A *Rab* nemcsak rövid, erőteljes magyar szó, de zöngése és jó íze is van a szájon. A Pál Szent Pált idézi, a nagy misszióst, akinek követője lettél a Jézus Társaságában.

Emlékszel? A noviciátusban találkoztunk először. Aztán együtt a retorikaéven, a hároméves filozófián. Együtt ültünk hajóra Kína felé. Együtt tanultunk kínait Pekingben két évig, együtt próbációztunk Vuhuban a spanyol misszióban. Együtt készültünk a papszentelésre.

Mellettem feküdtél arcra borulva Chao püspök előtt, amikor a Mindenszentek litániáját harsogták felettünk. (A gerillák, a japánok ágyúzása, mozsarazása és gépfegyverezése azért hangosabb volt a templom védő karjai fölött.)

Együtt kezdtünk dolgozni az Úr kínai szőlőjében. Együtt szorultunk ki Kínából. Téged Formózára irányított az előljárói szó, engem Amerikába.

Gyéren leveleztünk. Egyszer itt jártál. Kanada után vendégem voltál egy napig. Megköszönted az írógépet, amit küldtem, és hoztál két kínai virágfestményt – most is itt ékeskednek szépen berámázva a plébániai ebédlőben.

Magyarországon is találkoztunk. Pálos Anti hívott az öregotthonba. A vonaton – éppen folszálltál – úgy ölelkeztünk össze, mint akik rég nem látták egymást, de aztán úgy társalogtunk, mint akik tegnap hagyták abba a beszélgetést.

Megírtam volna Rab Palinak azt is, hogy már alig vagyunk kínai missziósok. Hamarjában tizenöt név is eszembe ötlök. Otthoniak még többen. „Ugye, Pali – kérdeztem volna –, nekünk még sokkal több a kapcsolatunk a Hazatérőkkel, mint a Számkivetettekkel? Lassan már jóleső érzés arra gondolni, hogy a nagyja letelt, ami hátra van, kevés. Hála mindenért az Időben, ami nekünk adatott; ugye reméljük a termését az Örökben?”

Ám, minderről karácsonyi levélben Rab Palinak írni már felesleges volt. Pali a többiekkel együtt Odahaza karácsonyozik.

1995. november 31.

(Cser László)

P. Maron J.: Megemlékezés P. Rab Pálról

Ez évben két bajtársunk hagyott itt minket: P. Vajda Tibor és P. Rab Pál. És ezáltal ízetlenné vált az életünk. Ők ugyanis a Vajda-Rab (*vaj-darab*) szerepét töltötték be a közösségben. Mindketten hosszú szenvedés után megértek a mennyország számára.

A P. Vajdáról már volt szó ezelőtt. Most csak P. Rabról emlékezzünk meg. Magyar neve nem volt számára kecsegtető, de mivel ő jó korán „Isten Rabja” lett, a rossz hangzás is eltompult, hisz a latin közmondás szerint: „Deo servire regnare est” (Az Isten szolgálata uralkodás). S mivel ő önként jelentkezett a kínai misszióba, kapott is egy szép kínai nevet „*Wang*”), ami királyt jelent, pont az ellenkezője magyar nevének.

Saját elbeszélése szerint P. Provinciális (Somogyi) így búcsúztatta el: „Fiam, megkérdeztem a consultorokat. Azt mondták: egészséged megfelelő, erőnyeid tűrhetők, de te olyan buta vagy, hogy sohasem fogod elsajátítani a kínai nyelvet, azért próbáld meg.”

Hát? Ez azt jelenti, hogy nagyon komolyan vette a nyelvtanulást. Először is a pekingi nyelviskolában (Chabanell Hall) tanult kínaiul. Nem úgy, mint mi, elődei, akik Ancsingban (Anvej tartomány) tanultunk, ahol a nyelvkönyv spanyolul volt megírva, s ebből mi egy kukkot sem értettünk. Palinak még az is javára szolgált, hogy Támingban végezte a magisztériumot mint a kis seminaristák vezetője. Itt latint tanított, az iskolában pedig hittant. Kezdetben a beszédeit egy katekista segítségével készítette, amit az szalagra vett, és Pali azt ismételt, hogy hangletése is kifogástalan legyen. (Mert ha azt valaki elhibázza, akkor csoda dolgok jönnek ki belőle. Olyan ez, mint amikor például valaki a magyarban veréb helyett vérebet mondana...)

Később a tajvani tájszólást úgy tökéletesítette, hogy fél évre elkérte magát egy tajvani világi pap mellé, aki aztán beteg lett, kórházba került és meghalt. Őt helyettesítette Pali a plébánián, amíg meg nem jött az új plébános.

De térjünk vissza az időrendi eseményekre. Támingban a magisztérium alatt majdnem meghalt egy typhoid nevű betegségben. A P. Kékessy vigasztalta: Nyár lévén, a iskolások Sanghajból visszajönnek Támingba, így szép rekviem és temetés lesz...” Pali azonban átvészelte a betegséget, mert a jó Istennek más tervei voltak vele.

Teológiai meglehetősen változatosan végezte. Sanghajban (Zikaveiben) két évig tanult. A harmadik évben a teológiát áttelepítették északra a japán bombázások miatt. Így ott egy kínai jezsuita püspök (Msgr. Csao) szentelte fel pappá P. Cserrel együtt. A negyedik évben vissza kellett volna menniük Sanghajba, mert közben a japánok kapituláltak, de akkor lehetetlen volt a közlekedés. Így hát Pekingben kötöttek ki, ahol a negyedik évben a ferencesekkel együtt hallgatták a teológiát. Itt P. Zsámár is tanított.

A harmadik próbát Vuhuban végezte, ahonnan P. Takács Palit magához rendelte, hogy társa legyen a földalatti, mártír munkában. Éjjel járták a keresztény falvakat, nappal pedig a keresztények bujtatták őket. Ez így ment körülbelül fél évig, míg végül is a vörösök elcsípték őket. Így P. Takács és P. Rab, a szó szoros értelmében, rabok lettek. A nemzetörök a nagy

városba vitték őket kihallgatni. Útközben megháltak egy kis faluban. A kínai újév előestéje volt. „Órangyalaik” jól felöntöttek a garatra, és az igazak álmát aludták. Rabjaink csak erre vártak. „Megkönnyebbülés” ürügyén kilopóztak az udvarra. Egy kutya veszettül ugatott, de az örök erre sem ébredtek fel. Erre ők ketten bátorságot kaptak, és kereket oldottak. Egész éjjel kutyaagoltak, pitymallatra megérkeztek egy keresztény faluba. Hogy elkerüljék a feltűnést, a kertek alatt a vályogfalon másztak át, ami nagy robajjal ledőlt. A házigazda ugyan ennek nem nagyon örült, de ők ketten megszabadultak.

E veszélyes bravúr után P. Koch, a még szabad lábon élő jezsuiták előljárója magához és a seminaristákhoz hívta Palit, akik hosszú zarándoklás után (Szinsiáng, Csencsó, Csisien...) szintén Pekingbe jutottak. Pali lett P. Koch jobb keze, mi hárman pedig (Kaufmann, Maron, Vajda) a pekingi katolikus egyetemen bifláztunk.

Érettségi után kettőnket P. Vajdával nem a kommunisták, hanem P. Koch üzött ki Kínából: P. Zsámárnak kellett segítenünk szótárfordító munkájában Tajvanon. Pár év múlva P. Kochra is rá járt a rúd. Ő is útilaput kapott, mert a kommunistáknak mindig az előljárókra fáj a foguk. Pali és Kaufmann még maradhattak a seminaristákkal. Pali vesztét az okozta, hogy rendszeresen angol misét mondott a ferences nővéreknél, ahová több külföldi is járt misére. Ezt a vörösök nem jó szemmel nézték, és végül őket is kiebrudalták. P. Kaufmann a Fülöp-szigetekre került, Pali pedig pár hónapig Hongkongban rostokolt, míg meg nem kapta az engedélyt, hogy Tajvanra utazzon. Itt őt is besavanyították a szótárkészítő munkába, de csak fél évig, mert jött Msgr. Lischerong, és kettőnkkel beindította a putcei missziót.

Kezdetben Pali az építkezésre felügyelt, és annak befejezése után a Msgr. Lischerong őt zsákba rakta, azaz kinevezte Putajbe plébánosnak. Ez a helynév „zsákot” jelent. Itt végzett ő ugartörő munkát két évig. De jött a vizitátor (P. Ognate), kinevezte Palit a nyelviskola lelki vezetőjévé Szincsuban, hol a fiatal misszionáriusok tanulták a kínait. Itt három évet töltött mindenki közmegelegedésére.

Mikor a tajpeji plébános (P. Briere) hazament hat hónapos vizitációra Kanadába, Palit tették helyébe a tajvani hívek gondozására, mert jól beszélt a tajvani nyelvjárást. Közben elkészült a diákotthon Putcében és Msgr. Lischerong Palit hívta meg az otthon vezetésére.

Három év múlva P. Schmotzer, aki a jezsuita lelkigyakorlatos házban dolgozott, Amerikába ment, Palit hívták meg helyébe a lelkigyakorlatok vezetésére. Ő 10 évig töltötte be ezt a jelentős hivatalt. Ez volt az ő legkedvesebb és legeredményesebb munkaköre. Persze jöttek közbe hosszabb-rövidebb megszakítások. Pali ugyanis úgy gondolta, hogy nincs elég felkészülve erre az Isten-adta jezsuita munkára, azért részt vett a különböző kurzusokon. A Fülöp-szigeteken 8 hónapot töltött a felfrissítő kiképzésben, Amerikában a lelkigyakorlat adás kurzusán stb.

Mikor ismét szükség volt tajvaniul beszélő páterre, ismét Palit kérték meg a fővárosban a tajvani (azaz nem a nagy Kínából jött) hívek gyámolítására. Mivel a plébániai munkában is jó eredményeket ért el, áthelyezték őt a pejkangi parókiára. Pej kang Tajvan Efezusa, a hírhedt Mácu (égi istennő)-tisztelet fő fészke, vagy mások szerint Tajvan Mekkája, a sok búcsújárás miatt. Ez a hely kemény dió volt a hithirdetés szempontjából, de Pali nem bánta, mert itt ő közelebb jutott a magyarokhoz, akiknek társaságát nagyra becsülte. Közben még a nyakába akasztottak egy tengerparti keresztény falut is Tungsöt is, így kétlaki lett. Hogy eleget tudjon tenni ennek a kettős munkának, kapott egy autót. Ezzel bölcsőhéj kocsival szaladgált ide-oda. Egyszer autóbalesete is volt. A melléte ülő kínai világi papnak eltört a kulcsontja, de Palinak kutya baja se történt, sőt a baleset javára szolgált: a vállában a reuma, amely éveken át kínoztta, teljesen elmúlt. Mikor beszámolt, azt mondta, hogy a reuma ellen legjobb orvosság egy nem túl veszélyes baleset. De azután egy nyugodtabb helyre tették, egy délebbre eső nagyvárosba, Tajnanba, a jezsuita parókiára. Itt két évig vitézkedett. Amikor ismét szükség volt egy tajvaniul beszélő páterre, ő ment a legdélibb nagyvárosba, Kaosiungba káplánkodni.

Ott lett beteg. A kórházi kezelés némileg rendbe hozta, de dolgozni már nem tudott, tehát elkerült a jezsuita öregotthonba Tajpejbe, hogy ott imádkozzon az Egyházért és a Társaságért. Ott egyszer két szék között a pad alá esett, és eltört a medence csontja. Megoperálták, de járni már nem tudott, kerekesszéken közlekedett. Mikor a házi kezelés már nem volt elég, ismét kórházba került, s ott fejezte be földi zarándoklását.

Most legyen szabad mondani valamit P. Rab egyéniségéről. Nyugodt, szerény ember volt. Jovialis, flegma típus. Soha nem volt mérges. Nem volt sem székszavú, sem szószátyár. Amit mondott, az mindig keverve volt valami lapos magyar humorral, megfelelő mosolygós arckifejezéssel kísérve. Ilyen adottságok mellett könnyen tudott barátokat szerezni. Vonzó egyéniség volt. Egyszer kettesben tartottunk lelkigyakorlatot középiskolások számára. A felüdülés alatt a lányok mind köréje sereglettek, csak néhány áldozatos lélek maradt mellettem, nyilván vigaszul, hogy ne maradjak teljesen egyedül. Végtelen türelme volt. Cigaretta mellett (állítólag orvosi előírás miatt pőfékelt, amiben kissé Tamás vagyok) órák hosszat el tudott beszélgetni vendégeivel. (Variae sunt gratiae...): ilyen emberekre is szükség van, főleg, ha lelki vezető az illető.

Volt egy kedvenc mellékfoglalkozása is, a fényképezés. Egyszer megkérdeztem előljáróját, hogy toborozza-e ő a hivatásokat, amivel szintén meg volt bízva. Kínaiul ezt úgy hívják, hogy Csaoseng. Az előjáró viccesen így felelt: Igen, igen Csaoseng, de főleg Csaosiáng, ami fényképezést jelent. Ennek a nyitja pedig az volt, hogy Msgr. Lischerong kezdeményezett egy időszakos lapot, a „*Formózai Magyar Jezsuiták*”-at, amelybe mindannyiunknak cikkeket kellett írni. P. Vajda volt a felelőtlen szerkesztő, Pali gépelte a kéziratokat, én pedig postáztam. A folyóirat célja az volt, hogy ébren tartsuk az egész világon szétszórt magyarok között a missziós gondolatot, és azok anyagi támogatása nagy segítség volt számunkra a missziós munkában. Hogy tetszetősebbé tegye a lapot, Pali jó illusztrációkat készített. A fényképezésben művészi fokra jutott. Mindig a legújabb típusú gépeket használta, melyek megvétele nem ütközött nehézségbe; mindig tudott jótevőket találni, mert mindenüvé meghívták felvételeket készíteni ünnepélyes alkalmakkor. A kimustrált gépeket nekem adta, hogy megnyugtassa lelkiismeretét a szent szegénység értelmében.

Ad lib. Volt egy gyengéje is. Nem tudott ellenállni a saját ígézetének. Hiába emlegettem neki a latin közmondást, hogy „Caseus est bonus, quem dat avare manus” (azaz a sajtot mértékkel és tartózkodva kell fogyasztani, ő csak nagylelkű adagokat kanyarított le magának. De kinek nincs kedvenc étele? Emellett még szent lehet valaki.)

Legkimagaslóbb tulajdonsága az engedelmesség volt. Magát javíthatatlan csavargónak nevezte, aki ide-oda jár, mint az asztalfiók... Valójában a rendelkezésre állás mintaképe volt. Nagyon csodálkozott azon, amikor egy előjáró azt kérdezte tőle, hogy menne-e ide vagy oda. Azt felelte, nekünk jezsuitáknak olyanoknak kell lennünk, mint a sakk-figuráknak, akik odamennek, ahová teszik őket. Sajnos ez nem mindenkinek a jó szokása. Egyszer a P. Bíró mondta nekem: „nézze, ez évben harmincan küldték vissza dispoziójukat... De más oldala is van a dolognak. Vannak jezsuiták, akiknek minden évben változik a dispoziója, de sehol sem felelnek meg a várakozásnak.” Egyszer pedig P. Bíró így sóhajtott fel: „Isten mentsen meg minket az olyan jezsuitáktól, akiket – mint az aggastyán botját – a sarokba lehet állítani, és ott maradnak.” Pali nem ilyen volt. Bárhová tették, mindenütt megállta a helyét. Alig volt Tajvanon nagyobb hely, ahol ne töltött volna be fontos hivatalokat. Tajpej, Szincsu, Csanghoá, Tájcsung, Putce, Pej kang, Tánan, Kaosiung stb. helyeken mindenütt nagy elismeréssel emlékeztek meg róla. Kapott is szép temetést, szebbet, mint amelyet Támingban kapott volna, ha ott hal meg. A klérus, világi papság, szerzetes rendek, apácák csaknem ugyanolyan számban jelentek meg mint mi, jezsuiták, pedig minden épkézláb jezsuita részt vett a szertartásokon. A keresztények nagy hányada kintrekedett. Ez mutatja, hogy mindenütt mennyire becsülték, szerették, hisz szigetszerte ismert volt. A P. Provinciális búcsúbeszédében azt mondta, hogy csak a jó Isten a megmondhatója annak, hogy P. Rab

jóságával hány lelket vezetett Hozzá. Reméljük, hogy míg mi itt a földi zarándoklás
madárlátta kenyerét rágcsáljuk, a mi Vajda Rabunk, a mi „vaj-darabunk” az Isten boldog
színelátásában olvadozik.

P. Rózsa Elemér (1919–1995)

Sokat tenni, sokat szenvedni Krisztusért – ez jellemzi az igazi keresztényt. Ebben a régi igazságban foglalható össze kedves Elemérünk élete: egy igazi keresztény és igazi jezsuita élete!

1919. május 30-án (az első világháborút követő nagy szegénység és a kommunista rémuralom idején) született Budapesten, elsőként szüleinek öt gyermeke közül. Édesapja ügyvéd volt, édesanyja német–francia szakos tanárnő. Mindketten mélyen vallásosak, Isten és egymás odaadó szeretetében élő keresztények voltak.

Az édesanya elsőszülött gyermekét felajánlotta a Szent Szűznek. A Szűzanya különleges pártfogását Elemérünk egész életében tapasztalta, meg is vallotta és bensőséges szeretettel viszonzozta.

Hat éves kora óta akart pap lenni. (Tízéves korában a ferencesekre gondolt.) Amikor 16 évesen elbeszélgetett unokabátyjával, P. Alszeghy Zoltánnal a manrézai noviciátusban, döntött: jezsuita lesz.

Részvett P. Tornyos kongreganistáinak Valéria-telepi nyomorenyhítő munkájában. Elsőtől nyolcadikig a budai ciszterci Szent Imre gimnázium példás magaviseletű, komoly gondolkodású, jól tanuló növendéke és cserkésze volt.

A noviciátust a Manrézában kezdte meg 1937. augusztus 15-én. Ha valaki, akkor ő teljes komolysággal adta át magát a Szent Ignác-i lelkiségi képzés külső és belső gyakorlatainak. Két év után következett a „retorika” éve (szónoklattan, német és francia nyelvtanulás és irodalmi továbbképzés. 1940-től 1943-ig Kassán filozófiát tanult. Az 1943/44-es tanévben Kalocsán (mint magiszter) minisztériumi engedéllyel a gimnázium első osztályában latint és magyart tanított – igen eredményesen.

Elemér 1944 nyarán került Szegedre, teológiára. Október 8-án azonban megkezdődött a tanuló rendtagok számára az első szétszórátás. Elemér Nagykapornakra került. A front átvonulása után különösen nehéz tanulmányi évek következtek Szegeden: (fázás, éhezés, áldott tanyai népiunktól élelem-koldulás. Ugyanakkor a fiataloknak a professzorok változatlanul magas követelményeinek is meg kellett felelniük.) Elemér 1948 júniusában sikeresen tette le a grádusvizsgát, az egész filozófia-teológiából.

Következett a Manrézában a harmadik próbaév, P. Csávossy vezetésével.

Ezután többek, így Elemér számára is, két évre tervezett – és „prófétaiskolaként” emlegetett – továbbképzés kezdődött. A két évből azonban csak 9 hónap lett, a rend szétszórátása miatt.

A kurzus szellemi vezére P. Dombi József S. J. volt. A résztvevők beledolgozták magukat P. Dombi eszméjébe: a világszolidarizmusba (melynek zsenialitása és életrevalósága, mint a kommunizmus és a kapitalizmus közti egyedül járható út – napjainkban lesz egyre nyilvánvalóbb.) Ezért az eszméért vállalt börtönévek után Elemér mindvégig szoros szellemi kapcsolatban maradt P. Dombival. A résztvevők elmélyülten foglalkoztak a Szentírással, a Szent János-i teológiával és a Szent Ignác-i lelkigyakorlatokkal.

1950 júniusában Elemér is elkezdte a szétszórátás éveit. Segédmunkás lett, de nemsokára a pesti Jézus Szíve templomba került papi munkára. Ám 1951 végén ő is a „kereten” kívül találja magát. Újra „munkáspap” lett: lakatosi szakminősítést kapott, volt anyagbeszerző, raktáros, laboráns.

Így érkezett el 1964. december 8-a. Megkezdte nyolc börtönévet. „Életem legszebb korszaka volt – írta –, soha annyit nem imádkoztam, soha annyi testvéri szolgálatot nem végeztem, mint a börtönben.” – Vétke a fiatalok képzése, a világszolidarizmus ismertetése volt. (A „Rózsa-perben” hat jezsuitát ítélték el, köztük a Mestert: P. Dombit.) Elemér, hogy

nyugdíj-jogosultságot szerezzen, tíz éven át a Fővárosi Távfütknél volt lakatos. Aránylag jó egészségben viselte el mind a börtönt, mind a fizikai munkát. Szabad idejében járta a természetet, még 70 éves korában is evezett, rendszeresen tornázott.

Haláláig a Krisztus Király plébánián működött mint kisegítő lelkész. Erkölcstani kurzust tartott, prédikált. Egyre gyakrabban adott lelkigyakorlatot – igen mély hatással – a leányfalui Lelkigyakorlatos Házban. Könyveket lektorált, rendi folyóiratoknak, *A Szívnek* és a *Távlatoknak* volt cenzora és társszerkesztője. *A Szívben* sorozat jelent meg Tőle a szenvedés problémájáról.

E témára aligha lehetett volna alkalmasabb szerzőt találni!

Életét ugyanis végigkísérte a szenvedés, a hősiesség lélekkel vállalt szenvedés. Még gimnazista volt, amikor hosszú betegségben meghalt az az öccse, akit a legjobban szeretett. (Nagyon fáj neki, hogy míg szülei boldogan engedték a jezsuita rendbe, rokonai elítélték, miért nem marad a világban szülei, testvérei támogatására.)

Budapest ostroma kapcsán két öccsét is elveszítette. Legszenvedőbb papi és tudományos ambícióit törte ketté a szétszórás. (Persze, apostol maradt a munkások és rabtársai között is!) Nagy lelki fájdalom lehetett számára, hogy a Parkinson-kór éppen akkor kezdte megbénítani erejét, amikor egyre szükségesebb lett volna, hogy sokat dolgozzék népünk talpra állításáért. Meg kellett tanulnia, hogy a világ megváltását Mestere a keresztfán valósította meg... Mindenesetre, a jó Isten nagy ajándékaképp szellemi frissességét halála pillanatáig megőrizte.

Halálát tüdőembólia okozta. Július 2-án, vasárnap, a Szűzanya, Sárlos Boldogasszony ünnepén légzési zavarral került a Haller utcai kórház intenzív osztályára. Nap közben kissé jobban lett. Megáldozott, imádkozott, hangosan elmondta a Suscipét. Estefelé hirtelen rosszul lett. A részvevő kérdésre már csak ennyit tudott mondani, de ennél rá jellemzőbbet aligha mondhatott volna: „Az Úr Jézus még többet szenvedett a kereszten...”

Elemér atya életáldozata így teljesedett be, így kapcsolódott az Úr Jézus keresztáldozatához; a lelkekért, Isten nagyobb dicsőségére. 1995. július 7.

(P. Hevenes János megemlékezése a temetőben)

Homília

Kedves gyászoló testvéreim!

Idézek a jezsuita Rend Általános Rendgyűlésének üzenetéből:

„Küldetésünk: a megfeszített és feltámadt Krisztus szolgálata. Részt veszünk az üdvözítés művében egy olyan világban, amelyen még rajta van a gonoszság pecsétje.”

Szeretett rendtársamra emlékezve alázattal, de meggyőződésből állíthatom: Rózsa Elemér atya igazán hősiességgel felelt meg ennek a küldetésnek!

Meggyőződésemet éppen 70 év tapasztalata alakította ki. Éppen 70 esztendeje, hogy megismertem őt: Ugyanabba az elemi iskolába, majd gimnáziumba jártunk, 1937-től 1949-ig a rendi kiképzés alatt végig együtt voltunk, a 8 évi börtönéletet leszámítva és főleg az utóbbi évtizedben rendszeres volt a kapcsolatunk.

Ezt igazolásképpen említem. Még inkább azért, hogy megvalljam (halála óta ez a gondolat sokszor foglalkoztat): ezt a szoros kapcsolatot életem egyik jelentős kegyelmének tartom. Ebben a fájdalmasan szép órában adok érte hálát a jó Istennek!

Idézett rendi szövegünk a megfeszített és feltámadt Jézus Krisztust említi. Elemér sokban hasonlított a megfeszített Jézusra. Már gyermek- és ifjúkorában megismerte a szegénységnek és három fiútestvére fájdalmas elvesztésének keresztségét. A rendi élet áldott kereszthordozásával erősödött meg a nagy megpróbáltatásra: szent papi és tudományos ambícióit kettétörte a feloszlás. Majd pedig a börtönt, utána egyre inkább elhatalmasodó

betegségét kellett elfogadnia, és végül a fulladásos halált. Utolsó szava is – mintegy elhárítva vele a résztvevő kérdést – ez volt: „Az Úr Jézus többet szenvedett a kereszten!”

Ám Elemér testvérünk egyénisége a feltámadott, újra élő, életet ajándékozó Jézust is megjelenítette! – Éppen azzal, hogy nagyon szeretett és nagyon tudott élni! Mint cserkész, nagy gyalog- és evezős túrákat tett. Élvezte, mindvégig élvezni tudta a természetet, ahová munkáspap korában lelkigyakorlatra vitte a fiatalokat. Nagy élni akarása erősítette a börtönben és betegségében. Az emberi élet értéke foglalkoztatta akkor is, amikor – hogy a szép és igazi életet hirdethesse – az erkölcsstan és a lelkigyakorlat-adás mestere lett. A közösségi életet egyedül igazán biztosító világszolidarizmus eszméjét is lelkesen vette át P. Dombitól.

Az Evangélium: Jézus! Az *Élet Evangéliuma* (pápánk nagyszerű enciklikájának témája és címe) az életet hirdető, elénk élő, életünkért halálba menő és feltámadt, feltámadást ajándékozó Jézus! Elemérünk megható és vigasszal teljes módon őt is tükrözi életével!

Befejezésül újra utalok az Általános Rendgyűlés üzenetére.

Elemérünk a szenvedés és az élet Jézus példáját követve, vele egyesülve vett részt az üdvözítés művében. Benne élt... élt, szenvedett, imádkozott, dolgozott – a gonoszság pecsétjét hordó világban; a megváltó Jézussal ebben a jóra váltott rossz világban, hogy minél többeknek legyen örök élete, hogy mielőbb alászálljon az égből a Szent Város, az Új Jeruzsálem. Ámen.

(P. Hevenesi homíliájából, Jézus Szíve-templom, a temetést követő szentmise)

P. Tibor Mátyás (1902–1995)

P. Teres Ágoston emlékei asztronómus kollégájáról

Páter Tibor tíz évvel ezelőtt, 83 éves korában tudta meg, hogy van egy magyar jezsuita a Vatikáni Obszervatóriumban, ahol ő hét évet dolgozott. 1940-ben Budapestre utazott, és sohasem térhetett vissza Rómába. asztronómiai kutatásra vonatkozó terveit fájdalmasan keresztülhúzta a háború és a vasfüggöny.

1986-ban kaptam első levelét Castel Gandolfóban, amelyben kérte, nézzek utána, hogy mi lett a sorsa azoknak a csillagoknak, amelyeket ő fedezett fel ott 1938-ban. Ezeket meg is találtam mind a könyvtárban, mind az égen a Perzeusz csillagképben. Nagyon örült, amikor megkapta a válaszomat.

P. Tibornak még ma is sok ismerőse és barátja van Rómában, akik szeretettel emlékeznek rá. Amikor P. Sabino Maffeo, a közösség rektora megkapta a gyászjelentést, a következő sorokat küldte nekem:

„Csillagvizsgálónk új pártfogót kapott az égből. 1939-ben, amikor még a noviciátusban voltunk, P. Tibor többször is meglátogatott minket és lelkesen beszélt az asztronómus páterek munkájáról Castel Gandolfóban. Nagyon élvezték előadásait. A Vatikáni Obszervatórium történetének második kiadásában róla is meg fogunk emlékezni. Kérlek, küldd el a nekrológját.”

Ehhez nekem itt csak két szerény forrásom van: egyrészt az a hatsoros életrajz, amelyet Mojzes Imre közölt 1986-ban a kalocsai Haynald Obszervatórium történetéről írt könyvében, (ebből az *Anima Una* is idézett az 1987 márciusi számában); másrészt az a tíz levél, melyeket P. Tibor írt nekem Castel Gandolfóba 1986–90 között, és öt levél, melyeket 1941–49 között írt a Vatikáni Obszervatórium igazgatójának.

Ez utóbbiakban leírta, milyen nehéz körülmények közt kellett dolgoznia Budapesten a háború miatt. Tanársegéd volt a Műszaki Egyetem Csillagászati Kutató Intézetében, aztán a kalocsai Haynald Obszervatórium igazgatója lett (1946). Akkor kérte levélben a Specola Vaticana igazgatóját, küldjék el neki azokat a felvételeket, illetve fotólemezeket, amelyeket ő készített a Tejút egyes mezőiről. Ezeket azonban nem kapta meg. Nagy csapás volt számára, amikor 1950. június 9-én el kellett hagynia a Haynald Obszervatóriumot is: váratlanul megjelentek nála a hatósági emberek és közölték, hogy a Népművelési Minisztérium rendeletére „államosították” a jezsuiták csillagvizsgálóját. A távcsöveket és a könyvtárat elszállították Budapestre, Debrecenbe és Szegedre.

P. Tibor a következőket írta egyik levelében (1986. november 6.): „Dr. Mojzes Imre többször meglátogatott engem szerény lakásomon. Szerkesztenek Tudományos Lexikont, amelyben főképpen a magyar előkelő embereket ismertetik. Most arra kérnek, hogy írjak ebbe a Lexikonba, és közöljem tudományos munkáimat is.

Én azonban elzárkóztam, azt feleltem, hogy engem kidobtak a középiskolából, a főiskoláról, az egyetemi tanársegéd állásomból, és elvették tőlem a Haynald Obszervatóriumot is. Nincs kedvem, hogy dicsekedjem munkásságommal. P. Tüll, a mi nesztorunk kifogásolta eljárásomat. Én azonban nem változtattam álláspontomon, mert való igaz, hogy mostohán bántak velem az illetékesek... Idősnek érzem magam; de elég erőm van még a lelkipásztori teendőkre.”

A „lelkipásztori teendőkre” csodálatos ereje volt még 88 éves korában is. Ezt személyesen láthattam, amikor 1990. május 19-én meglátogattam. A szombat esti szentmisét celebrálta a terézvárosi templomban, s az evangélium után 20 perces szentbeszédet tartott olyan hangerővel, hogy hangja betöltötte az egész templomot. A mise után a

szentségkitétellel s a lorettói litániával folytatta. Végül készségesen elkísért a messzi buszmegállóig és megmutatta, melyik buszra szálljak.

P. Tibor angol nyelven hat magas színvonalú értekezést közölt asztronómiai megfigyeléseiről és számításairól, amelyeket a Vatikáni Obszervatóriumban végzett 1935-től 1940-ig.

Egyik levelében beszámolt svédországi élményeiről, amelyek még 50 év távlatából is szép emlékei közé tartoztak:

„1938-ban, augusztus elején Stockholmban jártam P. Steinnelel, a Specola igazgatójával. Részt vettünk a Nemzetközi Asztronómiai Unió (IAU) kongresszusán. Még a trónörökösrel is kezett fogtunk. Rendkívül barátságosak és udvariasak voltak a svédek irántunk.”

Azokban az években a Tejút spirálkarjaiban látható csillagok eloszlása, illetve statisztikailag meghatározható száma szerepelt a Nemzetközi Asztronómiai Unió programján. Ebben a munkában fontos szerep jutott a Vatikáni Obszervatóriumnak, mert XII. Pius pápa 1934-ben állíttatta fel a Castel Gandolfó-i palota egyik kupolájában azt a dupla asztrográfot, amely akkor a legtökéletesebb készülék volt a csillagok fényképezésére.

Ezzel a hatalmas asztrográffal dolgozott P. Tibor, amikor felfedezett egy új változó fényű csillagot. Ezt hónapokon át figyelte, és gyűjtötte az adatokat, hogy pontosan megállapítsa színképosztályát vagyis természetét és periódusát, de az adatok kiértékelésére már nem jutott ideje. Ezt a munkát Péter Stein végezte el, és utalva P. Tibor munkájára közölte az eredményt a Ricerche Astronomiche 1948 szeptemberi számában. Amikor ezt megtaláltam és elküldtem neki, azonnal válaszolt (1987. február 20-án): „Tegnap megkaptam a várt nyomtatványt, P. Stein publikációját. Örömmel látom ott a pontos adatokat és főképpen a szép fénygörbét a változó fényű csillagról. Áttanulmányoztam az egész küldeményt. Közöltem a pesti obszervatóriummal is, hogy megvan a keresett BS Persei változó fényű csillag P. Stein tanulmányával együtt. Magam részéről ezért őszinte köszönetet mondok P. Teres kollégámnak, hogy segítségével ismét birtokunkba jutott egy régóta keresett csillagunk... Fő az, hogy az eredmény tökéletes. Ezer köszönet érte!”

P. Tibor Mátyásnak ez az utóbbi mondata mutatja, hogy mennyire komolyan vette a tudományos kutatómunkát a „lelkipásztori teendők” mellett is : AMDG! Most mi mondhatjuk neki :

Fő az, hogy az eredmény tökéletes. Ezer köszönet érte!

Búcsú Tibor Mátyástól

Csaknem tíz éve már annak, hogy itt ült köztünk ebben a teremben. A kiskartali csillagvizsgáló alapításának 100. évfordulóját ünnepeltük. Kövesligethy Radó, ennek az intézménynek első és legjelentősebb igazgatója, Tibor Mátyás legkedvesebb tanára volt, és az akkor 84 éves csillagász ezért vállalta a fáradságos utat, és feljött hozzánk a hegyre. Gondolom, vannak közülünk néhányan, akik még emlékeznek arra a jelenetre, amikor ünnepségünk végén Tibor Mátyás igen egyszerűen és közvetlenül bemutatkozott az általa többségében ismeretlen közönségnek, és röviden vázolta élete útját. Mindenkit megfogott szelíd humora, bölcs szerénysége.

1978-tól kezdődően, többször is alkalmam volt arra, hogy hosszabban elbeszélgessek vele. Egy ízben magnetofonszalagra is rögzítettem társalgásunkat. Utoljára 93 karácsonyán kaptam tőle üdvözlőlevelet, s hogy az idei elmaradt, már rosszat sejtettem, reménykedtem, hogy a szokásos Mátyás nappal egybekötött születésnapon még felköszönhetem. Nem így történt. Tibor Mátyás ez év január 13-án meghalt.

Most utólag érzem, mennyit mulasztottam, még annyi mindent szerettem volna megkérdezni tőle, de sohasem mertem, merhettem; például azt, hogyan is történt valójában az államosításnak nevezett felszámolás 1950-ben. Tibor Mátyás az akkor átélt borzalmakat

sohasem felejtette el. Jól emlékszem arra, amikor először hoztuk fel Küller Lajossal az intézetünkbe. Mikor Lajos a szokásos napi postáért betért a Krisztina posta hátsó udvarába, Tibor Mátyás remegni kezdett, s csak ahogy letértünk a Konkoly Thege útra, nyugodott meg.

Persze még számtalan olyan dolog volt, amelyet azért nem mertem megkérdezni, mert nem akartam régi sebeket felszakítani. Ilyen fel nem tett kérdés volt az is, hogy volt-e olyan időszak később, amikor el tudta képzelni, hogy alkalma lesz újra arra, hogy hivatását folytathassa. Talán még azt is meg kellett volna kérdezni, hogy a csillagászok közül kiállt-e valaki mellette, vagy még az utcán is elkerülték, ha vele találkoztak.

Nagy Sándor barátja mesélte, hogy név nélkül többször is emlegetett egy csillagászt, akitől nagyon félt és aki őt üldözte. De, vajon ki is volt valójában ez a magyar csillagász, aki más történelmi körülmények között egyike lehetett volna hazánk legnagyobbikainak. Bármily értelmetlen is, mégis feltesszük a kérdést, hisz olyan életpályáról van szó, amely itt zajlott le előttünk, a mi aktív nemtörődömségünkkel kísérve.

Tibor Mátyás 1902-ben született Szentmihályfalván, Sáros megyében. Iskoláit Iglón kezdte, középiskoláit, Eperjesen, majd Egerben végezte. Gyermekkoráról nem beszélt nekem. Pedig ez sem lehetett eseménytelen. 12 éves volt, amikor kitört az első világháború, és még iskolásként érte a trianoni döntés. Annyit leveleiből tudok, hogy családját nagyon szerette, és amíg egészsége megengedte, minden nyáron felkereste rokonait Kassán. Ez volt számára az év legszebb része. Életével dokumentum maradt fenn. Szerencsére 1981-ben, kérésemre, megírta önéletrajzát. Ezenkívül egy magnószalagot és néhány kedves levelet őrzök tőle. Kézírtas hagyatéka a budapesti jezsuita rendházban van. Reménykedem abban, hogy ha módom lesz arra, hogy átnézzem, talán többet fogunk tudni róla.

Önéletrajzából (*Hogy lettem csillagász?*) idézek: „1928. szeptemberben beiratkoztam a budapesti Pázmány Péter Egyetemre a fizika–matematika szakra. Október vége felé hívatott a főnököm, Bíró Ferenc. Ezt kérdezte tőlem: Fél maga előadást tartani az egyetemen? Nem félek, mondtam. Akkor hát vegye fel a csillagászatot is a matematika és fizika mellé. Közölte velem az okot is.” Klebelsberg Kunó Pécsre, az egyetem mellé akarta helyezni a kalocsai obszervatóriumot, az egyetem rangját akarta emelni ezzel, ugyanakkor a csillagvizsgálónak is jó szellemi háttér lett volna Pécs. Angehern Tivadar, svájci ember volt, aki magyarul alig tudott, nem vállalhatta el az egyetemi tanárságot. Így esett a választás Tibor Mátyásra.

Sikeres évek következtek. Tanára, Kövesligethy, első találkozásuk óta kedvelte, doktori disszertációját maga fordította le angol nyelvre. Németre egyik rendtársa ültette át a dolgozatot, melynek témája a Nap-sebesség új módszerekkel való meghatározása volt. Akkoriban is ritka volt az olyan fiatal doktorandusz, akinek disszertációja több nyelven, nyomtatott formában jelenhetett meg, szinte a védéssel egy időben. Ezután a rend saját kérésére Dublinba küldte. „Magam kértem ezt a beosztást, mert tudtam, hogy a csillagászatban a legtöbb munka angol nyelven jelent meg.”

Tibor Mátyás doktori disszertációja a Vatikáni Obszervatórium igazgatójának, Johann Steinnek is megtetszett. A fiatal magyar jezsuita így került Rómába. „Mindjárt az első találkozásunkkor Stein megjegyezte, hogy ő az égi mechanika szakembere, de az asztrofizikához nem ért. Dolgozzam tehát önállóan, ő nem szól bele a munkámba. Kettős csillagok mérésével kezdtük a munkát. Rögtön észrevettem, hogy az én szemem sokkal jobb, mint Steinné. Az ő mérései nagy kilengést mutattak, nálam pedig a mérések jól összeillettek. Egy idő múlva, Stein abbahagyta a munkát, visszavonult. Én végeztem a mérést hónapokon át.”

„Mindez azonban csak mellékfoglalkozás volt számomra. A fő munkámat a Tejút tanulmányozása képezte. Shapley a Harvard obszervatórium igazgatója vetette fel ezt a kérdést: Egyszerű spirális köd-e a Tejút, vagy talán több spirálisnak a csoportja. Shapley az

utóbbi felfogás mellett foglalt állást, a legtöbb csillagász azonban azt tartotta, hogy a Tejút egyszerű spirális köd.”

1938-ban Stockholmban találkozott az IAU. Ezen az összejövetelen a magyar csillagászatot egyedül Tibor Mátyás képviselte, ő is a Vatikán színeiben. Harlow Shapley, a Harvard Obszervatórium igazgatója javaslatot tett a Tejút közös vizsgálatának lehetőségeire. Tibor Mátyás haláláig büszke volt arra, hogy a közös program részleteit a nagy csillagással személyesen beszélhette meg. *„Igaz, csak öt csillagmezőt analizáltam a 15 közül, végleges választ tehát nem adhattam a feltett kérdésre. Az analízis azonban rendkívül kimerítette erőmet, így kénytelen voltam megszakítani munkámat. 1940. február 9-én visszatértem Budapestre, rövid pihenőre. Pár hónap múlva vissza akartam menni Castel Gandolfóba, a katonai parancsokság azonban visszatartott. Azt mondta: háborúra van kilátás, minden emberre szükség van, itthon kell maradnia. Így kerültem mellékvágányra.”* Tibor Mátyás csillagász valójában tartott. Doktori disszertációján kívül – ennek címe: *A napsebesség meghatározása gyenge fényességű csillagok páros csoportosítása alapján* – öt vatikáni publikáció és egy Steinnel közösen írt cikk az AN-ben őrzik meg emlékét az utókor számára. Ezekhez járult később egy általa 1947-ben szerkesztett kalocsai kiadvány.

Mi lett Tibor Mátyás további sorsa? Amikor 1965-ben idekerültem, a nevét sem hallottam említeni ebben az intézményben.

A hetvenes években gyakori vendég voltam Pannonhalmán. Ott halottam először róla. Azt mesélték, hogy Rómában járva milyen boldogok voltak a pannonhalmi szerzetesek, amikor a vatikáni csillagvizsgálóban a pápa magyar csillagászával találkoztak. De hogy él-e még valahol Tibor Mátyás, és hogy hol keressem, ahhoz Pannonhalmán sem kaptam eligazítást. Két évbe tellett míg az akkori Széchényi plébános levelezőlapon az ő címét: Újlaki templom. Itt találkoztunk először a sekrestyében, ahol kicsinyeknek tartott hittanórát. Csak nagy unszolásra egyezett bele abba, hogy Szeidl Béla igazgató kérésének engedve intézetünkbe ellátogasson. Ez 1979-ben történt. Nagyon jól érezte magát nálunk, kapcsolatunk levelezés formájában haláláig tartott.

További sorsáról tőle kaptam adatokat, sajnos most, hogy elment, döbbsentem rá arra, hogy milyen hézagosan.

1940-ben nem akart belenyugodni abba, hogy nem térhet vissza a Vatikánba. De később mégiscsak bele kellett törődnie, hogy hivatást változtatva tanárként dolgozzon, előbb Szegeden, majd Kassán. Az utóbbi városhoz családi kapcsolatok is fűzték. 1944-ben Detre László lett a csillagvizsgáló igazgatója, aki Budapestre hívta Tibor Mátyást, felajánlva neki azt, hogy itt a Svábhegyi csillagvizsgálóban folytathatja majd a Tejút vizsgálatára vonatkozó tudományos munkásságát. Tibor Mátyás újra reménykedni kezdett. Budapestre jött. De közbejött a német megszállás.

A csillagvizsgáló környékén német csapatok lettek beszállásolva. Júniusban a reflektort, amivel Tibor Mátyás dolgozhatott volna, le kellett szerelni. Amikor Tibor Mátyás telefonon jelentkezett Detre professzor közölte vele, mégsincs lehetőség a munkára, a németek megszállták a csillagvizsgálót. Ekkor Tibor Mátyás Kőszegre ment, majd Kapornakra, minél nyugatabbra, hogy innen, a harcok végeztével akár gyalog is eljuthasson Rómába. De a határt lezárták.

Az ostrom után új budapesti meghívás várt rá. Lassovszky professzor hívta az egyetemre. Nagyon szerették egymást, és jó volt nekik együtt dolgozni. Amikor néhány évvel ezelőtt Lassovszky lánya itt járt, még felkereste őt. Szép emlékeket őrzött róla gyermekkorából. 1947-ben Tibor Mátyást Kalocsára hívták és a csillagvizsgáló vezetésével bízták meg. Nehezen engedték el az egyetemről, ahol – ne áltassuk magunk azzal – mint csillagász folytathatta volna munkáját a későbbi években.

Maga Lassovszky is nem kíváncsi személy lett később, mint az Amerikai–Magyar Társaság elnöke. 1947-ben Kalocsán, Tibor Mátyást új energiák fűtötték. Igen rövid időn

belül megszerkesztette és kiadta Fényi Gyula protuberancia-megfigyeléseinek utolsó kötetét, és minden módon igyekezett pénzt szerezni, hogy a kalocsai műszerparkot felfrissítse. A Vatikánban ő korszerű eszközökhöz szokott hozzá. Fel akarta virágoztatni a csillagvizsgálót, a Fényi Gyula idejében megszokottra, nagy nemzetközi kapcsolatai erre lehetőséget is adtak volna.

De közbejött az utolsó, a soha ki nem heverhető csapás. *„Első tervem a Haynald obszervatóriumban sikerült. Szerettem volna még megújítani a csillagvizsgáló fölszerelését is. Erre azonban nem került sor, mert 1950. június 9-én államosították a Haynald Obszervatóriumot. Aláírtam a lemondást, és Budapestre mentem, ahol papi munkát vállaltam.”*

Ezekkel a szavakkal fejezte be Tibor Mátyás önéletrajzát.

Ezután még negyvenöt kemény munkában eltöltött esztendő következett. Mint papnak is nehéz volt szolgálatot találnia, mint jezsuita a plébániára veszélyes. Sehol sem dolgozott sokáig. Leghosszabb ideig utolsó munkahelyén, a terézvárosi templomban munkálkodott. Akik ismerték, hallgatták prédikációit, nagyra tartották őt tiszta intellektusáért, meleg szívéért és lebilincselő szerénységéért. Tanítványai évtizedekig ragaszkodtak hozzá. Hogy nem feledkezett el soha régi vágyairól, hogy csillagász emlékei végigkísérték életét, arra bizonyágul szolgálnak, fiatal barátjához, Nagy Sándorhoz küldött levelei. *„Ha tudtam volna, hogy ellátogatsz Rómába, fölhívtam volna figyelmedet, nézz föl a dombos vidékre a város széléről, egyik dombon ott emelkedik ki egy ezüstös kupola, az a Specola Vaticana. Bizonyára tudod, én csak pihenni jöttem haza 1940-ben Budapestre, de behívtak a katonák sorozására, és mert egészségesnek tartottak, nem engedtek vissza. Tiltakoztam határozatuk ellen, de ezt felelte a sorozóorvos: Bármelyik pillanatban kiüt a háború, minden férfira szükségünk van. Maga nem mehet vissza Rómába. Azóta itt vagyok, és nem a csillagokkal, hanem a lelkekkel foglalkozom.”*

Ugyancsak ötven év távlatából, egy Nagy Sándorhoz küldött másik levélben, a stockholmi emlékek élednek meg újra: *„Napokban találkoztam templomunkban egy úriemberrel. ‘Svédországból jövök – mondotta –, ott van a családom, a munkám’. ‘Jártam én is Stockholmban – mondottam –, mégpedig 38-ban, a csillagászati kongresszuson. Nagyon jól éreztem magam. Egyetemi hallgatók szolgáltak föl az asztalnál, a király uzsonnát rendezett számunkra, és kezét fogott minden csillagással, velem is. Mikor visszafelé utaztam az igazgatómmal, express vonatra ültünk, pedig csak gyorsvonati jegyünk volt. Jött is mindjárt a kalauz, és felülfizetést kért tőlünk. Nekem nem volt svéd koronám, csak dollárom, azt meg ő nem akarta elfogadni. Észrevette a bajt a kocsiban ülő úrinő, rögtön nálunk termett. A kalauz megmondta neki, hogy pénzről van szó. A kedves nő fogta a bugyellárisát, és pontosan kifizette az összeget. Nagyon megköszöntem a hölgynek a szívességét angolul. A nő bemutatkozott, egyetemi tanár, azt mondta: »Tudjuk, hogy maguk vendégeink, nekünk kedves kötelességünk vendégeinkről gondoskodni«”.*

Papi hivatását, ugyanazzal a szorgalommal és szeretettel szolgálta, mint annak idején a csillagászatot. Amikor 1970-ben a Wellingtoni Csillagvizsgáló igazgatói székét ajánlották fel számára, azzal utasította vissza az ajánlatot, hogy híveinek nagy szükségük van rá idehaza.

Pedig ez a vékonypénzű és gyakran beteg öregember igen-igen elfáradt a szakadatlan munkában. 1979. december 15-i levelében írja: *„Kedves Magdus! Nem vagyok lusta, sem tehetetlen, de sok a dolgom. Rövidek a napok és sok az elfoglaltság, ez a baj. Azonkívül azt szoktam mondani: amikor a becsületes emberek pihennek, a papok akkor dolgoznak a legtöbbet. Holnap is például már 8 órakor a templomban vagyok. Gyóntatok egészen fél 1-ig. Ez a munka meglehetősen kikészít engem. Ebéd után hazamegyek. Örölnék, ha pihenhetnék, de nincs rá alkalom. Este misézem és beszédet mondok, mert a pesti közönség igényes. Ma is temettem, igaz csak a közeli Megyeren. Máskor azonban hosszan kell utaznom. Másfél óra az út oda, és ugyanannyi vissza. A temetőben is egy órát tartózkodom. Az idő eljár, energiám*

elfogy, érzem a fáradtságot. Biztosra veszem, hogy Magdus megértéssel fogadja szavaimat. Mégis az önéletrajzot nem felejtettem el. A java már megvan, már csak a befejezőjét kell megírnom, és aztán átsimítom a szöveget. Ünnepek alatt ezt természetesen nem tudom megvalósítani, de utána jön néhány nyugodt nap számomra, és akkor nyélbe ütöm a kis munkát.”

A kért önéletrajzot végül is két év múlva sikerült kézbe kapnom. Ha összegezem Tibor Mátyással kapcsolatos személyes élményeimet, egy nagyon vigasztaló és egy igen szomorú következtetést kell levonnom. A szomorú az, hogy meghatározó történelmi körülmények ellen felvenni a harcot, szinte lehetetlen. Én 1978 óta minden módot megpróbáltam, hogy Tibor Mátyás csillagász emlékeit aktívvá tegyem. Több munkámba szerettem volna bevonni, nemcsak a magam érdekében, szerettem volna, ha megírja vatikáni, stockholmi stb. emlékeit. Nem volt rá ideje, és félt tőle. Nem akarta saját régi sebeit felfakasztani. Mindezek ellenére, Tibor Mátyás sorsa igazi sikertörténet. Kevés emberrel találkoztam életemben, aki haláláig oly sértetlenül tudta megőrizni szellemének ragyogását, jellemének tisztaságát és egyéniségének báját.

(A fenti megemlékezést papírjaim között találtam. Sajnos nincs rajta, hogy ki írta. Ha valaki tudná, hogy kicsoda „Magda”, hálásan közölném a szerző nevét is. – C. U. Szerk.)

P. Fenyővári Antal visszaemlékezései Tibor Mátyás atyáról

Tavalyelőtti (1992. február 28-i) leveléből idézek: „... jubileumom alkalmával meglepetés volt számomra az ünnepélyes szentmise. Hárompapos volt. Diakónus az egyik volt tanítványom: Tóth Kálmán ny. esperes-plébános. Szubdiakónusom pedig a főnököm volt. Az oltár virágokkal volt földíszítve, minden csillár ragyogva ontotta fényét és a templom tömve volt a kedves hívekkel. Tóth Kálmán volt az ünnepi szónok is. Pécsen volt diákom. Szegény szülők gyermeke. P. Cséfalvy gondoskodott számára lakásról, ruháról meg mindenről, amire a diákoknak akkor szüksége volt. Beszédében említette, hogy amikor én születtem, édesapámnak azt mondta az orvos: két-három hónapja van hátra. Mátyás pedig most már a 90. esztendőre tapossa. Hát így tévednek a jó orvosok is.”

Egy tavalyi levelében (1993. március 11.) írja: „... kár, hogy a szemem gyenge, nem tudok azonnal válaszolni... most eszembe jut, sokan kérdezik tőlem, hogy kerültem én a Vatikánba. Ezt szoktam az illetékeseknek mondani: a Haynald Obszervatóriumot akarta Klebelsberg kultuszminiszter Pécsre áthelyezni és a pécsi egyetemhez csatolni. A csillagda igazgatója egyetemi tanár lenne, közben pedig foglalkozna tovább a csillagokkal. P. Bíró, a provinciális örömmel vette ezt a tervet. De P. Angehern, a csillagda igazgatója nem vállalta az egyetemi tanárságot, mivel ő német anyanyelvű, gyengén beszél magyarul, nem meri vállalni az egyetemi tanárságot. P. Bíró emiatt bosszankodott. Hazajött, beszélt P. Banghával. Abban állapotok meg: ha az öreg nem vállalja, neveljünk fiatal csillagászt, az szívesen működik majd az egyetemen is előadásaival. Engem hívtak magukhoz. Fél maga az egyetemi előadások megtartásától? – kérdezték tőlem. Nem félek én. Akkor hát vegye föl a csillagászatot is a matematika és fizika mellé. Kövesligethy lett a professzorom. Úgy kezelt engem, mintha saját fia lettem volna. A harmadik év végén megírtam doktori disszertációm Terkán professzor segítségével, aki ellátott engem forrásmunkákkal és jó tanáccsal. Elkészült a munkám: *A napsebesség meghatározása új módszerrel* volt a címe. Kövesligethy ezt elolvasta. Ez kiváló munka – mondotta – ki kell nyomtatni három nyelven: magyarul, németül és angolul. Angolra fordította maga Kövesligethy, németre P. Bangha. Megjelent tehát a disszertációm nyomtatásban. Egy angol példányt elküldtem P. Steinnek, a Vatikáni Csillagvizsgáló igazgatójának. Ő rögtön kérte P. Generálist, P. Ledochowskit, disponáljon engem azonnal asszisztensnek a Specola Vaticana-hoz. Így is történt. 1936-ban Rómába

mentem és elkezdtem csillagászati munkámat a Specolán. Foglalkoztam a kettőscsillagok mérésével, a változófényű csillagok megfigyelésével, de vizsgáltam a Tejutat. Több ezer csillagot spektrumanalízissel. De utána nagyon elfáradtam. P. Generális hazaküldött pihenni. A katonák behívtak sorozásra, nem engedtek vissza Rómába. Itthon maradtam. Most a lelkek üdvössége ügyében dolgozom. Várom a jó Isten égi jutalmát.”

* * *

Pécsett 1922-ben kezdhettem a szellemi növekedés hatósági útját, az elemi iskolát. Ugyanis 1915. december 8-án születtem Zágrábban, tehát iskolakezdekéskor még nem voltam 6 éves. Az elemi iskola elvégzése után 1926 nyarán kezdtem el a Jézus Társasága, X. Pius alapítványi gimnáziumának tanulójaként diákéveimet. Családunkban már ismert volt ez az iskola, mert bátyám is itt végzett négy osztályt. Ő nagyon jó rajzoló volt és ezért nagyon szerették, főleg P. Adamszky, a rajztanár. A nyári szünidőben is mindennap bemehettünk az intézetbe. Mindig szívesen foglalkozott velünk valaki a tanárok közül, sőt nem egyszer ők is játszottak velünk. Rendszeresen kirándultunk a Mecsekbe, no meg fociztunk, kroketteztünk... Vagyis megvolt a lehetősége annak, hogy a tanárok, nevelők megismerhessék a rájuk bízott diákok természetes adottságait, hogy aztán okos pedagógiával neveljék, tanítsák őket. Bátyám révén én is hamarosan otthonosan éreztem magam ebben a környezetben, pedig még nem is kezdődött a tanítás. A vakáció végén nagy örömmel újságoltam édesanyámnak, hogy képzelje el: Magister Tlucskó lesz az osztályfőnököm, aki majd a matematikát is tanítja. Nagy volt az öröm a családban is, mert észrevették, hogy milyen jó hatással van ránk. Minthogy édesapám is Mihály volt, bátyám is, így az egyik kirándulás alkalmával M. Peller, aki gyönyörűen vezette az énekeket kirándulás közben, tréfásan azt mondta: az Öreg Miska fia a bátyám a nagy Miska, én vagyok a kis Miska és öcsém, aki szintén a Piusba jött, ő a csöpp Miska, bár ő Márton volt. Alig vártam, hogy elkezdődjék az iskolaév. Ünnepeles „Veni Sancte”-val kezdődött. Majd az iskola dísztermében ún. Törvényolvasás volt a szülők jelenlétében. Ez azt is jelentette, hogy ha esetleg valamelyik szülő nem fogadja el az iskolai rendszabályokat, még visszavehette a tanulót. Bár ilyen esetről soha sem hallottam. A szülők örültek, hogy komolyak a rendszabályok, fegyelmi előírások, melyek mindenképpen a növendékek javát szolgálják (pl. tilos a dohányzás, a kimaradás). Alighogy elkezdődött a tanév, Magister Tlucskó precíz pontossággal máris rendszeres foglalkozás keretében tanította a ministrálást, a latin szövegek pontos kiejtését. Aztán mindig volt a „tarsolyában”, szívében egy-egy épületes mese, történet, amit annak ellenére, hogy halkan beszélt, mindig nagy figyelemmel hallgattunk. Miután a ministrálás technikáját gyorsan elsajátítottam, karácsonykor egy nem nagyméretű, de annál tartalmasabb ajándékot kaptam: Kosztka Szent Szaniszló életrajzát; ennek hatására megjött a kedvem a gyakori ministráláshoz, és ennek az életrajznak a hatására meg Magister Tlucskó biztatására megjött az étvágyam: ha már ministrálhatok, akkor lehetőleg tudatosítsam azt, hogy miért és Kinek szolgálok, amikor ministrálok: Krisztusnak szolgálok, tehát érdemes minden áldozatot vállalni azért, hogy gyakran ministrálhassak és Akinek szolgálok, Azt szívembe fogadhassam a szentáldozásban... Így alakult ki az a szokásom, hogy reggel korán, még az iskolai előadások előtt rendszeresen ministráltam. Édesanyámmal megállapodtunk abban, hogy ő elkészíti egy üvegbe a tejeskávét, hozzá vagy vajás kenyeret, vagy pedig négy fillért kaptam, hogy azon két kiflit vehettem az iskolai „Pidi” bácsinál. Így történhetett meg, hogy egyik alkalommal, amikor nagyon hideg volt, a kávé üveget a tanteremben lévő fűtőtestre tettem, hogy kissé fölmelegedjen, ministrálok. Akkor még nem ismertem annyira a fizikai törvényeket és bizony nagy meglepetéssel kellett tudomásul vennem, – akár tetszett, akár nem –, hogy órák közben egy durranásszerű hangot hallottunk, és nagy csodálkozással láttuk, hogy a fűtőtesthez közel ülő fiú először fölsikoltott, majd jóízűen nyalogatta az arcáról a ráfröccsent kávé. De azért nekem is maradt még az üvegben, amit óra után elfogyasztottam.

* * *

Az indián regények, Verne Gyula könyvei (amiket nagyon szerettem) meg ez a kis „Szent Szaniszló” életrajz észrevétlenül is alakította éhes-szomjas lelkemet. Hiszen minden ember a „Végtelenre” van hangolva... Nem tudom fölsorolni azt a rengeteg nüansz kis epizódot, megnyilatkozást, amelyek – végső fokon Isten kegyelme–, osztályvezető tanárom közvetítésével, rám hatással voltak. Ezt természetesen észrevették szüleim. Ezért aztán, amikor az első gyöngybetűkkel megírt félévi Értesítőt megkaptam (tisztá jeles) kimondhatatlan volt az örömünk. Így aztán érthető volt az a válasz, amit édesanyám adott, amikor arról volt szó, hogy május hónapban a Szűz Anya tiszteletére kis oltárt készítünk az osztályban. A szobor árát mi diákok adtuk össze. Amikor otthon elmondtam, édesanyám rögtön azt mondta, hogy a szobor hátterét kék bársonyból, fehér csipkével a szegélyén, a nővérem megcsinálja. Virágot is édesanyám adott rendszeresen a kertünkben a Szűz Anya tiszteletére. Szavakkal nem lehet kifejezni azt a hatást, amit ez a pedagógia jelentett.

Hogy hogyan, azt nem tudom részletesen, de a Tlucskó név megváltozott, megszűnt és helyette Tibor Mátyás lettem (magyarosított), aki többek között mint a Castel Gandolfo-i, pápai csillagvizsgáló intézet tudományos munkatársaként és felfedezőként is dolgoztam, amíg a „nácik” inváziójakor kénytelen voltam elhagyni Rómát. Ki tudja mire volt ez jó?... Hát arra is, hogy most Budapesten, a terézvárosi plébániatemplomban állandó kisegítő szolgálatot teljesítek; szolgálatára állok azoknak, akik éheznek-szomjazzák az Igazságot, minden tudás Forrását, az élő Istent, akinek dicsőségére teszek most is mindent.

A. M. D. G.

F. Tóth-Kovács Lajos (1910–1995)

Tóth-Kovács Lajos önéletrajzából

[...]

Jelentkezésemre 1930. augusztus 2-re P. Vukov János S. J. házfőnök és novíciusmester behívott a jezsuita rendbe. 1931. április 15-én beöltöztem, F. Zentai csoportjában. Az első noviciátusi év után, egészségem legyengülése miatt, P. Vukov kikapcsolt bizonytalan időre, azzal a meghagyással, hogy ha megerősödöm, visszamehetek: „De facto jezsuita vagy!” – Közben P. Vukov meghalt. (Én a Manrézában maradtam). Utóda P. Hemm házfőnök nem vette figyelembe a már elvégzett canonicus novíciusi évemet, besorolt az elsőévesek közé. 1934. szeptember 12-én öltöztem be. Azonnal a manrézai házinyomdában alkalmaztak, egészen 1941-ig.

1941-ben Kalocsára disponáltak, ahol konviktusi ebédlős munkám volt.

1943-ban a háború miatt nyugat felé húzódtunk, előbb Nagylakra, majd a nagykapornaki rendházunkban maradtam ház körüli munkára.

1945-ben Kalocsára rendelték, itt a rendház portása lettem.

1946-ban Szegedre vezényeltek, ugyancsak portásnak. Itt volt az utolsó fogadalmam is: 1947. február 2-án.

1948-ban visszahelyeztek a budapesti Manrézába, megint csak nyomdásznak.

Közben innen hívtak le Kalocsára betegápolónak. Rövidesen, már 1950 májusában újra Budapesten voltam, innen összegyűjtöttek és internáltak bennünket június 19-től Homokra (Tiszaföldvár). (Majd „nyomdász-vád” miatt rövid ideig ültem.) – De: november 20-án beállhattam a „Caritas (Szeretetszolgálat)” munkaközösségébe. 1951. szeptember 15-től a jászberényi Szoc. Otthon „karbantartója” lettem 3 évig. 1954. február 24-től meg Püspökszentlászlóra mentem karbantartó mindenestül. 1955 júliusától meg Verőcén vagyok mintegy 30 éve, mint házi karbantartó-mindenestül... (itt kértem még P. Kollár provinciálistól, helyezzen vissza a F. Zentaiék csoportjába: a helyesbítés nem történt meg a mai napig.)

Závodni Kálmán emlékezése

Hódmezővásárhelyen született. Édesapja uradalmi kertész volt. Szüleit korán elveszítette, édesapját a világháború végén. Nagybátyjánál nevelkedett azok hódmezővásárhelyi tanyáján, azután hadiárva intézetbe került, először a sárvári Batthyány kastélyba, azután Székesfehérvárra. Itt szakmákat tanult: villanyszerelést, autószerelést, fényezést. Innen lépett be a rendbe 1931-ben. Szakmai tudását gyarapította; nyomdászként, órasként, betegápolóként, autóvezetőként dolgozott, beszerző volt a Manrézában, rövid ideig ebédlős a kalocsai konviktusban és portás Szegeden, majd visszakerült a Manréza nyomdájába. A Manréza elvétele után két hétig börtönben volt, rajta keresték a nyomdából javításra korábban elvitt egyik gépet.

A Szeretetszolgálat – először Paritásos Bizottság – pesti irodájában volt hivatalos, utána a nővérek jászberényi otthonába, majd Püspökszentlászlóra helyezték. Ezt az otthont Verőcére helyezték át egy időre, amikor Mindszenty bíborost és Grósz érseket vitte oda az ÁVO. Amikor a nővérek visszamentek Püspökszentlászlóra, Lajos testvér Verőcén maradt. (Szentlászlón a rossz ivóvíz miatt gyakori volt a gyomorfájása). Verőcén karbantartó szerelő, gépkocsivezető volt, a központi fűtést ő intézte, két vagon kokszot talicskázott be minden télen. Önéletrajzában – az egész egytenyérnyi papír négy sor írással – azt írja, hogy cseléd volt Verőcén. A nővérek szerették, gyakran fordultak hozzá rádió, szemüveg, főleg

órajavítással, és lelki beszélgetésre. Utóbb már sokallta: sohasem hagyják pihenni, egész nap három percenként jönnek valami kéréssel.

Fél éve került kórházba, két hét alatt kilét fogyott, itthon sem tudott már megerősödni. Halála előtt két napig volt eszméletlen.

Sokoldalú szakértelmét türelemmel fordította a nővérek szolgálatára, adja meg Neki az Úr a hű szolga jutalmát.

Verőce, 1995. február 26.

F. Tóth-Kovács Lajos emlékére

Teljes odaadás Isten és a rend szolgálatára. A noviciátus befejezése után nem engedték fogadalomhoz gyenge egészsége miatt. El nem küldték, portás lett. Még abban az évben meghalt a novíciusmester, és utóda újra végeztette vele a noviciátust. Ő hűségesen kitartott. Bámulatos volt a műszaki érzéke. Kimondottan ezermester volt.

Bármit kértek tőle, mindenben segített mindenkinek. A munkában soha nem válogatott, mindig mindent megcsinált mindenkinek.

Ez a segítőkészség jellemezte egész életét és ezért szerették mindenütt, ahol volt.

Egyszer mondta is, hogy neki napi harminc jócselekedetet kell végezni. Ezt minden bizonnyal meg is tette.

Mindenkivel szemben kedves és szolgálatkész volt.

(Zentai Sándor)

P. Vajda Tibor (1914–1995)

P. Vajda 1914. március 6-án született Budapesten. Középiskolai tanulmányai után a nagyszemináriumban a fiatal Tibor két éven keresztül teológiát tanult. A Társaságba 1934-ben lépett be. 1936 és 1939 között filozófiát tanult Budapesten, magisztériumi évei során pedig a *Katolikus Misszió* című folyóirat szerkesztésében segédkezett. Nem csoda, hogy megnőtt az érdeklődése a misszió iránt, és jelentkezett Kínába. P. Vajda egyike volt annak a három jó barátnak, akik az elsők között érkeztek a kínai misszióba. Ő – a többiektől eltérően – a transzszibériai expresszsel utazott. A három barát közül a második P. Ladányi László, aki később világszerte ismertté vált, mint a *China News Analysis* kiadója. A harmadik Sebes József testvér, aki a kínai katolikus egyház evangelizációs munkája történetének vált szakértőjévé.

P. Vajda Peipingben a kínai nyelvet tanulta (1940–42), Sanghajban pedig a teológiát (1942–45); 1944 június 14-én szentelték pappá, 1945 április 14-én pedig letette a *grádust*, majd Vuhuban végezte a terciát (1947–48).

„*Omnis consumationis videns finem*”

P. Vajda Fujanban kezdte a misszionárius munkát, Táming kormányzóság déli részén, Msgr. Gaspar Lischerong irányítása alatt. Sajnos működését igen hamar megszakította a kommunisták megjelenése. Elöljárónk tehát a peipingi Fu Jen egyetemre irányított minket (P. Vajda: szociológia; P. Kaufmann: idegen nyelvek és P. Maron: matematika). Ez nehéz munka volt, különösen a kommunista hatalomátvétel után, amelyre az egyetemen töltött harmadik évünk alatt került sor; ennek ellenére jó osztályzatokkal végeztünk.

Közvetlenül ezután mennünk kellett (elöljáróink utasítására), hogy Taicsingban (Tajvan) vegyük ki részünket az *Opus Magnum*, az ötnyelvű nagyszótár készítésében. Tiencsinben szálltunk hajóra. P. Leonard Lévesque, egy kanadai jezsuita várt ránk. Amint a hajó elhagyta a kikötőt, P. Lévesque így szólt hozzám: „Mon pcre, on va quitter la Chine. Atyám, elhagyjuk Kínát!” Mindhárman sírva fakadtunk.

Makaón három hónapot kellett várnunk az engedélyre, hogy beléphessünk Tajvanra (1952. december 8.)

Taicsungban P. Vajda P. Zsámár Ödön, P. Németh József, P. Horváth Sándor és P. Kerekes István mellett dolgozott a kínai-magyar fordításon. De ők fokozatosan kiléptek a szótárkészítő munkából és P. Vajda egymaga nem tudott elkészülni arra a határidőre, amelyre a többi nyelvek számára ki volt tűzve.

E felettébb egyhangú munka közben talált időt egy kis apostoli munkára. Esténként angolt tanított és a hittant magyarázta. Tanítványai között volt Matthew Wang, a tajvani szociális apostolkodás egyik vezető alakja.

De P. Vajda „rögeszméje” az volt, hogy egy nagyon jó kínai–magyar szótáron túl egy magyar–kínait is kell készíteni. Ezért később is, amikor már az evangelizációs munka foglalta le, először Hszincsuban, majd Putcéban, időnként visszatért Taicsungba, hogy a kitűnő eszközök felhasználásával befejezze a kínai–magyar részt. A második rész, a magyar–kínai szótár viszont élete végéig kísérte, amerre csak járt.

Misszionárius munkája: Amint valamennyire megtanulta a tajvani nyelvet, elindult a vidék evangelizálására. Sok katekétával dolgozott együtt, és sorra emelte a kápolnákat: Kancsien (1965), Spunanli (1967), Kanho (1969), Sulinli (1970). Az eredmények azonban messze elmaradtak várakozásaitól: ezen a vidéken csak 300 embert keresztelt meg.

Egy cikkében az atya elmagyarázta, hogy miért nehéz a buddhistáknak áttérni a keresztény vallásra. A buddhizmus kevés erkölcsi követelménnyel terheli a hívők vállát; mi

nem kelhetünk versenyre ezzel az engedékenységgel. Misszionárius munkájának ez volt a szomorú tapasztalata.

Isten mégis megáldotta fáradozását egy jezsuita hivatással. Keresztényeinek egyike pap szeretett volna lenni. Egész családja ellenezte a gondolatot. De egy családi találkozó alkalmával a nagypapa ezt mondta P. Vajdának: „Ha az unokám olyan ember lesz, mint ön, nincs kifogásom a hivatása ellen”, *Roma locuta, causa finita*. A fiatalember nemcsak pap, hanem jezsuita lett: P. Huang Té-kuan.

1971-ben Kaosiung domonkos püspöke, Msgr. József Cseng önkénteseket kért a Kaosiung hegyi vidékein végzendő misszionárius munkára. P. Vajda jelentkezett és egészen 1978-ig ott dolgozott, amikor agyvérzést kapott, ami szédüléssel és emlékezet-kihagyással járt együtt; képtelen volt tovább dolgozni Liukuiban.

Visszatért Lutsaoba, ahol a missziós kórházban egy jó magyar orvos kezei alatt valamennyire felgyógyult, bár korábbi lelkesedését sem akkor, sem később nem nyerte már vissza. Egyetlen vigasztalása az volt, hogy dolgozhatott a szótáron; míg Ji-csu-ban tartózkodott, végre be tudta fejezni; de mindez nagy fájdalommal járt örökölt cukorbetegsége miatt.

Amikor a tajvani nyelvet kezdte tanulni, összeállított egy kis tajvani–magyar szótárt. A szótárban a legelső szó az „abortusz” volt. Rossz nyelvek azt terjesztették, hogy ez rossz „ómen” a szótárkészítő munkában. Nem volt pénze és nem is találta meg a nyomtatási költségek fedezetét. Nem kapott segítséget a kommunista Magyarországtól, és kiadót sem talált. Hiszen... hány magyar misszionárius lesz, aki meg tudná venni ezt a szótárt?

Vigasztalásul készítettem néhány fénymásolatot a magyar–kínai szótár kéziratáról. Megdöbrentett az irtózatos munka látványa. 3000 lapon 114000 szócikk, mind nyomtatott betűvel, a hanglejtést és a kiejtést mutató jelekkel. Az egész 10, egyenként 300 lapos kötetet tett ki.

A munka befejezése sok vigaszt jelentett számára, amikor 1993-ban a rendtartomány kórházába küldték 1993-ban. Hat hónapot töltött ott, amikor börrák támadta meg, egyre terjedt, és végül a halálához vezetett. Az orvos műtétet szeretett volna végezni, de az atya nem fogadta el.

A rák önmagában nem volt fájdalmas; a szenvedést az jelentette, hogy hat hónapon keresztül ágyhoz volt kötve, amit felajánlott engesztelésül és hittel, türelmesen viselt el. Hosszú betegsége során P. Vajda számára az jelentett vigasztalást, ha volt mellette valaki, akivel a rózsafüzért mondhatta, és nem titkolta háláját, ha valaki kínaiul elénekelte neki az Üdvözlégy Máriát.

Az atyák, akik a szótárkészítésben közreműködtek, tréfásan ezt mondogatták: „Akik ebben az idegölő munkában részt vettek, azoknak elmarad a tisztítótűz”. Reméljük, hogy Urunk kegyes lesz Vajda Tibor atyához, aki szinte egész misszionáriusi élete során szótárak szerkesztésén dolgozott.

P. Maron József
Chinese Province News
Angolból fordította Lukács János

P. Cser: Palkovits István (1908–1996)

Páter Cser Palkovitsot hosszú élettel áldotta meg a Teremtő, nyolcvannyolc éves korában hunyt el, ebből hetvenet töltött Jézus Társaságában. Örömmel vallotta mindig magát Székesfehérvár, Szent István király szülővárosa szülöttjének. Neve mellett a rendi katalógusban fel is tüntették, az általános szokásnak megfelelően, védőszentjének megkülönböztető betűjelét, az R(ex). betűt. A középiskolát a székesfehérvári reálgimnáziumban végezte. Belépése előtt Pécssett, az akkor induló Ignatianumban (rendi küsszemináriumban) tanula latinból és görögből pótérettségit tett. Ő lett P. Ormaival az Ignatianum „alapító őse”. Ezután mindjárt, 18 éves korában lépett be a Társaságba (1926. szeptember 7.). P. Csávossy vette fel a rendbe, Érden végezte a noviciátust P. Müller Lajos vezetésével. Novícius társa volt többek között P. Kerkai Jenőnek.

1929–1931 között filozófiát tanult Szegeden, ez akkor még a Kálvária utca 1. szám alatt volt.

1932–1934 közötti éveket Pécssett töltötte mint prefektus, majd hittanár, számtantanár, természetrajz tanár az első és a második osztályban. Egy éven át igazgatóhelyettes is volt.

1935-ben kezdi a teológiát Innsbruckban. Ő is belesik abba skolasztikus csoportba, akiket hazahívnak külföldről a Szegeden felállított rendi teológiára, mivel a – hála Istennek – szép számban jelentkező rendi fiatalság külföldi kiképzését a provincia már nem tudta anyagilag fedezni. A másod-, harmad- és negyedévi teológiát tehát Szegeden végzi, és 1937 június 14-én szentelik pappá. A szegedi teológiai főiskolánknak akkoriban meg volt rá a lehetősége, hogy a sikeres grádus vizsgára teológiai doktori címet kérjen P. Generálistól. Az atya ezt a jogot később Ausztriában érvényesítette és Rómából valóban megkapta a diplomát.

1939-ben a harmadik probációját végzi ugyancsak Szegeden, instruktora P. Csávossy. Ezt követően egy darabig szinte minden évben új helyen végez lelkipásztori munkát „operarius” beosztásban. Igazi jezsuita disponibilitással mindig ott dolgozik, ahol szüksége van rá a gyorsan fejlődő provinciának.

1940-ben a Mária utcában operarius és egyúttal ünnepi szónok, valamint lelkigyakorlatokat ad. Ekkor teszi le örök fogadalmát is. 1993-ban a Társaság megengedte neki, hogy a négyes fogadalmat, a professziót is letegye (december 8-án).

1941-ben Kíspesten, a házalapítást kezdő P. Jámbor Lászlónak az egyetlen társa.

1942-ben Hódmezővásárhelyen lelkipásztor és hitoktató, megint részese egy újonnan induló provinciai munkának.

1943-ban ismét a Mária utcában végez lelkipásztori munkát.

1944-ben miniszter és hittanár Pécssett. Virág Ferenc püspök spirituálisnak hívta meg a Papnevelő Intézetbe. Egykori növendékei hálás szívvvel emlékeznek meg róla ma is. Kicsit fundamentalista volt ugyan – mondják –, de komoly segítséget adott a kispapoknak a hadszíntérre is vált vidéken. Az egyik legjobb itteni kispapja, dr. Szalai János volt győri teológiai tanár, az ötvenes években sokat emlegette.

1946–1947-ben Szegeden operárius.

1948-cal kezdődően négy éven át (1951-ig) Veszprémben a kispapok spirituálisja. Erre a munkára minden biztonnyal Mindszenty József utóda, Czapik Gyula hívja meg őt. Sokakkal köt itt barátságot, akik később is emlékeznek rá és Magyarországra történt hazaköltözése után előadásra hívják meg. Ez idő alatt az atya a nagykapornaki háznak a tagja.

1952-ben, a „nagy tisztogatás évében”, amikor tudniillik az egyházmegyékbe illegálisan felvett szerzeteseket elbocsátják, neki is mennie kell Veszprémből. Budapesten lesz munkás valamilyen fémmegmunkáló üzemben. A következő dispozióit az 1956-os magyar szabadságharc hozza neki, amikor Ausztriába menekül.

1957–1959 Bécsben dolgozik a menekült magyarok lelkipásztoraként.

1960–1961 spirituális a menekült magyar kispapok számára újra indított Pázmáneumban.

1962–1965 László István burgenlandi püspök meghívja spirituálisnak az egyházmegye Bécsben lévő szemináriumába.

1966–1970 Bécsben kórházlelkész a Kaiserin Elisabeth Kórházban.

1971–1992 között miséző Bécs nyugati városrészében, Mauerben az orsolyita nővérek által újonnan felépített nagy iskolatelepen. Ekkor választotta őt gyóntatójának a Rómából 1971. október 23-án Bécsbe költöző Mindszenty hercegprímás, és vitte néha magával külföldi útjaira. A gyóntató tisztét egészen a bíboros haláláig, 1975. május 5-ig töltötte be. Az orsolyitáknál töltött 22 év életének leghosszabb egy helyben töltött ideje volt. Már régóta gondja volt a szemének állapota. Ismételten operációra volt szüksége, összesen mintegy negyven esetben. Nyolcvannégy évvel a vállán már a nővéreknél megkívánt kevés munkát is nehezen tudta ellátni. A nővérek kérésére a kalsburgi kollégium rektora, ahová az atya tartozott, befogadta a kollégiumba. Itt az osztrák provincia modern öregotthont tart fenn. Az atya azonban hazavágyott Magyarországra. A magyar provinciális szívesen fogadta, mégis arra kérte, először látogatóba jöjjön hosszabb időre s a konkrét tapasztalatok alapján hozza meg döntését. A látogatás meg is történt. A döntést mégis az befolyásolta elsősorban, hogy nem volt neki öregségi biztosítása az osztrák provinciában, s a költségeket a magyar provincia vállalta magára. Inkább ő akart segíteni a magyar provinciának, mintsem hogy igénybe vegye az otthoniak segítségét. Karácsonyra érkezett meg a Radvány utcai hazai rendi öregotthonba Budapestre.

1993–1995 között élt a Radvány utcában. Napjait főleg két tevékenységnek szentelte: dolgozott a meglévő könyv tervein és gyóntatott. Itt az ideje tehát, hogy megemlékezzünk P. Cser Palkovits hét évtizedes jezsuita életének nagy hobbyjáról, a történetírói munkásságáról. Az 1932–34 közötti pécsi tanársága alatt rendtörténeti forrásokból felkutatta az 1704-es pécsi „rácdúlás” során vértanúhalált halt rendtársak történetét, és erről a helyi sajtóban cikkeket tett közzé. Noha ilyen munkára sohase volt hivatalos dispoziója, rövidebb írások közlésére gyakran vállalkozott.

A magyar szabadságharc után Ausztriába kerülve bejárt a bécsi levéltárakba, és kutatta a magyar szentekre vonatkozó forrásokat, a bécsi Stefansdom magyar emlékeit. Utóbbi egy tetszetős, szépen illusztrált füzetben meg is jelentette. A Bécsbe látogató magyarok szívesen használták dómvezetőként a füzetet, de – valószínűleg az akkori feszültséges egyházpolitikai helyzet miatt – csupán egyetlen magyar püspök köszönte meg a címére megküldött tiszteletpéldányt. Tervbe vette, hogy felkutatja és megismerteti a magyarsággal a Nyugat-Európában Árpádházi Szent Erzsébetnek szentelt templomokat. A kutatóút egy egész nyarat vett igénybe, sok anyagot sikerült összeszednie, s ha lett volna rá ideje, nagyobb lélegzetű munkában bocsátotta volna az olvasók kezébe.

A Radvány utcai öregotthonból járt kisegíteni a Jézus Szíve-templomba, és vitték el őt volt növendékeihez, vagy a környező plébániákra előadásokat tartani. Látása annyira meggyengült, hogy a sötétség beállta után már nem tudott tájékozódni az utcán. Elkövetkezett aztán az az idő, amikor már személyes ellátásra szorult.

1995. február 27-én költözött be a Szent Erzsébet Öregotthonba Pilisvörösvárra. Magával vitte sok kéziratát, kézikönyveit. Be akarta fejezni annak a hatalmas anyagnak sajtó alá rendezését, melyet Nyugat-Európában gyűjtött Szent Erzsébetnek, ennek az Európa szerte népszerű magyar szentnek a tiszteletére épített templomokról. Csak polcсорokban mérhetők azok az egyéb kéziratok, anyaggyűjtése, melyek jeles emberek, vagy szentek életrajzával, zárándoklatoknak, vagy azoknak a helyeknek leírásával foglalkoznak, ahol megfordult. Mindent gyűjtött, jegyzetelt, amit olvasott. Polihisztor volt.

A Gondviselés azonban ezúttal azt várta tőle, hogy „megtegye életének utolsó kötelességét”. 1996. január 28-án a Mária utcába ment a szokásos gyóntatói szolgálatra.

Hazajövet az autóbusról leszállva, a ház közelében, a megállónál elesett. Hazavitték. Az orvos nem talált nála semmi nagyobb bajt, lefektette. Másnap nem jelent meg a szokásos misén, hanem úgy gondolta, majd a későbbi időpontban megy misézni. Zavart volt és lassú. Ellátták a betegek szentségével és beszállították a Széher úti kórházba. Eleinte tovább gyöngült, de aztán február 20-ig annyira felépült, hogy hazaengedték. Tudott koncelebrálni is, mint azelőtt, csupán látása és lábának ereje lett gyöngébb, mint volt az elesése előtt. Ha nem misézhetett, a szobájában áldoztatták meg. Mivel az erős gyógyszerek hatására türelmetlen és zavart lett, október 21-én ismét kórházba vitték, de állapota fokozatosan romlott.

A Teremtőtől a behívót október 31-én, 11 óra 30 perckor kapta meg.

(Összeállította: P. András Imre)

P. Godó Mihály (1913–1996)

Fájdalommal tudatom önökkel, hogy tegnap este, 18 óra körül, életének 83. évében elhunyt P. Godó Mihály.

Múlt héten, miután a budapesti szemorvosától hazatért, P. Puni, F. Vasile és én meglátogattuk őt. Egész jó hangulatban találtuk. Meg volt elégedve, mert elég jól látott, azonban igen legyengült.

Tegnap reggel még misézett az öregotthon közösségének, de már nehezen ejtette ki a szavakat. Az este folyamán 17 óra körül, megpróbált felkelni ágyából, valószínűleg azért, mert nem érezte jól magát; elesett a földön. Mindjárt segítettek neki, de állapota nagyon súlyos volt, és egy órával később békében átadta magát Istennek.

Olyan embert szólított magához az Úr, aki teljesen Neki ajánlotta életét, s elfogadta, hogy 16 évet börtönben szenvedjen, csak hogy Nevét dicsérve tanúságot tegyen Róla. Fogadja az Úr országába! Szeretném imáikba ajánlani őt. Temetése 1996. szeptember 24-én, kedden lesz szülőfalujában, Kisiratosban (Dorobanti, Arad megye, 7 km Kürtöstől). Teljes szívből köszönöm P. provinciálisnak és a magyar provinciának mindazt, amit P. Godóért tettek szenvedése alatt.

Krisztusban,
P. Olivo Bosa S. J.
román provinciális

Godó Atya temetése

Fogadd el Uram, – imádkozom magamban Godó atya koporsója mellett – fogadd el szolgáló lelkét, vedd magadhoz azt, aki életében csak Utánad vágyott. Szomorú legyen vagy örvendezzem? Mit mond most nekem Godó atya? Mit válaszol a jezsuita, a keresztény, az ember? – A válasza egyszerű, az amit életében életével hirdetett, az örömhír: „Krisztus feltámadott a halálból”.

Godó Mihály Kisiratoson született és oda tért vissza. Falujának kis temploma, ahonnét elindult és érkezett, mostanáig várt rá, ravatala fölött ott hordozta mindvégig életének, a keresztény életnek állomásait. Itt tanította a gyermekeket, mint a festett üvegablakon látható Szűzanya a Kis Jézust, innét küldte fiatalon apostolnak, a szemközti oldalon látható Xavéri Szent Ferenc nyomában, és ide várta vissza, maga is ütötte-kopottan, a szenvedések súlyát hordozó, vihartól tépetten érkező szenvedőt, ki elnyerte a hervadhatatlan koszorút.

Most a templom állványokkal tele, belső megújulásra, a jövőre készül, abba a jövőbe, melynek alapjában kemény oszlopként előttünk áll és megújulásra készítet életének példájával Godó atya.

Nagy kegyelem és öröm volt számunkra, hogy részt vehettünk hárman a noviciátusból, magyar rendtartománybeli atyák, P. Mattyasovich, P. András és P. Szőcs társaságában, a Godó atya temetésén. A jezsuita rendet ezenfelül, a román rendtartomány provinciálisa P. Boza, valamint P. Puni, több testvér és novícius képviselte. A szertartást, Monsignore Ross, a temesvári püspökség irodaigazgatója celebrálta kb. 30 paptestvérével együtt. A szentmise keretében hárman méltatták P. Godó érdemeit, Mons. Ross, P. Ervin ferences atya, aki P. Godó sortársa volt a perekben és a börtönökben, és szomorú illetve vidám emlékeket elevenített fel a közös múltból, valamint P. Puni, aki méltatta Godó atya mindenféle faji, nemzeti, vallási megkülönböztetésen felülemelkedő egyéniségét, és az Isten által szeretett, szükségét szenvedő ember iránti elkötelezettségét.

A temetőben is ezek, az életüket küzdelmekben, szenvedésekben leélt emberek vesznek körül, itt nyugodott meg földi élete után, ez az Ember, keresztény és jezsuita. R. i. p.
Szeged, 1996. szeptember 24.

(Pakot Géza N. S. J.)

Msgr. Ross beszéde

Jelentős személyiségtől búcsúzunk el. Godó Mihály jezsuita atya neve fogalom nemcsak a papság körében, hanem egyházmegyénk határain túl is. Igen becsült, tisztelt és szeretet szerzetesatyja és pap volt. Sokaknak volt ő lelki vezetője, gyóntatója, barátja vagy emberileg értékes útítársa.

Godó atya korunknak és egyházunknak állhatatos, gyötört szívós hitvallója évtizedeken át, az apokalipszis hű tanújának hű képmása – magatartásában, munkájában, odaadásában, akár szabadon akár börtönben. Nem tudták megtörni, pedig nagyon igyekeztek és szerették volna. Ellenállt nekik kitartó bátorságával, istenadta egészségével, szívós ragaszkodásával és egész hitével. Kompromisszumokat nem akart és nem is ismert. Jelleme, útja, magatartása egyenes volt.

Sajnáljuk, de nem őt, mert bizonyára nem cserélt volna és nem cserélne most sem egyikünkkel sem. Sajnáljuk saját magunkat, mert ezentúl nélküle kell élnünk és küszködnünk. A pillanat nem arra ösztönöz, hogy jajgassunk, inkább arra buzdít, hogy hálás szívvel megemlékezzünk róla imádságainkban és könyörgéseinkben, hálát adva a jó Istennek, hogy közöttünk élt, velünk együtt dolgozott és hitét megvallotta. Hitét velünk osztotta, példájával arra tanított mindenkit, hogy mit jelent a mai világban hinni, Istent és az embert szolgálni. Tetteivel és könyörgéseivel maradjon közöttünk, velünk együtt!

Godó Mihály itt Kisiratoson született 1913. szeptember 25-én. Holnap lesz 83. születésnapja. Teológiai tanulmányait a Krakkói Egyetemen végezte, ahol a jelenlegi Szentatyánk is, II. János Pál pápa később tanult és élt. Pappászentelése után Hódmezővásárhelyen, Kolozsvárott és Szatmáron szolgált az ifjúságot, mielőtt egyházmegyénkbe jött volna. 1965. április 1-én került hozzánk, közelebbi hazájába. Életének majdnem egyharmadát töltötte közöttünk, beleértve a börtön éveit is. Plébánoskodott, káplánkodott egyházmegyénkben, ahogyan ezt éppen kívánták, követelték tőle előljárói, az állami hatóságok, melyek az ő számára (akarva, nem akarva) csak a jó Isten akaratának végrehajtói voltak. Mehádián, Herkulesfürdőn, Újaradon, illetve Angyalkúton (Engelsbrunnban) működött. Életének utolsó éveit Szent Annán az öregek között mint idősebb testvér és lelkipásztor töltötte.

Bármilyen munkát is kellett vállalnia, Szent Ignác, rendalapítójának szellemében vállalta azt. Szent beletörődöttséggel és lelki megnyugvással tett eleget hivatásának, megbízatásának. Ilyen is volt az utolsó hónapokban és hetekben, amikor bizony ő is érezte, hogy életének alkonyára jutott és az erők fogynak. De ahogyan élt, így viselkedett betegségében is: kitartás, készség és további munkaakarás jellemezte mind az utolsó napig, amikor reggel még misézett a kis házi közösségnek. Nem hagyta magát! Nem bírta az életet munka, misézés és igehirdetés akárcsak Szent Gellért, egyházmegyénk védőszentje.

Godó atyának ma csak holttestét temethetjük. Lelkének vágya úgyis mindig csak Isten dicsősége és szolgálata volt. Nem hihetjük azt, hogy tétlenül marad Isten színe előtt. Rászorulunk továbbra is, rászorulunk imádságára, közbenjárására. Hitének, reményének példája marad közöttünk, egyházi lelkülete és ragaszkodása, nagylelkűsége támogat és sarkall bennünket.

Adja a jó Isten hű szolgájának Szent Gellért közbenjárására az örök élet jutalmát, bennünket pedig tartson meg hűségben és kitartásban mindvégig. Búcsúzunk Godó atyától az ókeresztény köszöntéssel és kívánsággal, imával:

Vivas in Christo! Élj tovább Krisztusban! és szívünkben, hitünkben és életünkben. – Ámen.

P. Bíró Antal ferences: Kisiratostól a poklon át Kisiratosig

Ezzel a mondattal jellemezhetném a legtalálóbban azt az életpályát, melyet P. Godó Mihály, a Jézus Társaság tagja 83 éven át jellemcsorbulás nélkül megfutott. A klasszikus eposzok rendszerint így kezdődnek: „Arma virumque cano” – fegyvert és férfit éneklek. P. Godó életpályáját kiértékelve így fogalmaznék: szikla jellemre s Krisztus hős papjára emlékezem, mert neve fogalom, nemcsak a papság körében, hanem egyházmegyénk határain túl is igen nagyrabecsült egyéniség volt. A budapesti tévében is többször készítettek vele interjút. A jellemóriások közé tartozott, nem hiába volt titkos közvetítő a diktatúra éve alatt a két egyházfejedelem: Mindszenty bíboros és Márton Áron püspök között. A magyarságért hozott áldozataiért megkapta a Magyar Köztársaság Nagykeresztjét.

Érdemdús pályája röviden a következő: Kisiratoson született 1913. szeptember 25-én és meghalt 1996. szeptember 22-én a szentannai öregek otthonában. A jezsuiták rendjébe lépett 1933. szeptember 7-én. Szegeden szentelték pappá 1942. május 13-án. Kétéves noviciátus (jelölt év) után három éven keresztül Krakkóban a filozófia hallgatója volt, ugyanott, ahol a mostani II. János Pál pápa is tanult. A teológiát Szegeden végezte. Pappá szentelése után Hódmezővásárhelyen, Kolozsvárott mint egyetemi lelkész és Szatmáron szolgált. 1965. április 1-én került a temesvári egyházmegyébe, ahol csupán kápláni (segédlelkési) minőségben dolgozott, mert szálla volt a világi hatóságok szemében. Munkahelyei: Mehádia, Herkulesfürdő, Mikelaka, Újarad, Pankota.

Papságának első évétől az utolsó percéig mint egy „perpetuum mobile” a lelkek szolgálatában állt. Bámulatos volt munkaszeretete és kitartása. Az öregek otthonában is, fogyo erejének tudatában, mint idősebb testvér és lelkipásztor a „nagy kapu” előtt álló öregek lelki támasza volt. Ahogyan élt, úgy viselte betegségét is: munka, kitartás, szívósság az utolsó leheletig. Halála napján reggel még misézett a kis házi közösségben.

Talán hiába is mondom a ma emberének, hogy Isten útjai kifürkészhetetlenek. Óhaját jelezte szüleinek, hogy pap szeretne lenni. Édesanyjának nem volt kifogása ellene, de édesapja azt szerette volna, ha az elég tekintélyesnek mondható gazdaságban marad s lesz, aki a 12 ló gyeplőjét kezében tartja. Az édesanya óhaja győzött, de 12 ló helyett – ha szabad így mondani – a szellem és a lelkiség 12 lovának gyeplőjét tartotta feszesen a kezében, és ezt soha el nem engedve olyan életpályát futott, amit csak bámulni, de gyarló embernek követni alig lehet. Nem ismert megalkuvást sem az állam, sem az egyház előtt. Szent Ignác harcos magatartása jellemezte, ami egyhuzamban 10 évi szigorított börtönbüntetésbe került, egyedül egy cella magányában. A kákán is csomót kereső diktatúra gondoskodott róla, hogy börtönéveit megszakításokkal 16 évre gyarapítsa. Börtöntársa vallomásából tudom, hogy magas korára való tekintettel az utolsó büntetését megrövidítették, de ő kérte a börtön igazgatóját, hogy a rá kiszabott büntetést teljes egészében letölthesse, mert a vele elítélt szerencsétleneknek nagyobb szüksége van a vigasztalásra, mint a szabadon élőknek. Ugyan bizony ki tenné meg ezt közülünk? Ilyesmire csak nagy lelkek, hősök képesek. Idézem a püspökhelynök búcsúzó szavait: „Sajnáljuk, de nem őt, mert bizonyára nem cserélt volna és nem cserélne most sem egyikünkkel sem. Sajnáljuk saját magunkat, mert ezután nála nélkül kell élnünk és küszködnünk.”

Mi, papok, csak felnézni tudunk rá! Mindenikünknel egy fejjel magasabb volt, mert:

Történelem tűrőpróbáját
Állta mint a hős mártírok,
Nem törték meg sem a börtön,
Sem a vörös Pilátusok.

Nagyszámú papság és hívők kíséretében helyeztük örök nyugalomba a kisiratosi temetőben szeptember 24-én. Godó páter életpályája, mely Kisiratosról indulva a börtön poklain keresztül Kisiratoson fejeződött be, szolgáljon a hátramaradottaknak örök példaképül, hogy miként lehet egy életet tiszta homlokkal, gerinctörés nélkül leélni. Apokaliptikus időkben élete pályájával hirdette: minden lehetsz, csak rongy ember nem.

Aki szeretett a földön, akit szerettek a földön, annak nincs halála. Ez osztályrésze Godó páternek az élők és a holtak világában! Egy élet, mely mint gyertya csonkig égett népe szolgálatában!

P. Illés Béla (1911–1996)

P. Illés 1911. szeptember 1-én született Iharosban (Somogy megye) római katolikus szülőktől, akik mély vallásos szellemben nevelték három fiukat; közülük a legidősebb nagyon korán meghalt.

Édesapja tógazdasági ispán volt, a család is ott lakott a tó mellett, 5 km-re Iharostól, de minden vásár- és ünnepnap, jó és rossz időben gyalog megtették a hosszú utat, hogy részt vehessenek a szentmisén. Az akkori gazdasági helyzet és az édesapa szegényes munkabére miatt a szülők nagy áldozatokat hoztak gyermekeik neveléséért. Béla Budapesten és Csurgón végezte középiskolai tanulmányait. Hatodikos gimnazista korában az évi háromnapos lelkigyakorlat nagy hatással volt rá. Életgyónást végzett, megfogadta a lelkigyakorlat-vezető tanácsát, aki gyakori szentáldozásra buzdította. Hittanára is úgy gondolta, hogy pap lesz belőle, de ő először megpróbálta a vasúti tiszti pályát. Egy év múlva azonban sok fontolgtatás és mérlegelés után mégis kérte felvételét a veszprémi egyházmegyei szemináriumba. Amikor elhatározását közölte szüleivel, édesanyja nagyon örült neki és elmondta, hogy mindig azért imádkozott, hogy két fia közül az egyik pap legyen, a másik meg kántortanító.

Öt éves szemináriumi képzés után 1935. június 23-án szentelte őt dr. Rott Nándor püspök pappá. 1935 szeptemberétől elkezdődnek a káplánévek: Berzence, Alsópatak, Ugod, Balatonlelle, Lesencetomaj, majd Somlósárhely. Innen hívták be tábori lelkészi szolgálatra. Leszerelése után Pápára kerül káplánnak és hitoktatónak. Később önálló hitoktatóként Kaposvárra. Itt tett középiskolai hittanári vizsgát. A Kaposvárra szóló kinevezése hat esztendeig tartott, de közben letartóztatták, mert diákjai az 1945-ös választások előtt röpcédulákat sokszorosítottak. Nem inspirálta, nem is helyeselte az akciót, de mivel tudott róla, egy napig vallatták, népbírószági eljárás lett belőle, de felmentették. Püspöke gyorsan elhelyezte Kaposvárról, nehogy internálják. Ez idő alatt, nemlétében, több helyen kisegített, és ifjúsági lelkigyakorlatokat tartott a Mária-lányoknak, KALOT és Kalász csoportoknak. Ezen munka miatt ismét „izgatás” vádjával népbírószág elé került. A főpásztor közbenjárásával, hosszú huzavona után, az eljárás felmentéssel végződött. Ezt már Veszprémben élte át, ahol 1947-től a közgazdasági gimnáziumban és az angolkisasszonyok intézetében volt hittanár 1950 júniusáig.

A Jézus Társaságához való vonzódása nagyon régi keletű volt. Dr. Kis György spirituálisa, aki a Szent Ignác-i lelkiséget követte, és az egyháztörténelem tanáraként nagy alapossággal foglalkozott a jezsuiták rendtörténetével, már kispap korában megalapozta benne a Társaság tiszteletét. Egy éves káplánként részt vett P. Jámbor lelkigyakorlatán és elmondta neki szándékát. Ő arra buzdította, hogy buzgón szolgáljon egyházmegyéjében és ha megmarad benne ez a szándék, kérje felvételét. Évente ment a Manrézába papi lelkigyakorlatokra, és ott P. Révaival került kapcsolatba, vele is közölte szándékát. Bármennyire is vágyódott a jezsuita életre, még várnia kellett. Édesanyja súlyos betegsége, majd később magára maradt édesapja gondozása és különféle zaklató körülmények miatt késett belépése. 1950. augusztus 15-én kellett volna megkezdenie noviciátusát, de mivel az állam likvidálta a magyarországi szerzeteseket, erre nem volt lehetőség. Mivel püspöke már elbocsátotta, Nagykapornakra nevezték ki plébánosnak. Végül 1953. november 13-án a Mester utcában kezdte a noviciátust P. Reöthyvel kapornaki plébánosként. Első fogadalmát 1955. január 15-én tette le.

Nagykapornokról Zalaapátiba került. Ez az áthelyezés a hittanbeíratás előtt végzett agitációja büntetése volt. Itt tizenegy évig működött, sok-sok problémával, három faluval és sokféle világnézetű emberrel vesződve. Plébánosként Csácsbozsokon, Törökkopányban és Gyékényesen szolgált, itt tette le utolsó fogadalmait 1981. március 25-én.

1990–91-ben Hódmezővásárhelyen a novíciusmester szócúsa. Ezután Veszprémben kisegítő, majd Vörösberénybe került plébánoshelyettesként. Innen szállították be a veszprémi megyei kórházba, ahol 1996. május 19-én, életének 85., szerzetesi hivatásának 44. és papságának 61. évében nagy nyugalommal és reménnyel adta vissza életét Urának, Istenének. R. i. p.

P. Temesi József megemlékezése

Minden ember élete egy regény, legtöbbször le nem írt regény. Minden regénynek vége van. Ha leírták is az élettörténetet és olvasták is, lassan-lassan feledésbe kerül. Száz év sem kell hozzá, hogy elfelejtsék, mintha sohasem írták volna, sohasem éltek volna. Ilyenek az emberek. De Isten nem. Ő soha egy embert sem felejt el.

Isten minden embert személyesen szeret és oly bensőséges szeretettel, mintha csak az az egy ember lenne az övé. Ugyanakkor a millió és millió ember szeretete Isten végtelen szeretetének végtelen finom különbözőségét jól mutatja. Hiszen mindegyik iránti szeretete, igaz szeretet, soha nem ismétlődő, egyetlen szeretet.

Illés Béla atyánk élete is az egyedülálló isteni szeretet egyik szépséges és mély megnyilvánulása. Még akkor is, ha mi emberek csak a külső történetét ismerjük, azt sem teljesen. Az igazi, a belső, a tulajdonképpeni élet rejtve marad előttünk. Ezt csak a szeretet Ura ismeri egyedül.

Isten szabadon és öröktől fogva szereti azokat, akiket teremteni akar. Megjelenik az ember az élők között, ott és akkor, amikor az örök akarata szerint ennek történnie kell. Béla számára ez a nap 1911. szeptember 1. napja volt, Somogy megye déli részén, Iharos községben.

Édesapja nagyon rokonszenves, finom modorú és emellett nagyon határozott, feltétlenül megbízható, munkaszerető, mások munkáját is elváró, szervező-irányító, szókimondó ember volt. Béla örökölte édesapjának minden előnyös tulajdonságát, sőt külső megjelenése is őrá emlékeztetett. Uradalmi halgazdaságnak volt felelős irányítója: „halispán”. Béla sokszor szerzett derűs perceket ismerőseinek, amikor említette, hogy édesapja halispán volt. Ezt persze első hallásra mindenki alispánnak értette. A papa ennek a hivatásnak is megfelelt volna, akárcsak később a fia is.

Édesanyja finom lelkű, mélyen és művelten vallásos asszony volt. Béla, az elsőszülött, finom és mélyen érző szívet örökölt tőle.

Az elemi iskolai tanulmányok után a fiú Csurgóra került: a Református Gimnázium tanulója lett. Itt az erősen másvallású környezetben alkalma volt katolikus öntudatát elmélyíteni. Tette is, mások vallási felfogásának tiszteletben tartása mellett.

Isten nagy szeretetéről tesz tanúságot már azzal, milyen szülők gyermekének teremt valakit, milyen körülmények között neveli-vezeti a felnőtt kor felé. Tizenennyolc éves korában Béla valójában érett ember volt.

Az ősi veszprémi egyházmegye kispapja lett. Komoly munka, elmélyülő lelkiélet mellett az életvidámság tette, hogy igaz ember, mélyen hívő keresztény és valóban buzgó pap lehetett Isten kegyelméből.

Fölszentelése után egyik dispozició a másikhoz csatolva, mint valami egyházmegyes vonat indult el vele. Lelkipásztori munkákban és hittanári tevékenységben egyaránt nagyon eredményes papi tevékenységet fejtett ki. Számára is emlékezetes maradt mindvégig kaposvári tanítványainak hűsége. Érettségi találkozóira minden évfolyam meghívta az egykori hittanárt, pedig a „fiúk” már az 50 éves találkozók sorozatát rendezték. Ennyi idő alatt persze a vonat ment tovább.

Abban az időben az egyházmegyét gyakorlatilag kormányzó „előljárói” gondoskodtak róla, hogy minél több helyen, minél kevesebb ideig működhessék. Ahogyan akkor mondani

szokták, Bélát „párnás osztályon” nem utaztatták, inkább csak „fapadoson”, míg végre Gyékényesre kellett felszállnia, és mindaddig „gyékényesen” döcögött, míg le nem szállhatott az egyházmegyes vonatról.

Igaz, hogy a saját életvonalának váltóját Béla már azelőtt átállította. 1952-ben felvételt nyert Jézus Társaságába, amikor hazánkban jezsuiták hivatalosan nem, csak ténylegesen léteztek. Ezt a váltóváltást éppen azok tudták meg legkorábban, akiknek nem tetszett. Mások nemigen vették észre a változást, mert Béla, még mielőtt jezsuitává lett volna, már jezsuita volt lélekben egészen fiatal pap korától fogva.

Egyházmegyei szolgálata nyugdíjazás útján megszűnt ugyan, de ugyanúgy segítette a lelkipásztorkodó papságot, mintha egyházmegyes maradt volna. A plébánosok szívesen küldték hozzá a keresztségre vagy házasságkötésre készülő híveiket, hosszabb, mélyebb, alaposabb felkészülés végett. Vörösberényben, a régi jezsuita gócponton állt őrt, életének szinte utolsó leheletéig.

A társaság sajátos munkájából pedig azzal vette ki részét, hogy Hódmezővásárhelyen alázattal vállalta a szóciusi beosztást – a körülmények miatt gyakran változó novíciustestvérek mellett; Leányfalun pedig sokszor vezetett lelkigyakorlatokat. Mindenki szerette; szavai nagyon hatásosak voltak, mert mögöttük valóban egy Jézus követésében érett élet volt.

Kérjük Urunkat, koronázza meg ezt az életet örök szeretettel!

Egy vörösberényi hívő búcsúztatója

Urunk mennybemenetelének ünnepén olvastatta Egyházunk Szent Pál apostol szavait: Isten „*nagyszerű erejét Krisztusban mutatta meg, amikor a halálból feltámasztotta őt, és a mennyben jobbjára ültette. Fölé emelte minden fejedelemségnek, hatalomnak, erőnek és uralomnak, s minden néven nevezendő méltóságnak, nemcsak ezen a világon, hanem az eljövendőben is*”.

A megdicsőült Krisztus Béla atya esetében ezen a szép ünnepen teljesítette ígéretét: „*ha elmegyek és helyet készítek nektek, újra eljövök, és magammal viszlek titeket, hogy ti is ott legyetek, ahol én vagyok*”.

Béla atya Jézus Társaságában élt, és abban a biztos reményben állunk ravatalánál, hogy Jézus társaságába ment át: a küzdelem honából az örök dicsőség otthonába.

Hálát adunk a jó Istennek, hogy Béla atyát nekünk adta, az Egyháznak és a föld kis darabjának ajándékozta, ahol ő élt. Nagyszerű példája természetes egyszerűséggel vonzott. Világos tanítása eligazított és szava nem veszett el a földi élet pusztaságában. Lelkigyakorlatai sokáig élnek még a lelkigyakorlatozók lelkében és az Isten irgalmát osztó, feloldozó keze utat mutatott sok ember számára.

Pap volt mindörökké Melkizedek rendje szerint, de nemcsak az oltárnál volt pap, hanem mindenkor! A gyermekek is csüngtek szavain, s úgy tudott Krisztushoz vonzani felnőtteket is, mint a mágnes!

Az Üdvözítő Natanaelről mondta: „*Lám, egy igaz izraelita, akiben nincs semmi álnokság*” (Jn 1,47). – Béla atyáról pedig azt mondhatjuk: íme, egy igaz jezsuita, egy igaz pap, egy igaz ember. Nem hajolt meg senki előtt (legfeljebb a látszatból, szerénységből), csak Isten előtt. S nem volt más vágya, csak az Isten akarata és dicsősége.

A földi élettől azzal a biztos tudattal búcsúztatjuk Béla atyát, hogy élete is és halála is Isten nagyobb dicsőségére volt; s az Isten országában is a miénk marad. Ölelje szívére a jó Pásztor!

P. Kovács Jenő (1901–1996)

Önéletrajz (Tollba mondta P. Nemesszeghynek 1996. február 12-én)

Miavában, Nyitra megyében születtem 1901. november 24-én, közel az osztrák határhoz, mint szüleimnek hatodik gyermeke a hét közül. A hét gyermek közül hat fiú volt és egy leány. A hat fiú közül három pap lett, két egyházmegyés és egy jezsuita. Édesapám adóellenőr volt, de korán elhunyt, én akkor 4–5 éves lehettem. Édesanyám nevelt fel bennünket, szegények voltunk, de annyi volt, amennyi kellett. Iskoláimat Rozsnyón a premontreieknél végeztem jeles eredménnyel. Az utolsó évben már bejöttek a csehek, a premontrei gimnáziumot bezárták, lutheránus gimnáziumban kellett befejeznem középiskoláimat. Egy évig a rozsnyói szemináriumban kezdtem meg a kispapi tanulmányokat, de utána jezsuita akartam lenni. Írtam Pozsonyba meg Budapestre, végül is a magyar jezsuita noviciátust választottam.

1921. július 28-án vonultam be Érdre a noviciátusba, miután átszöktem csehszlovák-magyar P. Müller Lajos volt a novíciusmester és P. Müller Fülöp a szóciusa. Tizenketten voltunk az évfolyamunkban, 10 jelesen érettségizett, a másodévesek még többen voltak. Az én évfolyamomból 6 ment kínai misszióba, köztük P. Zsámár és P. Litványi. Reisz Elemér is novíciustársam volt. Kanadában halt meg. Jó szellem uralkodott a noviciátusban, de igen szegényen éltünk.

Filozófiát mind a három évig Szegeden a Kálvária u. 1. sz. alatt végeztem. Tanáraink közül jól emlékszem P. Lányira és P. Reschre, aki később Kínába ment. Ezután 3 évig magiszter voltam Kalocsán: 1 évig szakaszmagiszter, 2 évig zenemagiszter. Ezután Innsbruckba kerültem teológiára, de egy évvel előbb szenteltek a rozsnyói szemináriumi évem után. A grádusvizsgán elbuktam, ezért nem lehettem filozófia tanár, aminek nagyon örültem. Budapesten a Manrézában végeztem a harmadik probációt, az instruktor P. Hemm volt. A Manrézában tartózkodtam, mikor P. Vukov belefutott az uszodánkban a vízbe, és mikor kihúztuk a holttestét. 1936. február 2-án tettem le az utolsó fogadalmaimat, mint koadjutor spirituális.

P. Bíró provinciális francia–latin tanári tanulmányokra küldött. Belgiumban és Párizsban tanultam franciát, majd végül a szegedi egyetemen kaptam az oklevelet. Négy évig voltam tanár Kalocsán, majd váratlanul novíciusmester lettem 1942-ben, a budapesti Manrézában. 1944 karácsony előestéjén az oroszok bejöttek. Karácsony másnapján indultunk a novíciusokkal Kalocsára gyalog. P. Tomka is velünk volt. Ez a kalandos út külön leírást érdemel. Talán P. Héjja meg tudná írni, mert ő is részt vett ezen a zarándoklaton. – 1945 nyara előtt tértünk vissza a Manrézába. Később a Manréza rektora is lettem. 1949. augusztus 29-én letartóztattak, és 4 év börtönbüntetésre ítélték. 2 évet börtönben, 2 évet Kistarcsán töltöttem. Kiszabadulásom után először Csepelre kerültem kocsikísérőnek, majd 10 évig kertész lettem a Széher úti kórházban F. Maár mellett. Titokban novíciusokat is neveltem. (P. Kelényi, P. Bohán, P. Tóth Lajos, és P. Ambrus Lóránt mind voltak valamikor novíciusaim.) Nyugdíjazásom után Máriaremetén lettem gyóntató, majd később miséző. 1983 óta Máriaremetén is lakom. Sok gyónó keres fel, és naponta misézem. A Verseny utcában van egy tanácsi, komfort nélküli lakásom, illetve lakáshasználatom. Ott is fogadok gyónókat és lelki gyermekeket. 1991-ben volt a gyémántmisém. Ha megérem idén lesz a vasmisém.

A jó Isten kegyelmével állandóan segített. Más történt mindig, mint amit az előljárók vagy talán magam is terveztem, de a Gondviselés folytán mindig jóra fordult minden. 18 éves koromban egy diáktársammal összeverekedtem, mert a Szűzanya becsületét megsértette.

Ettől fogva állandóan éreztem a Szűzanya pártfogását is. Ha újból kellene választanom, megint a jezsuita életformát választanám.

Eddig az önéletrajz. 1996 júliusában Jenő atya elesett, betörte a fejét, s attól kezdve rohamosan romlott egészségi állapota. Felváltva gondozták a Lékai otthonban és a Széher úti Szent Ferenc kórházban. Vágya teljesült: a kórházból orvosai egy rövid időre kiengedték; megünnepelhette vasmiséjét mind Máriaremetén, mind a pesti Jézus Szíve templomban. Látogatóinak, amikor még képes volt rá, örömmel adta, ahogy ő mondta, az „öreg pap” áldását. Áldott földi élete befejeződött, s hitünk szerint bejutott a Mennyei Atya országába, ahol elnyeri örök jutalmát. Ámen.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Minden szentmisében Isten kimondhatatlan emberszeretetét ünnepeljük, amikor megújítjuk annak áldozatát és egyesülünk annak áldozatával, aki annyira szeretett bennünket, hogy életét adta értünk. A mostani szentmisében azonban két más okunk is van az ünneplésre: A Jézus Társasága alapítójának, Loyolai Szent Ignácnak ünnepét üljük meg ünnepélyesebb keretek között mint az a hétköznapra eső július 31-én, magán az ünnepen lehetséges volt. De ezen túl a mi szeretett és tisztelt Kovács Jenő atyánk 65 éves papságáért is hálát adunk e vasmise keretében.

Jenő atya 75 éve tartozik Szent Ignác fiai közé, így hát nem nehéz Szent Rendalapítónk ünnepével összekötni jubiláló atyánk életét, hiszen benne egy valóban hiteles jezsuitával találkozunk, aki néhány évvel ezelőtt egy rövid visszaemlékezésben a szétszórátás 40. évére így nyilatkozott: *„Ha pedig most valaki megkérdezné: mit választanék ma, ha választani lehetne, egyszerűen azt felelném, jezsuita lennék. De kissé keményebb lennék önmagamhoz.”*

Nehéz volt ezt a szentbeszédet elkészíteni. Nem azért, mert nincs mondanivalóm, hanem azért, mert nehéz volt kiválogatni a sok kimondásra kívánczó gondolatból azt a néhányat, amit a rendelkezésre álló rövid idő alatt el lehet mondani. Az ünnepeltünknek csak három Szent Ignácéhoz hasonló tulajdonságáról beszélek, s mint három piros rózsát odateszem a Szűzanya oltárára hálából Jenő atya nevében. Azért a Szűzanya oltárára, mert atyánk saját bevallása szerint 18 éves korában összeverekedett egyik diáktársával, mert az a Szűzanya becsületét megsértette, s attól fogva állandóan érezte a Szűzanya pártfogását. Valami hasonló történt a fiatal Loyolai Ignác életében is, aki majdnem megbicskázott egy mórt, aki a Szűzanya örök szüzességét tagadta.

Pár nap múlva lesz 51 éve, hogy először találkoztam Jenő atyával mint P. Magiszterrel, novíciusmesterrel, amikor először átléptem az akkori Manréza küszöbét Zugligetben. Két évig volt novíciusmesterem, ő oldotta meg első és utolsó hivatás krízisemet, amelyet a noviciátusban töltött első karácsonykor bekövetkezett erős honvágy okozott, ha jól emlékszem az ő kezébe tettem le első szerzetesi fogadalmaimat. A fogadalmak után, 1947-ben hamarosan Szegedre kerültem. Egyszer láttam még a P. Magisztert, amikor 1949-ben kiszökésem előtt egy éjszakát a Manrézába töltöttem s az ő áldásával indultam el arra nagy zarándoklatra, amely csak 45 év után vezetett vissza a hazába. Közben, 1968 óta három éveként hazalátogattam, s akkor mindig elzarándokoltam Jenő bácsihoz a Verseny utcai kis lakásába vagy a remetei gyóntatószékéhez – többnyire csak néhány percre –, hogy áldását kérjem zarándokutam további szakaszára. Amíg én külföldön éltem, ő itthon élte az isteni Gondviselés által kiszabott életét, panasz nélkül.

A „Panasz nélkül” az a jelző, amelyet az első piros rózsa jelképez. Én sohasem hallottam Jenő bácsit panaszkodni, amikor Magyarországon szinte mindenki panaszkodik. Pedig emberileg minden oka meg lett volna rá. Még kis gyermek volt, amikor édesatyja meghalt. Édesanyja nevelte hét gyermekét, akik közül három pap lett. Szülőföldjét Csehszázhoz

csatolták, a rozsnyói premontrei gimnáziumot, ahol az érettségire készült, becsukták s így az ottani lutheránus gimnáziumban érettségizett. Egy rozsnyói szemináriumi év után Jézus hívást követve, átszökött a cseh-szlovák-magyar határon, hogy Érden, P. Müller Lajos vezetésével megkezdje a jezsuita noviciátust, ahol saját leírása szerint nagyon szegényen éltek. Ezt követték a jezsuita tanulmányok, amelyet egy nem sikerült vizsgával fejezett be. A grádus vizsgán való megbukás sok fiatal jezsuita életében okozott egy életen át sajgó sebet. A fiatal Kovács atya örült neki, mert így nem lett belőle filozófia tanár. A tanárságot azonban mégsem kerülhette el. P. Bíró, az akkori provinciális francia-latin tanári tanulmányokra küldte Belgiumba, Párizsba és Szegedre. Az oklevél megszerzése után csak néhány évig kamatoztathatta sok verejtékkel megszerzett tudását Kalocsán az osztályteremben, 1942-ben váratlanul kinevezték novíciusmesternek a Manrézába. 1944-ben télvíz idején az egész noviciátussal, huszonötöd magával gyalog Budáról Kalocsára menekült. Kalandos öt-hat nap volt ez a „zarándoklat”. 42 két év távlatából így emlékezett meg róla:

„Ha előre láttam volna, hogy milyen lesz az út, akkor el nem mertem volna indulni... Így utólag csak áldom az Urat...”

29-én letartóztatták, négy év börtönre ítélték, mert része volt a fiatal jezsuiták külföldre szöktetésében. Kiszabadulása után Csepelre került kocsikísérőnek, majd 10 évig kertészkedett a Széher úti kórházban. Titokban novíciusokat is nevelt. Nyugdíjazás után Máriaremetén lett gyóntató. Ezalatt az idő alatt először a Verseny utcai komfort nélküli kis lakásán fogadta a lelkipavezetést keresőket, 1983 óta Máriaremetén kapott lakást a plébánián. Az elmúlt néhány hetet ismét a Széher úti kórházban tölti, most már nem mint kertész, hanem mint ápoló. Nagyon készült a vasmisére, s amikor időnként kétesnek látszott, hogy ereje megengedi a vasmise megtartását, csak azt mondogatta: „Én más ünnepre készültem, de a jó Isten ezt az ünnepet készítette (a betegágyra mutatott). Elfogadom, ez így van jól!” Panasz nélkül. Hosszú életét egy egyoldalnyi rövid életrajzában így foglalta össze: *„Más történet mindig, mint amit az előljárók vagy talán magam is terveztem, de a Gondviselés folytán mindig jóra fordul minden. A jó Isten kegyelmével állandóan segített.”* Így csak egy olyan ember érezhet és írhat, aki határtalanul hisz Isten jóságában és szeretetében és hiszi, hogy minden ami velünk történik, a minket nagyon szerető mennyei Atya kezéből származik. Ez a hit része az igazi Ignác-i örökségnek, ez a híres Szent Ignác-i INDIFFERENCIA pozitív oldala.

A második piros rózsa a MINDIG KÉSZEN magatartást jelképezi. A disponibilitás az igazi jezsuita egyik fontos ismertető jele. Szent Ignác atyánk szerint egy hiteles jezsuitának mindig készen kell állnia bárhol és bármilyen munka vállalására, amit Isten nagyobb dicsősége megkíván. Ez természetesen feltételezi, hogy az egyén csak Isten akaratát keresi, mert kivetkőzött az önszeretetből. A készítés jöhet, magától a pápától, Isteni Megváltónk földi helytartójától, a rend általános főnökétől, a tartományfőnöktől a helyi előljárótól, vagy az életünk körülményeiben megnyilvánuló isteni akarattól. Minden jezsuita életében vannak előljárói késztetések, legtöbbször azonban az életünk körülményei sokszor az egyházi és rendi kereten kívül készítenek bennünket Isten akaratának elfogadására és teljesítésére. Jenő atyánk életében az orosz megszálló csapatok, az ávós bírák, vallatók és börtönőrök, a csepeli munkavezetők, a Széher úti kórház főnökei és sokan mások teremtték azokat a körülményeket, amelyekben ez a hiteles jezsuita felismerte Isten akaratát, amelynek teljesítésre habozás nélkül, mindig készen állt. A készítés jöhet azonban a ránk szorulóktól is. Ezeknek is mindig rendelkezésére állt Jenő atya. Visszaemlékezéseiben írja Széher úti kertészsége idejéről: *„A kert mellett minden is voltam. Hol kapus, hol fűtő, hol műtő beosztással tudtam más munkákkal is foglalkozni. A kert alkalmasnak mutatkozott a lelkipásztori munkára is. Nyugodtan lehetett beszélni és a látogatókkal együtt tevékenykedni, gyomlálgatni a kertben, feltűnés nélkül. Felkerestek jezsuiták, jelöltek, hivatást érző fiatalok, tanácsot kérők. Igazi jezsuitának való munkaterület alakult ki számomra. Zavartalanul*

működhettem... Így a hatvanas évek apostoli szempontból igen hasznosnak tűntek. Eredményesen tudtam dolgozni. Előadásokat tartottam egy-egy csoport nővérnek, lelki gyakorlatokat adtam, betegeket látogattam, otthonukban néha miséztem is, lelki beszélgetéseket folytattam. Nem unatkoztam és bírtam is a munkát.” A rövid felsoroláshoz még odakívánczik az is, hogy sok szegény családot látogatott, és nemcsak jó szóval, hanem anyagiakkal is segített. Mindig készen, mindig rendelkezésre állva. Visszaemlékezése végére csak úgy odabiggyesztett egy jelentéktelennek látszó kis mondatot: „Úgy gondolom, hogy életem nem volt hiábavaló...” Szerénységében is mennyire igaza van. Három évvel ezelőtt, 92 éves korában így imádkozott a provincia-találkozó végén Leányfalun: ... „Íme itt vagyunk új életre készülve, Vele egyesülve lelkeket akarunk menteni az Atya dicsőségére. Uram, vedd kezedbe ügyünket! Látod, a munka sok, mi pedig gyengék, öregek vagyunk, de tudjuk, hogy Te a betegeket, sántákat is használni tudod országod építésére. Kérünk, tedd meg és használd minket is.” Ha Jenő bácsi 65 éves papi szolgálatát nézzük, habozás nélkül mondhatjuk, Isten meghallgatta készséges gyermeke imáját.

A harmadik piros rózsa jubiláló atyánk hűségét jelképezi. HŰSÉGESEN, talán ez lehetne ennek a hosszú papi életnek summás jelzője. Hűséges volt Istenhez és a Szűzanyához. Ez neki nagyon fontos volt. A napokban egy fiatal skolasztikussal látogattam meg Széher úti betegágyán. Nagyon gyöngének látszott, először meg sem ismert, de aztán suttogó hangon csak ennyit mondott: „Legyenek mindig hűségesek a Szűzanyához!” Hűséges volt a rábízottakhoz, a lelkivezetést keresőköz, hűséges volt a hierarchikus egyházhoz és hűséges volt a Jézus Társaságához. Meghatódva olvastam visszaemlékezése eme sorait: „A szétszórás éveit egyetlen nagy elmélkedésnek lehet felfogni. Pontok is voltak a Gondviselő Isten által szépen előterjesztve az események által. Isten gondviselő szeretete a Társaságban sem dolgozik sablonra. Mértéke úgy adódik mindenkire, hogy a természetbe adott ajándékokkal összhangban legyen. A szenvedések milyensége és mennyisége is a Krisztushoz való hasonlóság fokát jelzi. Az együtt szenvedő, raboskodó rendtestvérek összetartása, a teljes Krisztus-test tagjainak egymáshoz való kegyelmi kapcsolatát jelenti és erősíti. Társaságunkban a rendtestvéreket nemcsak az egyébként kifogástalan érzelmi kapcsolat köti össze. De jezsuita a jezsuitára föléltlenül számíthat. Amit megtehet egyik a másikért, azt meg is teszi. Ez a jezsuita szeretet különös, de igazi, mert tettekre épül.” Aki ismeri Jenő bácsi jezsuita életét, tudja hogy igazat mond, mert saját szeretetéről és hűségéről beszél. Csak az ő szájából nem hangzik túlzásnak, visszaemlékezésének egyik záró paragrafusa: „A magam részéről öreg fejjel is nyugodtan elmondhatom, hogy igaz az, amit mint újoncnak mondtak: „Jézus Társasága, a szeretet társasága.” Ezt mindenkor tapasztaltam és tapasztalom ma is.” Mi is tapasztaltuk és mai is tapasztaljuk, mert Isten Kovács Jenő atyát nekünk ajándékozta.

Most pedig, engedtessek meg nekem az utolsó szó jogán, egy kis magyarázkodás. Biztos vagyok, ha még lesz annyi ereje a mise után, Jenő bácsi meg fog szidni, hogy miért róla beszéltem és miért nem Istent dicsőítettem. Hát kérem, én ezt tettem. Isten nagy tetteiről beszéltem, amit alázatos, szerény Jenő fiában végbevitt mindannyiunk javára és örömére. Mindezért és mindenért Istennek legyen hála. Ámen.

(Kovács Jenő vasmiséjén, 1996. augusztus 4.
P. Ádám János)

P. Pálos Antal beszéde P. Kovács Jenő vasmiséjén

A keresztények már az első időkben, talán már az apostolok korában szívesen nevezték az Oltáriszentség ünneplését Eucharisztániának, melynek eredeti jelentése: hálaadás. Mi is mindig, de ezen a napon, ez alkalommal igazán hálaadásra jöttünk össze, hogy segítsünk hálát adni a nagyon tisztelt és szeretett Kovács atyának 65 éves papi életének minden kegyelméért. Egy vasmise ünneplése nem mindennapi dolog, különösen nem egy jezsuita szerzetes életében,

aki rendesen, amint P. Kovács esetében is volt, 30 éves korában jut el a papszentelésig. Hat és fél évtized, ebben az emberpróbáló évszázadban igazán jelentős dolog, amit illik megköszönni, amint az ünnepelt is jelzi az erre az alkalomra készített kis emlékképen.

Mi, mivel hiszünk a szentek egységében, ezen a szép napon megkérjük mindazokat is, akik már az Úrnál vannak, egy kicsit pillantsanak ma az égből erre az eseményre, akik jubiláló Atyánkat tisztelték és szerették. Bizonyára itt van lélekben a szerető Édesanya, aki szinte egyedül nevelte nyolc gyermekét, és hogy hogyan, arról tanúskodik, hogy három fia is az Úr szolgálatába állt. Itt vannak már lélekben testvérei is mind, vagy nyolc provinciálisa, valamennyi évfolyamtársa, novíciusai is sokan, mint a szentség hírében elhunyt Torma testvér és Kaszap István. Ide idézzük a tanítványait, számtalan gyónó gyermekét, köztük sok-sok szerzetest és szerzetesnőt, akiket mindig Isten nagyobb szeretetére irányított és buzdított. Megkérjük most ezeket a már révbé jutott testvéreinket, hogy ünnepeljenek velünk, kik most itt vagyunk, hogy segítsük megköszönni a 65 év minden kegyelmét, azt a 30 000-nél több szentmisét, azt a számtalan buzdító szót, azt a sok-sok biztatást a jóra, szépre, amely elhangzott ajkáról a gyóntatószékben.

Áldjuk a jó Istent, aki megadta szolgájának azt a kegyelmet, hogy – saját szavait használva – „mindig rendelkezésre álljon”, amikor Isten akaratáról van szó. Ez az isteni akarat a legkülönösebb módon nyilatkozott meg. Néha a szív belsejéből, Kovács atya esetében akkor, amikor valami azt súgta neki, hogy árkon-bokron át szökjön a Felvidékről Magyarországra, hogy ott megkezdje jezsuita életét. Akkor is Isten akaratát vette tudomásul, amikor előljárója utasította, hogy legyen középiskolai tanár, pedig szíve vágya a lelkipásztorkodáshoz vonzotta. Akkor is rendelkezésre állt, az Úr akaratát látta és elfogadta, amikor 1949 nyarán a rendőrség kocsiba ültette és az Andrássy út 60-ba szállította. Ez a jó Istennek való odaadottság megőrizte lelki nyugalma akkor is, amikor a váci országos börtön hírhedt NMZ-re taszították, hogy ott fagyoskodjék, és éhezzen. Igent tudott mondani akkor is, amikor büntetése letöltése után szabadulás helyett a kistarcsai internáló táborban találta magát, ahol sokkal szigorúbban bántak vele, mint a börtönben.

Igen, mindig csak igen Istennek – ez Kovács Atya nagy titka. Ezzel az igennel mondotta el, most már több, mint 30 000 szentmiséjét. Ez az igen az Ő legfőbb tanítása mindenki számára, akik ismerhették, tisztelték és szerették őt. És itt a Boldogságos Szűz gyönyörű szentélyében immár harminc éven keresztül tanítja gyónóit és hallgatóit a mindig igenre, melyet valószínű leginkább a Boldogságos Szűztől tanult el, hiszen Ő volt az első, Aki Krisztus életére és művére kimondotta a nagy igent. Igaz, hogy ez Isten anyját a kereszt alá vezette. De tudjuk, hogy ez nem volt a végső állomás, hanem Isten anyja megdicsőülése a mennybevitel titkában.

Akkor ünnepelünk igazán a mai napon P. Kovács szándéka szerint, ha megtanuljuk a leckét: mindenben, mindig igent mondani Isten akaratára. Ehhez kérjük a Szűzanya közbenjárását.

Máriaremete – 1996. július 28.

A máriaremetei plébános, Debreczeni Miklós atya búcsúbeszéde a Kerepesi temetőben

Tisztelendő Oltártestvérek! Kedves gyászoló Testvérek!

A máriaremetei kegytemplom papjai és az egyházközség hívei nevében köszönök el szeretett jó Jenő atyától! Lélekben fájdalommal és hálás szeretettel jöttünk mindnyájan temetésére! Lélekben fájdalommal, hogy Őt körünkben és az oltárnál többé nem láthatjuk! Jöttünk hálás szeretettel, hogy köszönetet mondjunk a Mindenható Istennek, hogy Őt szolgálatára meghívta és életének 95 évéből 75 évet, mint jezsuita szerzetes élhetett meg s

mint fölszentelt pap 65 évet szolgálhatott Isten dicsőségére és a lelkek javára! Mondhatjuk boldogan, külön egy kegyelmi ajándék, hogy a papságának 65 évéből 40 esztendőt a Remetei Szűzanya kegytemplomában szolgálhatott!

Tudjuk, a szerzetesrendek feloszlatása után éveken keresztül kétkezi munkásként dolgozott, s nagyon-nagyon nehéz időkben a börtönélet súlyos keresztjét is hordozta! Úgy érzem, mindezen áldozatokkal teli életért az Istentől jutalomként kapta, hogy példás szerzetesi és papi életének szolgálatát az ünnepi vasmisével fejezhette be!

Én, aki 36 éve végzem szolgálatomat a Szűzanya kegytemplomában, csak a legnagyobb tisztelettel és hálával tudok visszagondolni Jenő atya áldozatos szolgálatára! Gondolok elsőnek a gyóntatószékére! Az elmúlt évtizedek alatt hány százan és ezren keresték és várták boldog örömmel, hogy szentgyónásukat Önála végezzék és lélekben megtisztuljanak! A hála és köszönet kifejezésekként most ott függ a koszorú gyóntatószékének zárt ajtaján! Gondolok továbbá a Széher úti Szent Ferenc Kórházra, ahol mint szétszóratásban élő szerzetes kétkezi munkájával nemcsak a kertet, hanem a betegeket is testileg, lelkileg szolgálta, s nem utolsó sorban az orvosokat és az ápoló nővéreket is nagy-nagy szeretettel és megértéssel segítette! Nem utolsó sorban gondolok a szegényeknek, rászorulóknak anyagi javakkal nyújtott segítő szeretetére! Mindezt tette, mint Jézus Szívének nagy tisztelője a szeretettől lángoló Szív jószágos szeretetével!

Most itt a Jenő atya ravatala előtt állva hálát kell adnunk Istennek, hogy Őt szolgálatára meghívta és nekünk adta; de hálát kell mondani megboldogult Jenő Atyának is, hogy mint szerzetes pap ily felemelő és példás életet élt körünkben! Hisszük, hogy Jézus Szent Szívével és a Boldogságos Szűzanyával találkozva jutalmát megkapta a véget nem érő örök boldogság országában!

Szeretett jó Jenő atya, nyugodjál békében!

P. Kelényi Tibor beszéde a temetési misén

Mindannyian Kedves Hívek! Gyászoló Család, Jenő Atya lelki gyermekei és rendi testvéreim!

A 95 éves, legidősebb jezsuita, Kovács Jenő, – Krisztusban atyánk és testvérünk temetési miséjében a szívek és a szellemek egységében vagyunk együtt.

A szívek egységében, mert a sokgyermekes, felvidéki mélyen vallásos szülők utolsó előtti gyermeke ajándék volt a családjá számára, két világi pap testvérével. Mint szerzetes pap ajándék az Egyház számára, és ajándék a rendünknek, mert a tagok egy jelentős részének újoncmesterként, nevelője volt. De a Szentlélek ajándéka volt sok lelki gyermeke számára is, mert megértő, bölcs, határozott, de irgalmas szeretettel volt a mindig megtalálható Jenő bácsi.

Együtt vagyunk a Szent Ignác-i szellem egységében is, mert minden ravatal és sír szószék! Most különösen is így hallgassuk Őt egy-egy jellemző mondasában, és szemléljük példaadó tetteit.

Önéletrajzát a temetésen hallottuk, a máriaremetei és Jézus Szíve templomi vasmiséin. P. Ádám Provinciális és P. Pálos kiegészítették.

Talán legjellemzőbb életelve volt a szabályainkban is idézett Szent Pál-i mondat: „Nem ismerem más Krisztust, csak Jézus Krisztust, a megfeszítettet!” Ennek a jegyében kezdte jezsuita életét, hiszen kétszer kellett a folyón átúszva, határon átszökve jelentkeznie és belépnie a Jézus Társaságába. Elvégezte az előjárói szándék szerint a nyelvtanári egyetemet, de franciát alig tanított. Inkább a lelkek szolgálata lett legfőbb feladata, hiszen az Isteni Gondviselés a II. világháború végével, az ostrommal, a szerzetesrendek jogtalan és igazságtalan feloszlatásával, a forradalommal olyan történelmi helyzetbe hozta –, talán a rend történetében is leghosszabb időre a Magyar Provincia újoncmesterévé. A felismerés, hogy a lelkek javára társakat kell nevelnie, akik nem gyávák, de elkötelezettek, olyan következetesség

tette, mint Szent Ignácot és első társait, akikről a korabeli egyik bíboros feljegyezte: „Azt a szöveget, amit Ignác egyszer bevert, azt senki és semmi nem húzza ki!” „Kedveseim, nincs semmi nehézség!” Ez annyira jellemző mondása volt, hogy a régi Manréza novíciusai a névnapján egy csomaggal köszöntötték. Felnitva, benne egymásba csomagolt számtalan dobozt talált, a legkisebben egy egy dekás súllyal és a felirattal: „Legyen már végre egy kis nehézség!” Jöttek is a nehézségek! Tizennyolc novíciussal és még egy kísérő páterrel ostrom után a Manrézából Kalocsára indult gyalog, hogy ott könnyebben tudják a novíciusképzést folytatni, mint a romos, zürös fővárosban. Szerzett egy bélyegzővel ellátott orosz nyelvű menlevelet. Az első igazgató katoná Budakeszinél állította meg a reverendás csapatot. Ő boldogan vette elő a papírt: „Dokument jeszty!” Mire az orosz kettétépte a féltve őrzött igazolást és rámutatott a géppisztolyára, hogy most itt ez a dokumentum –, de végül továbbengedte őket. Amikor átélte a feloszlátás, börtön, internálás, rendőri felügyelet, illegalitás további nehézségeit, mindig mondta: „A jó Isten megengedi a hullámveréseket, nem old meg mindent helyettünk, de az Úr ígérete szerint az Egyház hajóján a pokol kapui sem vesznek erőt!” Az illegálisan felvett rendi fiatalokat – akik az Úristen és szüleik után neki köszönhettek legtöbbet a földön – arra oktatta: „Kedveseim, használják az eszközöket!” Az alapelve itt az volt: „Qui bene distinguit, bene docet! Aki jól tesz különbséget, jól tanít!

Istent megtagadni az életünk árán sem szabad, de a hitünket megvallani nem vagyunk mindig kötelesek! A jezsuitákat egyelőre ne látogassák, a Jézus Társaság maguknak én vagyok!” Tiltott határátlépés előmozdítása miatt ítélték el, amikor külföldre juttatta az idősebb tanuló rendtagokat, de továbbra is felvette a jelentkezőket. Nem egy esetben egyházmegyei szemináriumokba küldte a fiatalokat, hogy a papszentelés biztosítva legyen a rendi utánpótlásban. A nyugati kék útlevelemmel nem rendelkezőket Lengyelországba küldte, ahol nem oszlatták fel a szerzetesrendeiket, hogy jezsuita képzésben részesüljenek. Idézte Péter apostolt: „Inkább kell engedelmeskedni Istennek, mint az embereknek”. „Az állam nem oszlathatja fel a Jézus Társaságát!” Ezért is választotta munkahelyének a Széher úti Ferenc Kórházat, ahol a nővérektől államosított két holdas gyümölcsösben volt segédmunkás. Tette ezt először azért, mert szerette a természetet, a szabad levegőt, (milyen jó, hogy mégsem erdész lett, mint ahogy serdülő korában tervezte). De választotta azért is a kórházat, mert a titkosan felvételre jelentkezők orvosi vizsgálatát és a beteg rendtársak gyógykezelését így tudta a rend biztosítani. Jó volt azért is a kórház, mert itt minden hétköznapi 7-től 3-ig megtalálható volt. Már tudták az őt keresők, hogy ott lehet megtalálni, ahol a nagyon jámbor szibériai farkaskutya hever. A szakács kedvesnővér után ugyanis a legjobban Jenő bácsit szerette. Ha a kutya mellett ott van a kopott barna kertészkalap a kórház udvari bejáratánál, akkor tudhatták, beteget vagy halottat vinni hívták, vagy a műtősségét helyettesíti, vagy a soros fűtő a kazánházban. Példát adott a két kórházi szobor esetével is. A párttitkár gondnok kiadta a rendelkezést a kórház külső tatarozásánál, hogy a Szent Ferenc szobrot a festők állványuk segítségével szedjék le. Ő kért a sekrestyés Libória nővértől egy üveg misebort, evvel a műhelyben ebédelő festőkhöz állított be. „Ugye, mesterek, a festőállvánnyal nem lehet szétbontani egy kőszobrot?” A csatos üveg megtette hatását és a festők küldöttségben mentek fel a gondnokhoz: Nem akarják börtönbe juttatni, balesetveszély miatt ők le nem szedik a szobrot! Így maradt örökös helyén Szent Ferenc. A díszkertben lévő másik szobrot a házi munkásoknak kellett volna eltüntetni. A brigád a Szűzanyát Jenő bácsi vezetésével áttette a kerítés másik oldalára, a gyümölcsöskert sűrű bokrai közé. Mindig volt előtte virágoskert, sok imádság, itt nyugodtan lehetett gyóntatni, lelki beszélgetést folytatni, fiatalokat képzésben részesíteni, lehallgató készülékek nélkül. Gyomlálás, gyümölcszedés közben sokszor rákezdett a jezsuiták énekére: „Semper gaudebo, sum jesuita!” Nemcsak az ének szerint, Ő a gyakorlatban is vidám, kiegyensúlyozott jezsuita volt. Mindig korán kelt, a külsejére nem sokat adott. Kérdezték is: „Ki ez az elhanyagolt külsejű pap, aki minden reggel az 56-os villamoson breviáriumozik, majd a megállótól a meredek utcán fölfelé is

zsolozsmázva bandukol és spárga szatyra tele van kiflivel?” „Ja, ez a remetei gyóntató, jezsuita kertész, aki munkába menet édességet és péksüteményt visz a beteg és dolgozó egyháziaknak!” A legnagyobb melegben is zakóban és nem igazán rendesen megkötött nyakkendőben járt: „Ha a rendőrök és katonák kibírják az egyenruhát kánikulában, akkor egy jezsuitának is el kell viselnie ennyi áldozatot, ha már leszedték rólunk a talárist!” – mondta. Vasár- és ünnepnapra Máriaremetére szegődött Neményi Lajos nyugalmazott prépost plébános meghívására, aki börtönös papokat sem félt alkalmazni, jó papi közösséget teremtve a Szűzanya kegyhelye szolgálatára.

A jelentéktelen külső ellenére lelki nagyság és finomság áradt természetéből. A Manrézában az étkezéseknél mindig megvárta a lassan evőket és az ő rektor-magiszteri tányérján maradt utoljára az étel, így indította az elvonulást. Keresett, irgalmas gyóntatását a tanulmányokból idézett mondata jellemezte: „Sacramenta sunt propter homines! – a szentségek az emberekért vannak!” Tanácsait így kezdte: „Azt mondanám, emberileg legjobb, ha így és így tesz, kedves!” Hozzáéve: „Aki imádkozik, az kegyelmet kap, aki kegyelmet kap, az erős!” Két névnapot tartott. Az igazit, ami nyáron volt, a családtagok és a világi hívek számára, de a novemberit is megtartotta, mert akkorra már a vakációk után együtt volt a jezsuita közösség. Nem az ünnepeltetés céljából, hiszen sokszor idézte a Szentírásból: „Hiúságok, hiúsága, minden csak hiúság a földön!”, hanem mert azt tartotta: az ünnepeknek meg kell adni a módját, széppé és bensőségesse kell tenni. Magáévá tette Szent Ignácnak azt a mondását is: „Ha valaki hanyag a világ dolgaiban, az hagyján, elviselhetetlen, valaki az Isten ügyében legyen hanyag!” Ha misézni kellett menni és valamelyik jezsuita végigvárta a miséjét, alázatosan megkérdezte, nem vett-e észre valami hibát, hogy kijavíthassa.

„Addig szeretnék élni, amíg használni tud az Úr!” – mondogatta az utóbbi időben. Negyven éven át hasznosíthatta magát a máriaremetei kegyhelyen, mint miséző és gyóntató. Debreceni Miklós káplánként volt fiatalabb testvére évtizedekig, az utóbbi időben plébánosként az egyre gyengülő Jenő atyát mindenben támogatta és ápolta. Nagy tisztelettel és megbecsüléssel véve a szolgálatkészségét az idős szerzetestől, aki soha nem ment szabadságra, még évi lelkigyakorlatát is otthon fejezte be hogy a gyóntatás ne szenvedjen hiányt.

Most jött el az idő, amikor a mennyei Társaságba szólította az Úr, Őt, aki az egyik előjárója szerint 150 százalékos jezsuita volt. Ismerjük a mondást: az embernek amilyen az élete, olyan a halála. Ez a nagyszerű élet itt a földön a Szűzanya szeptemberi első szombatján, a Kassai Szent Vértanúk ünnepén, Bellarmin Szent Róbert egyháztanító jezsuita püspök emléknapján és a kistarcsai internáló táborból való szabadulásának 43. évfordulóján fejeződött be. Ezzel is tanítva, hogy „életünkben és halálunkban egyaránt az Úréi vagyunk!”

A szívek és a szellemek egységében az olvasmányban hallottuk a kérdést: „Emberfia, életre kelnek-e még ezek a csontok?” A Feltámadott Jézus társaiként prófétáljunk ezekről a csontokról: ti száraz, megfáradt csontok halljátok az Úr igéjét: „Íme én lelket adok belétek, hogy életre keljete!” Most már az Ő közbenjárását kérve imádkozzunk, hogy szelleme az új jezsuita nemzedékben életre keljen, az elvetett mag százszoros termést hozzon, hogy majd, akik könnyek között vetettek, ujjongva arathassanak. Ámen!

P. Rozmán János (1906–1996)

Önéletrajz

Születtem 1906. június 26-án. Aznap meg is kereszteltek, mert igen gyenge voltam. János és Pál nevet kaptam. Később csak János maradtam és december 27-én tartottam névnapomat, de már évtizedek óta születésnapommal kapcsolatban volt.

Apám Rozmán Ferenc (született: Bő, 1867; anyám Lökkös Rozália; apámnak nyolc testvére anyámnak hat).

Születésem helye: Egyházasszék (Sopron m.). Itt jártam ki a hat elemi kitűnő eredménnyel.

1918-ban plébánosom, Kapuy Elek szüleim megkérdezése után beíratott a győri Bencés Főgimnáziumba, ahol négy osztályt jártam jeles eredménnyel, majd felvételt kértem a rendbe.

1922. július 29. Érdre rendelt Somogyi Jenő S. J. provinciális.

1924. július 31. Első fogadalmam.

1924. szeptembertől 1927. június végéig Kalocsán (3 év alatt) befejeztem a még hátralévő 4 gimnáziumot (jeles eredménnyel).

1927–30: Szegeden filozófiát tanultam, ezalatt 2 éven át szívgyárdát vezettem.

1930–31-ben Kalocsán magiszterkedtem; Innsbruckba kerültem, meg is kezdtem a tanulmányaimat, közben Kalocsán P. Gulyás F. meghalt és visszahívtak „tanárnak”. Latint, magyart, hittant tanítottam és osztályfőnök voltam egy évig.

1932. újra Innsbruckban.

1935. július 26-án szentelt pappá a salzburgi segédpüspök.

1935–36: IV. éves, készülődés a doktorátusra.

1936–37: harmadik próbaév St. Andrásban (Karintia) P. Hatheyer vezetése alatt.

1937–38: Budapest, Mária utca operarius, kongregációk vezetője, iparművészeti iskolában hittanár.

1938. február 2. Utolsó fogadalmam Budapesten.

1938–39: Manrézában miniszter, stb. lelkipraktika-vezető.

1939. márciusától Észak-Németországban a mezőgazdasági munkások lelkipásztora és gondozója (konzuli rangban voltunk, 4 katolikus pap és 2 evangélikus lelkész) 19 ezer magyar volt ott. Én Mecklenburg területén (Schwerin központtal) 9500 magyart gondoztam, kb. 510 munkahelyen.

1939 novemberétől Szegeden operarius, különféle egyesületek vezetője.

1940. szeptembertől 1943-ig Veszprémben spirituális, tanár, hitoktató stb.

1943–1952. márciusig: Egerben spirituális, tanár, Úrinők kongregációjának vezetője, a városban működő angolkisasszonyok, orsolyiták, stb. rendes, illetve rendkívüli confessarius.

1952 márciustól–júliusig: Feldebrőn sekrestyés és harangozó.

1953–54-ben kántor Téten (Győr m.) pap-bátyám plébániáján.

1955–58: szülőfalumban éltem és a plébániákon kisegítettem.

1957-ben letartóztattak, majd tíz hónapi börtönre ítélték végül is három hónap lett belőle, melyet Győrött, Sopronban és Csornán töltöttem le.

1958. február 1-től Csepregen élek, két évig voltam itt kántor. Majd 7 éven át Szentgotthárdon működtem. 1966-ban nyugdíjba mentem, és még továbbra is kisegítettem. Nem vagyok azóta sem hivatalos kántor, csak kisegíték. Ezek alatt az évek alatt kitanultam a kárpitosságot, részben a könyvkötészetet, és az órák javítását.

Magyarok Nagyasszonya Társaság megemlékezése

Rozmán János atyával 1988-ban ismerkedtünk meg Csepregen. 89-ben csábítottuk el onnan, ami végül is 1990 nyarán konkretizálódott, és beköltözött Tahiba a betonra, a még csatorna nélküli újoncházunkba. Az ezzel járó bonyodalmakat és az új körülményeket szelíd humorral viselte.

Megérkeztem Tahiba
ez még nem volna hiba.
De a nép, a környezet,
az bizony nehéz eset.
Kiszáradt kút, öreg fa
egy fiatal udvarba.
Remegő kéz, sánta láb,
beteg szív és így tovább.
Mi lesz velem s veletek
nagyasszonyi gyerekek?
Van-e erre patika
dimbes-dombos Tahiba?
Hogyne volna: légy okos,
ha a szót így olvasod
IHAT, IHAT nincs hiba,
bort és vizet TAHI-ba.
Lám egyszerű feladat
fordítsd meg a szavakat.
Télből lét lesz, hóból óh,
szép tavaszi dáridó.

Az újoncház kápolnájában naponta misézett, Tótfalu templomában alkalomszerűen vállalt kisegítést. A falu népe is megszerette, hívták betegekhez. – A leányfalui lelkigyakorlatos házba is járt gyóntatni.

1992. április 4-én költözött velünk Budapestre. 5-én megáldotta az otthon jövőendő kápolnáját és itt mondta a még üres helyiségben a ház első szentmiséjét.

Életének utolsó négy évét az Árpád-házi Szent Erzsébet Szociális Otthon lelkészeként élte.

Napi szentmiséiben a hívek könyörgését mindig az ünnepnek és az alkalomnak megfelelően ő maga szerkesztette, hogy változatosabbá tegye az előírtakat. Litániák, szentórák, kilencedek is mélyítették az itt élők hitét. Az Otthon lakóinak két alkalommal szolgáltatotta ki a betegek kenetét közösségi liturgia keretében. A súlyos betegekkel, haldoklókkal külön is törődött. Vasárnap délelőttönként rendszeresen átjárt a Szent Ferenc kórházba szentmisét mondani és ellátni szentségekkel az ott fekvő betegeket. Külön ajándéka volt Istentől az évtizedek óta nem gyónt betegek visszavezetése a szentségi életre.

Szobája legendás zsúfoltságot – az erre történt megjegyzések miatt – alázattal viselte: „nézzék el nekem; én már így fogok meghalni”.

A liturgikus rubrikákhoz túlzott szigorral ragaszkodott. A halála előtti hónapban az Úristen fokozatosan mindenről lemondatta. Kérnie kellett az áldoztatásban való női helyettesítést, el kellett fogadnia ministrálásunkat, legutoljára az olvasást is.

Az utolsó héten már nem misézett, de a breviáriumot minden nap elimádkozta. Tolókocsival levitette magát a kápolnába és így vett részt a szentmisén, amit valamelyik

kedves rendtársa mutatott be. Életének utolsó reggelén még megáldozott a szobájában, majd délelőtt 3/4 10-kor elszenderült az Úrban.

1995 karácsonyán írta:

A kis Jézus első szava:
ó Atyám jövök.
Hogy az ember földi útja
legyen már örök –
béke, áldás, szeretet,
s elérje a mennyeket.
Ott fenn zengjék velünk együtt
a hálaéneket.

Halála estéjén az öregek – saját jószántukból – nem kapcsolták be a tévét. (Kontra Éva)

Kis emlékezés Rozmán Jánosra

P. Rozmán Jánost magiszter kora óta ismertem. Mindig kedves mosolygós, segítőkész jezsuita benyomását tette rám. Skolasztikus voltam a pesti Horánszky utcában, amikor ő ott mint fiatal operarius működött. Így került Babits Mihály betegágyához, akit ellátott a szentségekkel.

Innen került ki Kelet-Németországba az ott dolgozó magyar munkások lelki gondozására. A Prov. Hírei 1939. VI. okt. 30-i száma részletesen beszámol ottani tevékenységéről:

November elején ért vissza P. Rozmán németországi küldetéséből. Május elején utazott ki, hogy a magyar munkásokat segítse lelkiekben, de a valóságban feladatán túl mindenkinek mindene lett nagy buzgósággal. Félévi tevékenységéből néhány érdekes adatot közlünk ízelítőül.

Schwerinben lakott egy apácakolostorban és innen szállt ki apostoli körútjaira.

Hatásköre alá tartozott Mecklenburg-Schwerin tartomány 16.000 m² területén elhelyezett 6.500 magyar férfi és nő (a másik három áldozópapnak együtt alig volt több híve, mint neki), akik 532 csoportban dolgoztak. P. Rozmán a jelzett idő alatt megtett autón kb. 6.700 km-t, vonaton 4.300 km-t és motorbiciklin 1.500 km-t. Kapott 950 hivatalos vagy magánjellegű levelet, melyekre válaszolt és a bennük foglalt ügyekben személyesen eljárta a hivatalokban. Mindenütt mint a magyar főkonzulátus tisztviselője szerepelt és teljes civilben járt, amint ez azon vidéken újabb időkben szokás.

Mikor Czapik Gyula veszprémi püspök lett, kért egy jezsuitát szemináriumi spirituálisnak. A Provinciális azt mondta – állítólag – hogy nincs erre más embere, csak a P. Rozmán.

A veszprémi idős kanonokok azt hitték, hogy ő is klerikus, igen udvarias és tisztelettudó... Az érsek magával vitte Egerbe is. Mindkét egyházmegye papjai nagyon becsülték. Mindenben, főleg gyakorlati problémákban roppant gyors és segítőkész volt. Ott jártamban a szemináriumi asztalnál, ebéd közben odasúgta nekem, hogy ne sokat igyak ebből a híresnek mondott egri bikavérből; ebéd után a szobájában majd megkínál igazi jó egri borral...

Mikor évtizedek után újból találkoztunk jezsuita összejöveteleken, mindig régi jezsuita talárisban jelent meg. Szigorúan konzervatív volt, ami fiatal éveikhez viszonyítva különösnek tűnt. Liturgikus kérdésekben is túlzottan merev volt. Mosolygós szeretete azonban bearanyozott mindent.

Fiatalkori verseskötetét jó lenne mai szemmel felértékelni.

(P. Fricsy Ádám)

Rozmán János

„Nem életrevaló ez a kisgyermek” – hangzott az első köszöntés feléje, amikor Egyházashalomban megszületett. Már csak ezért is, meg azért is, hogy biztosabban szülessék az égne, ha már egyszer ilyen csenevésznek született a földnek – amilyen gyorsan csak lehetett – születése napján, 1906. június 26-án, Szent János és Pál vértanúk ünnepén meg is keresztelték. Újjászületett tehát a kegyelmi életrevalóságra. Isten gondviselő jósága előttünk ismeretlen. Az Úr mindig tudja, mit akar. Az ember meg csak azt hajtogatja, amit gondol. Így néhány nap múlva, az orvos már azt ajánlotta a szomorkodó édesapának, ha legközelebb bemegy a városba, vegye meg a kiskoporsót, mert a gyermek nem életrevaló...

Valóban, két nappal születésnapja után meg is halt János – csakhogy kilencven évvel később. Ugyancsak rácsfolt a doktor bácsira. Igenis életrevaló volt, égi és földi szempontból egyaránt.

Igaz, nem lett daliás termetű legény. Alacsony volt, vékony dongájú, kis törékeny soványságnak látszott, de azért szívós volt. Tiszta gyermekarcú maradt. „Legénytoll is alig pelyhedzett állán” – mondta volna Arany. Ami volt, csak azért volt, hogy mindig csinosan borotvált legyen. Csillogó szemű volt, állandó derűség ragyogott arcán. Ha „komoly” percei voltak, derűje sohasem hagyta el. Humorérzéke finom volt, sokszor varázsolt mosolyt mások arcán is.

Spirituális korában, testi kondícióját miatt aggódva, egyik nagybőjt végén, személyesen mérte le rajtuk a bőjtölést. Akkor még volt igazi koplaló nagybőjt. Csóváltgatta fejét, ejnye-ejnye, de kevésnek találtatott, mondta egyiknek-másiknak. Nem gondolta előre, hogy követelni fogjuk az ő megmérettetését is. Magam is a kispapok apraja-hitványabbja közé tartoztam, mégis egy egész kilogrammal voltam nehezebb nála. Mindössze 50 és fél kilogrammot nyomott. Amikor lemértem, nem gondoltam, hogy egyszer még ez a „fontos” adat is bekerül rövid életrajzába. Az is, hogy a Szent Ignác-i magasság mértékét épphogy megütötte. De bölcsességének külső díszét, atyánk tiszteletreméltó kopaszságát nem tudta elérni. Volt is haja, meg nem is.

Szóval, amikor köztünk, seminaristái között volt a „spiri”, 36 éves korában is, kispapnak nézték az öreg papok. Tetszett neki. Sok vidám jelenet tette emlékezetessé ezt az életszakaszát. Hopp, de előre szaladtunk a külső megjelenés hiteles adatainak rögzítése miatt. Még nem tartunk itt...

Bátyja, Ferenc hat évvel volt idősebb nála. Előtte járt mindenben. Így időben is ő előbb lett pap, mint az öccse. Három évvel volt idősebb a nővérkéje, Julianna. Három évvel fiatalabb Irén, és öt évvel fiatalabb Gizella. Szép család. A papának ugyancsak kellett ütnie a vasat. Zengett is az üllő, a papa ugyanis kovács volt. Életrevaló ember, amint lett is minden gyermeke és nem utolsó sorban János.

Testvérei között vitte hátán az iskolatáskát. Úgy neki lendült, hogy kijárta mind a hat elemi Egyházashalomban. Igen jó tanuló volt. Beíraták a győri bencés Főgimnáziumba. Elvégezte az alsó négy osztályt jeles eredménnyel.

A nagy lépést tizenhat éves korában tette meg. Felvételét kérte a Jézus Társaságába, a papszenteléshez már közelálló bátyja nem kis öröme. A noviciátust Érden töltötte és utána

első fogadalmát 1924 Szent Ignác ünnepén tette le. Természetesen folytatnia kellett gimnáziumi tanulmányait. Most már Kalocsán, a jezsuita Főgimnázium tanulója lett. Három év alatt tette le a hátralevő négy évet, jeles eredménnyel. Hát nem volt életrevaló?

A filozófiát Szegeden végezte 1927–30-as években. Közben szívesen vezetett szívgyárdákat is. Ebben az időben szerette meg Jézus kis kedvenceit a gyermekeket. 1930–31 között magiszter volt Kalocsán, innen Innsbruckba küldték a teológiai tanulmányok felső tagozatára. Meg is kezdte tanulmányait, de hamarosan visszahívták Kalocsára „tanár”-nak, a váratlanul keletkezett tanárhány miatt. Latint, magyart, hittant tanított és osztályfőnök is volt. Aztán ismét Innsbruckba küldték az 1932–36 évekre. Befejezte teológiai tanulmányait, doktorátust szerzett. 1935. július 26-án szentelték pappá. 1936/37 volt a harmadik próbaéve. 1937. és 1938. években Budapesten operarius, kongregációvezető, hittanár. 1938. február 2-án tette le az utolsó ünnepélyes fogadalmakat. Képzett és kész jezsuita. Igaz, eddig is különböző állomásokon kellett helyt állnia, az igazi „bevetés” a jezsuita munkába, csak most kezdődött. Nem egész egy évig a Manrézában miniszter és lelkigyakorlat-vezető. Ezen a közvetlen erőgyűjtésen túl kezdődött a küzdelem első szakasza.

1939 májusában kapott küldetést Németországba, hogy a magyar munkásokat segítse lelkieken. A valóságban feladatán túl mindenkinek mindene lett nagy buzgósággal. Félévi tevékenységéből néhány érdekes adatot gyűjtöttek össze ízelítőül. Schwerinben lakott egy apácakolostorban, mint zárdalelkész. Innen szállt ki apostoli körútjaira. Hatásköre alá tartozott Mecklenburg-Schwerin tartomány 16.000 m² területén elhelyezett hat és félezer magyar munkás. [...] Ha a szellemi-értelmi munkán kívül csak a fizikai teljesítőképességet nézzük, ennek a törekény kis embernek hihetetlen munkabírásán el kell csodálkoznunk. – Hát nem volt nagyon is életrevaló?

Ismét egy kis erőgyűjtés következett Szegeden 1939 novemberétől 1940 szeptemberéig. Operarius és különböző kongregációknak, egyesületeknek volt vezetője. Életének kiemelkedő szakasza kezdődött azzal, hogy egyházmegyes novendékpapság lelkiigazgatója lett, csaknem tizenegy éven át folyamatosan, Veszprémben majd Egerben.

Feladatának súlyát lelkiismeretesen lemérte; mindazt, ami belőle következett vállalta és teljesítette. Számára kicsit sem volt előnyös és a tanári karba illeszkedését igen megnehezítette, hogy főpásztortól közvetlenül kapott olyan megbízatásokat, amelyekkel őt gyakorlatilag mindenben tanártársai fölé emelte. Beszólhatott és bele is kellett szólnia a kispapok étkeztetésének jobbításába, a főpásztortól ajándékozott reverendák szép elkészítésébe, az épület fűtésébe, a fürdési lehetőségek javításába; bevezette a havi egynapos kirándulásokat. A főpásztorral való egyetértésben, az egész káptalannak, a tanári karnak ellenkező véleményével szemben meghonosította, hogy az ötödéves novendékeket ne az év végén, hanem az utolsó félévük derekán szenteljék papokká. Ez nagy lelkesedést váltott ki a kispapok között.

Természetesen, hogy idáig eljuthattak, az esti elmélkedési pontok, a heti szentgyónás, a lelki beszámolók és beszélgetések; a liturgia mintaszerű szabályossággal, de egyben a lélek mélyéről fakadó áhítattal végzése, igen nagy hatást váltott ki novendékei lelkéből. Fáradhatatlanul szolgált a rábízottaknak.

Intézkedése nyomán az újmisések nemcsak miséztek mindennap a katedrálisban, hanem rendszeresen gyóntattak, hitoktattak, szívgyárdákat vezettek; sőt a veszprémi plébánosok megértő szeretetéből keresztelhettek, eskethettek is. Ezek mellett természetesen folytatták az előadások rendszeres látogatását, mint azelőtt; tanultak, és vizsgáztak, mint a kispapok. Így a spirituális igen nagy gondot fordított a papi életüket kezdőkre. Apró-cseprő kérdéseikkel vagy felmerült nagyobb problémáikkal volt hová és kihez fordulniuk. Nem voltak kitéve az újmisések annak, hogy gyakorlatlanságból eredő liturgikus, hitoktatói, lelkipásztori baklövésük miatt, esetleg nem megértő, hanem éppen lenéző, sértő, talán igazságtalan kritikát kapjanak, akár már az első öreg principálistól. „No, Öccse, erre nem tanították meg

magukat a szemináriumban...” stb. Előre felvértézve lenni a papi élet kezdetének sokszor kínos eseményeivel szemben, kimondhatatlan előny, és meghálálhatatlan biztonságot jelentett. No, de ne folytassuk.

Ne folytassuk! Egyszerre lett vége mindennek. Mint derült égből a villámcsapás. 1952 márciusában, tanév közben kellett elhagynia az egri szemináriumot. Sőt, az egyházmegyei papi szolgálatot is. „Kereten kívül” került. Feldebrőn sekrestyés és harangozó lett, nem sokáig. Papi munkában segített itt-ott. De aztán az egri főegyházmegyét is elhagyta. 1953–54. években a győri egyházmegyei Téten, papbátyja plébániáján lett kántor.

Ne felejtjük el, a békepapi mozgalom 1950. augusztus 1-én alakult meg. Utána a szerzetesrendek felszámolása következett. A szerzetespapok alig-alig kaphattak egyházmegyei papi beosztást. Földönfutók sem lehettek, mert az állam nem engedte meg számukra a kivándorlást sem. Valami megélhetés után kellett nézni, dolgozni. Valahol, ha nem is lakást, de legalább szállást keresni. Ezzel megkezdődött életének harmadik, hosszantartó szakasza.

1955–58. években szülőfalujában élt, kisegített plébániákon, ha volt olyan plébános, aki ilyent elfogadni elég bátor és ügyes volt. 1957-ben letartóztatták, törvénytelen határátlépésben való segítségnyújtás vádjával. Tíz hónapi börtönre ítélték, végül három hónap lett belőle. Győrött, Sopronban és Csornán töltötte le.

1958 februártól Csepregen élt, két évig volt kántor. Majd hét éven át Szentgotthárdon működött, ahogyan lehetett. Ezek alatt az évek alatt kitanulta a kárpitosságot, könyvkötészetet és az órajavítást. Szűkös megélhetést és a szellemiek mellett állandó elfoglaltságot jelentett. Életkedvét, jó kedélyét nem tudta megtörni az élet mostohasága. Az indifferencia sancta nemcsak belső meggyőződés, hanem az életvitel gyakorlata is volt nála. 1966-ban „nyugdíjba ment”, és továbbra is kisegített, mint pap és mint kántor. A „nyugdíjasok” nem voltak úgy kitéve zaklatásoknak, mint előtte. Húsz évet töltött el Csepregen, mint nyugdíjas. Már úgy látszott semmi újság nem lesz életében és ekkor jelent meg életében Éva. Elég későn!

Éva maga mondta el csábításának történetét. Éva ugyan Kontra volt, de nem az Úr ellen. „Rozmán atyára a derű és humor volt jellemző. Ez ritka ilyen korú embernél. Ezért is akadt meg rajta a szemünk, hiszen akkor ismerkedtünk meg vele, amikor Szombathelyen laktunk. Telente sokat kirándultunk mindenfelé és Csepregre is. Hogy mivel értünk cél? Azt hiszem egy kicsit nosztalgizált ő is, amikor a mi fiataljainkkal nála egy párszor megjelentünk, majd magunkhoz is meghívtuk. A csábítás ötlete közben alakult ki. Dömösre nem volt hajlandó jönni – itt János atya mondott kontrát! – de Tahiba igen.” Így lett a Magyarok Nagyasszonya Társaság lelkésze.

Éva sikerén mi is felbuzdultunk. János atyát ezután mi is csábítottuk. Elvégre Tahira mellett, mi Leányfalu vagyunk! Jött is örömmel. Lelkigyakorlatos Házunkban sokszor segített gyóntatni. Sőt, egyik csoport lelkiGYAKORLATÁT vezette is. Ennek nagyon örültem, mert olyan sok-sok esztendő után ismét találkoztunk, beszélgethettünk. Egyszer aztán kitört belőle az „őszinte elismerés” felém:

- Te csak olyan vagy, mint ötven évvel ezelőtt.
- Pedig spirituálisom voltál és látod? Nem tudtál elrontani.
- Ó, te zsvány...
- Áldjon meg Téged az Úr, atyám, igen sok kegyelmet kaptam Tőle általad.
- No, azért...

Mindig szerettem vele mókázni és vele lehetett. Soha egy pillanatra sem neheztelt meg, az ilyesfajta tréfákért sem. Késő öregségében sem. Ezt a vígkedélyt értékelték nagyra a tahi kistestvérek is, Éva leányai. Mint kis dédikék rajongták körül a dédapa korban élő János atyát. Hát hogyan is lehetne nem szeretni egy ilyen ragyogó öreg bácsit?! János atya is szerette őket. Ha sóhajtozott is, hogy öreg korára lett „martir inter virgines”, azért elviselte ezt a mártíriumot is. Tanította őket egyháztörténelemre, németre. Részt vett még a farsangi

játékukban is. Maga is beöltözött saját ötlete alapján. Nagy sikere volt. Csak azt sajnálta, hogy kártyázni nem tudott. Kontrára nem tudott rekontrát mondani. De azért vígan élt továbbra is.

Figyelt azonban, hogy a kistestvérek ne nőjenek a fejére. A liturgikus rubrikákhoz túlzott szigorral ragaszkodott. Nő a szentélybe nem léphetett. Nem ministrálhatott. A zsinat előtti liturgiát nagyra értékelte, de az újat tartotta. Ilyenkor tudott kedves határozottsággal berzenkedni, kiskakaskodni. Amit itt ő egyszer kimondott, ahhoz ragaszkodott. Ez a saját véleményéhez való ragaszkodás, már egy kicsit több volt, mint állhatatosság...

Életének utolsó négy évét az Árpádházi Szent Erzsébet szociális otthon lelkészeként élte. Ide költözött a Magyarok Nagyasszonya Társaság és vitték magukkal. Napi szentmiséiben a hívek könyörgését mindig az ünnepek és alkalmaknak megfelelően maga szerkesztette. Litániák, szentórák, kilencedek is mélyítették az itt élők hitét. Az otthon lakóinak két alkalommal szolgáltatta ki a betegek kenetét közösségi liturgia keretében. A súlyos betegekkel, haldoklókkal külön is törődött.

A javított és javíthatatlan órák tömkelege lepte el szobáját. Annyi fületlen-farkatlan, fogas és fogatlan órakerék halmozódott fel nála, hogy egy igazi óraipari kft. műhelyéből sem lehetett volna többet a kukába szórni, mint János atya szobájának lomtalanításakor történt. De ezen kívül a csodálatosabbnál csodálatosabb gyógyteák halmaza különös életszentségének illatát árasztották szobájában. Főzte a teákat, amihez alapanyagot a dédikének kellett gyűjteni. Ő szárította és főzte. Itta, aki tudta.

Halála előtti hónapban az Úr fokozatosan mindenről lemondatta. Kérnie kellett az áldoztatásban való női helyettesítést. Biztosan elgondolkodott azon, hogy Jézust először is a Szűz szíve és keze adta az embereknek. Az áldoztatásban a női kéz semmivel méltatlanabb, mint a férfi kéz. El kellett fogadnia a dédikék ministrálását is. Legutoljára elfogadta a szentlecke olvasását is tőlük. Az egyes papok illendő és szép liturgikus elgondolása felett áll mindig Egyházunk intézkedése. Belátta, nem berzenkedett, megadta magát. Utolsó héten már nem mondta a szentmisét. Életének utolsó reggelén még megáldozott a szobájában. Majd délelőtt háromnegyed tízkor, az aggkori tüdőgyulladással együtt, elmúlt földi élete.

Szívszorító egyszerűséggel temették el Rozmán János jezsuita atyát július 4-én a Kerepesi temetőben – írja az egyik lap róla. Tegyük hozzá: ahogyan a jezsuitákhoz illik. A rendtartomány főnöke végezte a szertartást. Ott voltak rokonai, a rendtársak képviselői és számosan mások, akik hosszú életének, változatos pályafutásának egy-egy részletében, kapcsolatba kerültek vele.

A temetési szentmisén, a pesti Jézus Szíve templomban dr. Kovács Endre egri segédpüspök, a főegyházmegye nevében köszönte meg az Úrnak, János atyánk ottani működésének szép eredményeit: „... vidám lélekkel, a nehéz időkben is, mindig reménységet öntött a lelkekbe... Sok mindenhez értett, és ezt hasznosította. Az egyházmegyének is pártfogója volt... valóban a modern lelkiséget képviselte Eger városában és sokat tett Istenért.”

Sokan vagyunk, akik szerettük és szeretjük őt. A mi szeretetünknel azonban végtelenül nagyobb és boldogítóbb Urunk szeretete, amellyel magába ölelte őt.

Leányfalu, 1996. augusztus 24.

(P. Temesi József)

F. Szeles Bertalan (1922–1996)

Bánátban, Tiszaszentmiklóson született, Becskerekben, a bátyjánál tanulta a cipészséget. Sokan voltak testvérek, ő volt a tizenharmadik, nyolcan maradtak életben, a többi meghalt. Csintalan gyerek volt – ezt ő mesélte, mikor itt-ott többen összejöttek – tudott viccelni, de a tanulást, iskolába járást nem élvezte. Négy elemije volt, utána jött a tanuló (inas)iskola, akkor aztán pótolta az egészséget, azt hiszem, az is négy éves volt. Mint legény nem járt szórakozni, nem az a típus volt ő. Nem volt katona, mert itt tisztázatlan volt az állampolgársága. Húsz éves korában keresztkedett meg, a szülei nazarénusok voltak. A háború vége felé jött át Jugoszláviából Szegedre, az egyik sógora már ott tartózkodott, akinek a bátyja jezsuita volt. Ő is elhatározta, hogy erre az útra lép. 1943-ban Szegeden kérte a rendbe való felvételét, 22 hónapi aspiráncság után 1945 július 31-én beöltözött, és pontosan két év múlva fogadalmazott. A Manrézában mint fráter cipészkedett és portás is volt. Ott voltunk 1950-ig, és amikor a szétszórás jött, igen odavoltunk. 1951 tavaszán, amikor P. Süle elfogadta a rákospalotai plébániát, akkor őt küldte oda sekrestyésnek. De még egy ember kellett oda, s én kerültem melléje harangozóként és háztartásvezetőként. 1951 májusában kezdtünk Rákospalotán dolgozni és ott voltunk 1982 őszéig, több mint 30 évig elláttuk a rákospalotai templomot. Rákospalota? Hát ott sok minden történt, sok munka volt. Ő főképpen sekrestyés volt és rendben tartotta a templomot. Különösen télen, amikor sok hó esett, kegyetlen dolog volt a sok lapátolás. Hétfőn volt a takarítás, ebben besegítettem Bertalannak, a hét folyamán pedig sok egyéb kisebb munka. Én reggelenként általában átmentem ministrálni, harangozó lévén följártam harangozni, ez egész komoly munka volt. Annak idején, még az elején a palotaiak nagyon szerettek harangoztatni, volt olyan nap, hogy tízszer is fölmentem a toronyba és hát a kötélig volt 110 lépcső és plusz 30 lépcső az óraszerkezethez, amit minden reggel föl húztam. Egyszer a főnök, a plébános is följött velem – a kórusig volt rendes betonlépcső, utána kezdődött egy vas csigalépcső, az vezetett a harangkötélig – akkor mondta: hát ezt én nem tudnám megcsinálni. Nagyobb ünnepekkor Bertalan készítette elő a templomot, a szent sírt és minden más hasonlót ő rendezett. A háztartást is teljesen magunk végeztük. Elég sokan megfordultak nálunk. Többen voltak gyerekek, akik gyakrabban bejártak, az egyik úgyszólván nálunk nőtt fel, aztán volt kettő-három is, akik ettek is nálunk, ha az alkalom úgy adódott, mert otthon nem érezték jól magukat. Mindig voltak bennfentes ministránsok, ezek is közben-közben is besegítettek a munkákba, például a szent sír készítésében, mert az óriási munka volt. A kerti munkákban is segítettünk; rózsák is voltak, amit ő és a gondnok ültetett, azokat aztán Bertalan gondozta, kezelte. Az utcát is rendben kellett tartani, általában ő söpört hétköznapiokon, de volt, amikor én is. Amikor lapátolás volt, akkor mindig segíteni kellett. Szóval hát így voltunk, így dolgozgattunk. Mentek az évek!

Néha szabadságot is vettünk ki föl váltva, hogy e helyettesíthessük egymást. No és hát úgy voltunk, hogy ha valamelyikünk beteg volt, akkor a másik a tennivalókat elvégezte és rendszeresen látogatta a kórházban lévőket. Persze aztán ismerősök is meglátogattak bennünket a kórházban. Senkivel problémánk nem volt, a meg nem értést kerültük. Elég sokan ismertek közelebbről is.

Szép munka volt. Ott a templomkertben volt egy kis házikó, a plébániától külön, az volt a mi lakásunk. Csendes eldugott helyen volt, így elég hamar amolyan menhely lett, többen jártak jezsuiták oda, főleg testvérek. P. Kovács is volt egyszer nálunk, tartott ott egy pár napos lelkigyakorlatot, mikor kijött a börtönből. Voltak mások is, akik megfordultak ott pár napig. P. Kollár is többször meglátogatott minket, érdeklődött felőlünk, nincs-e szükségünk valamire, mert a fizetésünk nem volt valami dús annak idején, de azért megvoltunk. Mások is jöttek, megvoltak az összeköttetések, hírt kaptunk a jezsuitákról. Mikor már több évet ott

voltunk, ünnepek alkalmával rendszerint jött valaki látogatóba vagy meghívtunk valakit, összehoztunk egy kis ünnepi ebédet, beszélgetést a mieinkkel, testvérekkel, atyákkal. Volt tehát egy kis külső ünneplés is. Eleinte nem volt olyan könnyű, mert hát alig volt pénzünk.

Lelkigyakorlatokat is kezdetben helyben végeztünk, később pedig a közösre mentünk. Emlékszem, voltunk Pécsett, ahol P. Faragó adott lelkigyakorlatot Fricsy atyánál a plébánián, Püspökszentlászlón is volt lelkigyakorlat – szóval voltunk több helyen. Később aztán jött Leányfalu, akkor az lett rendszeres. Rákospalotán is össze lehetett jönni, emlékszem, egyszer egy fogadalomtétel is volt nálunk, P. Süle rendezte, Tamás atya volt akkor a provinciális, ha jól emlékszem. Berci bácsi és Gedeon testvér fogadalmaztak a belső szobában, én kint voltam, tudtam, hogy mi van és vigyáztam, hogy ha valaki jönne, nehogy bemenjen valahogy, akkor még résen kellett lenni.

Amikor mi odakerültünk, tudták, hogy jezsuita szerzetesek vagyunk, de ebből nem volt problémánk. Azt lehet mondani, hogy a hívek nagyon is meg voltak elégedve. Az ember igyekezett becsületesen ellátni a feladatát, persze, ha nem is volt mindig egészen pontos, de igyekezett, hogy ne legyen valami kihagyás vagy késés. Mikor már nyugdíjasok voltunk, akkor egyszer meglátogattak bennünket az ottani (rákospalotai) szomszéd nénikék, följöttek Budára, beszélgettünk, egyikük mondta, hogy a plébános úr emlegette, hogy ez a két ember, aki itt volt harminc évig – ilyen két sekrestyés már többet nem lesz Palotán.

Ezt az időt végig együtt éltük le Rákospalotán, s onnan mentünk nyugdíjba, együtt kerültünk Budára, ahol 14 évet tartózkodtunk. Mint nyugdíjasok ide-oda jártunk segígetni. Elláttuk magunkat. Bertalan egyszer kiment Kanadába látogatóba, Szegedre, a testvéréhez is elment néha. Nem volt különösebb problémánk, az utolsó év volt nehezebb, a betegség miatt.

A Radvány utcai otthon létrehozása után ott besegítettünk. Bertalan közben beteg is lett, egyszer szívinfarktus is volt. Kapott egy rakás orvosságot s azzal megvolt, jó erőben volt. A vége felé, amikor én már nem tudtam főzni, ő elsétált a Radvány utcába és onnan hozta el az ételt.

Egyszer aztán hirtelen rosszul lett. Derékfájásra panaszkodott, majd elkezdett a teste körös-körül fájni, úgy hogy már feküdni sem, aludni sem tudott. Kijöttek a mentők és beszállították a Széher úti kórházba. Ott kezdődött a szenvedése. Gyakran látogattam őt, egyszer azt mondta, hogy a jobb lába bénul. Vigasztaltam, az ember nem gondolta, hogy ez lesz belőle. Egy másik látogatáskor meg azt mondta, hogy már a bal lába is bénul. Az orvosok figyelmeztették, ne járjon ki, mert már sejthették, hogy mi a betegsége. Végül mindkét lába teljesen lebénult. Mikor már nagyon beteg volt, átszállították a pilisvörösvári otthonba. Engem is Pilisvörösvárra irányítottak, hogy mellette lehessenek. Itt – hiába dédelgettem – fokozatosan egyre romlott az állapota. Többször rosszul lett, hideg rázta, mindjárt szaladtam az orvosért. Egyik pénteken aztán olyan rosszul lett, hogy kijött a mentő. Rögtön infúziót adtak neki. Péntek délutántól szombat délutánig négyet kapott. Így aztán megvolt egy pár napig, közben még evett is, próbáltam is mindig biztatni. Egyik éjszaka azonban már szívószállal sem tudott folyadékot inni, próbáltam neki kiskanállal, le is nyelt egy két kortyot, de aztán már akadozott, nem mertem többet adni. Másnap reggel ismét rosszul volt, s ebéd után visszavitték a Széher úti kórházba. Akkor már nem evett semmit. Szombat délután pedig meghalt, nagyon gyorsan ment. Befejezte pályafutását.

Pilisvörösvár, 1996. október 25.

Hangszalagra mondta: F. Müller József,
lejegyezte: S. Szokol György

P. Thurzó István (1914–1996)

Önéletrajz

Kiskundorozsmán születtem 1914. március 25-én. Édesapám, T. Lajos, édesanyám Márta Julianna, egyszerű, kétkezi munkások voltak. A család ötödik gyermekeként születtem, utánam még nyolcan születtek a családba. Tizenegyen felnőttünk. Nyolcan még élünk.

Első éveim sanyarú sorsára emlékszem. Pár hónapos voltam, mikor kitört az első világháború. Új élet indult, mikor 1920-ban iskolát kezdtem. Negyedikben kezdtem el tanulni otthon is. Hatodikban osztályelső lettem az addig – jó, hanyag, elégséges – tanulóból.

Inasnak adtak szüleim Szegedre, de nem találtam a helyem. Eszembe jutott, amit az esperes úr hirdettetett a tanítóval: „Gyerekek, akik papnak akarnak tanulni, jelentkezzenek nála”. Esperes úr nem tudott már helyet szerezni. Szegedi nagynéném vitt el végre Szegeden a jezsuitákhoz. Épp akkor ott járt P. Csávossy provinciális. – Jókor jöttél – mondta – épp most ürült meg egy hely Pécssett az Ignáciumban, s fel is vett.

1935. augusztus 14-én vonultam be a Manrézába érettségi után. Két év noviciátus után retorikát is végeztünk.

1938–1941-ig filozófus voltam. Első évben Pesten, majd két évet az akkor visszacsatolt Kassán.

1941–1943 Kalocsán voltam magiszter két évig.

1943–1947 Szegeden teológia. Első év zavarmentesen ment. Második évet október elején meg kellett szakítani a front miatt. Pár társammal Nagykapornakra kerültem. Vizsgára újra Szegeden voltunk.

1947–1948 harmadik próbaév a Manrézában. P. Magister szóciusa is voltam. 1948 őszén magyar-angol szakra disponáltak. De önéletrajzom alapján nem vettek fel.

Mozgalmas évek kezdődtek. 1948 őszén Kispestről mennie kellett Klembala atyának. Én váltottam fel. – 1949 tavaszán Kaposváron kellett mennie jezsuita hittanárnak. Helyébe küldtek. – 1949 őszén visszakerültem Kiszepestre. Pár hónap múlva a Manrézába kellett mennem hasonló okból magiszternek egy hónappal a 30 napos előtt. Még le sem telt az év, májusban ki kellett üríteni a Manrézát. Szegedre kerültem a novíciusokkal. Innen Jászberénybe vittek bennünket 1950 júniusban.

1950 őszén disperzió kezdődött. Engem Kaposvárra hívtak vissza. De hamarosan átcsereáltak egy társammal, s a pécsi Donatus kápolnához kerültem kihelyezett lelkésznek.

1951-ben nem vettek be a papi keretbe. Egy évig lakatos középüzemben voltam segédmunkás. Technicum minimummal betanított segédmunkás lettem. De el is bocsátottak. Egy évig kőművesek mellett voltam segédmunkás, majd sörgyári rakodómunkás. Innen rendelték Feri bácsi sekrestyésnek.

1955 kerültem Pestre az Állatkórházba hivatalsegédként. Szentendrére kerültem a szőlőkbe segédmunkásként, mert nem lakhattam Pesten. Újra bemehettem Pestre 1956 augusztusában, Kistextbe segédmunkásnak.

1957 tavaszán hívott a pécsi püspök Komlóra káplánnak, de új tilalom miatt pénzbeszedő lettem, mellesleg kisegítő.

1965 tavaszán Csákváron a Szociális Otthon kertésze és lelkésze lettem.

1978. november 8. óta Székesfehérvár Viziváros plébániáján nyugdíjasként kisegítő lelkész vagyok.

Deo gratias! Mindezekért.

Eddig az önéletrajz, melyet 1985. január 28-án írt. 1989-ben Budapestre került, ahol az újonnan megnyílt Radvány utca jezsuita nyugdíjas ház egyik első lakója lett. Nem sokáig

tartott a nyugdíjas állomány, mert hamarosan Szegedre hívták, hogy a Szent József templomban miséző és gyóntató legyen. Amikor egészsége romlani kezdett, visszament Budapestre egy rövid időre, de szíve visszahúzta Szegedre, ahol az Úr örök életre szóló behívóját megkapta. 1994. február 10-én *Életút* címen írt egy hosszabb beszámolót, élete utolsó 50 esztendejéről, amely az *Üldözött jezsuiták vallomásai* című kötetben nyomtatásban is megjelent. Ezt a beszámolót a Rá annyira karakterisztikus száraz humorral így fejezi be:

„Rövidre fogtam írásom végét, nehogy rámenjek, és ezt írják fejfámra:

Sok minden történt vele, de kibírta,

Abba halt bele, hogy leírta. Deo gratias.”

Búcsú P. Thurzótól

Kedves István Atyánk!

Szeretett Rendtársunk, Paptestvérünk, Lelkiatyánk!

Amikor az elmúlt évben – alig tíz hónapja – 60 éves szerzetesi jubileumodat ünnepeltük és egyben tudomásul vettük a jezsuita nyugdíjas házba áthelyezésedet, akkor többek között a következő szavakkal köszöntünk el Tőled:

P. Thurzó személyében csillag ragyogott a szegedi Szent József templom lelki egén. Ez a csillag most kivonult életünkből, de mi azért vissza-visszavárjuk legalább időközönként és főleg egy év múlva esedékes aranymiséjére.

És te valóban vissza-visszajöttél, mint a föl-földobott kő visszahull az anyaföldre. Visszajöttél, mert vonzott a szülőfölded varázsa, visszajöttél, mert várták lelki gyermekeid lelki vezetésedet és papi feloldozásodat. És ezeknél a visszatérő látogatásoknál reménykedve terveztük az együtt esedékes aranymisénket is. Vártuk Torontóból a gyémántmisés P. Békésit is, hogy mi ketten aranymisések ministrálhassunk neki. Aztán P. Békési lemondta a gyémántmisét, Te pedig végleg eltávoztál a csillagok fölötti harmadik égbe, hogy onnan küldjed majd számunkra július 26-án aranymisés áldásodat.

Ember tervez – Isten végez. És amit Isten végez, az mindig a legtökéletesebb. És erre a számodra utolsó isteni végzésre csak kettőt mondhatunk: legyen meg Isten akarata – és: viszontlátásra odafönt az égiek társaságában.

De azért még ennek előtte engedd meg, hogy köszönetet mondjunk Istennek az általad nekünk juttatott kegyelmekért.

Ha a saját kezeid által összeállított nekrológot végiggondoljuk, megállapíthatjuk, hogy nem hagytál magad után rendkívüli külső műveket. Nem építettél lelkigyakorlatos házat. Nem alapítottál sem férfi, sem női kongregációt. Nem gyarapítottad könyveiddel írásaiddal a könyvtárak könyvespolcait. Mindennél sokkal-sokkal értékesebb művet hagytál magad után. Életműved, legnagyobb alkotásod saját életed volt: az isteni kegyelem és az emberi szabad akarat remekműve, amely példakép és elismerés tárgya volt mindannyiunk számára.

Jómagam – talán meghökkentő lesz ezt hallani még rendtársaim számára is – benned a tovább élő Kaszap Istvánt láttam. Lelki tisztaságod, kristálytisza, áttetsző jelleged, kemény aszkézised, szerény és szelíd magatartásod mások felé, irigység és féltékenység nélküli testvéri szereteted, a szenvedéseken felülemelkedő hatalmas lelki erő, amely főleg utolsó betegségében bontakozott ki: engem folyton Kaszap Istvánra emlékeztetett. És akik mindkettőtöket ismertek még fiatalságotokban – azok emlékeznek, hogy mindketten hatalmas, erős atléta termettel, izomzattal rendelkeztek. És mindkettőtök esetében bámulhatunk, hogyan emelkedik föléje lelki nagyságotok a fokozatosan összezsugorodó porhüvelyetek fölé...

Most már mindketten odafönről szemléltek bennünket, – és mindkettőtöket kérünk:
Segítsetek imáitokkal bennünket abba az égi hazába, amelynek – reméljük és hisszük, hogy
Ti már örökös lakói vagytok!

(P. Bálint József 1996. június 4-én, P. Thurzó temetésén,
Szeged, belvárosi temető)

P. Csele Sándor (1918–1997)

P. Vértesaljai beszámolója P. Csele utolsó napjairól és haláláról

Néhány sorban beszámolnék Csele Sándor utolsó napjairól, mert eltávozása, vagyis megérkezése odaátra példaértékű.

1994-ben másodéves novíciusként féléves próbációra kerültem Rómába a Vatikáni Rádióhoz P. Benkő szárnyai alá. Január elején érkeztem meg, s akkor már pár napja a Salvator Mundi kórházban feküdt P. Csele Sándor. A Germanicum et Hungaricum akkor 76 éves ökonómusát agyembólia érte, és bal oldalára lebénult. Nem is került már vissza a kollégiumba, hanem a Via dei Penitenzieribe vitték, az Írók Házában kialakított nemzetközi jezsuita infirmáriumba. Állapota lassan javult, és a fal melletti korlátba kapaszkodva járkált, sétálgatott. Szelleme egészen haláláig ép maradt. Tisztán emlékezett a sokstrófás templomi énekekre, népdalokra, magyar költeményekre. Egyszer majdnem végig „felmondta” a „Szép Ilonká”-t.

Dörmögős ember volt. Elfogadta ugyan a szenvedést, a helyhezkööttséget, de amolyan „jákobi” módon küzdött Istennel, jobbadán kérdéseivel: „Ugye, elkértél engem magadnak és én odaadtam magam. Mindig mondtam „Suscipe... s lám most komolyan vetted, mert elveszel, elfogadsz – apránként. Te tudod...” A mexikói ápolónővérek különösen szerették humoráért és mulattak rajta, amiért egy-egy találó névvel „újrakeresztelte” őket.

Az utóbbi időben állapota lassan-lassan rosszabbodott, egyre nehezebben járt, végül tolókkocsiba került. Születésnapján, Nagyboldogasszony táján kivitték a San Pastoréba, a kollégium villájába, amelynek földje az ő „birtoka” volt. A villát gondozó olasz baráti család látta vendégül, és ez a találkozás olyan emlékeket érintett meg, melyek mélyen fölkaparták. Hazatérése után rögtön gyenge szélütés érte, ágyban kellett maradnia.

Szeptember 6-án, szombaton délután lett rosszabbul, azonnal orvost hívtak, és felvette a betegek kenetét. Amikor felismerte az unctio szertartását, csillogó szemekkel, igazán örömmel és hittel fogadta. Jobban is lett egy kicsit, majd állapota válságosra fordult. Oxigénpalackra kapcsolták, infúziót kapott. Beszélni ekkor már nem tudott. Ismerősei körében gyorsan elterjedt a hír:

„A Csele (páter) halálán van”. Haláltusája öt napja alatt nagyon sokan meglátogatták: magyarok, németek, olaszok. Most derült ki: nemcsak sok barátja volt, hanem szerették is őt, hűséges szeretettel. Vasárnap, szeptember 7-én, a kassai vértanúk napján este nehézséggel, de sikerült megértenünk, hogy kis fafeszületét kéri. Nem találták, és ekkor a szobámból elhoztam azt a kis keresztet, amit P. Weissmahrtól kaptam, beöltözésemkor. Ezt elfogadta és vagy szorongatta, vagy melléje helyezték. Ezekben a napokban együtt „breviztünk”. Hangosan olvastam a fülébe a laudes, a vesperás és a kompletórium latin szövegét. Hang nélkül, akadozva formálta a választ: „... Domine, ad adjuvandum me festina”, és a doxológia válaszaként: „... sicut erat in principio...” Tüzes, lázas teste egyre gyengült, de szervezete még így is nagyon küzdött az életért.

Szeptember 10-én, délelőtt fél tizenegykor szenderegés közben egyszer picit hangosabban sóhajtott. Ez volt az utolsó lélegzete. Tiszta, nyugodt arccal hagyott itt bennünket. Fekete talárisba öltöztették, összefont kezébe tették a kis keresztet és délben P. Superior ebéd előtt bejelentette közösségnek: P. Alexander Csele meghalt életének nyolcvanadik évében. Requiescat in pace! Róma, 1997. szeptember 10.

Temetési beszéd**1997. szeptember 12-én 10 órakor**

„Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.”

Amikor P. Cselére, életére és értünk végzett munkásságára gondolok, önkéntelenül eszembe jut Jézus Krisztusnak Máté evangéliuma szerinti szava. Valójában az Úr melyik másik szavával lehetne jobban leírni P. Cselét: „Jól van, te hűséges, derék szolga! Mivel a kevésben hű voltál, sokat bízok rád: menj be Urad örömébe!”

Az életéről szóló dicséret szava ez: jó és hűséges szolga voltál. Hűséges voltál, kevésben. Visszafizetés és ígéret szava ez: jöjj, hogy részesülj Urad örömében.

Jónak és hűségesnek lenni: kétségtől ezek a legfőbb jellegzetességei ennek a jezsuitának és papnak.

Már életének külső körülményei világosan mutatják P. Csele hűségét. 1948-ban, a rendben végzett 11 éves kiképzése után – előbb szülőhazájában, Magyarországon, később Rómában – érkezett P. Csele a Pápai Német–Magyar Kollégiumba. 45 éven át – a Münsterben végzett egy éves „*tertia probatio*”-tól eltekintve – folyamatosan ezt a házat és közösséget szolgálta mint „jó és hűséges szolga”. Az első öt évet a teológusok repetitoraként. Aztán pedig negyven éven át, 1953-tól 1993-ig mint miniszter és ökonómus. Valóban – a Szentírás szavaival – mint jó és hűséges „oikonomosz” : „akit ura a háznép fölé rendelt, hogy enni adjon nekik kellő időben” (Lk 12,42–43). Boldog vagy te, Sándor, mert az Úr téged mindig figyelmesnek és ebben a szolgálatban foglalatostkodónak talált, még a kemény időben is.

De ez nem minden. Életének ezen külső adatai nem mondanak el mindent hűségéről. Sokkal világosabban beszélnek a Germanicum-Hungaricum rektorai. Tényleg sokan voltak. P. Csele 12 egymást követő és egymástól különböző rektort élt meg. És ezek a rektorok ismételten dicsérték hűségét, megbízhatóságát és szolgálatkészségét. És nagyon hálásak neki ezért. Utolsóként én is tapasztalhattam ezt a hűséget, megbízhatóságot és rendelkezésre állást. Mindazonáltal munkásságának csúcspontja már elmúlt. Munkájának csúcsát ugyanis az jelentette, hogy évtizedeken át állott a kollégium javadalmainak szolgálatában. Ez az időszak volt egyúttal a legkeményebb is. Különösen is, amikor a 80-as években arról volt szó, hogy el kell adni a birtokokat és újra kell szervezni a kollégium alapjait. P. Csele számára ez nagyon kemény feladatnak bizonyult, jóllehet belátta annak gazdasági szükségességét. Ebben az időszakban alkalmam volt egy kicsit bepillantást nyernem a nehéz tárgyalásokba. Ezek során is jó és hűséges „oikonomosz” maradt.

De még ez sem mond el mindent P. Csele hűségéről. Nem ismernénk fel egy jelentős vonását, ha nem neveznénk néven hűségét, amit jezsuita hűségnek nevezünk. Ez a tulajdonsága bizonyítja, hogy P. Csele milyen mélységesen jezsuita és Loyolai Szent Ignác fia. Ennek a hűségnek legfőbb jellegzetessége az engedelmesség volt. Mesélték nekem, hogy P. Csele élete folyamán hányszor és hányszor mondta: „Engedelmeskedem”. Némelykor nevetve mondta, máskor fájdalommal, de mindig komolyan. P. Csele meggondolta és élte ezt „engedelmeskedem” kijelentést. Ebben, az engedelmisségen keresztül megvalósuló hűségben Csele Sándor egyé lett Urával és az ő Atyja iránt engedelmes hűségéhez. Pál és az első egyházi közösség dicsóíti Jézust, hogy „engedelmes lett a haláláig, a kereszthaláláig” (Fil 2,8). P. Csele ebben az értelemben ténylegesen egy „Szócius Jesu”. Jézus Társaságának rendje megköszöni mindezt, szívből megköszöni.

A mi Csele Sándorunknak a hűsége Isten hűségének a képmása lett. Mert a hűség – szabad így mondanom – isteni erény, Isten erénye. Ma az emberek úgy tekintenek a hűségre, mint egy meghaladott és divatjamúlt dologra. Ennek ellenére mi emberek az Úr irántunk

mutatott hűségéből élünk. A Szentírás gyakran ismétli: „Hűséges az Isten” (1Kor 10,13; 2 Tim 5,24; Zsid 10,23). „Az Úr hűséggel és szeretettel vezet” (25. Zsolt); „Az Úr hűsége megmarad mindörökre.” (117. Zsolt, 100. Zsolt).

Euge serve bone et fidelis!

Jól van, derék és hűséges szolga!

Az „engedelmeskedem”-mel P. Csele saját magát fejezte ki, maga jellemezte benső magatartását. „A jóatya”, így hívták mások, különösen is a javadalmak felesbirtokosainak gyermekei. P. Csele törődött ezekkel a családokkal és részt vett bensőségesen sorsukban. A gyerekek nehezen ejtették ki P. Csele nevét. Ezért „jó atyának” nevezték. Igazuk volt. Csele Sándor valóban jó volt. De nekem úgy tűnt, hogy ő a maga különleges módján volt jó, egy sajátos, rá jellemző jósággal. Ez tartotta fenn és egyúttal jellemezte is az életét, a nehéz időkben és a betegség éveinek idején is.

Mit jelentett P. Csele számára jónak lenni?

A „Korrespondenzblatt” (1993) dicsérte „nagyvonalúságát és derűs lényét” és „Magyarország olasz úriemberének” nevezte. Ez volt ő, életmódjának egyszerűségében, a felebarát felé fordulásában, megértésben, benső nemességében és érzékenységében, szívjóságában, másokért való létében és készségességében.

A jóatya mindenkit személyként fogadott és úgy bánt vele. Mindazok, meglátogatták őt betegségének éveiben, tanúsítják, mennyire szerették és becsülték őt. Ez megnyilvánult abban is, ahogy ragaszkodott az öreg diákokhoz. Sokak számára a kollégium történetének egy élő darabja volt.

Ezt a „jónak lenni” törekvését hit- és imaélete tartotta fenn. Hűsége a mindennapos dolgokban is példa volt. Munkáját vallási meggyőződéssel végezte, magamutogatás nélkül, anélkül, hogy a figyelem középpontjába kíváncsozna. És szerintem ebben is, magatartásának gyökere az „én engedelmeskedem”.

Amiként élt, úgy halt meg: csendben és feltűnés nélkül. Úgy tűnt, mintha csak abbahagyná a lélegzést.

„Jöjj derék és hűséges szolga, menj be Urad örömébe!” (Mt 25,23). Ebben az évben, 1997-ben ünnepeltük szerzetbe lépésének 60. és papságának 50. évfordulóját. 80. évének kezdetén a szeretett San Pastoréjában köszöntötték. Most pedig az Atyához távozását és feltámadását ünnepeljük, amelyben hiszünk. És hálával szeretnénk ezt tenni. Hálásan Istennek, aki nekünk ajándékozta Csele Sándort. Hálásan mindazok iránt, akik közel álltak hozzá és akik különösen betegsége idején segítettek őt. Köszönetem mindenekelőtt a nővéreket, a rendtestvéreket és a betegosztály munkatársait illeti türelmes és kedves szolgálatukért, mellyel F. Cselét ápolták. Hálásak vagyunk P. Cselének azért, aki számunkra volt és mindazért, amit nekünk adott. Hálásnak lenni azt jelenti, hogy ráhangolódunk ezen istenszeretetre egyedül méltó hálájára, amely megnyilvánult P. Csele életében, a mi Urunk ajándékára, az eucharisziára, amit most együtt szeretnénk ünnepelni.

(P. Johannes Gerhartz S. J.,

a Collegium Germanicum et Hungaricum
rektorának gyászbeszéde a temetési szentmisén)

Búcsú P. Csele Sándortól

A római Német–Magyar Kollégiumban ünnepi gyázmise keretében vettek végső búcsút Csele Sándor jezsuitától, aki szeptember 10-én hunyt el 80. életévében. P. Johannes Gerhartz, a kollégium rektora búcsúbeszédében a bibliai „derék és hűséges szolga” példájához

hasonlította az elhunyt alakját, aki valóban hűségesen szolgálta a kollégiumot 45 éven át. Halála olyan volt, mint élete – mondotta a rektor. Csendben halt meg, háromévi betegágyhoz kötöttség után. Koporsóját a rendi előjárók mellett a kollégium diákjai, az őt szeretettel ápoló szerzetesnővérek és azok az olasz alkalmazottak, családtagok vették körül, akiknek nemcsak munkát és kenyeret adott, hanem akiknek Krisztust hirdette, s akiknek lelki atyja volt. Hálából így nevezték „gazdájukat”, a jezsuita pátert: „il padre buono”, a jó atya. Temetésére hét fiatal pap, a kollégium egykori növendékei érkeztek Magyarországról egy kisbusszal, hogy megköszönjék neki mindazt a nagylelkű támogatást, mellyel különösen a magyarokat segítette.

(*Keresztény Élet*, 1997. szeptember 28. 1. oldal)

P. Csele Sándor

P. Csele (Holper) Sándor Fertőszentmiklóson született 1918. augusztus 15-én. Kalocsán érettségizett. 1937. augusztus 14-én lépett be a Társaságba. Novíciusmestere Hemm János volt. Retorikát is végzett P. Szabó József vezetésével és P. Hegyi Fábián latin-görög tanárral. A filozófia három évét Kassán töltötte. Egy évig volt magiszter Pécsen. Valószínűleg 1944-ben családi nevét „Cselé”-re változtatta. Ezzel kapcsolatban mesélt el egy kis történetet nem sokkal halála előtt. 1945-ben vagy 1946-ban Fertőszentmiklóson a postás levelet vitt Csele Sándor részére a család címére. A postás kérdezi: „Holper bácsi, lakik maguknál valami Csele Sándor, mert levél jött a számára”. Sándor édesapja felelte, hogy ő ilyen nevű embert nem ismer. A postás magával vitte a levelet. A papának azonban kételye támadt, és megkérdezte Holper mamát, hogy hogyan is hívják most a fiukat. Hallva a választ, futott a postás után, hogy a levél a fiának szól.

1944 őszén Sándor elkezdte a teológiát Szegeden és két év múlva Rómában folytatta. Ott is szentelték pappá 1947. július 26-án.

A tanulmányok befejezése után a Germanicum-Hungaricumban a teológusok repetitora lett, s elkezdte doktori munkájának megírását. Két év múlva, 1950–51-ben Münsterben végezte el a harmadik próbációt. Visszatérve Rómába újra repetitor. Az 1951–52-es tanévben megvédte teológiai doktori tézisét, melynek címe: „*Cur dolor in Redemptione?*”. Valószínűleg ezekben az években szemelte ki a német asszisztens P. Van Gestel Sándort a Kollégium gazdasági ügyeinek vezetésére. Az 1952–53-as tanévben hivatala a teológusok repetitora és a prokurátor segítője. A következő évtől miniszter a repetitorság helyett. 1959-től miniszter és ökonómus s a következőtől 1992-ig gazdasági főnök.

Sándor atyánk engedelmességből végezte ezt a nehéz feladatot. Tudnunk kell, hogy a Kollégium Lazio tartomány legnagyobb földbirtokosa volt. A hatalmas terület megművelése az akkor olasz agrárrendszer szerint mind súlyosabb nehézségeket okozott. Ezek oda vezettek, hogy a nyolcvanas években a birtokok javarészét el kellett adni és a Kollégium anyagi ügyeit új alapokra helyezni. Mindez Sándornak sok fájdalmat okozott.

Két évvel leváltása után, 1994 elején agyvérzést kapott, s mivel önállóan nem tudott többé élni, a római nemzetközi házak gondozóotthonába került, mely az Írók Házában van. Baloldali bénulás állt elő, de a betegség látását is legyengítette és kisebb beszédzavarokat is okozott.

Nagy elfoglaltsága és munkájának jellege miatt a római magyar jezsuita kolóniával nem tartott fenn szoros kapcsolatot. A kommunista hatóságokat, amilyen a magyar követség vagy Miklós államtitkár volt, amikor hivatalosan Rómába látogatott, P. Csele kerülte. Eleinte a Magyarországról érkezett növendékekkel szemben is tartózkodóan viselkedett. Ez a magatartás azonban a nyolcvanas évek vége felé gyökeresen megváltozott.

Betegsége idején derült csak ki, mennyi magyar és olasz barátja volt. Az otthon látogatóinak nagy többsége hozzá jött: régi és mostani növendékek, alkalmazottak és sok római barátja és ismerőse. A Kollégium mostani életét és helyzetét nagy figyelemmel kísérte és az előforduló nehézségek miatt sokat kesergett. A nővérek (akiknek találó beceneveket adott) és a világi ápolók is nagyon szerették.

Kedélyén néhány hónappal halála előtt észlelhető volt egy kis változás, főként amikor béna lába és keze mindig több fájdalmat okozott. Szíve mélyéből ünnepelte a jubileumokat: július 26-án az ötvenéves papit, augusztus 15-én a hatvanéves szerzetesit és a 79. születésnapot. E két utóbbit a Kollégium villájában, a szeretett San Pastoreban. Onnan azonban nagyon fáradtan érkezett haza. Jómagam augusztus 16-án hívtam fel telefonon Németországból, s nagyon meglepődtem megtört hangján.

Állapota szeptember 6-án váratlanul válságosra fordult. Eszméleténél volt, de már nem tudott beszélni. P. Vértessaljai esténként latinul hangosan imádkozta neki a completoriumot, s Sándor ajakmozgásán lehetett látni, hogy például a glóriára felelt, vagy, amikor áldást adtunk rá, jelezte az áment.

Temetésén szeptember 12-én, a Kollégium nagy kápolnájában több mint húszan koncelebráltunk. A kápolna tele volt. A már ittlévő elsőéves növendékek, köztük öt magyar, segédkeztek a liturgiában és az énekben. Magyarul is énekeltünk. A kúriáról jelen volt a római nemzetközi házak delegátusa, P. Egana, a Társaság titkára P. Zwiefelhofer, aki hetente látogatta P. Cselét és asszisztensünk, P. Köster. Ott volt a vatikáni magyar követ is, dr. Bratinka, és a temetés után üdvözölte a magyar alumnusokat. Magyarországról a volt növendékek, a győri Ferling György kisbuszon hozta P. Csele unokahúgát, Holper Terézt az öt legjobb barátot a volt és jelen növendékek közül, s eljött velük Ferling György édesanyja is.

P. Csele öt magyar elődjével együtt a római „Campo Verano” temetőjének jezsuita sírboltjában várja a feltámadást.

(Szilas László)

F. Liptay (Soós) Károly (1908–1997)

Liptay testvér 1908. december 18-án született a pesti Ferencvárosban, hatodikként a hétgyermekes családban. Apja cipész. Két éves, amikor a család átköltözik Józsefvárosba, ahol akkor még zömében tótok laknak. Rendszeresen járnak az Örökimádás templomba misére. Gyerekkorában megjelennek az első mozgóképek a városban. Emlékirataiban így ír erről a nagy eseményről: „Egy alkalommal szörnyű félelemmel, egymást taposva szaladtunk ki a teremből, mert a képen egy vonat szembejött velünk és ‘rohant be a nézők közé.’”

A súlyos gazdasági világválság idejében, 1928–1933 között egy kisiparosnál kap munkát, ahol 1931-ig, a Társaságba való lépéséig dolgozik: „Apámnak volt a munkája, az öregség jelei is mutatkoztak rajta. Én tartottam el végül is szüleimet.” Egy alkalommal a Horánszky utcában megismerkedik a Mária Kongregáció fiataljaival, s megtetszik neki természetességük, vidámságuk. Hamarosan beáll közéjük. Sajtóterjesztéssel, a missziók részére való bélyeggyűjtéssel, kirándulásokkal, színdarabok rendezésével és szavalással a Szent Pál csoport vezetőjeként tevékenykedik: „Én az egyik színdarabban egy részeg falusi legényt alakítottam. Állítólag olyan jól, hogy nem akarták elhinni, hogy sohasem iszom semmiféle szeszest.” Egy manrézai kirándulás alkalmával találkozik két régi ismerőssel, Farkas József és Gara József aspiránsokkal. A találkozásból születik meg elhatározása, hogy ő is belép. De a családot még egy ideig el kellett tartani, mígnem húga házasságával végül ez is megoldódik.

Aspiráns és novícius ideje alatt még nem volt kész a Manréza. Sok munkát F. Ácsbolt utasítása és vezérlete alatt végeznek. Az asztalosműhelyben F. Bencze és Gara Jóska a munkatársai. Legsürgősebb volt a padok elkészítése a lelkigyakorlatos ház és a noviciátus kápolnájába, de megbízták őt és társait a már elkészült freskók aranyozásával, egy angol gyeplabdapálya és a tenispálya kiépítésével, valamint az uszoda készítésével, amiről így ír: „Végre csak elkészült... P. Mócsy volt az első, aki egy remek fejessel fölavatta a régen várt ‘alkotást,’ mire aki csak tehette, utána ugrott.” A konyha körüli teendőket is rábízták egy ideig, tizenkét beosztottat irányított. 1933. aug. 15-én tette le első fogadalmait P. Bangha kezébe.

1933-ban megkapja az első áthelyezést – a pesti házba. Kezdetben az idős F. Kandrács mellett segédsekrestyés. A miséket kell előkészítenie, ostyát sütnie és vágnia. Így ír: „Szinte meghatódva láttam negyven év után az ereklyeként falra függesztett sütővasat a mostani rendház egyik alsó folyosóján. Hiszen több millió ostyát sütöttem rajta...” Rá hárult az akkor már szinte teljesen megbénult P. Bóta gondozása is, majd nemsokára teljes állású sekrestyés lesz 1937-ig.

1937. júl. 31-én, a pesti ház portásává nevezik ki: „Helyettesem nem volt, így éjjel-nappal szolgálatban voltam. Gyakran jöttek haza vidéki missziókba járó atyák éjjel vagy a külföldről érkezők. Ilyenkor – mivel több ilyen váratlan eset fordult elő, éjszaka kellett valami kis harapni- és innivalót adni a fáradt utasoknak, egy-egy vendégszobát kinyitni... Sok kínom és tehetetlenségem volt a portát sűrűn látogató, segílyt kérő emberek miatt. Pár sort adtam nekik a Horánszky utca 18-ban működő ingyen konyha vezetőjéhez, másrészt volt pár címem szegényeket segélyező intézményekről... Sok baklövésen és csalódáson, hallgatni és beszélni tudáson, megszegyenülésen és kellemetlenségen keresztül lesz az ember – portás! És a másik szinte meghökkentő valami: hogyan vezet az isteni Gondviselés homlokegyenest ellenkező utakon – ugyanoda!”

Megfordul fejében a papi hivatás gondolata is: „Közvetlen a püspök halála előtt elhatároztam, levelet írok Prohászkanak, segítsen, hogy pap lehessenek. Éppen meg akartam írni (sok töprengés után), amikor jött villámcsapásként a hír: a szent életű püspök

Budapesten, a szószéken elhunyt! Később azt is megtudja, hogy P. Vid szerint őt át kellene tenni a skolasztikusba, de mikor a kommunista üldözés alatt P. Videt is letartóztatják, ez számára fontos jel: „Én a gondviselés ujját látom a két esettel kapcsolatban: nem lettem volna jó pap! Az Úr irgalma megőrizte ettől a szörnyű lehetőségtől!”

A II. világháború viharának is tanúja, részese: „Egy másik alkalommal borzalmas látványom volt. Egy, az utcára hulló bomba akkor robbant, amikor katonák vonultak az utcán. Egy fiatal katonát cipeltek ketten, egy harmadik a hóna alatt vitte utána a leszakított lábát... Még az oroszok bejövetele előtt, a durva és kíméletlen zsidóüldözés alatt egy nagymamát és két kis unokáját három napig bújtattam a kisebbik társalgóban. Három nap múlva jött értük egy férfi, a gyermekek apja, s nagy hálálkodások között elvitte őket.”

Az oroszok bevonulásakor történt, hogy az Üllői úton megragadta két orosz katona, s belökte egy menetoszlopba, de egy óvatlan pillanatban meg tudott szökni.

1945 nyarán a portáról a Kúriára helyezik, mint F. Szóciust. 1948-ban pedig megkezdődnek az üldöztetések, melyekről így számol be: „Arra már nem emlékszem, mikor tartóztatták le P. Videt és F. Váradyt. De azt már tudtuk, hogy most már mi következünk. 1948. dec. 8-án délután kaptam a titkos megbeszélt jelzést, hogy értem jöttek. Hirtelen magamhoz vettem mindent, amiről arra gondoltam, hogy veszélyes lehet... Az ajtót bezártam és elindultam a Kongregációs Otthonba nyíló ajtó felé. Hirtelen fölbukkant P. Pálos két férfival. Megdöbbsenem, mert azt hittem, hogy a Mária utcai folyosón jönnek föl. Láttam, hogy P. Pálos is meghökkent, hogy feléjük megyek. De megőriztem a nyugalmamat és köszöntem neki és a fogdmegeknek is. P. Pálos is fegyelmezte magát és barátságosan visszaköszönt. Biztos, hogy nem volt nekik rólam leírás, vagy fénykép, mert visszaköszönve továbbmentek az ajtó felé. Én lehető gyorsan lerohantam a Horánszky utcai kijáráthoz. Nyugodt, kimért léptekkel mentem a Krúdy utcába, onnan a Mikszáth téren át a Baross utcába...” Hamarosán kibocsátják F. Liptay országos körözését. Hol egyik, hol másik ház fogadja be a bujdosót. Nevet cserél, így lesz Liptayból Soós. Vegyszerrel kitöröli keresztleveléből a régi családnevét, majd apját, és több aláírás próba után a Soóst írja be.

1951-ben a 43-as Építőipari Frontnál munkakönyvet kap mint segédmunkás: „Első beosztásom egy nagy seprővel fölfegyverkezve a szemét összegyűjtése volt. Pár nap múlva már téglát hordtam, 50 kg-os cementzsákokban hordtam az anyagot a keverőgépbe... Azután a zsaluzáshoz osztottak be... Három hónap alatt kinevezett a munkavezető igazgató brigádvezetővé 28 embert vezényleve irányításom alá... Munkába állásom negyedik hónapjában egy vállalati munkásgyűlésen külön dicséretet és oklevelet kaptam ‘szocialista’ építő munkámért az igazgatótól.” Időközben egy rendőrtisztől megtudja, hogy nem közik többé, mert úgy tudják, Amerikába szökött.

1952-ben otthagyja az építőipari vállalatot. Vegyipari tanfolyamot végez, megszerzi az oklevelet, s felveszik szakmunkásnak az újonnan megalakult vegyipari szövetkezetbe, a Technokémiába. Festékek, permetezőszerek és más ipari anyagok készítésével foglalkozik 1956-ig. A permetezőszer-üzemben egy robbanástól hajsza hűján menekül meg a munkatársakkal kisebb-nagyobb égési sérülésekkel. Mint kiváló dolgozót kitüntetik. Ezalatt az időszak alatt már szorgalmazza a kommunista pártba való belépését. Hogy ezt kivédje, belép a Magyar-Szovjet Baráti Társaságba.

Életrajzában így írt: 1960-ban életem nagy reménye megvalósult: saját lakásom van. Öröklakásom. A beköltözés könnyű és gyors volt, teljes berendezésem: egy matrac a padlón, egy kis párna, egy pokróc, egy szék és pár könyv.” Félretett keresetéből aztán utazhat is nemcsak országszerte, hanem Erdélybe, a Szovjetunióba, a Szentföldre, a tokiói és a római olimpiára is. Szeret a könyvtárba és az operába is járni, előfizeti a *Vigiliát*, *Teológiát* és az *Új Embert*. 1973 óta nyugdíjas. Figyelmet fordít egy szociális otthon lakóira, gyóntató papot visz hozzájuk, vallásos folyóiratokat ad nekik. Közben tartja a kapcsolatot a jezsuitákkal, különösen F. Sándorral, anyagilag is támogatja rendjét. Elhatározza, hogy egy könyvtárat

gyűjt össze, amit a Társaságra hagyna, ha újra visszaállítják. Hacsak teheti, naponta jár misére, elmélkedést végez, havonta pedig az akkori Németvölgyi temető csendjében lelkinapot végez.

Élete utolsó hónapjait a pilisvörösvári Szent Erzsébet otthonban töltötte, mindig vidáman, megelégedetten. Prosztata rákkal több ízben a Széher úti Szent Ferenc kórházban kezelték. Szobatársai mindig lelkesedtek érte, mert derűs egyéniség volt. Reményünk szerint, hűséges jezsuita élete jutalmaként most már nem inkognitóban és bujdosva, hanem teljes fényben s valóban örök lakásában éli véget nem érő boldog életét. R. i. p.

(F. Liptay feljegyzései alapján összeállította P. Cabafi Csaba)

Kiegészítő részletek F. Liptay életrajzához az elhunyt feljegyzéseiből

A Manréza remekbe szabott padjait (saját termelésű nagykapornaki nemes, kitűnő minőségű tölgyfából) F. Gara, F. Bencze és én készítettük. Egy (sajnos később kilépett aspiráns, kitűnő faszobrász) faragta az Ószövetség és a szentségek remek szimbólumait a padok oldalaira. Az oltárt P. Lányi püspök bátyja adományozta. Fentieket a Bosnyák téri Szent Antal plébánia templomban találtam meg. (Az oltár angyalképeinek ruháját és glóriákat én alapoztam az aranyozáshoz.)

Mint segédsekrestyés, mindig én kísértem a gyóntatószékbe és vissza P. Bótát, aki Parkinson-kórban szenvedett. Újra meg újra számolás után (egy-kettő) nehezen indult és csak akkor tudott lépni, ha pontosan együtt léptem vele, közben-közben újra kellett kezdeni, mert megállt. Én ministráltam neki az oratóriumban, ahol mindent megbénult kezébe kellett adni. Volt még egy nekem kínos (de neki is) feladatom: mindennap katéterezni kellett, mert nem tudott vizelni. Nagyon-nagyon sajnáltam őt. Mint sekrestyés én sütöttem az ostyát. Kandrács testvér a tanúsíthatja, hogy mennyit kellett sütni: általában évi 300 ezren felül volt az áldozások száma. Én vágtam ki a kis és nagyostyákat is. (Szinte meghiúsítottan néztem sok évvel később az alsó helyiség egyik falára függesztett sütővasat).

Perselyezés nálunk nem volt (ezt mindig dicsérték a népek!) de sokat dobtak a perselyekbe, melyeknek tartalmát nekem kellett megszámolni és pontos számú papírhengerekbe csavarni és így beváltani elvinni. A legnehezebb idő volt mindig a Húsvét és a Jézus Szíve körmenet ideje.

A Józsefváros (de Pest) nevezetessége volt a „Jezsuita Szentsír”!

A jobboldali mellékoltár fölő építettünk nagy színfalakból barlangot, befelé szűkülő festett sziklautánzatokból, mely a mennyezetig ért és különösen távolabbról valódi barlang látványa volt. Egészen bent sok szépen elhelyezett gyertya és virág között volt kitéve az Oltáriszentség. A súlyos alkotóelemeket a kóruson raktároztuk és kötéllel egyenként kellett felhúzni – leereszteni... Nagy munka volt.

A másik nehéz idő volt a Jézus Szíve-körmenet, melyen egész sok egyházi küldöttség és tízezrek vettek részt – mindenki igényét nagy gonddal és figyelemmel kellett kielégíteni. Nagyon sok misét jegyeztek a hívek és bizony előfordult, hogy az atyák nehezen vállalták az elvégzésüket...

1937-ben lettem váratlanul kapus a portán, nem volt helyettesem. A forgalom igen nagy volt. Több misszionárius atya volt (PP. Csík, Tímár, Krajnek stb. és P. Kerkai és Nagy Töhötöm, akik sokszor jöttek haza éjszaka, amikor megpróbáltam az éheseknek valamit a konyhán összeszedni. Sok főpapi és arisztokratikus látogatás is esett. Rendszeresen járt ide Gróf Batthyány Ilona, Gróf Bolza Alfonzné, Kray báró, az utolsó horvát bán. Itt ismertem meg Mindszentyt, még mint veszprémi püspököt. Tudott volt bizonyos feszültség közte és Kerkaiék között a KALOT miatt. Ez ügy miatt is járt P. Borbélynál. Zichy kalocsai érsek és a kalocsai segédpüspök ha Pestre jött, mindig nálunk szállt meg. A Kapus dolga volt számukra

a vendégszobákat állandóan tisztán, készen tartani, vizet bekészíteni (vízcsap nem volt a szobákban). A ház sok szobája a Horánszky utca része, a 18-as épületben volt két emeleten és onnan nyílt a házból az átjárás a II. emeleti kórusra a Kongregációs Otthonba. Egyetlen segítségem a legendás hírű Pajloger bácsi volt, folytonos ministráns és olykor fél napra a portán. (Olykor panaszkodtak rá a hívek, mert a kapu utáni folyosón sokszor számos látogatót szigorúan csendre intett...)

A másik nagy eset volt minden évben a máriabesnyői nagy férfizarándoklat, melyet P. Bóta kezdeményezett és melyen például 1931-ben Szent Imre halálának 900. évfordulóján több mint 30 ezer férfi vett részt, óriási munkát hárítva a MÁV-ra mely különvonat sorozatot indított ilyenkor az oda- és visszaszállításra.

Amikor a Szent Imre-évi zarándoklat visszaérkezett a Keleti Pályaudvarra, négyes sorokban felfejlődve, kézben égő gyertyával, Mária-énekeket zengve, gyertyafényben ragyogott az egész Rákóczi út. Mikor befordultak a Bazilika felé, megkondukt a legnagyobb, a Szent Imre harang mély, zengő hangja. Azt hiszem, egész Budapesten feledhetetlen volt ez a soha nem látott hitvallás. 1938-ban volt az Eucharisztikus Kongresszus nagyon sok külföldi vendéggel. Így jött el szakadatlan erős elfoglaltsággal 1944, Budapest ostroma. Nem kell elmondanom, mit éltünk át. A szüntelen bombázás, közeledő utcai harcok, az utcákon döglött lovak, melyek fagyott tetemét késsel, fejszével darabolta fel az éhező lakosság. Sok halottat temettünk el a templomkertben. Akiről lehetett, feljegyeztem személyi adatait és annak nyomán később a hozzátartozók valamennyit elvitték. A Kongregációs Otthon alsó részeiben kb. 60–80 üldözött zsidó, szökött katona és polgári személy nyert oltalmat és szabadulást. Ezeknek (és a háznak is) P. Raile előttünk ismeretlen utakon mindig meg tudta szerezni a legszükségesebb élelmet is: sok sárgaborsót ettünk...

Volt egy esetem, mikor egy udvarba csapódó akna légnyomása ledobott a pincébe, (éppen a lejárát előtt álltam) de apró zúzódásokon kívül semmi bajom nem történt.

Egy csak az Úr különös irgalma mentett meg az (emberileg) biztos haláltól.

Egy kb. 50 kilós bomba hullott a templomudvarba és én botor lélek „hatástalanítani” akartam. Mikor sikerült lecsavarni a fejét, rémülten vettem észre, hogy időzített volt. A csúcs mögött egy óraszerkezet volt időre beállítva, de nem működött. ”vatosan ki tudtam szedni a robbanóanyagot, így veszélytelen lett. (Mi lett volna ha a szerkezet megindul és robban?) Már nem emlékszem, melyik napon verték a kaput, kinyitottam, orosz katonák jöttek be, és „germanszki” jelszóval a zsebeimben keresték a németeket. A bombázások alatt mindnyájan a templom alá költöztünk, mert szakértők szerint dongaboltozata miatt az volt a legjobb óvóhely. A nagyobb bajtól, zaklatásoktól fosztogatástól ismét P. Raile volt a megmentő! Valahol megismerkedett egy magas rangú szovjet tiszttel, akinek mindent megmutatott és így oltalma alá került a ház!

Közben elfoglalták az egész várost, és lassan visszatért a nyugalom. Ekkor P. Vid (pihenésképpen is) elküldött engem az áldott emlékü Kálmán Sanyihoz Nagykapornakra lelkigyakorlatozni és még egy hétre. Ott teljes nyugalom volt. *Élveztük* az erdőket és a csendet. P. Palotay, a „Kormányzó úr” (így hívták a falusiak) nagy szeretettel fogadott.

Három napig utaztunk Kapornakig, alkalmi tehervonatokon. De az utolsó célvonat nem állt meg Kapornakon. Ezért már túl a falun kidobtuk kis motyónkat, és szerencsésen kiugrottunk baj nélkül a nem túl gyorsan haladó vonatból. Így értünk a rendházba.

(F. Gerse Imre, a szakács, később kilépett a rendből és egy üzem párttitkára lett...)

Hazatérve meglepetésemre a Curiába rendeltek, P. Borbély mellé. Könyveléseket, különböző feladatokat végeztem. Igyekeztem mindent nagyon szépen írni. P. Borbély (nem tudom miért?) rövidebb utakra magával vitt.

A fokozódó üldözés révén letartóztatták F. Váradyt, aki a gazdasági ügyeket intézte, majd P. Videt. F. Váradyt, amint később megtudtam, félholtra verték vallatás közben. Végül, rettentő kínjában (állítólag!) azt mondta, hogy én tudom, hol vannak elrejtve a Társaság

„kincsei”. Ezért jöttek értem 1945. december 8-án a „pufajkások”. F. Hauser tudott értesíteni, hogy jönnek fel értem. Hirtelen magamra kaptam a kabátot és köpenyemet és azt gondolva, hogy a portáról jönnek, a Kongregációs Otthoni átjáró felé indultam. De ezek (érthetetlenül – vagy nagyon is érte?) – éppen arról jöttek, P. Pálost kényszerítve, hogy megmutassa szobámat. Szinte megdermedt az arca (az enyém is!), mikor látta, hogy szembe megyek velük. Szerencsére fényképük biztos nem volt rólam, mert illendő köszöntéssel elmentünk egymás mellett. Mielőtt elindultam, az ajtómon lévő kis órajelzést este 8 órára állítottam a visszatérést. Így kijutottam a Horánszky utcára. A rendőrkocsi a kapu előtt állt, én lassú nyugodt léptekkel mentem a József utcáig, onnan sebes léptekkel a Baross utcai szülészeti klinikára, bízva abban, hogy a szülészeten nem keresnek jezsuitát. Nem is kerestek. Ott volt egy ismerősöm, akinél – már nem emlékszem meddig – meghúztam magam.

Onnan bátyám lányához mentem Rákospalotára, majd bátyám fiához, aki Hűvösvölgyben lakott egy villában. Unokaöcsém, mint volt tiszt a Honvédelmi Minisztériumban volt osztályvezető. Soha-soha meg nem tudom hálálni azt, amit értem tett. 13 hónapig voltam nála. Nagy kert volt a ház előtt, így mindig láttuk, ha idegen jött be, és ilyenkor a faskamrában a farakások mögött kuksoltam. Ha kitudódik, kit rejteget, akkor ő és családja biztosan súlyos büntetést kap, hiszen rendkívül felelős állása volt – és két kis gyermeke. Tőle vitt el 1951-ben P. Szörényi. Az is kockázatos út volt, hiszen irataim nem voltak – csak saját nevemre – de azokat elhoztam a rendházból, amikor menekülésem utáni második éjszakán elhozott kulcsaimmal a Mária utca 23. számából nyíló átjárón és Kongregációs Otthonon keresztül belopóztam a rendházba és minden nekem, vagy a Társaságnak ártalmára válható dolgot kicsempésztam. (A „fogdmegek” még mindig virrasztottak a portán – hátha mégis visszamegyek).

Szörényi atya Nagykovácsiba vitt, ahol akkor egy kis karmelita ház épült. Ott, a házfőnökkkel a közeli kőbányában fejtettünk követ az építkezéshez. Csak négyen voltunk, egy testvér, két atya és én. Kb. 3–4 hónap múlva a rendőrség (nem tudom kinek-minek nyomán) kezdett érdeklődni utánam. Ez végül már veszélyesnek látszott, ezért egy hajnalon a házfőnök atya motorkerékpáron Pestre vitt, ahol felkerestem dr. Mécs Alajost, Mécs László öccsét, aki orvos volt. Tőle kaptam egy címet, a pesti ház egyik jótévője címét (Szeiler Gizella volt a Baross utcában, P. Palotai gyónója volt, és ezért minden nyáron élvezte a „Kormányzó úr” vendégszeretetét a faluban). Pár hét után P. Donászy révén egy ismerősénél, Schuller Kálmán vegyész-mérnöknel kaptam egy szobát (mint „rokon”!), hogy ne telepítsenek be hozzájuk erőszakkal valakit, ami akkor gyakorlat volt. Elfelejtettem elmondani, hogy találtam egy elveszett személyi igazolványt, a nagykovácsi közjegyző, a főnök atya régi jó barátja rendkívül ügyesen egy saját képemre cserélt igazolványt állított ki számomra. (Ez is vakmerő dolog volt!) Ezzel jelentettek be az új menedékhelyemre. A mérnök család, a lányuk olajmérnök volt, éppen azon fáradozott, hogy több vegyész-mérnökkel (államosított „maszekokkal”) egy akkor támogatott formát, ipari szövetkezetet alapítsanak. Én pedig, mint „rokon” alapítótagja lettem ennek: a Technokémiának.

Ez 1952 végén volt. Így lettem vegyipari szakmunkás, közben elvégeztem egy szakmai tanfolyamot, ahol „oklevelet” kaptam. Itt voltam 1956-ig. Akkor a vállalat két részre szakadt, és a szakadár csoport új nevet, az Első Vegyi Indusztria (nagyképű név!) nevet vette fel. Itt dolgoztam 1973. január 1-ig, nyugdíjba lépésemig. Itt meg a desztilláló részleg helyettes vezetője lettem. A gyógyszergyárakban használt szeszt újra desztilláltuk és 96 százalékra javítottuk. Ez a részleg a pénzügyőrség személyes ellenőrzése alatt működött. Egy százados volt ott állandóan, mindent ellenőrzött, mikor a napi munkát elvégeztük, mindent ólompecséttel lezárt, és másnap csak akkor kezdhettük a munkát, ha személyesen levette a pecsétet. (No, itt még annak ellenére, hogy párttag nem voltam, engem választottak a különböző vállalatokkal történt tárgyalásokra a F. K. képviselőjével...)

Én mondtam a vállalat karácsonyi ünnepén az „ünnepi beszédet”. A munkaverseny mellett a becsületes munkára – és szeretetre ajánlottam versenyt. Itt ért a váratlan meglepetés, hogy a vállalat elnöke engem terjesztett fel a „kiváló dolgozó” címre. Közben, hogy elkerüljem a folytonos zaklatást: lépjek be a Pártba! Beléptem a Magyar-szovjet Baráti Társaságba. Egyetlen bélyeget ragasztottak be a tagsági könyvbe. Soha többé „feléjük sem néztem”, azt sem tudtam, hol tartják gyűléseiket, furcsa módon nem is érdeklődtek utánam, úgy látszik, a tagdíj pontos fizetése elég volt nekik, rólam pedig elhitték, hogy őszinte „szovjetbarát” vagyok. Megnősíteni is akartak. Mondtam, albérletben lakom, előbb meg akarok „házasodni” (szó szerint!), ebben megnyugodtak.

A „kiváló dolgozók” kitüntetésének ünnepi helye a Váci utcai Honvédtiszti Ház díszterme volt. Emelvényen hosszú vörös posztós asztal, virágokkal, jelszavakkal. A székeken a miniszteri kiküldött és a többi „mufti”. Hangszórón szólították az egyes szakmák „kiválóságait”. Minden kézfogásnál (minden asztalnál ülővel) magamban kuncogtam: ha te tudnád, amit én? Talán felordítanál: Megvan!!! Oklevelet is kaptam, hogy a kitüntetést jogom van nyilvánosan viselni. Soha nem viseltem...

1973. január 1-én mentem nyugdíjba, 65 éves koromban. 5 évet rádolgoztam a kötelező időre. És milyen jól tettem. Kiderült, hogy az OTI-ban minden iratom eltűnt (Országos Társadalombiztosító Intézet), oda kellett befizetnem a járulékot. Emiatt 1927-től 1931-ig terjedő és a Társaságban 1933-tól 1948-ig terjedő nyugdíjjogosult éveimet elvesztettem (6+15=21 év). A Társaságit menekülésem miatt. Mivel a korhatáron túli munkáért az 1% helyett 2% volt érvényesen, 10%-kal több lett a nyugdíjam. Most jut eszembe, hogy az építőiparban nem akartak elengedi, csak egy ismerős miniszteri tanácsos közbelépésére sikerült. 18 ember volt a kezem alatt és mindig kellemetlen, nagy felelősséggel járó munkát sóztak a nyakamra...

Első nyugdíjas éveimben élveztem a nyugalmat, csendet, „műsornélküliséget”.

Közben unokaöcsém feleségének anyja meghalt. Ő családjával 56-ban elhagyta az országot és Ausztráliában telepedett le. Felesége édesanyja Szociális Otthonba került. Az ottani látogatásaim alkalmával határoztam el az Orbánhegyi Otthon patronálását. Sokszor sanyarú viszonyok között vannak ezek az öregek. (Pl. vacsora: két szem vízben főtt burgonya, kockacukor nagyságú vajjal, teával stb.)

Bevásároltam nekik, elintéztam ügyes-bajos dolgaikat (végrendeletet is). Vittem be (gyűjtöttem) lehetőleg jó olvasnivalót, meghallgattam panaszaikat, bánatukat. Sok megrázó furcsa tragédián botránkoztam, búsultam. Hihetetlen, mi mindent rejt az élet. Sutyiban vittem be papot elsőpéntekre, betegek szentségének feladására. Először nehéz volt a bizalom megszerzése, végül már maga az igazgató kérte, látogassam őket. Mikor beléptem egy-egy folyósóra, felharsant a kiáltás: itt a Karcsi bácsi!

Bérletet váltottam az Operába, hogy zenei műveltségem hiányosságait pótoljam. Viselkedésemben óvatoskodtam. Egy ismerős rendőrtiszt (nevét sem mondta meg) érdekes tanácsokat adott: pl. sohase menjek át tiloson, ne csatlakozzam soha utcai csoportosuláshoz, mert sok bűnöző ilyenkor bukik le. Ő értesített mindig titokban ügyem állásáról, tőle tudtam meg, hogy az eljárást ellenem megszüntették, mert „megtudták, hogy P. Borbélyal kiszöktem Amerikába”?!

P. Sülével, F. Sándoron keresztül voltam érintkezésben később, akivel „kódolt nyelven” beszélünk telefonon, ha lehallgatnák, azt higgyék, két kelekótya alak beszél – de hogy mit, azt csak mi tudtuk.

Utazásaimról csak annyit most, hogy azért sikerült csak kevesek számára engedélyezett utakra mennem (pl. a tokiói olimpiára összesen csak 100 személynek adtak engedélyt), mert ottani barátaim az utazások meghirdetése előtt engem sutyiban bejegyeztek. Ezekről a történetektől túl hosszúra nyúlna írásom, így is sok már a „rövid”. Egy dologról győződtem

meg szilárdan: a világ minden népének egy a vágya: félelem nélkül, békében élni, és éppen ez hiányzik a krisztustalan világból.

Bejártam majd az egész országot – nem is gondoltam, mennyi szépség, ritkaság van benne – milyen kár, hogy fiatalságunk „diszkókban” ordít és tapsol; kalappal a fejükön üvöltöző, ugráló „dervisek”, akik félmeztelenül ugrálva citeráznak. 1995-ben rokkant meg addig jó egészségem, és azóta sok féle nyavalya kapaszkodott belém. Az irgalmas Jézus adjon erőt elviselni.

Pótlás az életrajzhoz

Az alábbi részt elfelejtettem leírni, pedig száműzetésem alatt életem egyik főcélja volt!

A pesti házban (Szepesi testvérrel felváltva) az étkezések alatt állandó felolvasó voltam.

P. Gyenis volt a könyvtáros – mindennap átnézte az olvasandó anyagot, és nagy türelemmel és szeretettel megtanított az idegen nevek, szavak helyes kiejtésére. Általa jutottam be többször a könyvtárba és láttam gazdag tartalmát. Szétszóratásunk után az aztán ebek harmincadjára került. Keveset tudtak belőle megmenteni. Ezért határoztam úgy, hogy minden „fölösleges” forintomat arra használom, hogy a pesti ház könyvtárának új alapját megalkossam. Könyvárveréseken, kisebb-nagyobb antikváriumokat bújva szedtem össze egy olyan sorozatot, mely úgy vélem kevés helyen van együtt. 120 (!) lexikont gyűjtöttem össze, mely az élet összes területét felöleli. Céлом az volt, hogy mivel a Társaság tagjai igen széles körű irodalmi tevékenységet folytatnak, mindezekhez a lehető legtöbb és megbízható adatokat találjanak együtt. Olyan lexikonok vannak itt egymás mellett, amelyekről általában nem hallunk:

Protestáns, – zsidó, – írói álnév, – történelmi (magyar és világ – nemzetközi), – liturgiai, – teológiai, – filozófiai, magyar- és világirodalom, – pedagógiai, – matematikai, – Nobel-díjasok, – űrhajózási, repülési, – vasúti, – méréstani, vegyi, – számítástechnikai, fizikai, mező, erdészeti, – akadémiai, elektrotechnikai, műanyag stb. lexikon: tehát 120 féle!

Híres magyar és idegen költők, írók, tudósok, utazók stb. sorozatai, – tehát alig van olyan területe életünknek, melyről ne lenne gazdag, megbízható forrásanyag. Ezt annak ellenére csináltam, hogy nem reméltem (P. Süle sem!), hogy még életemben megérem a Társaság visszatérését.

Hát ezt hagyom hálás szeretettel a Társaságra! A könyvek száma kb. 3500–4000 körül van. Ezt egyszer majd valakinek pontosan, szakszerűen lajstromozni kell, mert én ehhez nem értek.

Bár megemlékeznének rólam az irgalmas Jézus előtt azok, akik – hiszem! – Isten nagyobb dicsőségére és hazánk javára használni fogják.

Ezt akartam még leírni.

F. Liptai Károly

P. Máriás (Gologi) Lajos (1908–1997)

Curriculum vitae

P. Máriás Lajos 1908. július 4-én született Kalocsán. Gimnáziumát a Nagyváradi Premontrei Gimnáziumban kezdte meg és a Kalocsai Jezsuita Szent István gimnáziumban fejezte be bejáró növendékként. Ott kapta hivatását P. Alaker hatására. 1925 szeptemberében lépett a Jézus Társaságába. Noviciátusát Érden végezte, de Kalocsán fogadalmazott.

1928-tól 1931-ig Szegeden filozófus, 1931-től 1934-ig magiszter Pécsen, 1934-től 1938-ig teológus Innsbruckban és Szegeden. Glattfelder Gyula szegedi püspök szentelte pappá, Szegeden, 1937. június 24-én. Harmadik probációt Szegeden végzett, s utolsó fogadalmait 1940. február 2-án tette le Budapesten, a Jézus Szíve-templomban. 1940-től 1944-ig földrajz-történelem tanári diplomát szerzett. Négy éves felkészülés után a tanárságra Kalocsán és Pécsen összesen három tanévet és hat hónapot tanított. Iskoláink elvétele után 1948 nyaratól 1950 január végéig a Pécsi Egyházmegye szolgálatában Kishajmáson (Baranya megye) volt lelkész.

Édesapja halála után (1950. február 14.), március 18-án indult diszperzióba, ami számára 10 éven át bujdosást, földalatti életet jelentett. 1960. április 13-tól hivatalosan a Pannonhalmi Állami Szociális Otthon gondozottja volt, ideje nagy részét azonban Süllyáson, dr. Szegedi László plébániáján töltötte, ahol szinte élete végéig apostolkodott.

1946-ban a Gologi nevet Máriásra változtatta. Ezzel is kifejezte élete nagy szenvedélyét: a Fatimai Szűzanya tiszteletének terjesztését. Bízunk abban, hogy a Szűzanya hűséges gyermekét és apostolát Szent Fia irgalmába ajánlja.

(P. Ádám János)

P. Máriás (Gologi) Lajos

Mély lelkeséggel megáldott, nagy apostoli ambícióktól fűtött jezsuita volt.

1908. július 4-én született Kalocsán. Gimnáziumát a nagyváradi premontreieknél kezdte el és Kalocsán fejezte be. 1925 szeptemberében lett novícius Érden. 1928-tól 1931-ig filozófus Szegeden, 1931-től 1934-ig magiszter Pécsen, majd teológus Innsbruckban és Szegeden. Glattfelder Gyula püspök szentelte pappá 1937. június 24-én. Szegeden végezte harmadik probációját P. Csávossy vezetése alatt; utolsó fogadalmait 1940. február 2-án tette le a budapesti Jézus Szíve templomban. 1939-től 1943-ig a budapesti egyetemen szerzett földrajz-történelem szakos tanári diplomát. Szívesebben lett volna lelkes író és szónok, de példás készséggel fogadta a tanári dispozióit. Ő maga mondta, hogy nagyon nehezen tanult, és nem a legjobb osztályzatokkal vizsgázott.

Első tanári évét Kalocsán töltötte. A diákok nagy figyelemmel hallgatták szentbeszédeit, a város népe pedig tömegesen hallgatta engesztelést sürgető szavait. 1944-től 48-ig Pécsen tanított a Piusban. Diákjai becsülték következetes szigoráért és nevelői munkájáért. A város itt is hamar megismerte. Hatásos szentbeszédeiben főleg a Szent Szűzről, a Világ Királynőjéről szólt, akinek szobrát az ő szorgalmazására állították fel a pécsi pálos templom előtt. – Már ekkoriban felhívta magára az ÁVO figyelmét.

Amikor 1948 nyarán a Pius megszűnt, P. Tüll rektor felajánlotta Virág Ferenc pécsi püspöknek a tanárpátereket: nevezze ki őket az egyházmegye legelhagyatottabb vagy újonnan létesülő stációira. Ez meg is történt. Máriás atya (aki a Szent Szűz iránti tiszteletből vette fel ezt a nevet) Kishajmásra került, amihez három filia tartozott kb. ezer hívővel. Páratlanul szép

hitéletet teremtett. A négy misézőhelyet teljesen felszerelte. 1949 őszén más beosztást kapott, utóda Dési János álnéven Jancsó lett. Vele 1950 márciusában Magyarhertelenden népmissziót tartott. Értesítették, hogy elfogatására készülnek. Erre az atya – még a befejezés előtt – eltűnt, ismeretlen helyre távozott.

Tíz nehéz év várt reá. Egészségét is kikezdő helyeken rejtőzött, nyomorúságos körülmények között. P. Kollár provinciális amnesztiát kért és kapott a bujdosó számára. „Könnyebb lett volna neki a börtönben” – mondták indokolásul. Egy kikötés volt: vonuljon be a pannonhalmi szerzetes-otthonba.

Szabad idejének nagy részét imák, imaórák írásának, szerkesztésének szentelte. Jelentős részük magnetofon-kazettákról lehallgatható. Az atya főleg vakok vagy betegek szolgálatára gondolt. Munkáját szinte kicsinyes gonddal végezte, hogy zeneileg is minden szép és hibátlan legyen. – Néhány kazettája őrzi a külföldről és belföldről Pannonhalmára látogató rendtársak – többek között P. Arrupe – hangját is.

Élete vége felé nagy tisztelettel fordult az angyalok világa felé. Amikor a főleg Ausztriában terjedő angyalcultusz túlzásaira a Tanítóhivatal figyelmeztetett, az atya készséggel engedelmeskedett. – Sokat imádkozott, az imával való apostolkodásnak igen nagy fontosságot tulajdonított.

Az egyik kispap, Szegedi László, akit – sokadmagával – rendszerellenes magatartásáért kitettek a Központi Szemináriumából, Pannonhalmán lett takarító. Ekkor került mély lelki kapcsolatba Máriás atyával. Később szívesen látta őt plébániáján, Süllyápon. Csaknem 80 süllyápi hívő a temetésen való megjelenésével is tanúsította, mennyi lelki gazdagságot jelentett számukra az atya ottani lelki hatása és szenvedése.

P. Máriás rákos betegségét imádságosan, türelmesen viselte. Sajátos módon, szinte mindvégig reménykedett felgyógyulásában. Utolsó szavaival a szent angyalokhoz fohászzkodott.

Elhunyt Süllyápon, 1997. február 19-én, temetése Pannonhalmán volt február 25-én.

(P. Hevenes János)

Recenzió Máriás Lajos imakazettáiról

Azt tudom elmondani, hogy nekem mit jelentettek ezek a kazetták, pontosabban az az imamód, ami ezeken van.

Máriás atya Pécsen tanárom volt 1947-ben. 1959-ben találkoztam vele Pannonhalmán újból, ahol segéd munkásként dolgoztam, mert a központi szemináriumából elküldtek bennünket, mivel nem jártunk békegyűlésre.

Első beszélgetésünk alkalmával megragadott Máriás atya karizmája, amit abban az időben kapott. Tanultam és tudtam korábban is, hogy az isteni természet részesei lettünk a keresetséggel, de mindez elvont igazság volt, ami erkölcsi kötelességgel jár. Szavai nyomán lett életté bennem a Szentháromság életében való részvétel. Élhettem és kell élnem a Szentháromság életét, mint saját életemet a magam és a világ javára. A karizma mindig annak szól, aki kapja. A karizmat mindig az Egyház javára adja a Lélek, és azt akarja, hogy az elterjedjen. Az új karizma kezdetben sokak számára idegen, mások számára semmi újdonság sincsen benne.

Ezekben az imákban elsősorban nem az érzelem, az áhítat, az egyszerű körülményekhez képest a szép kivétel, nem is a gondolat a fontos, hanem az Isten élettevékenységébe való egyre tevékenyebb részvétel begyakorlása.

Ezek az imák több alkalommal programpontjai lettek az egyházközség csütörtök esti szentségimádásainak, és kisközségi találkozásoknak. A hívek szívesen fogadták ezeket és gazdagodtak tőlük.

Az imák kiadását javasolom. Nem a biztos anyagi siker, nem a biztos népszerűség jegyében, hanem azért, hogy fokozatos megismerésük és terjedésük által hozzásegítenek a krisztusi élet teljesebb megismeréséhez, begyakorlásához és kivirágzásához.

(Szegedi László, 1991. február 7.)

F. Miklós János (1910–1997)

Emlékeim

„Isten, én Istenem, Téged kereslek,
utánad szomjazik a lelkem!
Érted sóvárog a testem mint a száraz,
tikkadt, kiaszott föld.
Téged keres tekintetem a szent sátorban,
hogyan erőt és dicsőségedet megláthassam.
Magasztallak egész életemen át, s
nevedben emelem imára kezem...”
(Zs 62)

Amint a zsoltáros ebben a zsoltáridézetben Isten utáni vágyakozását juttatja kifejezésre, hasonlóképpen ez az Isten utáni vágyakozás bennem is megvolt már gyermekkoromtól kezdve.

Visszaemlékezésemben megkísérlem tehát életem jelentősebb eseményeinek visszaidézését – vázlatosan összefoglalva –, azokat, amelyek befolyásoltak, illetve formáltak életkörülményeim alakulását, és így azok következményei végigkísértek egész eddigi életem során.

1910. december 5-én születtem, vasutas családban, a Bácsbodrog megyei Bácsföldváron, amely helység a Dunát a Tiszával összekötő Ferenc-csatorna jobb partján fekszik, ahol a Csatorna a Tiszába ömlik.

Apánk akkor ott mint vasutas, a vasútállomáson (ahol laktunk) jegykiadói szolgálatot teljesített. Itt egy és fél évig laktunk, azért ez csak születésem helye. Apám: Miklós János, születéskor 37 éves, római katolikus ószentiváni születésű, (Szeged mellett), földműves családból. Anyám: Kovács Borbála, 27 éves, római katolikus a Duna melletti Gombos községből származott földműves családból. Mi heten voltunk testvérek: egy leány és hat fiú.

A vasutasokra jellemző volt a gyakori helyváltoztatás, a szolgálati beosztástól függően, következésképpen a hét gyermek öt különböző helyen született. Apánk a Magyar Államvasútnál, Szegeden kezdte vasutas pályáját (képesítése: pályaőr, pályavizsgáló). Főképp az ország déli részén teljesített szolgálatot. Utolsó szolgálati helye Békéscsaba volt, ahova 1917-ben kerültünk a Nagybecskerek melletti Alsó-Elemérről. Itt be is fejeződött a vasutas életünk, ahol a családot súlyos veszteség, tragédia és gyász érte.

Apánk 1920. június 20-án tüdőgyulladás következtében, 46 éves korában elhunyt. Attól kezdve családukra nézve igen nehéz évek következtek. Az apai gondoskodás megszűnt, a legidősebb testvérünk 16 éves, a legkisebb abban az évben született.

Ezután özvegyen maradt 36 éves Édesanyánk kizárólagos gondja lett a hét félárva gyermek nevelése, a fél nyugdíjból és a családi pótlékból.

Anyánk özvegységben maradt élete végéig, 72 éves koráig. Budapesten temették, 1955-ben, én akkor börtönben voltam.

Iskoláimat 1916-ban kezdtem a Torontál megyei Alsó-Eleméren. Elemér német község, a tanítás is magyar és német nyelven folyt. Apánk Békéscsabára történt helyezésétől kezdve, 1917-től itt folytattam az elemi iskolát, majd annak elvégzése után, 12 éves koromtól kezdve – és mivel a helyzetünk és a szükség azt megkívánta – több parasztgazdánál szolgáltam mindenek cselédként az akkori körülmények nyújtotta lehetőség szerint Békéscsabán.

Így korán kellett megtapasztalnom a családon kívüli életet, a mostoha sorsot, amely oly kegyetlen és nyomasztó hatású az idegenségben. Most itt kerültem közelebből kapcsolatba a szenvedéssel, de kényszer folytán barátságba is. Megtapasztaltam a idegen légkört, az istállóban való tartózkodást és alvást és a magányosságot is. Kegyetlen sorsban, műveletlen környezetben éltem akkor.

Az árvák Gondviselője azonban nem hagyott el.

Ezután, tizennegyedik évemet betöltve, 1925-ben kezdtem el és 18 éves koromban, 1929-ben végeztem el a négy éves polgári iskolát mint nyilvános tanuló, Békéscsabán, az iskolaigazgató jóindulatából.

Szerzeteshivatásom alakulása

Hivatásom alakulását befolyásolta családukban a vallásos légkör, vallásos nevelődésünk, szüleink életpéldája. Később az egyéni, azaz személyes megélt hitemről való tanúskodásom. Gyermekkoromban befogadott jó mag, amely „kikelt”, s elindult, nem lett életképtelenné, mivel a megélt hitem fejlődött tovább s majd a szerzetesi életemben teljesedett ki, mert már az alapja megvolt, s az jelentős maradt a továbbélésben.

Az iskolában a hittanár útján kapott tájékoztatás is segített, és így annak alapján az ismeretszerzés a szerzetesi életformáról. Olvasmányaim útján jelentős segítséget szereztem, így Pádúai Szent Antal életrajzának olvasása döntő hatást jelentett számomra. De a vágy is serkentett valaminek, a többnek, a jobbnak megvalósítására.

A hovatarozást kifejező szerzetesi ruha is vonzó hatású volt személyemre. (Érted sóvárog a testem, 62. zs.)

Amikor már a jövő sorsomat illetőleg foglalkoztam annak további alakulásával, fölmerült előttem a kérdés, hogy milyen életforma szerint valósíthatnám meg azt a vágyamat, ahol és amelyben különösképpen közvetlenül szolgálhatnám Isten ügyét. A kérdést fontolgatva, úgy határoztam tehát, hogy vágyamnak megfelelően azt az elgondolásomat szerzetesi közösségben élve valósíthatnám meg a legjobban.

Ekkor levél útján, írásban érdeklődtem az Iskolatestvéreknél a rendbe való felvétel feltételei felől, tanítóképzőbe, Homokon. Azonban koromra való hivatkozással, elutasították kérelmemet.

Életemben különösképpen tiszteltem a Szeplőtelen Szűzanyát. Szeplőtelen Fogantatás ünnepén már ifjúkoromban ígéretet (fogadalmat) tettem tiszteletére, és kértem segítségét, pártfogását tisztaságom védelmére.

Ezután tovább dolgoztam a mezei munkában, és közben készültem az 5. gimnáziumból magánvizsgára.

A Szegedi Tankerületi Főigazgatóságtól 1930-ban engedélyt kaptam a magánvizsga letételére, Szegeden a Piarista Gimnáziumban. Latin nyelvből nem sikerült az írásbelim, azonban az újabb vizsgára való jelentkezést engedélyezték.

Katonaköteles koromat elérve bevonultam katonai szolgálatra, de a tanulást és a vizsgákra való felkészülést ott is folytattam. Szegeden, az ötödik határőrkerület távbeszélő-szárnyához kerültem kiképzésre. Majd következtek a különféle szolgálati beosztások, határszolgálat. Ezek azonban nagyon befolyásolták tervemet.

1935 októberében befejeztem a hároméves, részben önként vállalt katonáskodásomat, és leszereltem. (A gimnáziumot jóval később már Budapesten fejeztem be, magánúton, humán tagozaton érettségiztem).

Katonai szolgálatom alatt is megmaradt a szerzetesi élet iránti érdeklődésem, sőt fokozódott is bennem.

Most már végleg döntenem kellett, és mivel az évek is eljártak fejem felett, de tartva attól is, hogy esetleg valamilyen befolyás hatására talán megváltozhatna a tervem, elgondolásom,

akkor pedig hiábavaló lett volna az az ifjúkori vágyam, amelyre készültem éveken át (de nem sikerült), de nem valósult meg.

Azonban volt egy lelki támogatóm, a húgom, családukban az egyetlen leánytestvérünk, aki már akkor Szegeden az Iskolanővérek rendjében volt.

Jézus Szíve tiszteletét gyakoroltam már ifjúkoromban is, és hivatásomat is ez a tisztelet segítette elő. Azért, véleményem szerint, a jezsuitaságom is a Szent Szív tiszteletének mintegy folytatása.

Jelentkezésem és felvételem Jézus Társaságába

Régi vágyam megvalósításának útján elindultam tehát, amely Jézus Társaságába való felvételemhez vezetett.

1936 tavaszán kértem felvételemet a Társaságba, és fölvetelt nyertem mint testvér-aspiráns, huszonhatodik évemben voltam. Még ugyanabban az évben, szeptember 25-én megkezdhettem a noviciátust (újoncidőt), amely 1936. szeptember 25-től 1938. október 2-ig tartott.

1938. október 2-án, Őrangyalok ünnepén letettem a szerzetesi fogadalmat, Szegeden a rendház kápolnájában, szentmise közben P. Müller Lajos rektor kezébe.

Imádságom

Istenem, köszönöm, hogy megtaláltál engem, és mivel tieddé, sajátoddá akartál tenni engem s így bennem örömdetet akartad lelteni, azért lehajoltál hozzám és kiemeltél a világból.

Köszönöm neked is Őrangyalom, hogy megőriztél életem során – a kísértések között is – az elbukástól, és hogy segítettél céloim megvalósulásában.

Amikor még a szerzetesi élet vállalásának gondolatával foglalkoztam, akkor semmi más óhajom, sem más tervem, és más számításom sem volt, csak az, hogy én ott, abban a közösségben élhessek, szolgálhassak, olyan beosztásban, amelyet tőlem elvárnak és ahol megfelelek. Mindezt pedig tehetségem teljes odaadásával, művelten, finoman legyek képes teljesíteni. Tudtam azt, hogy mindaz, amit ott tennem kell, szent dolog és Istennek tetsző.

Működésem a Társaságban

Szolgálataim

1938. július 31-i dispozió folytán a Szegedi Rendházba kerültem beszerzői (bevásárló) és betegápolói szolgálatra. Ez a szolgálatom 1945. december 5-ig tartott. Abban az időszakban, 1940–44 között, mint tartalékos katona, egy és fél évet töltöttem belső katonai és hadszolgálatban a fronton, és közel egy fél évet szovjet hadifogságban. 1945. szeptember elején szabadultam a jasi fogolytáborból. Dokumentumom van.

1945. december 5-től a szegedi rendházból Budapestre kerültem a központi rendházba portási szolgálatra.

1949-es év második felében és 1950 első felében a Tartományfőnökségi központban mint testvér segítő és autóvezető szolgáltam az elhurcolásig.

Disperzióban

1950 júniusától a Rendtartomány működésének államilag történt betiltása után a rendtagok többsége polgári foglalkozásban helyezkedett el. Így jómagam is, mivel autóvezetői jogosítványom volt, a TEFU-nál helyezkedtem el, tehérgépkocsi-vezetőként, ahol a forgalmi-tanfolyam elvégzése után munkába állhattam, és ott 1950 júniusától 1951. július 29-ig, letartóztatásomig dolgoztam.

Letartóztatásom

1951. július 30-án az ÁVO őrizetbe vett, letartóztatott, a Rendtartomány és a Tartományfőnökkel s bizonyos ügyekkel kapcsolatosan.

A Fő utcai ÁVH börtönébe szállítottak. Ott pedig éjjel-nappali kihallgatásokkal zaklattak. Majd körülbelül kéthónapos ottani fogva tartás után, vádemeléssel a Markó utcai börtönbe szállítottak.

Egy bizonyos idő eltelte után a Fővárosi Központi Bíróság az ÁVH javaslata alapján „a Magyar Népköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel – hamis vádja – címén”, hat évi börtönre, teljes vagyonekbezárra, és 10 évi politikai jogfosztásra ítélte. – Az ítélet ellen nem fellebbeztem. – Az ítélet megtartása után nem sokára, a Rákoskeresztúri gyűjtőfogházba szállítottak, ahol magánzárkába kerültem.

(Szabadulásom előtt nem sokkal, 1956 elején, Vácott a börtönben közölték velem, hogy a Fővárosi Bíróság 5 évre csökkentette az ítéletet).

Börtönéletem, élmények

A Budapesti Gyűjtőfogházban a gombüzembe kerültem, ahol P. Csávossyval találkoztam 1952 elején, mivel Ő is ott dolgozott. A szigorú felügyelet miatt nem sokat beszélhettünk. Ekkor a magánzárkából az egyik csillagszárny emeletére kerültem, ahol P. Viddel találkoztam, amikor egy időben mostuk a függőfolyosót, a trepnit. Ebben valami szándékosságot gyanítottam a találkozás miatt – talán valaki azt előkészítette. Ott közölte velem: „testvér, holnap szabadulok”. Én azonban közöltem vele, hogy tapasztalatunk szerint a börtönből szabadultakat Kistarcsára, internálótáborba viszik. Egy kissé feszélyezett és nyugtalan arc kifejezést árult el, nyugtalannak látszott.

Egy idő után a földszinti magánzárkába visszakerültem (talán az ügyeink bonyolódhattak akkor?), ahol a zárkám közelében ültették vasba (megvasalták) P. Csávossyt. Hangja után felismertem, amikor az őt szót váltott vele. Fájdalmat kifejező hangját nem észleltem, nem hallottam. Csak amikor már – egy idő eltelte után – az őt levette róla a vasalást, akkor volt hallható az egyenlőtlen ütemű lépése, és az őt biztatása: „na öreg, gyerünk, gyerünk.”

P. Tüllel is találkoztam sorakozók (létszámenőrzés) és fürdés alkalmával többször is. Ilyen sorakozó alkalmával egy darab kenyeret adott nekem, az őt azonban ezt észrevette és erre behívta az irodába, ahol „megpofozta” (P. Tüll ezt a következő sorakozónál elmondta).

P. Tüll gyakran ki volt téve a „megpofozás veszélyének”, mivel a rabok úgy tudták, hogy ő a jezsuita provinciális, azért a rabok üdvözlő gesztusát az ő szokásos udvarias és föltűnő gesztusával azt viszonzta, ami természetesen bosszúra ingerelte az öröket.

Szállítás Vácra

1952 tavaszán Vácra kerültem, a Budapesti Gyűjtőfogház és Vác börtöne között történt nagyobb szabású rabcsere alkalmával. Attól kezdve Vácott töltöttem rabéletemet szabadulásomig.

Szabadulásom

1956. tavasza végén szabadultam – feltételeken – a váci börtönből. Ugyanis munkateljesítmény címén elengedték a még hátralévő, letöltendő büntetésemet. Meglepetés volt ez számomra, hiszen ezt nem közölték előre velem. A szabadulásom előtti napon, reggel benyitott az őt a zárkánkba, majd nevemen szólított és hozzáfűzte: „szabadul, fogja a cuccát, jöjjön velem”. Kissé kételkedve fogadtam a hírt, de pillanatok alatt megfordult a világ előttem, fogtam a csajkát és a pokrócot s így indultam. Természetesen nem az őt után, hanem előtte, ahogyan ezt itt a móres megköveteli. Ilyen esetben már finomabban szólnak az örök is a rabokhoz. Elhagyják azt a bizonyos sürgető szót, hogy „nyomás, gyerünk”. Talán ekkor már egyenrangúnak tartják magukkal a rabot is? A börtönnek ez egy különleges módszere, hogy a szabadulandó rabot, szabadulása előtti napon, külön, magánzárkába teszik. Másnap tehát, korán reggel, a börtönirodából utamra bocsátottak. Hála Istennek!

Disperzióban, börtön után

1956 nyarától a Budai Villanyszerelő Vállalatnál dolgoztam egy rövid ideig, azonban onnan mint méltatlant elbocsátottak.

1956 júliusától 1957 februárig a Belkereskedelmi Szállítási Vállalatnál dolgoztam autószerelv-szerelőként. Ettől kezdve pedig az Egyházi Szeretetszolgálatnál szerepeltem sofőrként. A nem megfelelő kereset miatt innen eltávoztam.

1957. június 21-től a TEFU-nál (1. sz. Autóközlekedési Vállalat), autószerelőként dolgoztam 1969. május 14-ig. Ettől kezdve kénytelen voltam abbahagyni az autószerelői foglalkozást a gázolaj okozta bőrbetegség miatt.

1969. május 15-től Budapesten a Rókus kápolnában sekrestyéseként dolgoztam 1972. december 31-ig, 62 éves koromig, nyugdíjaztatásomig.

1973. január 15-től 1982-ig mint nyugdíjas Szegeden a Szent József templomban P. Kollár provinciális óhaja szerint sekrestyés-mindenes szolgálatot vállaltam. Itt a püspökátya által felavatott akolitusként segítettam a templomi szolgálatban 1982-ig. Ezután már csak időközönként segítettam Szegeden, meggyengült egészségem miatt, ismét pihenésre szorultam. Ezzel be is fejeződött számomra disperzióbeli működésem.

Ezután P. Provinciális óhaja szerint tevékenykedtem.

Befejezés

Hálaadásom, köszönetem és könyörgésem

Istenem, hálát adok a Tőled kapott hivatásomért, a hivatás kegyelméért, amelyben részesítettél és az abban való megmaradásért s azt Neked köszönhetem.

Hálámat fejezem ki a Társaságnak, Jézus Társaságának a befogadásomért, a nevelésért, és hogy ebben a Társaságban élhettem mint testvér, szolgálhattam egész eddigi életemen át, és hogy jószágodból valamint irgalmadból eredően kegyes voltál hozzám.

Most irgalomért fordulok hozzád, Uram, hogy bocsáss meg nekem mindazokért a hibákért, vétkekért, amelyeket elkövettem ellened, életem során.

De bocsáss meg azokért is, amiket embertársaim ellen vétettem, akár tudatosan vagy akaratlanul, ami által ők vétkeztek, vagy vétkezhetek volna. Azért nevükben is bocsánatért könyörgök hozzád, Uram.

Ha pedig – olykor – meg nem értésben vagy félreértésben volt részem, azért pedig dicsőítem Szent Nevedet!

Amikor pedig az engedelmesség szellemétől – talán – eltérő véleményt juttattam kifejezésre vagy cselekedtem, azért irgalomért könyörgök hozzád, Uram.

Istenem, Tőled kaptam az életemet, így most az visszaadom neked, mivel hozzád megyek.

Kérlek, Jézus Krisztusom, fogadd el ezt a megajánlásomat, és részesíts engem az örök boldogság örömében. Ámen

Budapest, 1992. október 2-án, Őrangyalok ünnepén.

P. Pesti József (1919–1997)

Önéletrajz

Dégen, Veszprém megye déli csücskében születtem 1919-ben hetedik gyermekként a kilenc között. Az elemi iskolát is Dégen végeztem. – 1930-ban Pécsre kerültem a Pius Gimnáziumba, mint az ottani Ignáciánum növendéke, jezsuita aspiránsa. – 1938 augusztusában léptem be a noviciátusba Budán, a Manrézában – ott végeztem el a két év noviciátust, majd az egy év retorikát. – Így mentünk 1941 nyarán Kassára a három év filozófia elvégzésére. Kassa tudniillik akkor vissza volt csatolva Magyarországhoz. Nagyon szép emlékeim vannak az ott töltött évekről.

1944 nyarán ismét Pécsre kerültem, a Pius gimnáziumba, mint a második szakasz magisztere az internátusban. Ugyanakkor rajzot és művészettörténetet is tanítottam az egész gimnáziumban, mert a rajztanárt kivitték a harctérre. Novemberben már elért bennünket az orosz harcvonal, átvonult rajtunk – és 1945 elején újra megindult a tanítás. – Ottani második tanévem derekán visszatért a háborúból a rajztanárunk – s akkor P. rektor megkérdezte, nem volna-e kedvem elkezdni a teológiát Szegeden és az év végén levizsgázni. Ez 1946 elején volt, a tanév felében. Volt kedvem – Szegedre költöztem – elvégeztem az első évet a teológiából – és primán levizsgáztam.

Mindjárt utána, a nyári vakáció elején, jött a provinciális látogatás – és megkérdeztek, volna-e kedvem Rómába menni és ott folytatni a teológiát, majd után bienniumot végezni... Ahhoz is volt kedvem – szeptember elején negyedmagammal nekivágtunk a kalandos utazásnak. De 1946 november elejére – amikor a tanév megkezdődött – sikeresen megérkeztünk Rómába, a Gesùban volt a szállásunk, onnan jártunk a Gregoriánára. – 1948-ban szenteltek pappá – majd jött az utolsó teológiai év. – Ennek végeztével Németországba, Münsterbe utaztam, ahol a harmadik próbációs évet végeztem el, szintén szép emlékekkel és haszonnal.

1950 őszén ismét Rómában voltam a biennium elvégzése céljából, fundamentálisra készülöben. Otthonom a Bellarminum lett két évig – ahol szintén nagyon jól éreztem magamat. – Onnan a Germanicum-Hungaricumba kerültem 1952-ben, mint a teológusok repetitora három évig. És ott P. Csele volt a ház minisztere.

Azokban az években a kinti magyar előjáróink már keresték, hova is osszák be végső munkakörre a kész fiatalokat – a nagyvilágban –, mert haza nem mehettünk. Az elején úgy volt, hogy Észak-Amerikába küldenek. Akkoriban azonban – főként a brazil jezsuiták – megszagolták, hogy Rómában vannak kész fiatal magyar jezsuiták, akikre lehet pályázni. Így került P. Ruff és P. Schwab, majd P. Benkő is és P. Hauser is Brazíliába – és jómagam is a déli Provinciába. – Készülődésem és utazásom közben azonban provinciálisváltás történt ott délen – és az új provinciális valóságosan megrettent, amikor megtudta, hogy én szimpatizálok G. Marcel filozófiájával... Elutaztam hozzá beszélgetni, és azt ajánlottam neki, hogy írok emigrációs provinciálisomnak, helyezzen máshová – például Argentínába, ahonnan akkor már erősen hívogattak... Így ugyanis neki sem lesz velem baja – és én is nyugodtan dolgozhatok. Szívesen beleegyezett.

Így kerültem Argentínába, Buenos Airesbe, a hétmilliós fővárosba – és ott zajlott le a majdnem 35 éves munkásságom lényeges része; az ország egyéb helyeire csak kirándulásszerűen látogattam el rövid lelkipásztori munkára. – A Buenos Aires-i magyar emigráció nagy lelkesedéssel fogadott. Két bevándorlásból tevődött össze az emigráció: az első és a második világháború menekültjeiből. Mármint a második emigráció szinte teljes egészében értelmiségi személyekből állott, és eleven társadalmi életet folytatott – azonkívül

számos egyesülettel és ifjúsági csoportosulással rendelkezett. Ezért szerettek volna egy fiatal és dinamikus lelkipásztort maguknak – mert a két ferences atya, akik a harmincas években érkeztek oda, szinte kizárólag az első nemzedékkel foglalkoztak, és már idősek voltak.

1956 szeptember végén érkeztem Buenos Airesbe – erre egy hónapra kitört a forradalom Magyarországon – és nemsokára ismét jöttek a menekültek, köztük a sok pelyvával. Épp azért igyekeztem más szervezetekkel együtt minél gyorsabban munkát és lakást szerezni nekik, hogy beépüljenek a mindennapi életbe – és így már csak lelkipásztori kapcsolataink legyenek. Sikerült is – két év alatt mindegyikük élete végleg normális kerékvágásba került.

Hogy miből állt lelkipásztori munkám nagy Buenos Airesben? – Mindenek előtt megszerveztem a vasárnapi miséket – legalább két helyen a behemót fővárosban, ahol szétszórta magukat magyarjaink. – Azután elindítottam a megfelelő helyen a szombati magyar iskolát az elemista korú gyermekek számára, ahol magyart és hittant tanultak szorgalmasan; egyúttal készülve az elsőáldozásra is. Mindezt egyelőre szíves argentin egyházi keretekben sikerült megoldani. – Közben kezdettől fogva rendszeresen látogattam a magyar családokat és kartotékot készítettem mindenkiről és mindenről. – Azután részt vettem a magyar egyesületek életében, az ifjúsági szervezetek gyűléseiben és munkáiban. Így alakult ki idővel a középiskolások szombati iskolája is, társulva népművészeti foglalkozásokkal: népdalokkal, táncokkal és egyebekkel, úgyhogy nagyon jó „népi együttesünk” is lett, fényes szereplésekkel. Végül minden nyáron 60–70 elemista korú gyermeket vittem nyaralni a tengerpartra, mások kíséretével és segítségével stb. – Körülbelül foglalhatom össze tevékenységemet az argentinai Magyar Katolikus Misszió keretében.

Ezenkívül kezdettől fogva megjelentettem egy Értesítőt – a Magyar Katolikus Missziós Központ Értesítőjét – két-három havonként, hogy tartsuk a kapcsolatot valamennyi katolikus magyar családdal tevékenységünket illetően stb. – A legfontosabb alap azonban egész munkálkodásomhoz a Szent István Kör megszervezése és létrehozása volt – és ma is az. A Kör jogi személyiséggel rendelkező civil egyesület – amelynek tagjai a katolikus társadalom önkéntesei – célja pedig az, hogy a havi tagdíjból és ünnepélyek rendezése által anyagilag, egyéb közreműködéssel pedig gyakorlatilag támogassa a Misszió különböző munkáit. – Ez is nagyszerűen sikerült. – Tíz évvel megérkezésem után már megvettük az első telket egy jó fekvésű külvárosban, ahol bőséges lehetőség volt további terjeszkedésre is – és azonnal építkezni kezdtünk: nagy szükségünk volt már székházra a Magyar Katolikus Misszió és annak megnövekedett munkái számára. – A következő évek folyamán még három további telket vásároltunk, és az építkezést lépésről-lépésre azokra is kiterjesztettük. – Így aztán, amikor már volt egy-két használható helyiségünk, azonnal oda telepítettük át a magyar gyermekek és az ifjúság számára folytatott szombati ill. vasárnapi iskoláinkat, és minden növekvő társadalmi tevékenységünket is. – Volt saját otthonunk, központunk!

Sőt, hamarosan argentin elemi iskolát is indítottam az első osztállyal meg egy óvodát a környező városnegyed argentin gyermekei számára. Ez is nagy sikert ért el: három év alatt elértük már a maximális létszámot: a hét elemi osztályt, és azok mindegyikében a harmincas létszámot. Az óvodában pedig már a második évtől kezdve két turnust kellett felállítani: délelőtti és délutáni beosztással. – Mindezen kívül ebédelési lehetőséget is teremtettünk az iskolások számára: olcsón és jól. – Nagyon elismert iskola lettünk a Buenos Aires-i provinciában – a rendszeres és hivatalos inspekció bejegyzései alapján is. – Később – kellő idő, hely és tapasztalatok után középiskola is indult ugyanott – ugyancsak szép sikerrel – és 1996 december elején volt az első érettségi vizsga. – Ez azonban már az engem felváltó „representante legal” – Valentinné Redl Erzsébet – érdeme és munkája révén jött létre és virágzik továbbra is. – Egy „nota bene” az iskola kérdéséhez: az iskola ténye és munkája nagy súlyt, fontosságot és tekintélyt jelentett kezdettől fogva a Magyar Katolikus Misszió központunknak és magyar társadalmunknak a javára – hiszen nagyszerűen működő kulturális

munkát jelent a magyarság részéről a környező argentin társadalom javára. Sőt ennél még sokkal többet is jelent.

A nyilván sokasodó feladatok most már mind a rendszeres munkámhoz tartoztak kiegészülve a lelkipásztori teendőkkel. – Sőt 1980-tól kezdődően meghívást kaptam a jezsuita egyetem keleti iskolájának a tanszékére is, hogy ott Közel-Kelet átfogó történelmét tanítsam. – Ezek a sokasodó teendők azt eredményezték, hogy mindinkább át kellett adnom a felelős munkaköröket is más megbízható személyeknek – természetesen a magyarság keretén belül. Sikerült is megfelelő személyeket találnom, és attól kezdve rájuk építettem mindent. – Így vált lehetségessé az, hogy a nyolcvanas évek haladtával mindinkább azon gondolkodjam, hogy hazamegyek Magyarországra. Ebbe belejátszott az is, hogy a nyolcvanas évek elejétől kezdődően minden nyáron hazalátogattam egy hónapra – világjáró őstörténelmi előadásaim keretében – és láttam azt a nagy problémát, amit a paphiány jelent, együtt a kommunista éra által okozott vallás-erkölcsi állapotokkal. – Ugyanakkor Buenos Airesben volt magyar pap a lassan kihaló, beolvadó magyar kolónia számára – ha voltak is egészségi problémái már régebről. – Ilyen körülmények között határoztam el, és jöttem haza 1990-ben augusztus folyamán.

* * *

Magyarországra való visszaköltözése után 1990-ben először Kalocsán dolgozott lelkipásztorként, majd 1997 nyarán Budapestre helyezte előljárója. A magyarság eredetének kutatását itt is folytatta. December elején Buenos Airesbe utazott, hogy karácsonyra lelkipásztori szolgálatban részesítse régi, szeretett híveit. December 12-én még így írt Mária utcai rendtársainak: Egyelőre kellemes nyarunk van, nincs túl meleg – könnyebben végzem a látogatásokat híveim körében. Erősen marasztalnak – de persze ez nem megy olyan könnyen. – A jelzett szombaton este érkezem, ne tégy korai misékre vasárnap. Addig is áldásos karácsonyt és új esztendőt kívánok Mindenkinek!” December 23-án azonban váratlanul infarktust szenvedett, és az a halálához vezetett.

P. Pesti egész életében puritán egyszerűségben, szinte katonás fegyelemben élt, szerette Istenét és szerette hazáját, magyar népét. Embertársaiért önfeláldozóan dolgozott. Isten adjon neki örök nyugalmat s legyen Ő hűséges gyermeke munkáséletének örök jutalma.

November végén a páter részt vett a Szent László-iskola elemista és középiskolás évváró ünnepélyeken, ahol bemutatták mint alapítót. Beszédet is mondott.

Hétköznapi mindig a híveinél ebédelt és vacsorázott. Látogatta a családokat. Huszonegyedikén részt vett a magyaroknak rendezett karácsonyi ebéden, amely előtt misét mondott. A karácsonyfát saját maga díszítette fel. Huszonkettedikén furcsa módon nem volt senkinél. Az ágyába fekve, éjjel kezdte magát rosszul érezni, rendtársai segítségét kérte. Nem tudta a fél testét mozgatni. Azonnal bevitték a kórházba az intenzív osztályra. Másnap délelőtt bement hozzá Erzsébet, de már nem reagált. Így volt egy pár napig. Minden délután bement valaki a rendtársai közül, délelőtt pedig Erzsébet a megengedett fél órára. Amikor meghalt, a Szent László iskolába hozták a koporsót, misét mondott az itteni provinciális és még két rendtárs. Nagy Pál búcsúzott a magyarok nevében. Másnap szintén a kollégiumból indult a menet és a San Miguel-i jezsuita temetőben temették el, ahová egy tucatnyi magyar kísérte.

(Valentinné Erzsébet, a Szent László Iskola
[Buenos Aires] igazgatója, Pesti atya utolsó napjairól)

P. Szabó József (1906–1997)

Szabó páter 1906. április 23-án született Miskolcon polgári családban. A gimnáziumot a miskolci minorita gimnáziumban végezte. Húszéves korában, 1926. július 30-án lépett be a magyar Jézus Társasága noviciátusába Érden. Mind a bölcseleti, mind a teológiai tanulmányait Szegeden végezte. A két főiskola között Kalocsán találjuk mint a Loyoleum prefektusát. 1937. június 24-én Szegeden szentelték pappá. A teológiai tanulmányai befejezése és a harmadik próbaév után a Manrézába került, és ott tanított a retorikán szónoklattant 1939 és 1945 között. Ebben az időben jelentetett meg egy könyvet a szónoki gesztusokról.

Közben már kapcsolatot teremtett a műegyetemistákkal. A háború befejezése után műegyetemistákkal foglalkozott. 1945-ben már a budapesti rendházban találjuk, ahol mint operárius, a műegyetemisták lelkesze, valamint az egyetemisták kongregációjának a prézese. Elég nagy sikerrel működött. A budapesti rendház tagjainak elhurcolásakor nem tartózkodott a rendházban, egy ideig bujkált. 1950 és 1976 között kereten kívül kényszerült dolgozni. 1950 őszétől kezdve a Haller téri plébánián sekrestyés. De az egyetemistákkal való foglalkozást nem hagyta abba, kisebb csoportokban foglalkozott velük, főként a Balaton partján, hiszen ott egy ideig el lehetett tűnni a rendőrség szeme elől.

Nem szabad megfeledkezni az 1956-os forradalomban betöltött szerepéről. Ahogy Miklósházy püspök írja visszaemlékezéseiben, egyszerre csak megjelent október utolsó napjaiban a Péterfy utcai kórházban, ahol Attila műtősként szolgált, és ott Szabó atya szakadatlanul végezte a lelkipásztori munkát, gyóntatta, vigasztalta, szentségekkel látta el az oda szállított sebesülteket százszámra. Senki nem tudta, hogy honnan került elő, hogyan tudta meg, hogy éppen ott van rá a legnagyobb szükség.

1963. augusztus 22-én letartóztatták, és illegális szervezkedés miatt hat évre ítélték. Öt évet töltött a Budapesti Gyűjtőfogházban. Szabadulása után egy jó ideig irodavezető volt a budapesti Szent Kereszt plébánián, és egyre jobban részt vett a lelkipásztori munkában. Nehezen tudta elfogadni, hogy pap létére miért nem folytathat rendszeres lelkipásztori munkát, és többször is megkísérelte, hogy működési engedélyt kapjon. Ez a törekvése 1976 szeptemberében sikerrel járt, amikor Lékai bíboros primás felvette őt a működő papok közé. 1976 és 1978 között a Szent Kereszt plébánián dolgozott, majd a kelenföldi plébánián lett káplán, később helyettes plébános. Itt 1978-tól dolgozott nagy buzgósággal, míg bírta erővel. Ereje fogytán, 1993-ban kérte elhelyezését Radvány utcai otthonunkba, majd onnan 1995-ben került a pilisvörösvári Szent Erzsébet otthonba.

Külön karizmája volt a műegyetemistákkal, sőt egyáltalán az egyetemistákkal való foglalkozás, akik közül igen sokan tisztelték és szerették őt. Idős korában is kapcsolatban maradtak vele, elárasztották szeretetük, gondoskodásuk és nagyrabecsülésük jeleivel. Rendtársai is nagyra becsülték és tisztelték őt. Mindig mosolygó arca, ápolt, piperkőzés nélkül gondozott külseje, tiszteletreméltó megjelenése, másokhoz való szerető odafordulása, erényes önfegyelme és fáradhatatlan apostoli buzgósága mindannyiunknak példaként szolgált. Megköszönjük a jó Istennek, hogy nekünk adta őt. Szeretett halottunk 1990. március 19-én írt végrendeletét ezekkel a szavakkal fejezte be: „Igaz szívvel rebegek hálát a Gondviselésnek jezsuita hivatásomért és anyámnak, a Jézus Társaságának pedig fizikai, szellemi és lelki kiváló neveléséért, melyben részesített. Akiiket életemben megbántottam, vagy megbotrántkoztattam, alázattal kérek tőlük bocsánatot. Én is szívből megbocsátok azoknak, akik engem bántottak meg.” Nyugodjék békében!

A *Magyar Nemzet* ben valószínűleg 1990-ben jelent meg egy cikk Szabó atyáról, amely hűen tükrözi az atya lelkipásztori működését:

Pár héttel ezelőtt volt műegyetemi tanáromtól, évekkel későbbi kollégámtól hozott levelet a posta. Kicsit aggódva s szívdobogva forgattam kezemben, hiszen előre nem tudhattam, hogy miért is keres meg Gerey Tamás barátom, akiért annak idején némán és a szemek sugarával egymást is erősítve izgultunk és szorítottunk. Bizony úgy a hatvanas évek végén az akkori vízügy nagy hatalmú vezetőinek jóakarató elnézése is kellett ahhoz, hogy Lindenmayer Csuri, volt évfolyamtársam, s Tamásnak ugyancsak tanítványa, neki munkahelyet tudjon szorítani közöttünk... A levelet felbontva teljesedett ki Tamás igazi története, amely az ökumenikusság felé haladó világunk számára is példamutató.

1945 őszén, amikor szinte az egész ország az újrakezdés lázában égett, a budapesti műegyetem is megnyitotta kapuit, ahol a katolikus hallgatók között már korábban is tevékenykedett P. Szabó József, vigaszt és segítséget nyújtva a rászorulóknak, hadba küldötteknek, sebesülteknek vagy visszatérteknek, netán szökevényeknek.

A ma 85 éves és testileg, lelkileg teljesen friss és még mindig sziporkázóan szellemes páter 46 évvel ezelőtt a műegyetemi hallgatók talán legkedveltebb és legközvetlenebb nevelője volt, akiért rajongtak a diákok, s a mindig is előzékeny, csupa szív, akkor már harmadéves Gerey Tamás is búvókörébe került. Szabó páter az egyre nehezedő körülmények ellenére is tette, amit tennie kellett. 1947 elejére már megszervezte a Műegyetemi Egyházközséget, amelynek megalakulását Mindszenty bíboros hagyta jóvá.

A pártállami hatalom diktatúrájának megerősödésével, különösen 1948 után, az egyházak úgyszólván minden területen védekezni kényszerültek a nyílt és sokszor szemérmetlen, ellenük irányuló támadásokkal szemben. Sok megpróbáltatás érte a protestáns egyházakat is, mégis őszintén el kell ismernünk, hogy a legtöbb megaláztatást és meghurcoltatást a katolikus egyház és annak papjai kapták. Ezekre az évekre visszagondolva ma is elszorul a torkunk, ha a katolikus egyház akkori vezetői ellen egymás után lefolytatott koncepciós perekre, s azok megtartásának idején a félrevezetett tömegek mozgósításával szervezett állami szintű, egyházzellenes tüntetésekre, valamint a bírósági tárgyalásokról adott, szisztematikusan összeállított rádióközvetítésekre gondolunk. Szabó páter műegyetemi helyzete is egyre nehezebbé vált. Először csak a szobáját vették el... A református műegyetemi lelkész, Orgoványi György azonnal felajánlotta az övét jövőbeni közös használatra, de ezt tette az evangélikus vallású, a műegyetemen egyetlen paraszti származású, a Gépelemek Tanszéke akkori híres professzora, Vörös Imre is... 1950-re a páter fizetését is megvonták, 1951-re pedig az egyetemről is kitiltották. Állása alól fel nem mentették – hiszen nem világi hatalom nevezte ki –, s ahogyan a műegyetem akkori párttitkára fogalmazott: „nem mentjük fel, nem csinálunk feleslegesen mártírokat a papokból...”

Szabó pátert neveltjei és tanártársai a legnehezebb időkben sem hagyták cserben. Gerey Tamás – aki akkor már a Pattantyús tanszék tanársegédje volt – az oktatók között havonkénti gyűjtést szervezett, hogy az adományokból a pátert támogatni tudják.

1956 előtt a páter a külsőferencvárosi Szentkereszt plébánián lett adminisztrátor kosztért, kvártélyért... Az október 23-i szervezkedés hírére a műegyetemre sietett, hiszen a műegyetemi katonai tanszék legendás Mariann ezredesének felhívása hozzá is eljutott. A felvonuláson a diákok között a páter jezsuita talárisában vett részt... Estére tért vissza a Szentkereszt plébániára, s másnap hajnalban már telefonon kérték a Szent István-kórházba a szabadságharcos sebesültekhez és haldoklókhöz... Beköltözött a kórházba, hiszen a sebesültek és az orvosok nem engedték haza. Minden nap misézett a szabadságharcosoknak, a sebesülteknek és a kórházi személyzetnek. Amikor csak tehetett, kijárt a Korvin-közbe vigaszt nyújtani a sebesülteknek, lefogni a haldoklók szemét, kivinni az elesetteket Rákoskeresztúrra, ahol eltemetésük előtt beszentelte őket...

1956 után visszakerült a Szentkereszt plébániára. A diáksággal való kapcsolata azonban nem szakadt meg. Mintegy 30 fős csoport tömörült körülötte. Ez volt a Mária Kongregáció, amelynek tagjait pszichológiára és vallástörténetre oktatta lelki gondozásuk mellett. A

nyarakat sokszor együtt töltötték Fonyódon. A hatalom nem tévesztette szem elől őket. Amikor már elég erősnek érezte magát hozzá, lecsapott rájuk. Ekkor Gerey Tamás már a keszthelyi egyetem kinevezett egyetemi tanára volt. 1963. aug. 22-én Szabó páttert és több diákot Budapesten, Gereyt Keszthelyen tartóztatták le. Azzal vádolták őket, hogy összeesküvést szöttek a népi demokratikus államrend megdöntésére. Szabályos egyházi koncepciók perit produkáltak Szabó páter és Gerey ellen, hiába fogadkoztak hát a Rajk-temetés szónokai, hogy Magyarországon nem lesz többé ilyen... (Jellemző az egész hercehurcára, hogy Gerey ellen az egyetem is kénytelen volt fegyelmi eljárást lefolytatni, amelyben legnagyobb vétke az volt, hogy kórházi ágya melletti asztalán imakönyvét is láthatóan ott tartotta.) Szabó páttert a Fővárosi Bíróság Bimbó István vezette tanácsa 5 év és 6 hónapra ítélte, amelyet aztán a Legfelső Bíróság Vágó Tibor vezette tanácsa 7 évre súlyosbított. Gerey Tamást végezetül is három évre és négy hónapra ítélték.

1990. június 5-én törvényességi óvás keretében a Legfelső Bíróság kimondta, hogy 1963-ban Szabó páter és Gerey Tamás nem követtek el törvénytisértést, koncepciók per áldozatai voltak, és felmentette őket. Kedves Szabó páter és kedves Gerey Tamás! A református barátnak engedtessek meg, hogy mondhasa: Laudetur Jesus Christus!

(M. I.)

P. Szabó József

P. Szabót 1943 nagyböjtjén ismertem meg. Konferenciabeszédet tartott műegyetemi hallgatóknak. Elsőéves egyetemista voltam. Több évfolyamtársam ismerte már, ám más évfolyamokban is intenzív apostoli tevékenységet folytatott. Megalapította a Műegyetemi Mária Kongregációt, a Lelkészséget, a hallgatók anyagi támogatását. Engem megtisztelt azzal, hogy belső munkatársául hívott meg. Kiváló, messze átlag feletti szervező volt, remek taktikai adottságokkal. Végiglátogatta a szimpatizáns professzorokat, akik az egyetem kari ülésén dolgozószobát és fogadó-helyiséget szavaztak neki. Nyilvános filozófiai és szociológiai tanfolyamokat tartott. Megkezdődtek a lelkigyakorlatok a Manrézában számunkra, P. Szabó vezetésével, vagy általa meghívott pátterekkel (P. Révay, P. Alaker, P. Kollár stb.). Az „egyetemi” lelkigyakorlatok száma több tucatra tehető. Különös sikere volt P. Dombi József S. J. „szolidáris” szemléletű lelkigyakorlatainak. Időközben megkezdődtek P. Szabó szervezésében a balatoni nyári táborozások is. Nyolcszemélyes vitorlás hajó és telek került a birtokunkba. A közös szentmisék a lelkeszi munka tengelyét képezték. Lelkivezetése során mesteri irányítást nyújtott: én is lelki fia voltam. Kimondhatatlan hálával tartozom a Páternek. 1953-ban P. Dombihoz irányított, aki kilenc éven át tanított felsőfokú elitképzéssel: világi feladatok (szabadalmak, egyetemi tud. tevékenység, stb.) mellett a szolidáris teológia vonalán. Ma is rendszeresen adom tovább, amit P. Dombitól P. Szabó indítására kaptam (Summa, Filozófia, Klasszikus bölcselet, Szent Pál teológiája, Szentírás-exegetika). Kilenc lelkigyakorlaton vettem részt.

P. Szabó ellen koholt vádakkal (összeesküvés) perit folytattak, több mint öt év börtönre ítélték. A súlyos körülmények során is erős lelkiület, jó idegrendszer, állóképesség jellemezték. Most 91 évesen látogatóit téveszti, ám fel van írva odafenn egy hűséges Krisztus katonájának tenger sok fáradozása, amiről a fentiek legfeljebb csak sejtetik azt a nagyarányú és kiváló munkát, amit a Műegyetemen végzett.

Budapest, 1997. október 26.

A.M.D.G.

Prof. Lontay Ervin Pál

P. Takács Antal (1911–1997)

Takács Antal csendes ember volt. Nem sokat beszélt és csendesen élt. A Provincia irattárában alig van róla néhány adat.

1911. április 10-én született Somogyváron, mint Takács József és Magyar Katalin gyermeke. Iskoláit Budapesten végezte, a Zrínyi Miklós reálgymnáziumban érettségizett. A Jézus Társaságába 1930. augusztus 14-én nyert felvételt. A két éves noviciátust és az egy éves retorikát a budai Manrézában végezte. 1933-tól 1936-ig Szegeden végzett filozófiát, majd a következő két évben, Pécsen a Pius gimnáziumban volt magiszter. Teológiát 1938-tól 1942-ig Szegeden végzett, ahol 1941. június 22-én szentelte pappá Glattfelder püspök atya. A harmadik próbációt, Csávossy atya vezetésével szintén Szegeden végezte. Professzióját 1947. augusztus 15-én P. Tüll Alajos kezébe tette le Kalocsán. 1941-től egyetemet végzett és 1946-ban matematika-fizika tanári diplomát szerzett.

A katolikus iskolák feloszlásáig Kalocsán tanárkodott. A feloszlás után 1950 és 1953 között káplán volt Bátyán, önálló lelkész Drákszélen. Miután a lelkészségből elbocsátották Miskén működött mint tanító. 1953 és 1955 között segédmunkás volt Budapesten a MÁVAG-ban és a Vöröscsillag Traktorgyárban. 1955-től 1968-ig elektrikus Inotán, majd Székesfehérváron, 1968–1971-ig előkalkulátor (számlázó) a Székesfehérvári Villanytelepen. 1971-ben bekövetkezett nyugdíjazása után segédlelkész volt a székesfehérvári Jézus Szíve templomban egészen 1990-ig, amikor Budapesten a Radvány utcai rendi öregotthon lakója lett. Onnét került Pannonhalmára 1995-ben, ahol 1997. február 19-én oly csendesen, mint ahogyan élt, az Örök Hazába költözött.

Ez a néhány száraz adat egy szavakban ki nem fejezhető, de hosszú élettel megélt, Istennek adott életpályát rejt magában.

Utolsó üzenete Tartományfőnökének, néhány héttel halála előtt az volt: „Jól érzem magam, mindenem megvan, gondoskodnak rólam.” Ha így érezte magát itt a földön, sokkal boldogabb lehet abban az otthonban, amelyet az irgalmas, gondviselő és szerető Atya készített számára.

(P. Ádám János)

Kókai Imre testvér írja Takács atyáról, 1997. február 21-én

Takács atya haláláról szeretnék egy kis beszámolót írni: ott voltam nála egészen halála pillanatáig. Befejeztük a háromnapos lelkigyakorlatot. Gellért, bencés atya adta, nagyon nagy hatással volt mindannyiunkra. (Szerintem Ő most a legtudósabb bencés). Takács atya is végighallgatta széken kívül ülve, figyelemmel. Utána szentgyónás, szentkenet feladás, tehát lelkileg teljesen felkészültté vált Ő is. 18-án, kedden, már az ágyból hallgatta a szentmisét, de belekapcsolódott még, evett is. 19-én reggel még megáldozott. Én ebéd után bementem hozzá, az ebédje már érintetlen volt. Teljesen értelménél volt. Három nappal előbb lázas volt, tüdőgyulladásra gyanakodott a doktor úr, de másnapra megszűnt a láz. 19-én azonban olyan gyenge volt, hogy nem bírta felköhögni a felgyülemlett váladékot, de fulladása nem volt. Magánál volt még, valamiféle gyógyszert próbált még az ápoló megitatni vele, nem nagyon ment. Egyszer csak elkezdett krákogni. Hívtuk a doktor urat, éppen ott volt, jött. Rögtön két injekciót szívatott fel. Az egyik karjába ő, a másik karjába az ápoló adta be. Szemét lehunyta, légzése gyengült, és már csak a bokájánál lehetett gyenge pulzust észlelni. Pár másodperc múlva meghalt. P. Belányi elvégezte a halotti imákat, feloldozást. Én csak azt mondtam, irigylem ezt a halált.

P. Takács Antal (1911–1997)

A csendes derű, a meleg szív, a szolgálatkész jóság, a becsületes helytállás emberét veszítettük el Takács atyában.

Somogyváron született 1911. április 10-én. Falubeli je, Békefi testvér közölte, hogy szülei egyszerű, derék, dolgos földműves emberek voltak. Nem tudjuk, hogyan került fel Budapestre, ahol a Zrínyi Miklós reálgymnáziumban tanult és érettségizett. Jézus Társaságába 1930. augusztus 14-én lépett be. Minthogy hosszú tanulmányi ideje alatt egyszer sem látták falujában, elterjedt a híre, hogy „söprögető barát” lett, és szégyell hazajönni.

Való igaz, hosszan tartott kiképzése. Két év manrézai noviciátus és egy év retorika után 1933–36 között filozófus volt Szegeden. Két évig volt magiszter a pécsi Piusban. 1938-tól 1947-ig Szegeden élt; teológus volt 1938-tól 1942-ig. 1941. június 22-én szentelte pappá Glattfelder püspök. A harmadik próbaévet P. Csávossy vezetésével végezte. 1943-tól 47-ig egyetemista volt, matematika-fizika szakos tanár lett. A professziót 1947. augusztus 15-én tette le P. Tüll Alajos kezébe, Kalocsán. Ugyanitt volt tanár a gymnázium államosításáig.

A rendház felszámolásáig Kalocsán és környékén végzett lelkipásztori munkát. 1950-tól 53-ig káplán volt Bányán, majd önálló lelkész Drágszálen. Minthogy a „keretbe” nem vették be, rövid miskei tanítóskodás után segéd munkás lett a MÁVAG-nál és a kispesti Vöröscsillag Traktorgyárban. 1955-től Székesfehérváron élt. Mérnöki munkát végzett – fizika tanári diplomáját elismerték – 1955-től 1968-ig Inotán az erőműnél, majd a fehérvári Elektromos Műveknél. Segéd munkási fizetést kapott: ezzel viszont jezsuita mivoltát „ismerték el”.

Egyik éjszaka ügyelői helyéről akarták elvinni az ávosok. Jó atyánk arra hívta fel szíves figyelmüket, hogy ha most neki innen el kell mennie, az egész város sötétbe borul, mert ügyelő nélkül nincs áram. Az ávosok „megértően” eltávoztak, és szerencsére később sem jöttek. P. Takács 1968-tól 1971-ig „számlázó” volt az Elektromos Műveknél, nyugdíjba menetelig.

Ettől kezdve a székesfehérvári Jézus Szíve templomban működött, nagy odaadással. Kerékpárján járta a várost, látogatta a betegeket és a kórházat. Szakmai tudását is kamatoztatta: az öregek, betegek rádióját ingyen javította (Kisberk püspök úrét is!), otthonukban pedig elvégezte az esedékes javításokat.

79 évesen, megfáradtan, betegen került a Radvány utcai házba. Fogadta a gyónókat, lelki vezetést keresőket. Mindenki számára maga volt a csendes, de annál hatásosabb jó példa. Mindennel meg volt elégedve, sohasem panaszkodott. A társalgásban derűs volt; tudott tréfálkozni és mások tréfáin is csendesen kuncogni.

Amikor bélcsavarodás tüneteivel kórházba vitték, mindenki épülésére nyugodtan, türelemmel várta a mentőket, viselte a fájdalomokat. Talán jó kedélyének is köszönhetette, hogy a sikeres műtét után hamar hazatérhetett.

1995-ben került Pannonhalmára, minthogy állandó ápolásra szorult. Soha, senkinek gondot nem jelentett; ápolói nagyon becsülték. Neki minden jó volt. Mindent megköszönt. A betegszobák kápolnája közvetlen közelében élt és ott is halt meg, indult el az Örök Haza felé, 1997. február 19-én, délután. Temetése Pannonhalmán volt február 25-én.

(P. Hevenesi János)

F. Varga Pál (1912–1997)

Pál testvérünk csendes életéről alig maradtak ránk adatok. 1912. február 14-én született a Tolna megyei Gerjénben. Születése után egy héttel Faddon keresztelték. Bölcskén (Tolna megye) végzett hat elemít. A következő életrajzi adata azt jelzi, hogy 1942. július 30-án a budapesti Manrézában elkezdte a jezsuita noviciátust és 1944. szeptember 8-án tette le első fogadalmát P. Kovács Jenő kezébe. 1952. október 10-én Rákospalotán P. Süle Géza jelenlétében utolsó fogadalmakkal kötelezte el magát Istennek a Jézus Társaságában.

Szakmája szerint Pál testvérünk vasesztergályos és gépkocsivezető volt. 1945-ben, hamarosan első fogadalma után Pécsre került. A Pius gimnáziumban lett gépkocsivezető és bevásárló 1950-ig, amikor a kommunista kormány a jezsuita rend működését betiltotta. Pál testvért először Mezőkövesdre internálták, de 1950 szeptemberétől már a Budapesti Központi Szemináriumban dolgozott mint mindenese. Onnét a budapesti Betonépítő Vállalathoz került 1953-ban, majd egy évre, 1956-ban P. Varga Béla mellé szegődött sekrestyésnek Nagykamaráson. 1957-től 1972-ig Budapesten a Szolidaritás Szövetkezetről volt szabó és anyagbeszerző. Hatvan éves korában 1972-ben nyugdíjba ment. Lukács László testvérral osztotta meg a Népszínház utcai lakást annak 1990-ben bekövetkezett haláláig. Attól kezdve egyedül élt, amíg egyre gyöngülő egészsége miatt 1996. szeptember 26-án a Radvány utcai közösségbe, majd november 23-án Pannonhalmára költözött, mert állandó gondozásra szorult.

Pannonhalmán 1997 júliusában felsőkartörést szenvedett. Győrbe került kórházba, ahol ráadásul még agyvérzést is kapott, és ahogy élt is, csöndesen visszaadta lelkét Teremtőjének 1997. július 27-én.

E sorok írója Pál testvért csak nyugdíjas korában ismerte. Többször megszállt a Népszínház utcai lakásban és élvezte a hűséges testvér főztjét, valamint szívélyes, gondoskodó vendéglátását. Nyugdíjas korában két kedves foglalkozása volt: oltárterítőket és a keresztelésnél használatos kis fehér ruhákat hímzett, valamint a Gerinc utcában levő kertet gondozta és virágokkal és gyümölcscsel örvendeztette meg rendtestvéreit és barátait.

Varga Pál jezsuita testvér hűséges volt Urához és hivatásához. Csendesen, szépen élt és dolgozott. Isten legyen jutalma! Nyugodjék békében!

(Á. J.)

P. Bogyó György (1913–1998)

Seregély István egri érseknek másfél hónappal P. B. Gy. halála előtt hozzá írt levele:

Kedves Gyurka Bácsi!

Mint szerzetes, lelkipásztori munkád elismeréseként sohasem fogadtál el címet és kitüntetést. Ezért megragadom az alkalmat, a nyolcvanötödik születésnapodat arra, hogy szeretettel köszöntselek és megemlékezzem arról az áldozatos munkáról, amelyet egyházmegyénkben végeztél és jelenleg is végzel. Munkálkodásod a teológiai tanárságtól a gyermek-ifjúsági szervezet alapításán át a hűségesen végzett lelkipásztori munkáig terjed. Te mindezt buzgón, híveid szeretetét és elismerését elnyerve végezted és végzed ma is, fiatalokat megszágyenítő lelkesedéssel és buzgósággal. Fiatal paptestvéreinket baráti szeretettel felkaroltad, támogattad és mindig a papi élet jó példáját mutattad nekik. Papi és szerzetesi eszményedhez mindig hű voltál és soha nem alkudtál meg, még a nehéz időkben sem.

Biztos vagyok benne, hogy mindezekért igazi jutalmadat a Mindenható Istentől fogod megkapni, de számomra is öröm volt mindezeket leírni Neked. Szép évfordulódon a Mindenható Isten áldását és a Szűzanya oltalmát kérem életedre és szívből kívánom, hogy még számos éven keresztül végezhesd eredményes lelkipásztori munkádat egyházmegyénkben, Isten dicsőségére és a hívek üdvösségére.

Eger, 1998. március 2.

Szeretettel köszönt:

Seregély István érsek

P. Bogyó 1991. április 16-án írt önéletrajza

Élet a diszperzióban

A közösségben töltött utolsó állomásom Kaposvár volt. 1950 óta az Egri Egyházmegye keretében végeztem lelkipásztori munkámat. Erről szeretnék beszámolni.

Visszatekintve erre a több mint negyven évre, nyugodtan állíthatom, hogy mindig az engedelmesség útját jártam, mert a Társaság előjáróinak parancsára és tudtával alakult életem.

Ott kezdődött, hogy 1950-ben, amikor a szerzeteseket elhurcolták, Kaposvár kimaradt ebből a műveletből. Mi egy darabig továbbra is a rendházban maradtunk. Itt kaptam P. Provinciálistól a parancsot, hogy Czapik úr kérésére menjek Egerbe, és ott váltsam fel Hegyi Fábián atyát a filozófia tanításában. Nem volt könnyű dolgom, erre nem készültem fel. Rozmán atyával együtt, aki akkor spirituális volt a Szemináriumban (Két évig dolgoztunk ott.) 1952-ben, állami parancsra a szerzetesi tanároknak el kellett hagyniuk a Szemináriumot, mert a fiatal szerzetesek ott húzták meg magukat, a jezsuiták is. Én már megkaptam az elbocsátó levelet, de kis idő múlva Czapik érsek úr mégis felvehetett az egyházi keretbe, bár ő Rozmán atyát szerette volna felvenni. Ehhez nem járult hozzá az állami hatóság, mert őt tartották az érsek úr tanácsadójának. Hogy az érsek urat megnyugtassák, Rozmán atya helyett számomra adták meg a működési lehetőséget. Mindezekről a tárgyalásokról én semmit sem tudtam, csak utólag értesültem róla, amikor Érsek úr kezembe nyomta diszpozícióm az egyházmegyében.

Az érsek úr Kemecseire küldött káplánnak, illetve Kemecse filiájába, Vasmegyerbe, első lelkésznek. Ezzel megkezdődött negyven éves – mondhatni – keresztutam, de inkább azt kell mondanom, missziós életem. Felszentelésem után misszióba jelentkeztem (Kína), már az

előkészületeket is megkezdtem, amikor valaki áthúzta az egész tervet. Amikor 1945-ben Kalocsán keresztül hajtották az oroszok a sok magyar foglyot – gyalog –, kértem Tüll atyát, hogy engedje meg, hogy a csoporthoz csatlakozzak, hogy lelkiileg segítsem a magyar foglyokat. Nem engedte. Most ezek helyett megkaptam mindkettőre a lehetőséget. Missziós munkát kellett végezni, lelkiileg, anyagilag és vigasztalni a szegényeket. Közben is, utólag is szívesen vállaltam, sohasem panaszkodtam, hogy a legnehezebb helyekre kerültem.

Néhány hónappal kemecsei tartózkodásom után a plébános Vasmegyerbe küldött. Két tányér, evőeszközök és pohár volt a „hozomány” az ő részéről és az utasítás: „Menj Gyurka és dolgozz”. A templom állt, plébánia még nem volt, albérletbe kellett költözni. Földes szoba, villany nincs, a konyhán keresztül, ahol az öreg mama, a háztulajdonos lakott, jutottam a szobámba. Megkezdtek a munkát, az évek folyamán szépen rendeződött minden. Először egy közelebbi albérlet, utána beköltözés a plébániára. Az akkori lehetőség szerint a lelkiélet fejlődött – hittan, ministránsok, hívek, búcsújárások Máriapócsra, gyalog. Kollár atya többször is fölkeresett, anyagilag segített, bútorral ellátott. Ez volt a „vesztem”, mert a képviselőtestület nem tudta elképzelni, hogy abban az időben – 1956–57 – honnan szereztem a segítséget. Bizalmatlanok lettek, így tovább már nem lehetett dolgozni. Bár a plébánossal nagyon jóban voltunk, és mivel remény volt arra, hogy utódot kapnak a hívek, elkértem magam.

Megkaptam az új dispoziíciót Brezanóczy Pál érsek úrtól, Bekölcére. Ez mintegy ezerkétszáz lakosú falu Eger közelében. Önálló plébániává csak a háború befejezése után lett. Kis-Moszkvának hívták, már a háború befejezése előtt is sok volt a kommunista, ők látták el akkor „jó káderekkel” Egert és még Budapestet is. Az első plébános iskolát kezdett építeni. Plébánia nem volt, a plébánosoknak albérletben kellett lakniuk. De egy vagy másfél év után minden plébános vagy elmenekült a faluból a kellemetlenkedések miatt, vagy önként ment el, mert nem bírta a helyzetet. 1957-ben került oda plébánosnak Hegyi Fábian atya. Ő már vett egy talán száz éves vályogból épült házat plébániának, közös udvarral – ugyanabban az udvarban, szemben a plébániával, élt egy öreg házaspár. – A ház komfort nélküli volt. Jellemző Bekölcére, hogy az egyik szerzetes plébános, aki abban az időben szintén elhelyezését kérte, kikötötte, hogy Heves megyében minden plébániát elfogad, kivéve Bekölcét. Ide helyezett tehát az érsek úr. Mikor én se nagyon akartam elfogadni, azzal nyugtatott meg: „Gyurka, örülj, hogy most már plébános lehetsz, egy év múlva úgyis elhelyezlek”. És az egy évből tizenkilenc lett. Igazi missziós hely volt, anyagi és lelkipásztori szempontból is. Sajnos, rendtársaim közül a tizenkilenc év alatt senki sem keresett fel, kivéve P. Kollárt, aki minden évben eljött és P. Rabot, aki Pálos atyával, amikor Pali hazalátogatott Magyarországra, felkeresett engem is. Mikor látta a körülményeket, azt mondta: „Hát a misszióban a hithirdetők jobb körülmények között élnek, mint te.” Egy alkalommal pedig, amikor már Bánk érsek volt Egerben, szintén meglátogatott, s az ő megjegyzése ez volt: „Hogyan lehet ilyen viszonyok között mosolyogni?” Nem kerestek föl a rendtársak, pedig kezdetben, amíg csak lehetett, a budapesti összejövetelekre, mindig felmentem és P. Provinciálissal tartottam a kapcsolatot Budapesten is.

Politikai szempontból is nehéz volt a helyzet, bár nem annyira, mint a Rákosi-éra alatt. A tanácselnök így fejezte ki véleményét: „Nincs kifogás ellene, mert csak a hivatását teszi.” Így megtűrtek. Pedig sok „tiltott” dolgot csináltunk. Különösen az ifjúsági pasztorációban. Nemcsak a hittan terén, hanem sokszor mentünk kirándulni csoportosan „rangrejtve”. Még a Balatonhoz is vittem 8–10 fős csoportokat nyaralni egy kölcsön villába. Közben a templomot rendbehoztuk, a plébániát lakhatóbbá tettük. Igyekeztem a környező papokkal is jóban lenni. Sokszor találkoztunk, kártyáztunk is, és kisegítettem őket. Befogadtak, pedig „jezsuita” voltam. Tudott dolog, hogy a világi papságban van egy kis félelem és húzódozás a jezsuitáktól. Érezték, hogy szolgálni akarok és nem fölényeskedni. Ezt érezték meg volt és mostani érsek főpásztoraim is, mikor – tudomásom szerint – mindegyik elismeréssel és

tisztelettel szóltak rólam, amikor P. Provinciálisok vagy más jezsuiták érdeklődtek életem és működésem iránt.

Tehát nem látogattak meg rendtársaim. Talán ebben az is közrejátszott, hogy akkor az volt a felfogás a jezsuiták között, hogy egy világi pap vagy a keretben dolgozó szerzetes feltétlenül az állam szolgálatában áll. Igaz, hogy valószínűleg minden papot megkönyékeztek. Engem is. Többször felkerestek, elbeszélgettünk ideológiai dolgokról is, de mindjárt kezdetben világosan megmondtam, hogy senkiről sem vagyok hajlandó semmiféle felvilágosítást adni. Így nem hozakodtak elő ezzel. De mivel emberségesen beszélgettem velük, azt hitték, hogy mégis elérhetünk valamit. Megpróbáltak behálózni. Jobb plébániákat ajánlottak fel, visszautasítottam. Mikor azt jelezték, hogy Budapesten találkoznom kell a főnökkel, már előre megmondtam az összekötőnek, hogy semmit se vállalok és semmit sem írok alá. Valóban találkoztunk Budapesten a Pilvax étteremben. Voltunk vagy hatan, nyolcan. Mikor a felszólításra, hogy alá kell írnom valamit – hogy mit, azt nem mondták meg világosan – kijelentettem, hogy nem vagyok hajlandó, akkor nem erőszakoskodtak, csak az volt a megjegyzésük: „Rákosi idejében ezt másképp intéztük volna el.” Már tudjuk, hogy ez akkor mit jelentett volna. Azt hiszem, voltak a papok között, akik behódoltak, de az is biztos, hogy nem én voltam az egyedüli, aki megtagadta az együttműködést.

Említettem, hogy életemet az engedelmisség vezette. 1977-ben engedélyt kaptam, hogy meglátogassam testvéreimet Svédországban, ahová disszidáltak. P. Provinciális megadta az engedélyt az utazáshoz, de azzal a kikötéssel, hogy semmi módon ne maradjak ott, mert ez a többi jezsuitának nehézséget okozna a kiutazáskor. Kint azonban nemcsak a testvéreim, hanem a plébános is nagyon kért, hogy maradjak kint, mert a malmói magyar hívek nincsenek ellátva, noha sokan élnek ott. Oslóból jöttek át Malmöbe havonta egy-egy magyar misét mondani. Most utólag is úgy látszik, hogy valóban az lett volna minden szempontból a leghelyesebb. Papot kaptak volna a magyar hívek, volt jezsuita, aki mégiscsak disszidált ebben az időben is, és mégis kaptak a többiek kiutazási engedélyt az államtól. Az engedelmisség visszahozott. Mikor Rómában tartózkodtam, találkoztam a dániai püspök úrral. Hívott, ha lehet menjek Svédországba lelkipásztornak, még akkor is, ha öreg vagyok. El is lehetett volna intézni, mert akkor már nyugdíjba mehettem volna, és mint nyugdíjast kiengedtek volna véglegesen is. Ismét az előjárók nem adtak engedélyt ehhez.

Lassan rendeződtek a dolgok Bekölcén is. Igaz, házvezetőnőm nem volt, magamnak főztem, csak a nagymosáshoz kaptam segítséget. 1969-ben súlyos karambolt éltem át. Egyik paptársam vezetett és áthajtott a bal oldalra. Összeütköztünk egy teherautóval. Mi Trabantban ültünk. Súlyos sérüléseket szenvedtem, vagy másfél évig kínlódtam egyensúlyzavarokkal. De utána 1970-ben Kollár atya hozzásegített egy Trabanthoz engem is. Így arra is lehetőség nyílt, hogy a paphiány miatt Bekölce mellett más plébániát is ellássak, megkaptam, vagy jobban mondva elvállaltam Egercsehit is, de hozzá tartozott még egy falu és egy templom. Kezdetben vasárnaponként öt szentmisét mondtam, de amikor rájöttem, hogy ez nem megy, csak négy mise maradt. Bekölce, Egercsehi falu, Egercsehi-bányatelep, Szucs.

1979-ben előjáróim felkínálták egy római utat és egy kétéves kiképzést. Elfogadtam, mert úgy gondoltam, hogy megérdemlem, ennyi küzdelmes nehéz év után. Nem a legjobban sikerült a két év, de nem volt azért haszontalan. Az út nem volt jól előkészítve, nyelvi nehézségeim voltak, a társam és közöttem állandó meg nem értés volt. Meg is betegedtem. Rekeszizom lanyhaság lépett fel. Az első év után a nyáron meg is operáltak Debrecenben. Komoly műtét volt. Az ottani jezsuita testvérek hűségesen látogattak, különösen Gedeon testvér, de más senki a Társaságból. Utána vizenyősség állt be, beutaltak az edelényi tüdőszanatóriumba. Több mint egy hónapig voltam ott, asztmások, tüdőbajosok, cigányok között. Pénzt ugyan kaptam, de személyesen ott már senki se keresett fel. Amikor hazakerültem szeptember végén, hiába kértem előjáróimat, hogy pihenhesek egy évet, mert nagyon

gyenge vagyok, egyedül nem bírom az utat – a társam már akkor elment Rómába – de mennem kellett. Kádár érsek úr könyörült meg rajtam, mert kifizette a repülőjegyet. De szerencsétlenségemre, zivataros idő miatt, reggel helyett csak dél felé indultunk Budapestről, és így Frankfurtban keresztül csak délután érkeztem. Igen nehéz volt a nehéz csomagokkal a Kollégiumba jutni. A második év is befejeződött. Hazajöttem. Kádár érsek úr abban a tudatban, hogy én leszek a leányfalui lelkigyakorlatos ház vezetője jezsuita részről, már el is engedett. De az előjáróim nem használták ki ezt a jó lehetőséget, mert akkor csak a lelkigyakorlatoknak élhettem volna, amire akkor nagy szükség lett volna. Mászt neveztek ki, így továbbra is az egyházmegye keretében maradtam. Nem én tehetek róla.

Tovább romlott az egészségem. Nem bírtam már a négy templomot, és mivel Balaton plébániája megürült, Kádár érsek úr odahelyezett, mert itt csak egy templom volt. De 1983-ban újabb operáció jött hirtelen: gyomorfekély. Rendbe jöttem. Azóta itt dolgozom Balatonon, 1982 óta. Közben felajánlottak egy nagy plébániát Egerben, – ahol Pethő atya sokáig besegített – de nem fogadtam el, mert „ára” lett volna. Balatonban is volt munka: kibékítettem a falu híveit, mert elődöm idejében két csoportra szakadtak, harcoltak egymás ellen. Rendbe hoztuk a templomot, tető, belső tér, fűtéssel láttuk el, hittantermet alakítottunk ki, a plébániát felújítottuk kívülről. Minden évben csináltunk valami új dolgot vagy javítást. És különösen fellendült az ifjúsági élet, kezdtek járni hittanra, templomba és sok lett a ministráns. Még most is, minden vasárnap 12-en vagy 14-en ministrálnak. Megindítottunk egy ifjúsági egyesületet. De erről majd még később.

Közben Kádár érsek úr 1983-ban megbízott az itteni esperesi kerület vezetésével, mint kerületi megbízott. Esperesi megbízatást és kinevezést nem vállaltam, mert abban az időben állami hozzájárulás kellett ahhoz. Sokszor bensőleg értelmetlenül állok, amikor egyes jezsuiták, talán gúnyolódva vagy „irigykedve”, vagy csak heccelésből emlegetik, hogy esperes vagyok. Nem tudom, mi ebben a furcsa. Miklósházy Attila atyát se lehet bántani, azért, mert püspök lett. Ez nem cím, hanem munka. Így az én kinevezésem sem valami címkérség, hanem nehéz munka. Összetartani a fiatalabb papokat – a kerületben csak fiatalok vannak, én vagyok az egyedüli öreg, – lelket önteni beléjük, irányítani és összehangolni a munkát. Sokszor összejövünk beszélgetni, a prédikációkat megbeszélni, közös kirándulásokat is tettünk. Seregély érsek úr sem fogadta el felmentési kérésemet, amikor hetvenöt éves lettem. Megkért, hogy továbbra is végezzem, mert szükség van a munkámra.

1990-ben paphiány miatt újabb összevonások voltak a kerületünkben is. Bükkszentmárton filia, tőlünk mintegy három kilométerre, hol Mikófalvához, hol Balatonhoz vagy Belpátfalvához tartozott már. Most, mivel az új mikófalvi plébános öt templomot kapott ellátásra és Bükkszentmárton utoljára hozzá tartozott, a hívek és paptestvéreim kisegítésére elvállaltam Bükkszentmárton ellátását is. Nem könnyű minden vasárnap egymás után három misét mondani, mert Balatonban két misére van szükség. De hálásak is a bükkszentmártoni hívek, mivel templomuk a falutól talán két kilométerre van, bent a faluban nincs templom, már évszázadok óta. Most megindítottam egy folyamatot, templomot akarunk építeni a faluban. A szervezés már megkezdődött. Az érsek úr már hozzájárult a tervhez, a neheze ezután kezdődik. A hívek azért imádkoznak, hogy meg ne haljak, amíg fel nem épül a templomuk.

Van még egy másik feladat, amit ha befejezni nem is, de legalább elindítani és útjára vezetni szeretnék. Látva, hogy a 10–14 éves hívő gyerekeknek nagyon hiányzik egy katolikus egyesület, valahogy Jézus rávezetett, hogy szervezzünk meg egyet. Igaz, cserkészlet van, de ez vidéken nem szervezhető meg mindenhol. Azért kell, mert különben ismét mások fogják a fiatalságot behálózni. Most már kialakult az elgondolás, sőt már meg is kezdődött a szervezkedés. A neve: Barátok, Jézus barátai, 10–14 évesek számára. Vannak már szabályok, van kiképzési anyag, elképzelések a foglalkozásokra. Sokat átveszünk a cserkészletből, de azért egészen más, alapjaiban, lelkületében. Van jelvényük, nyakkendőjük stb. Az érsek úr is

mellette van, sőt még pénzt is szerzett külföldről a mozgalom számára. Itt Balatonban már működik, de egymás után alakulnak a csapatok, egyelőre a környéken, de szeretnénk az *Új Misszió* ban és *A Szív* újságban is meghirdetni. Reméljük, lesz érdeklődés. Ha ez a mozgalom megerősödne és elterjedne, nagyon sokat jelentene az ifjúság számára. Jó lenne, ha ezt a Társaság is megérezné és mellé állna. Olyan lenne, mint régen a Szívőgárda. Pedig az mennyi jót tett.

Így telt el ez a negyven év. Talán egy kicsit hosszán is írtam le az életemet, de szükség volt erre, mert nem nagyon ismerték. Hálát adok a jó Istennek, hogy megtartott a Társaság keretében. Nem vagyok szent, hanem bűnös, mint minden ember, de mégse félek az ítélettől, mert egész életemben nagyon sok jót tettem, papokkal, világiakkal, fiatalokkal, felnőttekkel egyaránt. Botrányt – úgy gondolom – nem okoztam. De sok mindent tanultam: például, hogy a világi papi élet sokkal nehezebb, mint a szerzetesi, tehát nem szabad őket elítélni, kárhóztatni, lenézni, hanem megbecsüléssel és szeretettel közeledni hozzájuk, hiszen nagyon áldozatos munkát végeznek és sok értékes pap van közöttük. Nem félek az ítélettől, mert megtanultam, hogy minden embert meg kell becsülni, legyen az intelligens vagy egyszerű, magyar vagy cigány, hívő vagy hitetlen. Hogy ez milyen értékes az emberek szemében, mutatja, hogy jóformán mindenki előre köszön a faluban. Nem félek az ítélettől, mert egész életemben át sem gazdagságra, sem kényelemre, sem hírnévre nem törekedtem, hanem bárhol dolgoztam, igyekeztem megállni a helyemet és végezni munkámat. Főként mégis azért nem félek az ítélettől, mert tudom, hogy a jó Isten irgalmas, és eltörli azok bűneit, akik irgalmasok tudtak lenni egész életükben másokkal szemben.

Bogyó Gyurka bácsi temetése

A Szentlélek évében találkozok papként az ember leginkább avval a nehézséggel, hogy a Szentlélekről beszélni – nehéz. Nehezebb a Szentlélekről szólni, mint az Atyáról vagy a Fiúról. Aztán ahogy most erre a búcsúztató beszédre készültem, megint megértettem valamit. Amikor Teréz anyáról beszélünk, vagy II. János Pál pápáról, Roger testvéréről, vagy a hat gyermeket vállaló édesanyáról, akkor valójában a Szentlélekről beszélünk. Arról az isteni személyről, aki az embert ilyené alakítja. Akinek a jelenléte úgy valósul meg kortársainkban, hogy megrendülünk láttukon. Nekem személy szerint ilyen ember volt Gyurka bácsi is.

Nemcsak az emberiségnek és nemzeteknek vannak korszakai, amelyekben kiválóságok világítanak, mint a csillagok, hanem az életünk korszakaiban is vannak, akiktől ha kenyeret kérünk – kenyeret adnak, ha halat – kérünk, akkor halat, ha tojást – akkor tojást és ha zörgetünk, ajtót nyitnak.

Aki járt már a balatoni plébánián, tudja, milyen nehéz oda bejutni. Az erődítményszerű plébánia tekepályánál is hosszabb folyosóján, amíg a többszöri csengetésre történik valami, már éppen elmenni készülünk, gondolván, hogy a plébános nincs otthon. S amikor a folyosó végén mégis megmozdul az ajtó, és kulcscsörgetve-krárogva megjelenik Gyurka bácsi, kíváncsi tekintettel nyit ajtót: – Ki a csuda jöhet?

De jó, hogy jössz, akarok mondani valamit! – Valahányszor ajtót nyitott, mindig evvel fogadott. Ha telefonon kerestem, hasonlóképpen: *de jó, hogy hívsz, akarok mondani valamit* – és már mondta is. Először bosszantott: ha akar valamit, akkor miért nem ő hív, ha fontos mondandója van: miért nem ő jön? Miért csak én? De aztán megszoktam ezt, és most tudom: *milyen kevés az a hely, ahol úgy fogadják az embert: – jó, hogy hívsz, de jó, hogy jössz!*

Halálával még kevesebb lett.

Mintha az apámat temetnék – és tulajdonképpen miért ne? Összefonódik életem szála az övével sok helyen és szorosan, lesz dolgom vele, amíg kibogozom.

Ő volt az első jezsuita életemben, akivel személyes kapcsolatba kerültem. Addig azt hittem a jezsuiták Kanadában, a Fülöp-szigeteken meg Tokióban élnek. Ő volt az, akivel találkozási megértettem, lehet Bekölce is távol valamitől – és közel Valakihez. Hogy mit keres egy jezsuita Bekölcén és Balatonban, valószínűleg csak nekem volt kérdés, de hogy meddig legyen ott, ez már neki is. *Az elmúlt években sokszor töprengett hangosan is kérdéseivel magas fórumokat bejárt: – menjek, ne menjek, menjek, maradjak?* Tudniillik vissza a jezsuita rend közösségébe vagy maradjon, mint addig is a plébánián.

Ha tudnám, hogy kerül a helyemre valaki, mennék, de ha üresen marad utánam a plébánia, maradok. Így történhetett meg az, ami most van, ment is, maradt is: utolsó szentmiséjét a balatoni plébániatemplomban mutatta be, aztán testét, a „szamar testvér”-t közös jezsuita sírba tesszük.

Ne építs templomot, mert belehalsz – mondtam neki nyolcvanéves korában, s aztán aranymisés szónoka lettem az általa épített bükkszentmártoni templomban egy vasárnap délután, amikor vörös aranyban úszott minden az új templom ablakán átvetülő fényben: oltár és pap. Akkor éreztem: mindent megér a közösségnek házat építeni – mert épül vele a közösség is.

Azon a címen, hogy ő már öreg, távolból jártunk hozzá hitoktatni kollégák, s a hittanóra végén előszedte a gyerekeket: „na mi volt, milyen volt?” s aztán mint idősebb testvér a fiatalat megfeddte, ne légy túl szigorú.

Igen, a gyerekek! Jóval túl a hetvenen és alig túl a rendszerváltozáson BARÁTOK elnevezéssel gyermekegyesületet álmodik, ezért levelez újságokkal és plébánosokkal.

Több csoportban nyaranta gyerekeket üdültet úgy, hogy közben a szállásadó plébánost is helyettesíti, és otthon Balatonban is ellátja munkáját.

Utolsó találkozásunkkor, amikor már nem tudta elhagyni az ágyat a Széher úti kórházban, mobil telefonon keresztül intézkedett: hogyan is legyen a nagyböjti lelkigyakorlat, mikor gyónjanak a felnőttek és a fiatalok, hogy ünnepeljék a Húsvétot, s aztán az elsőáldozással mégis mindenképpen várjuk meg.

Talán mégsem kell megvárunk. Mert most már ott lesz minden elsőáldozásnál, Kalocsán, Hódmezővásárhelyen, Kaposváron, Egerben, Kemeccsén, és Balaton községben. És mondhatja mindenkinek: *De jó, hogy jössz!*

(Juhász Ferenc)

B. György halálhíre

A Pillanat megfagyott. Tán éles kés volt,
talán tűz lobogott benne,
a két szó, amit hordott
kés volt a szívembe, tűz a lelkemre.

B. György halott, – nézett a neve szemembe,
és mint ellenség sokasága
betört az életembe.

Emlékek hadosztálya. Képek serege vágat,
látom a noviciátust, a kerti fákat,
az asciterium csendjét és hangját,

B. György feketereverendás sötét alakját.
Az arca is sötét volt a szeme is úgy nézett
mint aki csak azért néz,
hogy elkerüljön téged
és mindenkit, mert az Alázat itt a mester

és a Szerénység a napi étel, nem ritka gyógyszer.
Nem láttam hatvan éve, de most látom.
Nem úgy ahogy a koporsóban fekszik,
nem úgy ahogyan üldözik és dolgozik már szabadon,
már úgysem ahogy térdel a kis fapadon,
úgy látom, ahogy volt, van és már nincs,
hiszen csak volt és eltűnt és most már időtlen.
Cser László

P. Fricsey Ádám (1914–1998)

Önéletrajz (részlet)

Jámbor jó hazai német parasztcsaládból származom, 1914-ben a világháború kitörésekor születtem Kakasdon. Szüleim nagy áldozatokkal a pécsi Pius-Internátusban neveltettek, ahol a papi hivatásom jezsuita hivatássá alakult át. Tizenhat éves koromban léptem be a Társaságba, a manrézai noviciátusba. Kalocsán érettségiztem 1934-ben. Jezsuita tanulmányaimat Budapesten, Pécsen és Szegeden végeztem. 1942-ben pappá szentelt Fiedler István szatmár-nagyváradai nyugdíjaztatott püspök. Jezsuita tanulmányaim elvégzése után beiratkoztam a szegedi egyetemre. Latin, német, történelem szakos tanár akartam lenni. Az oroszok közeledtével a Provinciális engedélyével a családi házhoz kerültem. A háború végén családukat is vagyontalanították, egy szomszédos kis falu tanítói lakásába tudtam a családdal együtt költözni. Tanítói és lelkipásztori munka után bevonultam a budapesti Mária utcai rendházba, ahol különböző munkákba osztottak be, ahogy a szükség kívánta.

1950-ben Kistarcsára kerültem, nem bűneim miatt, mint mondták, hanem, hogy bentlétünkkel visszatartsuk a kintlévő papokat a demokráciaellenes viselkedéstől.

Szabadulva a család fogadott be szeretettel – elég nagy szegénységben. Magyarkesziben éltünk. Három év után Bonyhádon sekrestyés és harangozó lehettem, majd Tolnában voltam 10 évig egyházközségi ún. adminisztrátor. A pécsi egyházmegye mindkét plébániáján mérsékelten lelkipásztori munkát is tudtam már vállalni. Jó főnökeim voltak, később Pécsen kaptam lakást, végül plébános lettem a bányaatelepi pécsi plébánián. Mivel egész életemet születésem, neveltetésem szerint is, papi szolgálatom szerint is a pécsi egyházmegyében töltöttem, Mayer Mihály püspök úr jezsuita előjáróm beleegyezésével egyházmegyei papi nyugállományba vett fel. Egyháztörténeti munkámban többnyire jezsuita és egyházmegyei témákkal foglalkoztam, ahogy saját életem is, e két szent együttes keretében zajlott le. Istennek legyen hála mindenért!

P. Fricsey rövid összefoglalása mögött hosszú gazdag papi élet rejtőzködik, de annak kibontakozása sok-sok akadályba ütközött. Egy tanár barátomtól hallott kis igaz történettel lehetne vázolni P. Fricsey életét. Íme a rövid történet:

Tehetséges parasztlegényeket készítettem elő felvételi vizsgára, mert ha az sikerült, megnyitotta nekik az utat egy tisztviselői álláshoz. A vizsga alatt egy matematikai példát kellett megoldaniuk. Az elsőt, aki beadta a helyes megoldást, megkérdeztem: Nehéz volt? Nehezebb, mint egy zsák búza, volt a válasz. A fiatalembert zsák cipelésre, nem matematikai példák megoldására készítették elő. Éppen ezért több izzadságba került neki a példa megoldása, mint a zsákhordás.

P. Fricsey latin, német, történelem szakos tanár akart lenni. Beiratkozott a szegedi egyetemre, ahol mindössze három előadást hallgatott. Soha nem tudta befejezni az egyetemet. Helyette Kakasdra ment, hogy a frontról még haza nem tért testvérét helyettesítse. Erről az időszakról így számol be: „A zsákolás nem nagyon ízlett, de jó volt belekóstolni, mert Kistarcsa után ebből kellett élnem” (A. U. Könyvek/8, 81. o.).

P. Fricsey azokhoz a jezsuitákhoz tartozott, akiknek a hátán, legcsípősebben csattant a népi demokrácia ostora. Elvégezték tanulmányaikat, pappá szentelték őket, tele voltak ifjú lelkesedéssel, de nem engedték meg nekik, hogy talentumaikat saját területükön kamatoztassák. „Be kellett állni a paraszti munkába kevés erővel, még kevesebb hozzáértéssel” (A. U. 86. o.) – mondja P. Fricsey. Lassan „alakult ki az a keserves

meggyőződésünk, hogy mi olyanok vagyunk, mint a ketrecbe zárt oroszlánok, amelyek életük legszebb éveiben tétlenségre vannak ítélve.” (A. U. 84. o.)

Kistarcsáról kiszabadulva „vasárnaponként a falu templomában miséztem (kismise előtt a mellékoltárnál), hétköznapi pedig a kis szobáskámban.” (A. U. 86. o.)

P. Fricsey a sok megpróbáltatás ellenére hű maradt eredeti hivatásához. Mi készítette erre? Visszaemlékezéseiben írja: „A Jézus Szíve-templomban utoljára az 1950-es búcsú ünnepén beszéltem. A körmenetet sikerült kiverekednünk a kerületi rendőr-főkapitányságon. Hatalmas tömegek vettek részt a menetben, igen feszült, de fegyelmezett, áhítatos hangulatban. Abban a forró hangulatú prédikációban örök hűséget ígértem az Úrnak a templom hűséges Jézus Szíve-tisztelő népe előtt.” (A. U. 83. o.)

1. Hű maradt, mert szerette a szeretet forrását.

2. Szerette a papságot és paptársait, különösen a pécsi egyházmegyét, ahol otthon érezte magát.

Szerette közösségét, akinek elmondta humoros kis történeteit. Megpróbáltatások soha nem törték meg derűlátását.

3. Mindig elfoglalta magát, és egyre jobban belemerült a történelem kutatásába, különösen a Pécsi Egyházmegye történelmének tanulmányozásába. Egy alkalommal a Tettyéről szemlélve a várost, rámutatott a török és a polgárok által elfoglalt völgyekre és megjegyezte: Pécsnek nemcsak török, hanem keresztény múltja is van. Vele egy séta a városban élénk tárta Pécs keresztény múltját.

P. Fricsey ebből a múltból „A pécsi misszió a török hódoltság alatt” című tanulmányában a Pécsett és környékén dolgozó jezsuiták levelezését igyekezett elérhetővé tenni.

4. Szerette a Jézus Társaságát, amelynek kiváló jele P. Provinciálisnak írt ez évi köszönő levele: „Hatvanvalahány éve mondom a Társaságnak, hogy a Tied vagyok, és most hallom visszhangként, Te meg az enyém vagy. Érzem, hogy a Társaság a keblére szorít.” (P. H. 1998. február)

Hívó keresztényt, buzgó papot, hivatásának élő jezsuitát, jó barátot gyászolunk.

De nem szomorodunk el, mint a többiek, „akiknek nincs reményük”. (1Tessz 4,13)

Mi nem halunk meg, hanem Krisztusban új életre ébredünk. Ámen.

(P. Nemes, Pécs, 1998. július 17.)

Az emberiség kultúrkincsei

Világörökségünk

P. Fricsey Ádám

Az elmúlt héten meghalt Fricsey Ádám jezsuita atya. Fricsey Ádám jezsuita szerzetes 1914. szeptember 10-én született Kakasdon. Nyugalomba vonulása előtt a pécs-bányatelepi plébániát vezette 1983-tól. 1942-ben szentelték pappá. 1950 és 1953 között internálták. 1956-tól 1975-ig megvonták a működési engedélyét, Bonyhádon és Tolnán volt sekrestyés. 1975-től segédlelkész volt a pécsi Szent István-templomban, időközben püspöki levéltáros is volt 1983-tól. Mint minden jezsuita, ő is tudós volt. Legutolsó kiemelkedő tudományos munkásságának a gyümölcse a Pécsi Egyházmegye kiadásában megjelent *Egyháztörténeti Tanulmányok* – több, mint 400 oldalas – első kötetének a szerkesztése volt, amelyben számos tanulmány fémjelzi történészi, helytörténészi munkásságát. Itt jelentek meg *Egyházmegyénk a török hódoltság alatt. A török utáni első pécsi püspök*, továbbá *Szepesy Ignác fiatalkori képe* című tanulmányai. Másutt olvashatók voltak a pécsi jezsuiták életét és az egyház történetét különböző aspektusokból vizsgáló és elemző művei. Mindezek óriási tudományos felkészültségre, széles látókörre vallanak. Csendes, szerény, krisztusi lelkületű ember és tanító volt. Pénteken helyezték örök nyugalomra Pécsett, jezsuita testvérei közé.

E sorok írója nem pusztán naivitásból, a tények, tudnivalók hatalmas közegellenállását nem ismerve vágott bele a témába. Hajdan az ELTE-n filozófiát, filozófiatörténetet tanulva, egyben Várkonyi Nándor tudós kultúrtörténész, író, professzor mellett élve – mintegy tízéves tanítványi közelségben – vélte jártasnak tekinteni magát a kultúrtörténetben. Várkonyi akkor írott könyveit kéziratban olvashatta. Ezek közül az *Ötödik ember* című hatalmas kultúrtörténeti munka III. kötete a közelmúltban jelent meg. És mi minden van még vissza...

Mindez azonban kevésnek bizonyult volna, hogy bármilyen elszántsággal, bármilyen mennyiségű tény- és ismeretanyag felhasználásával képet alkothasson Pécsnek akár csak a „világörökségi térségéről”. Kellett ehhez egy helytörténeti tudós, vezető is. Ez volt – mert kizárólag ő lehetett – Fricsy Ádám, a püspökségi szakrális városterület legkiválóbb ismerője, tudósa. (Ez egyébként vezető helytörténészek állítása).

Megkezdődött tehát a „tanulás” Padre Fricsy mellett. Izgatottan vártam a péntek délutánokat, amikor egyéb munkám végeztével hozzá siethettem, és egyelőre csak ismerkedő jellegű beszélgetéseket folytatva lassan kezdtünk „a tárgyra térni”. Felsorolta az olvasnivalókat, a forráshelyeket, megnevezett személyeket, akiknek megalapozott véleményére támaszkodhattam. Könyveket, kiadványokat cseréltünk, mutattunk egymásnak. Beszélt ugyanakkor valamelyest életéről, Istenhez való viszonyáról, az öregség gyötrelmeiről. Alkalmanként egy-másfél órát töltve nála, szinte megújulva távozhattam, mert valami megnevezhetetlent is átadott nekem.

Most tanácstalan vagyok. Az eddig írottakat ugyan bevezetőnek szántam egy – a későbbiekben sorra kerülő helyi kultúrtörténeti sorozathoz, amely – a pécsi világörökségi pályázati anyagban szereplő területtel foglalkozna, de most. Itt fekszik előttem a *Jezsuiták Küldetése* című Nemesszeghy Ervin S. J. szerkesztette kötet is, amelynek éppen az időelméletekkel foglalkozó filozófiai részét olvastam, és ezek fölött töprengtem, amikor P. Fricsyhez tartva, a nyugalmazott lelkészek Káptalan utcai otthonának bejáratánál dr. Galambos Ferenc tisztelendő úr közölte velem a sajnálatos tény. Azt a tény, hogy az én különleges ajándékként kapott tanítóm, vezetőm, Fricsy Ádám nincs többé. Megtért a Mennyei Atyához. Mit hagyott rám? Egyelőre nagy kérdőjel. De jól látom?

Bebessi K.

F. Müller József (1914–1998)

Itt küldöm F. Müller gyászmiséjén mondott beszédem magyar fordítását.

F. Müller az utóbbi időben mind jobban gyengült. Hozzájött kb. egy hónapja a csípőcsont törése. Beszédét már alig lehetett hallani. Napközben kint ült a recepciónál P. Lukáccsal és P. Gordonnal. 27-én, hétfőn, kora reggel rosszul lett magas vérnyomással, ami az orvosság hatására lement. Nyolc óra után meglátogattam. Eszméletén volt és megismert. Váltottunk pár szót, de suttogását nem értettem. Áldásomat adtam, s a szokásos kézfogással búcsúztunk. Tíz óra után hívtak, hogy F. Müller hirtelen nagyon legyengült. P. Miniszter feladta neki a betegek szentségét. Imádkoztunk magyarul. Megköszöntem neki mindazt, amit értünk a Társaságban tett. Közben megérkezett az új (P. Komma) és a régi (P. Gerhartz) rektor is. Üdvözölték, elbúcsúztak tőle, közösen elimádkoztuk németül a Miatyánkot. P. Lukács is jelen volt, és feloldozta, külön magyarul F. Müllert. Fél tizenkettő felé minden külső jel nélkül elhunyt.

(P. Szilas, Róma, 1998 július)

Homília

Kedves Testvéreim az Úrban!

A Német-Magyar Kollégium rektora, P. Gerwin Komma, kért meg arra, hogy helyettesítsem F. Müller temetési miséjén. A testvér halálos ágyán jelen volt, de ma akadályozva van.

F. Müller papírai és dokumentumai között találtunk egy rövid önéletrajzot vagy inkább „curriculum vitae”-t németül, melynek egyszerűsége és világos fogalmazása megragadott. Íme a magyar fordítás:

„Születtem szeptember 26-án Magyarországon, Balacson, melynek akkor kb. 450 lakosa volt. Az egész nép német eredetű volt, és német az elemi iskola tanítási nyelve is.

Édesapám, József, 1884-ben született, édesanyám, Liebl Teréz, 1886-ban. Szüleim, nagyszüleim, dédszüleim és ükszüleim mind németek voltak.

Öt évet jártam elemibe, és kitanultam a szabó mesterséget, a segédvizsgát is letettem.

1940. július 30-án beléptem a Jézus Társaságába Magyarországon, a budapesti noviciátusba. 1944 novemberben megérkeztek az oroszok Budapestre. 1949. június 12-én előljárói rendeletre elhagytam Magyarországot. Így kerültem át a bécsi rezidenciába. Egy hónapig maradtam ott. Majd az innsbrucki egyetemi kollégiumba kellett mennem. 1950 februárjában chieri kollégiumunkba küldtek Torino közelébe. 1951-ben a Leuven közelében lévő Eegenhovenbe érkeztem Belgiumba. 1952-ben Nápolyba költöztem egy évre, ahonnan 1953. június hónapjában Rómába a Német Kollégiumba érkeztem, ahol mostanig Rendünk javára dolgozom”.

Eddig F. Müller beszámolója 1965-ből. Hozzátehetjük, hogy ő ezt a csendes ruhatári munkát fáradhatatlanul folytatta még 28 éven át.

Az öregek gondozó házába 1993. július hónapjának elején érkezett, de nem tartozott az első „alapító tagok” közé. A kezdeti nehézségek a ház életébe való beilleszkedést illetően onnan származtak, hogy beutalásának oka nem valami súlyos betegség volt. Nem szorult gondozásra, hanem állandó felügyeletre. Egészségi állapota meggyöngült. Hirtelen, egyik napról a másikra kiragadták munkájából, megszokott környezetéből és a nagy közösségből. Innen jött az első években az a vágyakozás, hogy visszatérhessen a Germanicumba.

De abban a mértékben, ahogy fizikai ereje fogyott, erősödött imádsággal teli élete. A rózsafüzért nem adta ki többé kezéből, kivéve a három napot, amikor elvesztette, vagy – ahogy maga mondta – ellopták tőle. Három nap múlva megtalálta. Magyarázata ez volt: aki ellopta, az ezt meggyóna. A gyóntatóatyja pedig elrendelte a visszaszolgáltatást.

Türelme is csodálatraméltó volt, mellyel mindent elviselt panasz nélkül. Elég azokra a napokra gondolnunk, amikor egész testét nyitott sebek borították, vagy az utolsó hetekre, amikor törött csípőcsonttal élt.

Köszönjük meg Istennek, hogy Müller testvért nekünk adta, s kérjük tőle testvérünk számára az örök életet, aki az égben imádkozni fog „értünk és hozzátartozóinkért”, ahogy életében annyiszor ígért.

(P. Szilas homíliája F. Müller József temetésén)

P. Nagy Zoltán (1910 –1998)

Rövid önéletrajza nagyon szűkszavú, csak néhány adattal szolgál. Hódmezővásárhelyen született, 1910 augusztus 31-én. Orosházán kezdte az iskoláit: katolikus elemibe járt három osztályt, a negyediket államiba. Orosházán három osztályt polgáriban végzett, majd a hódmezővásárhelyi gimnáziumba írták.; 1929-ben érettségizett.

A szegedi egyetemen szerzett matematika-fizika tanári oklevelet 1934-ben. Kongreganista volt; Elsasser, Varga L., Borbély atyák voltak a prézesek; Glattfelder püspök úrhoz járt gyónni; színházba sokat járt: emerikánás volt. Buga doktor és Ortutay volt a senioruk. Zárt lelkigyakorlatot adott P. Varga László 1932-ben a szegedi villán hatuknak, közöttük a későbbi P. Papp Józsefnek is.

Felügyelő tanárként működött egy évig Szegeden az ipari szakiskola internátusában, majd gimnáziumi tanfolyamot szerveztek Orosházán; a magántanulókat Mezőtúr, Szarvas felekezeti gimnáziuma vizsgáztatta.

1937. szeptember 4-én a Manrézában kezdte meg jezsuita noviciátusát. A kanonikus év letelte után filozófiára került Pestre és Kassára. Aztán a pécsi Piusban volt egy évig magister. Majd szegedi teológia. 1944. június 25-én szentelték pappá. Dispersio Baranya megyében; probáció (tanyai szórvány misszió). A Piusban tanított 1946 és 48 között. Az iskola államosításakor P. Tüll rektor Virág püspök úrnak felajánlotta, hogy a fiatalabbak segítenek a pap nélküli helyeken. Az ő beosztása egyházmegyei ifi titkár lett; motoron látogatta a falusi papokat és zárt lelkigyakorlatra szervezte a legényeket: ketten–hárman ha jöttek egy-egy helyről, de a bukovinaiak közül jött tíz-tizenöt legény is. 1950-ben fél évig Pesten működött lelkipásztorként, onnan elhurcolták Homokra. Badalik veszprémi püspök úr felvette a veszprémi egyházmegyébe 1950 nyarán.

A rendek feloszlata után élete nagyon változatossá vált. Egyik helyről a másikra helyezték. Először a Veszprém megyei Ugodon volt káplán, majd 1950 decemberében Mezőlakra került plébánosnak. Hét év múlva Bakonykoppányon lett plébános négy évig, onnét Nagykapornakra helyezték két évre káplánnak, ahonnét Zalaapátiba került néhány hónapra káplánnak, majd 1974 és 76 között Rádón, 1977-től 83-ig Korontálon volt plébános. 1983 júliusában a veszprémi papi otthonba vonult nyugállományba, de nem sokáig maradt ott. 1985 májusától Bugacon látjuk mint plébános helyettest. 1986 második felétől 1987-ig Andocson plébános helyettes, 1989 novemberében visszatért a régi jezsuita plébániára, Kaposvárra, ahol csaknem két évig dolgozott. 1991-ben és 92-ben néhány hónapig volt kisegítő Hódmezővásárhelyen, majd 1992. március 17-én a budapesti Radvány utcai rendi idősök otthona lett hivatalos lakóhelye, de 1996-ig Jászberényben működött a nővérek szociális otthonában lelkivezetőként. 1996-ban azonban egészsége annyira megromlott, hogy a Radvány utcai házunk állandó lakója lett, amíg be nem vonult a pilisvörösvári Szent Erzsébet idősök otthonába.

Aranymiséjét 1994. június 19-én délelőtt ünnepelte meg Jászberényben a ferencesek templomában tisztelői, hívei között.

Az ünnepi mise végeztével Zoltán atya beszélt életéről. *Nem az én életem a fontos, hanem, hogy az emberek békében, egyetértésben éljenek egymás mellett, mert sok értelmetlen dolog történik körülöttünk manapság. Egykor a moldvai vajda egy hegyet ajándékozott a csíksomlyói zárándokhelynek az ellátásra, ma pedig ugyanazon helyen üldözik, szabadságukban korlátozzák a nemzetiségeket...*

Élete nagy ajándékának tartja, hogy 1988-ban egy osztálytalálkozón egykori diákja Los Angelesbe invitálta. 1989-ben a nem szűnő hívásoknak engedve elutazott, és kellemes

meglepetésben volt része, mikor látta, hogy ott élő honfitársaink milyen összetartóak és mily örömmel fogadták, beszélgettek vele és hallgatták prédikációit.

Zoltán testvérünket nagy apostoli buzgóság hajtotta. Szellemi frissességét élete utolsó szakaszáig megőrizte. Szeretett emberek között lenni és mindig menni akart, még akkor is, ha már ehhez nem volt ereje. Ennek köszönhette utolsó balesetét is, amikor a jó tanács ellenére elment egy jezsuita találkozóra és ott elesvén, combnyaktörést szenvedett, két éven belül a másodikat, aminek következtében ágynak dőlt és teljesen legyengült. Betegségét türelemmel viselte és nem a maga bajával foglalatzkodott, kórházi szobatársaira gondolt. A szenvedését hűséges türelemmel viselte, nem hallottam panaszkodni. Amikor a Széher úti kórházban életének utolsó napjaiban a nővér megkérdezte, hogy nagyon fájnak-e fölfekvéstől kapott sebei, egyszerűen csak azt felelte: „igen, de hát a jó Isten így rendelte, ezt el kell fogadni”. Élete utolsó heteiben gyakran említette, hogy ő már nem imádkozik gyógyulásért, hanem csak azért, hogy legyen meg az Isten akarata. Ez volt jezsuita életének legszebb megnyilatkozása. Az Úr magához hívta hűséges szolgáját és reményünk szerint megadta neki a hűséges szolgának megígért örök élet jutalmát.

(P. Hevenes János)

1998. június 4-én

Gyászoló Testvéreim!

Loyolai Szent Ignác magyarországi szerzetescsaládja búcsúzik a mennyei viszontlátásig Nagy Zoltán atyától, egyik legidősebb testvérünktől.

Rendalapítónk sürgette, hogy szívvel lélekkel Isten nagyobb dicsőségét szolgáljuk egész életünkben. Ugyanakkor külön gondja volt Jézusnak halálba induló társaira. Meghagyta mindnyájunknak: „Miként egész életében, ugyanúgy, sőt még inkább halálában a Társaság minden tagja törekedjék arra, hogy benne Urunk Istenünk, Jézus Krisztus megdicsőüljön, embertársaink pedig épüljenek türelme és lelki erőssége példáján...”(595). Zoltán atyánk ehhez az oly nagyszerű szabályhoz hű maradt. A haláláig őt gondozó, nem is katolikus ápolónő a koronatanú, így nyilatkozott: Zoli bácsi nemcsak igazi pap volt, de állítom: szent! A nagy seb miatt szenvedő betegről részvétellel kérdeztem: Zoli bácsi, fáj?... Ezt válaszolta: hát bizony, de el kell fogadni, mert Isten adta. Milyen szép tanúság, milyen igazi, jézusi halál! Mert Isten adta...nem utal-e ez a vallomás Ignác atyánk tanítására: a betegség nem kisebb ajándék, mint az egészség.

Adja meg az Úr mindnyájunknak, hogy majd halálunkban tudjuk legjobban megdicsőíteni Istent! De ennek feltétele annak begyakorlása, amit Szent Pál magáról vall: mindennap meghalok, és Zoltán atyánkra is valamiképpen érvényes. Szeretném bemutatni, mennyiszer halt meg ő is Krisztusért, aki „azért halt meg, hogy ne magunknak éljünk, hanem annak, aki értünk meghalt és feltámadt” (2Kor 5,15).

* * *

Talán kevesen tudják, ő maga nem is jegyezte fel szűkszávú önéletrajzában, hogy a szegedi egyetem matematikai tanszékére komoly meghívást kapott: legyen tanársegéd. Amilyen tehetséges volt, akár professzorságig is vihette volna. De akkor ő már meghalt a világi dicsőségnek, hogy Krisztusnak éljen. Nagylelkűen nemet mondott.

Tanári oklevél, eredményes működés – és a jezsuitáknál végzett egy éves bölcséleti kurzus után érkezett a noviciátusba. Személyes emlékem, milyen tisztelettel néztük őt és természetes növést, milyen üdülés volt számunkra derűs egyénisége és épülés mindig igazi novíciusi magatartása.

Elöljárói gimnáziumaink leendő tanárát látták benne. Amilyen gyorsan csak lehetett, elvégeztették vele a bölcséleti és teológiai tanulmányokat (Szegeden mint teológus kissemináriumi prefektus is volt). Így bizony le kellett mondania arról, hogy tehetségének és érdeklődésének megfelelően mélyedjen el a szent tudományokban. Erről nekem szelíden panaszkodott is később. Íme, egy újabb szép alkalom arra, hogy „meghaljon Krisztussal”, és az előjárók által szándékolt formában éljen Krisztusnak.

Szigorú tanár volt. Kiváló, hírnevessé lett tanítványai is voltak, például Szabó professzor, a szívsebész... (aki csaknem ötven év után vette be az atyát klinikájára), Jámbor Mike bencés tanfelügyelő így vallott róla: ilyen pompásan levezetett matematika órán egyszer sem voltam... – És jött az újabb „meghalás” alkalma: az iskolák államosítása... Az ízig-vérig tanár elbúcsúozhatott a katedrától egy életre.

A pécsi egyházmegye szolgálatába állt. Motorkerékpárján kereste fel, bátorította, tájékoztatta a plébánosokat, káplánokat. Részt vett a P. Kerkai által elindított falumanrézmozgalomban, sok lelkigyakorlatot vezetett falusi fiataloknak. Ezeket a munkákat nagyon élvezte, szerette. És jött 1950, amikor ezt a szívéhez nőtt foglalkozást kénytelen volt egyszerű káplánsággal felcserélni. Újabb „halál”.

Később a többségében református és közönyös Mezőlak plébánosaként gyalog járt ki a különösképpen is szeretett – fíliába –, Békásra. Egy térdtörés miatt ennek is vége lett. Itt is meg kellett „halnia”. Más plébániákra, lelkésziségekre került, amint ezt életrajzában hallottuk.

A jó Isten ajándékának tartom, hogy ezeken a helyeken ismételt felkereshettem őt, esetenként lekipásztori – akkoriban még „titkos” – kisegítésben, sok maradandó értékkel.

Egy rosszul sikerült műtét után elkezdődött a hosszú betegeskedési korszak, lassan meg kellett tanulnia kikopni az alkalmi lekipásztori munkákból is... Minden ilyen tapasztalatot valóban egy kis meghalásként élt meg. Bizonyára halála előtti nagy elgyöngülését és szenvedését is így: „el kell fogadni, mert Isten adta”. Az egészségnél, a lelkes tevékenységnél nem kisebb ajándékként... Sok-sok alkalma volt az egykori kiváló tanárnak tanulni a legnagyobbat: hogy leginkább halálunkban dicsőüljön meg Urunk, Istenünk, Jézus Krisztus...

Meg kell azonban mondanom, testvéreim, hogy egyfajta „meghalás” Zoltánunknak az élete végéig sem sikerült. És ez nem volt más, mint a meghalás a rendtársakkal való együttlétnék. Mindene volt a velünk való beszélgetés, „egy kis dumálás”. Erről nem tudott lemondani vagy csak nagyon nehezen. De az vesse rá ezért az első követ, aki nem tudja, mennyire sürgeti rendi vezetőségünk a testvéri közösségek ápolását, azoknak az egymás iránti közlékenységét, akiket Szent Ignác atyánk így nevez: „barátok az Úrban”. A Gondviselés szerető figyelmessége volt – és egyben bizony üzenet számunkra –, hogy halálát közvetve az az esés okozta, amelyet elkerülhetett volna, ha nem akar mindenáron részt venni egy testvéri közösségi együttlétnékben.

* * *

„Amíg élünk, Istennek élünk, ha meghalunk Istennek halunk meg”. Zoltán atyánk – a meghatott ápolónő tanúsága szerint – így halt meg, Jézus Krisztust leginkább a halálában megdicsőítve. Aki benne, Jézusban hisz, ha meghalt is élni fog. Él Istennél, aki „nem a holtak Istene, hanem az élőké”. Kedves Zoltánunk, a Jelenések könyvének szavaira utalva búcsúunk: pihend ki fáradaimaidat – mert tetteid elkísértek Téged.

(P. Hevenesi János P. Nagy Zoltán temetésén)

Néhány filmkocka P. Nagy Zoltán életéből

Tudjuk, hogy P. Nagy Zoltán Hódmezővásárhelyen született, és noha szülei hamarosan Orosházára költöztek, ő a vásárhelyi református gimnáziumban végezte gimnáziumi

tanulmányait. Noha valamennyi tanára református vallású volt, ő többször elmondotta, hogy a katolikus tanítványoknak vallásuk miatt nem kellett hátrányt szenvedniük. Hanauer váci püspök külön figyelt arra, hogy e kényes helyen megfelelő hittanár adja elő a hittant. A katolikus hittan az órarendben és az iskolában folyt párhuzamosan a református hitoktatással, természetesen egy másik teremben. Zoli a sikeres érettségi után a Szegedi Tudományegyetemen szerzett matematika-fizika tantárgyakból tanári képesítést.

Ezután Orosházára került, ahol szülei laktak és nem kis büszkeséggel emlegette, hogy ott a nagyon erélyes édesanyja és több fiatal tanártársa segítségével létrehozták e nagy településen az első állami gimnáziumot. Nagy segítséget nyújtott ebben neki Ady Lajos, a neves költő öccse, aki ebben az időben a debreceni tankerület királyi főigazgatója volt. Zoli itt nagy eredménnyel és odaadással tanított és szülei megrökönyödésére föladta tanári állását, hogy 1937 szeptemberében megkezdje a noviciátust a zugligeti Manrézában. Erre az adott neki indítást, hogy előzőleg a jezsuiták szegedi villájában P. Varga László vezetésével lelkigyakorlatot végzett.

Jezsuita tanulmányai folyamán egyetemi végzettsége miatt kihagyta a magisztériumot és így történhetett, hogy már 1944 júniusában Hamvas Endre csanádi püspök pappá szentelhette.

A probáció elvégzése után, 1946 szeptemberében Pécsre került és ott a Pius gimnáziumban fizikát és matematikát tanított. A diákok szaktudása és sok humorral fűszerezett előadásai miatt megkedvelték, és hamarosan meg is kapta a különleges elnevezést: hajviselete miatt „Kefének” becézték.

Ez a tanárkodás mindössze két évig tartott, mert az iskolák államosítása miatt más foglalkozás után kellett nézni. Az ő mozgékonyágát és szolgálatkészségét figyelembe véve, P. Kerkai Jenő megbízta azzal, hogy főként a Somogy megyei papok között népszerűvé tegye a lelkigyakorlatos mozgalmat. Zoli kapott egy 125 cm³-es motorkerékpárt és vidáman járta Somogy és Veszprém megye plébániáit is. Jó humora és segítőkészsége miatt szívükbe fogadták a veszprémi egyházmegyes papok, így történt 1950 nyarán, hogy a szerzetesrendek felszámolása után őt Badalik Bertalan veszprémi püspök átvette egyházmegyéjébe. Eleinte természetesen csak káplánként, de nemsokára plébánosi kinevezést kapott Mezőlakra. Ezt a plébániát senki sem irigyelte tőle, mert ezt 1944-ben Mindszenty József veszprémi püspök alapította, és a külső körülmények rendkívül primitívek voltak. Döngölt agyagpadló, „budi” a folyosó végén. A plébánia mellé „járt” még két filia is: Békés és Mihályháza. A filiákba természetesen kerékpáron kellett járni, s ez ősztől tavaszig nem is volt olyan egyszerű.

Zoli azonban jól feltalálta magát; a fizikatanár ötletességével valamilyen módon közművesítette az ő plébániáját. Igen jó kapcsolatot létesített a szomszédos plébániák papjaival. Ez a bizonyos közművesítés többek között úgy történt, hogy Zoli téli időben, úgy járt ki a jéghideg folyosóra, hogy két párnát kötött magára. Egyet a hasára, egyet a hátára és ezt széles szíjjal rögzítette. Közben, természetesen, az állami szervek, melyek már ekkorra az egyházmegyei vezetést szinte kizárólagosan magukhoz ragadták, Zolit is biztatták, hívogatták a békegyűlésekre és másfajta állami rendezvényekre. („Hazafias népfront”). Zoli azonban ilyenkor kiváló levélírónak csapott fel, és hosszú-hosszú levelekben bizonygatta, hogy ő ezért vagy azért nem mehet el ilyen rendezvényekre. Erre mi történt? Maga a veszprémi „bajuszos püspök”, Prozsák elvtárs kereste fel őt több ízben, de e látogatásoknak se lett semmi eredménye. Sőt, mivel a vendég látta, hogy Zoli milyen nyomorúságos körülmények között él, idővel letett arról, hogy őt ide vagy oda hívogassa. Közben eltelt 17 év és Zoli könnyebb beosztást kért, mert közben balesete is volt, eltört a lába. Klempa Sándor apostoli kormányzó méltányolta Zoli kérését, és különböző helyekre küldte káplánként. Így került egy időre Bakonykoppányba, majd a jezsuiták volt plébániájára Nagykapornakra. Itt kitűnő kapcsolatot létesített a falu plébánosával, a ciszterci Alpár Jenővel. Mivel azonban a papság létszáma nagyon megfogyatkozott, Zolinak újból plébániát kellett vállalnia. Először Rádóra került,

majd onnan a bakonyi hegyek egy eldugott kis falujába, Kolontárra. Ez a hely se volt lényegesen komfortosabb, mint annak idején Mezölak. Közben azonban Zoli rokkantságára hivatkozva szerzett magának egy rokkant kocsit, amely tulajdonképpen nem volt más, mint egy oldalkocsis motorkerékpár, amelynek a tetejére egy barna vásznat erősítettek (Velorex). Később, a 80-as évek elején sikerült Zolinak egy Trabantot szerezni, ettől kezdve beszánguldotta az egész Dunántúlt, sőt egy kiváló papi barátja segítségével végigjárták Ausztria nevezetesebb helyeit is. A Kolontáron történt hét év után 1983-ban kérte és meg is kapta a nyugdíjaztatását. Ez azonban nem jelentette azt, hogy Zoli minden apostoli tevékenységtől távol maradt volna. Egy időre ugyan bevonult a veszprémi öreg papok otthonába, de ott nagyon ritkán volt található. Hol Kaposvárott, hol Gyenesdiáson és ki tudja még, hogy milyen sok más helyen vállalt helyettesítést, mindig igyekezett részt venni a rendi közösségek rendezvényein. És nem is csak passzívan.

Zoli nagyon szerette a papi társaságot. Minden alkalmat megragadott, hogy a papi összejöveleteken részt vegyen, sőt mindig volt érdekes mondanivalója is. Soha nem mulasztotta el, hogy az általunk rendezett találkozókra részt vegyen. Ezek főként Makkosmárián jöttek létre, Szent Ignác ünnepe körül, vagy később már a fogadalomtételek alkalmával.

Nyugdíjaztatása után gyakran találkozni lehetett vele Péter Provinciálisnál. 1984-ben, amikor Lékai bíboros kívánságára, P. Temesinek el kellett vállalnia a spirituálisságot a Központi Szemináriumban, a veszprémi püspök csak azzal a feltétellel engedte át, hogy helyette P. Provinciális küld oda egy másik atyát. Tóth Lajos jöhetett számításba, aki akkor Bugacon volt plébános. Igen ám, de Marosi Izidor váci püspök azt kívánta, hogy valakit küldjünk Bugacra. Ebben a helyzetben toppant be P. Provinciálishoz Nagy Zoltán atya. A kérdésre, hogy nem menne-e szívesen Bugacra, Zoli így felelt: Hol egy menetrend? Máris indulok.

Milyen szép példája ez a disponibilitásnak.

Volt Zoliban egy bizonyos nyugtalanság, de ez inkább az apostoli munkák iránti érdeklődésből származott. Még élete utolsó szakaszában is, igyekezett különböző ájtatosságokkal, pl. Szentségimádás, a rászoruló és érdeklődő híveket a jó Isten szeretetében elmélyíteni.

A jó Isten biztonnyal megjutalmazza mindezért.

P. Schmidt Ferenc (1905–1998)

P. Schmidt Ferenc 1905. szeptember 2-án született a baranyai háromszögben lévő, a mostani balkáni háború során teljesen elpusztult Laskafalván (Csepinácon) jómódú német földműves család második fiaként. Gimnáziumi tanulmányait a pécsi Pius gimnáziumban kezdte s Kalocsán érettségizett. 1923-ban lépett Jézus Társaságába az érdi noviciátusban. A filozófiát Szegeden végezte, majd két évi nevelőtanári pécsi munka után Innsbruckban végezte a teológiát. Jó szervezőképessége itt bontakozott ki., úgyhogy két évig is ő volt a nemzetközi összetételű nagy skolasztikátus bidellusa. 1935-ben szentelték pappá, s újmiséjét, majd ötven év után aranymiséjét is szülőfalujában mondta.

A szegedi harmadik próbaév letelte után az akkor újonnan létesült hódmezővásárhelyi rendház és plébánia beindításában segédkezett, s kedves modorával nagyban hozzásegített ahhoz, hogy a kálvinista metropolisz zökkenőmentesen befogadja a jezsuitákat. 1939-ben a kalocsai konviktus generálprefektusa volt, beállt a cserkészmunkába és parancsnoka lett a csapatnak. 1944-ben a szatmári konviktus és rendház élére állították a rendi előljárók. Működése nyomán a lelkipásztorkodás, a nevelés és a gazdasági helyzet is fellendült a rendnek e régi állomáshelyén. Szatmárnak Romániához csatolásakor a végsőig kitartott állomáshelyén. A széteszlatásig a Budapesti rendházban, majd Pécsen volt bölcs és előrelátó miniszter, gondnok.

A provincia szétszóratása után Brezanóczy Pál biztosított Schmidt Ferencnek az egri főegyházmegyében otthont és munkateret. Ózdon, Tiszalökön, Hodoscsépányban működött évtizedeken keresztül káplánként és plébánosként. Ezeken a helyeken is igen jó baráti kapcsolatokat tudott kedves modorával az egyházmegyes papsággal kiépíteni. Utolsó helyén a templom nagyarányú felújításával fejezte be működését. Mint nyugdíjas nehezen találta már helyét. Leromlott hallása is akadályozta a lelkipásztori munkában, illetve a kisegítésben.

Schmidt Ferenc a gyors elhatározások embere volt. Ez párosult nála kedves modorral és segítőkészséggel. Amilyen gyorsan tudott megsértődni, olyan őszintén tudott megbocsátani és megbékélni. Bár szerette és támogatta a háború végén hontalanná vált testvérét és annak családját, legbizalmasabb emberei mégis mindig a rendi előljárók és rendtársak voltak.

Merjük hinni, hogy a pályát sikeresen befutotta, és végleges befogadást nyert az örök béke otthonában.

(Fricsy Ádám)

F. Gömöri Pál (1911–1998)

F. Gömöri beszámolója ötvenéves jezsuita emlékeiről a *Formózai Jezsuiták*-ban

Idén van ötven éve, hogy beléptem a jezsuita rendbe. Megkértek, hogy írjak röviden erről az ötven évről. A legrövidebben így foglalhatom össze mondanivalómat: Mindig boldog voltam. Ezt a boldogságot ugyan a világ nem adhatja meg nekünk, sőt meg sem érti, de egyezik azzal, amit Jézus mond az Ő evangéliumában a nyolc boldogságról.

Arra is kértek, hogy rövid legyek: Azért csak néhány boldogságeseményt említek meg.

Huszonnyolc évvel ezelőtt Kínában egy évi szobafogság után berontottak hozzánk ellenségeink és kiáltoztak: „Ki innét! Kutyáknak kinn a helyük!” Kitoloncoltak a templom előtti udvarra. Mit tehattünk? Lekuporodtunk a sötét, hideg éjben a templom hideg küszöbére, boldogult püspökünk és én, és dideregtünk.

Akkor Msgr. Lischerong így imádkozott: „Most tudom, Jézusom, hogy miért született hideg barlangistállóban. Mindkettőnket boldoggá tesz, hogy kicsit hasonlók lehetünk Hozzád...”

De ebből más boldogság is eredt számunkra. Jó híveink megtudták, hogy mi történt velünk. Talán csak nem akarnak kiűzni bennünket Kínából? Testületileg a hatóságokhoz fordultak a nép nevében, és a „vallásszabadságra” hivatkoztak. Kívánták, hogy vasárnaponként misét hallgathassanak. A tárgyalások eredményre vezettek.

Virágvasárnap volt az első nyilvános szentmise, négyszáznál több hívővel. Egy szálíg elvégezték évi gyónásukat, és aztán következett a nagymise. De ezt már megsokallták a hatalom emberei. Úrfelmutatás után egy fiatal nő fölrohant az oltárhoz és cibálni kezdte püspökünket. Lehúzta róla a miseruhát. Engem elfutott a pulykaméreg, odarohantam hozzá, és hangosan rászóltam: „Te fiatal menyecske vagy, és így bánsz ezzel az őszbeborult aggastyánnal?” A nép is megindult az oltár felé, mire a hölgyecske meglepett. Utána jó néhány napig békében hagytak bennünket.

Megkérdeztem a püspökünket, mit érez ilyenkor? „Ilyenkor boldogsággal tölt el a tudat, hogy Jézus tanítványa vagyok, akikről Ő azt mondta: »ahogy engem üldöztek, úgy fognak titeket is üldözni«. Kell-e ennél nagyobb boldogság?”

Nekem pedig eszembe jut régi újoncmesterem egyik intelme, amely ötven éven át útmutatás volt az igazi boldogság útján, amelyet a világ nem adhat, de el sem vehet tőlem: „Ha az ördög és kísértései mindent tönkre akarnak tenni, menjünk az Olajfák hegyére, ahol Jézus vérrrel verejtékezett értünk, és kérdezzük meg magunkat, hogy vajon mi is ellenálltunk-e a vérig?” Ha csak ezt teszem, semmi sem hiányzik nekem a boldogsághoz.

Az évi lelkigyakorlatokban is mindig visszatér az ígéret: „Aki Mellettem, Velem harcol, az a győzedelemben is Mellettem és Velem lesz”.

Körmendy Györgyi: P. Palánkay Gausz Tibor (1907–1982)

Életrajzi adatok:

- 1907. április 11-én született Palánkán (Bácska).
- 1918. Kalocsa, jezsuita gimnázium.
- 1925. szeptember 7. Jezsuitának jelentkezik Érden.
- 1927. szeptember 8. Örök fogadalom.
- 1928. érettségi Kalocsán.
- 1928–31. Szeged, filozófia.
- 1931–34. Magisztérium, Kalocsa (cserkészparancsnok).
- 1934. Innsbruck, teológia.
- 1935–38. Szeged, teológia.
- 1937. június 24. Pappá szentelése a szegedi dómban.
- 1938–39. Probáció, Szeged; első lelkigyakorlata.
- 1939–40. Manréza Budapest, Szócius, lelkigyakorlatokat vezet. Első könyve megjelent.
- 1940. őszől 1942-ig Kalocsa.
- 1942–43. Szatmárnémeti.
- 1943. Péter-Pálkor behívják katonának, július 6-tól frontszolgálat 1944. május végéig.
- 1944. július: Kiszepre helyezik, vezeti a Családok Szeretet Szövetségét.
- 1949. Szent Ignác napján házfőnök lett Kiszepben.
- 1950 szeptemberében felosztatják a rendet, a Váci Egyházmegye veszi át.
- 1951. december 15. A Váci Egyházmegye státuson kívül helyezi.
- 1952-től segédmunkás, villanyszerelő.
- 1955. augusztus 23-tól 1956. október 27-ig börtön.
- 1957 januárjától bujdosás.
- 1958. szeptember: a pert befejezik.
- 1959–67. egyházi adószedő Pestszentlőrincen.
- 1967. nyugdíjba megy.
- 1973. január 2-án nyugatra megy (Róma, majd München).
- 1973. októbertől Münchenben kórházi lelkész 1979. január végéig.
- 1982. február 23-án meghalt Münchenben.
- 1982. március 1. Temetés Pullachban, a jezsuita temetőben.

„...Egybehangzóan mondják az atomfizikusok, hát el kell hinnünk, hogy az anyag legparányibb elemeiben is mérhetetlen energiák vannak lekötve. És ezek az energiák valahogy felszabadíthatók!

Csak a módját kell megtalálni! Néhány láncreakció elindítási módját már ismerjük. Kirobbanva szabadul ki az atomenergia. A láncreakció munkába fogását is megtalálták néhány elemnél: atomerőművek, atomhajtású tengeralattjárók, repülők, jégtörők működnek.

Megdöbbenő így nézni az anyagot, így járni-kelni az anyagvilágban...

De egy másik téren még nagyobb távlatok állnak előttünk! Hasonlóan az atomokhoz, a földet immár beborító emberiség minden egyes tagjában, minden emberi személy belső világában is még föl nem szabadult energiák vannak: határtalan szeretetre képes minden ember. Ha a szeretet energiái minden emberi szívben felszabadulhatnának, nemcsak az egyeseket tölthetnék el boldogsággal, hanem ezek az erők munkába állása a legnagyobb feladatok megoldásához is elvezethetne az egész emberi környezetben.

...Új világ látomása bontakozik így ki előttünk.”

Ezekkel a szavakkal indítja el a Palánkay Gausz Tibor által írt, a páter halála után sok évvel megjelentetett könyvecskét a szeretetben felépülő egyházközségről (P. G. T.: 1995) egykori börtöntársa és barátja, Váczi Jenő. Előszavában arról ír, hogy az Úr Jézus kettesével küldte és küldi most is övéit, hogy szeretetének örömhírét elvigyék az élet minden területére, mert a szeretetet egyedül megvalósítani nem lehet. Ők a börtönben is ketten együtt beszéltek meg és fogalmazták meg a könyvet, mert mindkettőjükben ott volt a látomás a szeretet közösségéről.

Ez a mindenkivel személyes kapcsolatban megélt szeretet vezette P. Palánkayt, egész munkás életén át, mint fiatal papot, majd mint idős, haláláig tevékenyen küzdő embert egyaránt.

„A szeretet, Edit, a legboldogítóbb! Legyen szívében mindig szeretet! Így boldog lesz! Miskolc, 1940. XI. 5.: Gausz Tibor” Amikor e sorok írója az életrajzhoz az anyagot gyűjtötte, nagy örömmel fedezte fel a jó barátjának, egy háromgyermekes, sokunokás, aranylakodalmas házaspárnak könyvtárában a páter első könyvének, a Ragyogó Szemeknek egy régi-régi, de szépen megőrzött példányát és benne ezt a két kedves sort. A lelkigyakorlatoztató páter vele is személyes kapcsolatba lépett, őt is, mint a többi fiatal lányt, „kedves Húgomnak” tekintette. Edit és férje élete, szerelmük története is, mint annyi más szépen megélt házasság és család, bizonyítéka az akkori lelkigyakorlatok máig tartó hatásának.

A páter nehéz útra lépett akkor, amikor hivatása középpontjába a leány- majd a családi pasztorációt állította. Erről írnak legközelebbi munkatársai, akik Bárány Ilona vezetésével 1987-ben Endorf németországi városkában összeállítottak és kinyomtattak egy kötetet, *P. Palánkay Tibor szellemi hagyatéka, élete és életműve* címmel, címlapján Bárány Emília rézkarcával, Oltáriszentséget felemelő papi kézzel. E kötet első oldalán egy-egy fénykép található a fiatal és az idős páterről.

P. Palánkay Gausz Tibor 1907. április 11-én született a bácskai Palánkán, és 1982. február 23-án halt meg Münchenben. Életútja az első világháborútól a másodikon átvezetve a Rákosi-börtönt megtapasztalva vezetett a hazájából való száműzetésig. Ő azonban ezeknek az eseményeknek nem volt passzív szemlélője, hanem élete végéig, minden rendelkezésére álló lehetőséget kihasználva, alakította azokat.

Önéletrajzi részletek

„Édesapám nagyon szerette, hogy nyáron, amikor a gimnazisták is otthon voltak, együtt az egész család, este, a holdvilág mellett, a házunk előtt a padon ülve szívünk szerint énekeltünk. Kántortanító volt, személyesen vezetett be az ének-zene művészetbe. Mint elemista a litánián már én ültem a pedálos orgonánál, édesapám vezette az énekkart.

Esténként is több hangra énekelhettünk, mert egy egész kis kórust tett ki a nyolc testvér. Még most is föl-fölcsendül lelkemben a régi dal: »Kis lak áll a nagy Duna mentében, Ó mily drága e lakocska nékem.« Igen, Palánkán, a bácskai nagyközségben, a Duna mellett laktunk a Templom utcában, a tanítói lakásban, mindjárt a templomnál. Édesapám vezette az első osztályt, jól ismerte az egész nagyközséget, jó ember és jó pedagógus volt. Mindenki szerette és tisztelte. Szerette a családját is. Mi voltunk a szemefénye.

Édesanyám hozzáillő, okos, szorgalmas, jóságos asszony volt. Még jobban szeretett bennünket és nagyon jól nevelt. Azt mondhatom, a szeretet, a testvéri és a szülői szeretet volt családunk legjellemzőbb vonása. Mert bennünket szóval kioktattak, soha nem vertek, még pofont sem kaptam. Legfeljebb néhány percig a sarokban kellett térdelni...

Gyermekkorom zavartalanul szép volt. Sokat csónakáztunk a nagy Duna mentében. Több sziget volt, minden nyáron köztük suhant családi csónakunk. Amikor elérkeztünk a kedvenc

helyünkre, napoztunk a jó meleg homokban. Vagy cserkészve új helyet kerestünk. Természetesen versenyt is úsztunk a csónak mellett, vagy lubickoltunk a hús vízben.

Időnként otthon németül beszélgettünk. Sokszor előfordult, hogy szóalkotásom derűt keltett a családban...

Nagyon szépek voltak a karácsonyestéink. Édesanyám volt a láthatatlan csilingelő angyal... A vallást szüleim nagyon komolyan vették... Esténként közösen imádkoztunk a Jó Pásztor képe előtt. Ha most visszagondolok gyermekkorom »tündérotthonába« akkor még megjelenik egy-egy kedves ünnep, amelyet jószágos nagymamám vendégként való megjelenése köztünk jelentett. Ő szintén a legjószágosabb és legkedvesebb légkört tudta jelenlétével felidézni.

Külsőleg is volt valami varázsereje kis otthonunknak – bár az épületben iskola is volt. Az épületet körülvevették az ízes csemegeszőlők tőkéi, amelyeket a fal mellett felfuttattak egészen a tetőig, így kedvessé téve a hosszú üvegverandánkat, amelyen keresztül a lépcsőkön át a szobánkba jutottunk... A szőlők kis lugast is képeztek, ahol jól játszhattunk, de körülvevették a veteményes részeket is, a szorosan vett gazdasági udvart, baromfi és sertésólakat elválasztva az előbbitől. Mindezek széppé tették a kertet, de nemcsak széppé, hanem hasznossá is, mivel a tíztagú családnak mindenre igen nagy szüksége volt, és mindez igen sok örömet szerzett.

Aztán kitört a háború. Behívták a káplánokat meg a legidősebb bátyámat is, az egyetemi hallgatót. Ez idő tájt egy szép napon az esperes úr áthozott egy dobozt fogókkal, drótokkal, szemekkel..., hogy lennének szívesek a falu rossz rózsafüzéreit javítgatni. Édesapám szívesen segített... Én akkor már iskolás voltam, a többiek távol gimnáziumokban... Így nekem kellett vállalnom a kisegítést. Szívesen is tettem, mert szerettem a segítést a ház körül és a babramunkát is... Közben egy év múlt el, és én elkészítettem „mestermunkámat”. Hüvelykujnyi kerek kis kosárkát fontam ezüstdrótból, az akkor divatos női ruhák fekete apró gyöngyeiből kis rózsafüzért készítettem, hozzá szintén ezüst drótból pirinyó keresztet... Csodájára jártak. Néhány darabot készítettem ebből. Csak megjegyzem, a háború után hazajövő, de az egyetemet már befejezni nem tudó legidősebb bátyám ezt a „kisegítő rózsafüzér-készítést” kifejlesztette, majd nagykereskedői szintre emelte. Már kissé nagyobb voltam, amikor rózsafüzér ügyben nagyobb lányokat kellett kiszolgálnom, de nem voltam hajlandó előjönni, még akkor is nehezen, amikor édesanyám hívott.

Két bátyámmal és nővéremmel együtt mentünk Kalocsára tanulni. Mi fiúk a jezsuita gimnáziumba jártunk. A Tanítók Házában, ahol laktunk, egy-kettőre otthon éreztem magam.

Soha nem sírtam, amikor mentünk, mert az volt a szokás, hogy majd karácsonyra megjövünk... Pedig ha tudtam volna, hogy eljön az idő, amikor már nem mehetek haza, és csak húsz év múlva láthatom meg a nagy Duna mentén álló kis otthonomat, akkor nemcsak könnyek égtek volna a szememben, hanem keservesen sírtam volna is, mint ahogy tettem azt a hazautazás elmaradt lehetősége miatt karácsony előtt.

Közben nagydiák lettem. A tanulás is jobban ment, kisebb tanítványom is volt már. Ebben az időben mély benyomást tett rám egy diákmuri, amire minket is meghívtak az öcsémrel együtt. A nagyfiúk felöntöttek a garatra, füst és dülöngélés közepette megoldódott a nyelvünk, előjöttek a titkos élmények. Ketten az öcsémrel megbeszéltük, hogy mi sohasem alacsonyítjuk le magunkat, mindig józanok maradunk. Úgy gondolom, neki éppen úgy sikerült, mint nekem.

A lényeg, hogy én a komolyabb úton maradtam, az én ideálom már akkor az örökös alkotó, édesapámhoz hasonló férfi volt. Az édesanyámtól kapott lelkiület is újra felébredt bennem. Az Úr Jézus lett eszményem és az ember, aki tudatosan azért él, hogy másokon segítsen, hogy a szeretet világát felépítse. Ekkor már egyénileg is az Úr Jézus jelentett számomra mindent. Erre az időre esik egy nagyon mély barátság egyik osztálytársammal, aki szintén nagyon komolyan vette az életet. Lányokkal nem akartam foglalkozni, bár barátom másként gondolkodott erről.

Ennek ellenére egyszer az jutott eszünkbe, hogy hetedik gimnázium után bevonulunk az érdi jezsuita noviciátusba. Lelkiatyánkkal megbeszéltük döntésünket és 1925. szeptember 7-én becsöngettünk az érdi házba.

Novíciustesterünk az író P. Müller Lajos lett. A négyszáz éves rendnek kitűnő kiképzési rendszere várt ránk. Szent Ignác gondolatai, egyénisége, Jézus élete, tanítása úgy hatott rám, hogy ha Isten nem is volna, Jézus akkor is olyan eszmét adott, amelyet okvetlen meg kell valósítani. Ez a gondolat a nagy lelkigyakorlatok óta bennem él. A mostani zűrzavar a világban, a partizánok, a különféle gerillák robbantásai, emberrablásai, a kényurak tömeggyilkosságai Jézust igazolják, mint egyetlen lehetőséget, mert így már tulajdonképpen nem is élünk emberi életet, mint a farkasok, egymást marjuk. Jól jelezték a rómaiak: homo homini lupus. Hogy a jézusi eszmét megvalósíthassuk, egész egyéniségünket kézbe kell venni, átalakítani. Ezt el is kezdtem mindjárt a lelkigyakorlatok alatt.

Még ennél az elhatározásnál is nagyobb élményem született. Megéltem Jézus valóságos jelenlétét az Oltáriszentségben. Jézus lett a legjobb barátom. Nagyon sokat időztem a kápolnában. Úgy beszéltem hozzá, mint élő, jelenlevő személyhez. Nem vártam tőle feleletet, tudtam, hogy lát, hall engem és meghallgat. Áadtam magam Neki és jövőmet... Megmondtam, hogy én képtelen vagyok nélküle bármire... Vele pedig mindenre képes.”

(Részletek a fent idézett műből)

Munkássága

Páter Palánkay Gausz Tibor a második világháborút megelőző és a világháború alatti Magyarországnak valódi nagyhatású, sokak által ismert papi egyénisége. Egész országot behálózó, a különböző városokban megtartott lelkigyakorlatokon alapuló kapcsolatrendszere, levelezése, majd egymás után megjelent nagysikerű könyvei ismertté tették őt a magyar katolikus társadalom, de nemcsak a katolikusok előtt. A mai napig emlegetik őt a nem katolikusok is, főként asszonyok, akik mint fiatal lányok akkoriban szintén olvasták és szerették a könyveit. Hilda, a ma már idős apácanővér boldogan mutatta a *Verjetek benne gyökeret* című könyvét, amelyhez véletlenül jutott hozzá és legfontosabb lelki tápláléka lett.

Nem kis nehézséget okozott az számára, hogy lelkivezetőitől engedélyt kapjon arra, hogy leánypasztorációt kezdjen el. Végül az volt a döntő szempont, hogy hiszen minden területen szükséges, hogy legyen képzett jezsuita.

Az aztán még nagyobb ellenállást váltott ki, hogy könyvében, amelyekben a hozzá írt levelekre alapozta állásfoglalásait, a lányokat nemcsak hogy „húgomnak” szólította, hanem nem átalotta első könyvének a *Ragyogó Szemek* címet adni.

Az akkori Actio Catholica a kritikák tömegét zúdította a lelkes fiatal szerzetesapra. „A páter csak ne nézze a lányok ragyogó szemét!” – közölték. „Akik pedig azt olvassák, hogy »Kedves Húgom«, azok szerelmesek lesznek a páterbe” – mondták. Volt, aki azzal fenyegette meg, hogy könyvét indexre teszik. A lányok viszont szerették, örültek, végezték a benne részletesen leírt „szeretetiskolát”. Ugyannyira, hogy három-négy hónap múltán újból kellett nyomtatni első könyvét.

Az A. C. kapui nem nyíltak meg, de megnyíltak a leányszívek. Erre akkor, a háború által fenyegetett és a háborúba belesodródó országban különösen nagy szükség volt. Az igaz emberi jószág bemutatása, amire minket – e sorok íróját is beleértve – a páter tanított, aztán mindig, a későbbi igen súlyos időkben is, világító, eligazító fényként járt előttünk.

A páterhez írt levelek alapján megszülettek későbbi könyvei is, először a *Jegygyűrűért* majd a *Két gyűrű egy boldogság*. Megenyhült az Actio Catholica is, a *Jegygyűrűért* címűhöz az akkori igazgató, Mihailovics Zsigmond írt előszót:

„Ezen életre szóló kalauzolókat a szerző igazán nagy óvatossággal tölti be. Nem torpan meg a kényes kérdések előtt, tolla mindvégig tapintatos és finom. A mű alkalmas arra, hogy a

tisztaság keresztes hadjáratának elindítója legyen, amelyet XII. Piusz kívánt az olasz lányoktól.”

A családi melegség, a tiszta szerelem, a boldog házasság és a gyermeket istenáldásként fogadó család eszményei egyre mélyebb rezonanciát keltettek, egyre lelkesebb követői, tanítványi gárda vette körül. Kezdetől fogva nem akart csak maga hatni az egyénekre sem könyveiben, sem lelkigyakorlataiban, sem egyéni beszélgetéseiben, hanem igyekezett a lányokat társaikkal közösségbe hozni. Jól tudta, hogy az ember „ens sociale” közösségi lény is, Isten saját képére társas lénynek teremtette. Ezért szüksége van egyénisége kibontakoztatásához a többi ember segítségére, nem egyszer talán ütköző csiszolására is. Könyveiben is összefogásra szólít fel és megadja ennek mikéntjét is. Kis csoportokban megbeszélte szeretet- és egyéb programokkal az egymásra irányuló segítségen kívül tudatosította azt is, hogy a vallás nem magánügy, sem a szeretet erénye, sem a tisztaság vagy a kegyelmi élet. Az egyes ember élete hatással van családjára, környezetére, a társadalomra.

Az általa alapított közösségek – részben átalakulva – ma is megvannak, mint az először indított Szív Mozgalom, majd az 1949. január 23-án megalakult Vinculum Caritatis Munkaközösség (Bárány, 1987) mint világi fogadalmas intézmény, ennek egyik ágaként a papi lelki közösség, majd a Családok Szeretetszövetsége, a Családi Szentóra Mozgalom, az 1959-ben alakult Caritas Fidelis családi csoport (Pulay, 1992), számtalan barátnői kör és különösen a diktatúra idején egymást segítő, a szeretetet gyakorlatban áldozatkészen megélő kiscsoport, sokszor csak két-három taggal, nehogy feltűnő legyen. (Körmendy, 1994)

Megfogalmazza azt a közös imát, amely az általa alapított közösségekben élőknek közös imájává lett.

„*Lelkünkben élő királyunk*, Úr Jézus Krisztus. Önts egész lényünkbe a Magad és Édesanyád gyújtó szeretetét, hogy azzal az egész világot lángra lobbantsuk és Neked megnyerjük. Érted égő szeretetünk fényénél lássuk meg világosan, hogy Te élsz mindenkiben. Hogy mindenki Titokzatos Tested valóságos vagy reménybeli tagja, hogy mi Benned egy vagyunk, sőt Benned mindannyian együtt vagyunk, Jézus. Ennek teljességeért hódíts meg egészen bennünket és általunk mindenkit szent szeretetednek, hogy mindannyian élő, szerves Tested legyünk, mindenkit Érted, Veled és Benned állandóan önzetlen tevékenységgel szeressünk, ezzel bizonyítsuk, hogy Te bennünk élsz, mi Tebenned, Te a miénk vagy és mi a Tiéd.

Mindennek valószínűsítésére most ismét és teljesen felajánljuk magunkat szent Szívednek...

Szeretetünkkel fokozd szüntelenül hitünket és reményünket, hogy soha meg ne tévesszen, el ne csüggyessen sem emberi álbölcsesség, sem nehézség, sem szenvedés, sem sikertelenség. Ezek helyett erősödjék bennünk az élő hit, a reményteljes bizalom, a szent lelkesedés, a ragaszkodás Hozzád és Édesanyádhoz, a győzelmes elszántság, a forradalmi erő, a mindenkinek tetsző áldozatos szeretet, amellyel biztosan meghódítjuk a világot Neked, és megszilárdítjuk uralmadat, a Szentlélek szüntelen ránk áradásával megdicsőítjük a bennünk is élő gondviselő Atyánkat és Téged, győzelmes királyunkat. Ámen.” (1960)

Első könyveit a páter még „Gausz” vezetéknevvel jegyzi. Később magyarosított, szülőfaluja nevét vette fel. A diktatúra alatt külföldön megjelent könyveinek különböző szerzői nevet adott, hogy bejöhessenek az országba, volt Zimányi Sándor, Rendesi Mária is. Az utóbbi években sorra jelennek meg új kiadásban, régi és mégis modern tartalommal immár saját nevén könyvei, főként a Szent Gellért Kiadónál.

Ez utóbbi könyvek tartalmazzák azokat az elméleti-gyakorlati megfontolásokat, amelyek lelkivezetésében saját maga számára is iránymutatóak voltak, de ugyanakkor a magyar teológiában is jelentős szerepük van. Gondolatmenetére és így írásaira is jellemző a tudományos, főként a pszichológiai megalapozásra való törekvés és a lelki élet rendszeres felépítésének igénye. Saját magát is képezi, a kötelező rendi képzéseken túl: 1934-ben az innsbrucki egyetemen teológiai doktorátust szerez. Tudása birtokában hangsúlyozza, hogy az

embernek nemcsak a misztika magas fokán lehet és kell személyes kapcsolatot felvenni a benne és mindenütt jelenlevő Szentháromsággal, hanem már a lelkiélet kezdetén is. Mélylélektani alapon való önismeretet sürget, egészen új lélektani tesztet készít, a „Négyes én” alapulvételével. Törzs-énnek nevezi a természeti adottságokat, Törekvő-énnek tartja a bennünk levő törekvéseket, vágyakat, igényeket, ösztönök tudatosulását, mindezeket a Rendező-én tudja harmóniába hozni, mégpedig a Felelős-én segítségével. Ez utóbbit lehet a lelkiismeret szavának is tartanunk.

Pszichológiai meglátásaival szétfeszíti és túlhaladja a pszichoanalízis egyoldalú individuális szemléletre építő ösztöncentrikus kereteit. A pozitív értékes tulajdonságokra való építéssel, a kiscsoportok szerepének kiemelésével, a szeretetnek mint energiának középpontba való állításával úttörő munkát végez a pszichoanalízis új perspektíváinak meghatározásában.

(A szociális energiaelméleten és csoportdinamikán alapuló, a páter tanaira sok oldalról rácsengő tanítást a pszichoanalízis berlini iskolája dolgozta ki és alkalmazza a súlyos személyiségbetegségek gyógyításában. Az életrajzíró megjegyzése.)

Üldözés és börtön

Viszonylag keveset tudunk arról, hogy pontosan mi is volt a vád ellene, amikor 1955-ben börtönbe került. De a konkrét vád abban az időben nem is volt lényeges, szinte csoda lett volna, ha ilyen tevékenység a diktatúra „jutalma” nélkül marad.

E sorok írója ugyanúgy és körülbelül ugyanakkor egy miskolci lelkigyakorlaton ismerte meg a pátert, mint ahogy az elején szereplő asszony könyvében írta. Ekkor középiskolás volt, majd, amikor egyetemre került Budapestre, örömmel tapasztalta, hogy a páter inspirációja alapján megszerveződött a „Katolikus Lányok Világnézeti Akadémiája”.

Az akkori bölcsészkaron voltak az előadások, főként az udvarról megközelíthető „Bagolyvárban”. Telis-tele volt mindig a lépcsős nagy tanterem.

Aztán eljött a diktatúra, a „fordulat éve”. Össze kellett húzódkodnunk, kisebb csoportokban lehetett csak összejönni. A páter nem végezhetett legálisan papi tevékenységet, a Solidaritas HTSZ-ben dolgozott, rózsafüzérek gyártott, aztán villanyszerelőként is működött. Házaknál misézett. Így végeztük el a 30 napos Szent Ignác-i lelkigyakorlatot, kissé könnyített formában; napi két egyórás kötelező elmélkedés és egész napi, egész hónapi összeszedettség volt az előírás. Minden vasárnap találkoztunk néhányan, a páter is ott volt, ilyenkor napi 5-6 órát töltöttünk elmélkedéssel. Természetesen mindez Szent Ignác zseniális koncepciója szerint történt.

A lelkigyakorlat felkészülés volt az önátadásra, amelyet jómagam öt társammal együtt 1953. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján tettem meg a páter kezébe. Mint asszony, a Vinculum Caritatis Közösségben, de állapotbeli kötelezéseimnek megfelelően vállaltam a tisztaságot, engedelmességet és szegénységet.

A diktatúra súlyosbodott, férjemet is letartóztatták, majd minden valódi ok nélkül egy koncepciók kirakatperben 15 évre ítélték. Nálunk házkutatást tartottak, két „zsákmányt” vittek magukkal, Kosáry Domokos igen jó kis összefoglaló könyvét Magyarország történetéről, és lelki naplóját, amelyben a páter neve is szerepelt.

Ettől kezdve ő még jobban az ÁVH látókörébe került. 1955-ben letartóztatták. Nemrég (1999-ben) kaptam meg a Történeti Hivataltól a tanúkihallgatásom jegyzőkönyvét, amelyben kapcsolatunk mikéntjét firtatták, és azt próbálták bizonyítani, hogy a páter könyve, a *Szeretet Aszketikája és Misztikája* a népi demokrácia ellen izgató könyv. (Körmendy, 1999)

A páter a váci börtönben volt rab, az 1956-os forradalom idején szabadult, amikor a foglyok kitörtek. Ugyanazon a napon szabadították ki Mindszentyt is. A páter ezután bujkált, nem találkozott senkivel. Ez így volt egészen 1973-ig, amikor is ki tudott szökni

Németországba. Itt elkezdte újra a lelkigyakorlatait adni a magyaroknak, de a németeknek is, majd egy idő múltán a müncheni nagy kórház, a Krankenhaus Harlaching-kórház lelkésze lett. Itt működött 1982-ben bekövetkezett haláláig.

A München-Pullach-i jezsuita temetőben levő, csak egy emléktáblával jelölt sírja mellett gyakran van friss virág.

*Ó áldott, szent Istenem,
Bensőm „mély szentélyében”
Édes Jézus!
Téged szívem úgy szeret,
Mert mindig Veled lehet
Édes Jézus, édes Jézus*

*Bensőnk pompás várkastély
Ékes, gazdag fényszentély
Te vársz ránk itt.
Tűzzel-hévvél – ó csak hagyd,
Magunk adjuk, Magad add,
Ez istenít!*

*Örök Isten, nagy Főnség,
Igazság, Fény, Kegyesség!
Édes Atyánk!
Bennünk élő Teremtőnk,
Kormányzó Gondviselőnk,
Áldás reánk.*

*Minden: Tudás, Hatalom,
Szépség, Visszfény, Irgalom,
Gyönyör, Jóság!
Istenember, mi-vérünk;
Győzedelmes Vezérünk,
Drága Váltság!*

*Szeretetünk Pecsétje,
Íze, Méze, Fegyelme
Gazdaságunk!
Erő, vigasz, mély Szentség
Egybefűző Kötelék,
Boldogságunk!*

*Atya, Fiú, Szentlélek;
Bennünk, velünk is egyek,
Így ízlelünk.
Elmerülünk Bennetek,
Egyesítő Szeretet,
Közvetítünk!*

(Részlet P.G.T., *Az egység* c. kéziratos anyagából)